

LUND UNIVERSITY

Håller språket ihop Norden? : en forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska

Delsing, Lars-Olof; Lundin, Katarina

2005

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Delsing, L.-O., & Lundin, K. (2005). *Håller språket ihop Norden? : en forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. (TemaNord). Nordiska ministerrådet.
<http://www.norden.org/pub/kultur/kultur/sk/TN2005573.pdf>

Total number of authors:

2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Håller språket ihop Norden?

En forskningsrapport om ungdomars förståelse
av danska, svenska och norska

Lars-Olof Delsing & Katarina Lundin Åkesson

Håller språket ihop Norden?

En forskningsrapport om ungdomars förståelse av
danska, svenska och norska

TemaNord 2005:573

© Nordiska ministerrådet, Köpenhamn 2005

ISBN 92-893-1221-1

Tryck: Aka-print A/S, Århus 2005

Omslag: Jeppe Hammerich, R&M Advertising A/S

Upplaga: 1500

Tryckt på miljövänligt papper som uppfyller kraven i den nordiska miljösvanemärkningen.

Publikationen kan beställas på www.norden.org/order. Fler publikationer på
www.norden.org/publikationer

Printed in Denmark

Nordiska ministerrådet

Store Strandstræde 18
DK-1255 Köpenhamn K
Telefon (+45) 3396 0200
Fax (+45) 3396 0202

Nordiska kulturfonden

Store Strandstræde 18
DK-1255 Köpenhamn K
Telefon (+45) 3396 0200
kulturfonden@norden.org

www.norden.org

Nordiska kulturfonden

Nordiska kulturfonden bildades år 1966 och fondens syfte är att ge ekonomiskt stöd till nordiskt kultursamarbete i vid bemärkelse. I detta ingår stöd till exempelvis konferenser, konserter, utställningar, festivaler och publikationer. Fondens styrelse består av representanter utsedda av Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet. Mer information på www.nordiskkulturfond.org

Det nordiska samarbetet

Det nordiska samarbetet hör till de äldsta och mest omfattande regionala samarbetsformerna i världen. Samarbetet omfattar Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt Färöarna, Grönland och Åland. Det stärker samhörigheten mellan de nordiska länderna med respekt för nationella skillnader och likheter. Samarbetet ger bättre möjligheter att hävda nordiska intressen i omvärlden och främja goda grannförhållanden.

Samarbetet formaliserades år 1952 då *Nordiska rådet* grundades som ett forum för parlamentarikerna och regeringarna i de nordiska länderna. År 1962 ingick de nordiska länderna Helsingforsavtalet, som sedan dess har utgjort den grundläggande ramen för det nordiska samarbetet. År 1971 bildades *Nordiska ministerrådet* som ett formellt forum för samarbete mellan de nordiska regeringarna och den politiska ledningen i de självstyrande områdena Färöarna, Grönland och Åland.

Förord

Under våren 2002 gjordes de första planerna upp för projektet *Internordisk språkförståelse i en tid med ökad internationalisering*, INS-projektet. Arbetet bestod främst i att formulera en projektbeskrivning och utfördes av Inge Lise Pedersen och Henrik Holmberg, då ordförande respektive sekreterare i Nordiska Språkrådet, samt den tilltänkte projektledaren Lars-Olof Delsing. Projektbeskrivningen granskades av Nordiska kulturfonden, och efter diskussion och justeringar fastlades den hösten 2002. Då engagerades också Katarina Lundin Åkesson i projektet.

Nu tre år senare är projektet genomfört. På vägen dit har en lång rad människor bidragit till att det kommit dithän. Vi vill gärna ta tillfället i akt att tacka dem alla. Det första arbetet utfördes i den viktiga förberedelsegruppen med lektor Inge Lise Pedersen från Institut for Dialektforskning i Köpenhamn och försteamanuensis Arne Torp från Nordisk institutt i Oslo. Arbetet bestod i att planera och organisera undersökningen, utbilda fältarbetare, skaffa och översätta lämpliga texter för hör- och läsförståelsetesten och mycket annat. Inge Lise och Arne har i olika roller följt projektet genom alla dess faser. De har nu i slutskedet också läst manuset före tryckningen. Vi är skyldiga er båda ett stort tack.

Under våren 2003 skapade vi materialet för undersökningen. Det bestod i ett videotest, två ljudband med hörförståelsetest samt två tidningsartiklar med ordkunskapstest. Dessa test skulle alla genomföras med hjälp av enkäter på sammanlagt fem olika språk och ljudband på tre språk. I detta arbete behövde vi hjälp av många personer. Vi tackar Jonas Wallin och Johan Åkesson vid Desmus HB för all hjälp med digitaliseringen och kopiering av videotestet. Vi tackar Linda Kristiansen, Karin Olsson Bendix, Ane Dahl Torp och George Wood för inläsningen av nyhetsuppläsningarna samt Birgitta Lastow för hjälp med inspelningen av de danska nyhetsuppläsningarna. Vi tackar också Alan Crozier, Asko Kauppinen, Lone Koldtoft, Manja Lehto, Halldór Ármann Sigurðsson och Robert Zola Christensen, som alla varit behjälpliga i översättning av texter, skapande av svarsalternativ och allmän rådgivning för de språk som vi inte riktigt behärskar.

Våren 2003 utbildades tio fältarbetare i Köpenhamn under en helg. De fick information om projektet och instruktioner för fältarbetet. Sedan dess

har flera fältarbetare tillkommit av olika skäl. De nya fältarbetarna har dock alltid lärts upp av de gamla. Fältarbetarna har utfört de konkreta testen och skrivit in resultaten i vår databas. Vi tackar Leila-Al-Zagheer, Pernille Folkmann, Karen Hagedorn och Nanna Kalkar (Danmark), Lovisa Alvtörn, Eva Melin, Martin Ransgart och Åsa Sjöblom (Sverige), Jorun Hannaas, Åshild Haugslund, Astrid Nilsen-Nygaard och Ingunn Wetterstad (Norge), Eva Johansson (Åland), Päivi Haatainen och Saija Tamminen (Finland), Elisabeth Holm (Färöarna), Ásgrimur Angantýsson och Helgi Þór Harðarson (Island), samt Pipaluk Høegh-Knudsen och Bolatta Vahl (Grønland). Ett särskilt tack riktar vi till Pernille Folkmann som utöver de vanliga fältarbetersysslorna villigt har ställt upp på kort varsel och skrivit in enkäter eller hjälpt till med utbildning av nya fältarbetare.

Under våren 2003 arbetade även Wendy Prins från Groningen som praktikant på projektet. Hon stod framför allt för det praktiska upplägget av databasen. Vid analysarbetet under 2004 hade vi hjälp av praktikanterna Dity Kerkhof och Desiree Lesger.

Sedan hösten 2003 har vi presenterat undersökningen och dess preliminära resultat på många platser i Norden. Vid dessa presentationer har vi fått en rad vetenskapliga, praktiska, och allmänna kommentarer som i stor utsträckning har gagnat rapporten. Vi vill därför tacka deltagare i Forskarseminariet vid Nordiska språk i Lund (2003 och 2004), åhörare vid projektets mittseminarium på Vokesnåsen i november 2003 och vid konferensen *Fra Mistanke til handling* på Schæffergården i januari 2005. För genomförandet av konferensen vill vi särskilt tacka Fondet for dansk-norsk samarbeid och dess generalsekreterare Per Ivar Vaagland. Vi tackar också Nordiska rådets utbildnings- och kulturutskott samt åhörare vid ett flertal halvdagsseminarier runt om i Norden. Vi tackar också Jeppe Hammerich på R&M Reklamebureau AS, som har skött uppläggningsen och utformningen av den PowerPoint-presentation som vi använt vid ett flertal seminarier. Jeppe har också utformat omslaget till denna rapport.

Nordiska Kulturfonden har finansierat projektet och dess styrelse har visat stort intresse för det. Inte minst har Mats Jönsson, direktör för Kulturfondens sekretariat, engagerat sig och gett oss mycket stöd. Mats har alltid funnit praktiska lösningar och varit angelägen om att projektets resultat skulle komma en bredare allmänhet till del.

I undersökningen ingår också den s.k. webbundersökningen, där människor fritt har fått göra delar av undersökningen på webben. Denna del

av undersökningen redovisas inte i den här rapporten, men vi vill ändå passa på tillfället att tacka Lars Emilsson vid LE Development för allt arbete med att skapa ett gränssnitt för undersökningen och allt hans arbete med webbdatabasen. Lars har också lagt upp och skött projektets hemsida.

Vid arbetet med statistiken i rapporten har vi haft hjälp med konvertering av Agneta Sternerup-Hansson, och med statistiska råd, signifikansberäkningar och annat av Pierre Carbonnier. Pierre har inte bara räknat; han har satt sig in i projektet och varit en utmärkt samtalspartner.

Under hela arbetets gång har styrningsgruppen för projektet, bestående av Pia Jarvad, Olle Josephson, Inge Lise Pedersen och Torbjörg Breivik, följt vårt arbete. Projektets ekonomisekreterare, Rikke Hauge vid Norsk språkråd, har också ofta deltagit i styrningsgruppens möten. Styrningsgruppen har stått för mycket av det praktiska i samband med mitt- och slutseminarierna och varit till stor hjälp, både när vi har haft praktiska och teoretiska problem.

I slutskedet av arbetet, d.v.s. vid färdigställandet av rapporten, har flera redan nämnda personer assisterat oss, Inge Lise, Arne och Jeppe. Återigen tack. Vi riktar också ett varmt tack till Therése Granwald, som korrekturläst texten då den var nästan färdig. Vi har alltså haft mycket god hjälp med denna rapport. Kvarvarande fel och brister ansvarar vi dock för själva.

Lund i september

Lars-Olof Delsing och Katrina Lundin Åkesson

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Bakgrund	2
1.2 De nordiska språken	3
1.3 Den nordiska språkgemenskapen	6
1.4 Syfte och frågeställningar	7
1.5 Undersökningens uppläggning	9
1.6 Disposition	13
2 Undersökningens genomförande	15
2.1 Undersökningens delar	15
2.1.1 Personuppgifter och attitydfrågor	17
2.1.2 Videosekvens	18
2.1.3 Nyhetsuppläsning	19
2.1.4 Tidningsartikel	19
2.1.5 Avslutande kommentarer om materialet	20
2.2 Testpersonerna	21
2.2.1 Gymnasieutbildningen i de nordiska länderna	22
2.2.2 Grannspråksundersökningen	26
2.2.3 Engelskundersökningen	28
3 Testmaterialet	31
3.1 Videosekvens	31
3.2 Nyhetsuppläsning	34
3.3 Tidningsartikel	36
3.3.1 Valda testord och olika svarsalternativ	38
3.3.2 Testord i det engelska materialet	41
3.3.3 Läsförståelse och språkförståelse	42
3.4 Värdering av materialet	43
3.4.1 Texterna	43
3.4.2 Svarsalternativen	44

3.4.3 Testsituationen	45
3.5 Texternas jämförbarhet	46
 4 Övergripande resultat	 49
4.1 Testpersonerna	49
4.2 Resultat och svårighetsgrad	52
4.2.1 Videosekvens	52
4.2.2 Nyhetsuppläsning	53
4.2.3 Tidningsartikel	54
4.3 Grannspråksundersökningen	55
4.3.1 Länder och områden	57
4.3.2 Infödda och invandrare i Skandinavien	59
4.3.3 Undersökningsorter	65
4.3.4 Bokmål och nynorska	68
4.3.5 Testtyper	69
4.3.6 Exkurs: Svaren på ordkunskapstesten	80
4.4 Engelskundersökningen	89
4.4.1 Bakgrund	89
4.4.2 Resultat	90
 5 Attityder och vanor	 97
5.1 Bakgrund	97
5.2 Kontaktmönster	98
5.2.1 Kontaktindex	99
5.2.2 Samband mellan kontaktindex och resultat	103
5.3 Grannspråksundervisning	105
5.4 Attityder	106
5.4.1 Länder	107
5.4.2 Språk	108
 6 Språkförståelse i ett tidsperspektiv	 115
6.1 Metodiska frågor	115
6.2 Föräldraundersökningen	116
6.3 Jämförelse med Øivind Mauruds undersökning	120

6.3.1 Syften och utgångspunkter	120
6.3.2 Undersökningens upplägg	122
6.3.3 Material	124
6.3.4 Resultat	126
6.3.5 Attityder	129
6.4 Tolkning av resultaten	133
 7 Analys	 135
7.1 Skandinavien	135
7.2 Invandrarna	138
7.3 Övriga Norden	140
7.4 Tidsaspekter	142
7.5 Kontaktmönster	144
7.6 Engelskkunskaperna	145
7.7 Exkurs: Danskarnas resultat	146
7.8 Avslutande kommentar	148

Litteraturlista

Bilagor

1. Enkättyper
2. Antal insamlade enkäter
3. Exempelenkät
4. Testpersoner fördelade på ort och utbildning
5. Rättningsprinciper för videosekvens
6. Rättningsprinciper för nyhetsuppläsning
7. Antal deltest
8. Testresultat på deltesten
9. Ordkunskapstestet – Grannspråk
10. Ordkunskapstestet – Engelska
11. Översikt över tabeller

1 Inledning

Det är nu över trettio år sedan Øivind Maurud gjorde sin undersökning om grannspråksförståelsen i Skandinavien. Den genomfördes 1972 och utkom fyra år senare (Maurud 1976), och den var då den första stora undersökningen av skandinavisk grannspråksförståelse och attityder mellan grannfolken.¹ Den redovisade resultaten av en undersökning om grannspråksförståelsen i Danmark, Sverige och Norge, såsom den såg ut vid mitten av 1970-talet. Sedan dess har samhället förändrats på flera mycket påtagliga sätt; Norden har fått kraftiga impulser utifrån under de gångna 30 åren. För det första har den utomnordiska invandringen fått stor betydelse i de tre skandinaviska länderna.² De andra nordiska länderna har i mindre utsträckning tagit emot invandrare och flyktingar. För det andra är Norden i stor grad påverkat av den allmänna globaliseringen. Mediemarknaden har i stor utsträckning avreglerats, och tekniken gör att stora delar av befolkningen numera kan se många TV-kanaler på de stora världsspråken; vi kan i viss mån även se TV från grannländerna och andra länder, bl.a. många av invandrarnas hemländer. Inflödet av engelskspråkig kultur är påtagligt större än för 30 år sedan. I stort sett alla nordbor är numera i någon mån tvåspråkiga, främst i engelska, men tvåspråkigheten gäller förstås även infödda nordbor som har ett skandinaviskt språk som andra- eller tredjespråk och den stora gruppen invandrare. För det tredje har skolväsendet omstrukturerats på flera sätt. I Sverige och Norge finns exempelvis numera en gemensam gymnasieskola, där ambitionen är att i princip alla ska få behörighet till högre studier. Möjligheten till studier på högskolenivå har ökat betydligt. För det fjärde har utbytet inom Norden utökats. Flera företagsfusioner har skapat nordiska företag inom industrin, bankvärlden och medievärlden. År 2000 invigdes Öresundsbron mellan Sverige och Danmark, och i år (2005) invigdes den nya Svinesundsbron mellan Sverige och Norge. Utbytet av arbetskraft

¹ Det fanns tidigare en undersökning om uppskattad språkförståelse och attityder i Haugen (1953).

² Exempelvis utgjorde de utomnordiska invandrarna av första generationen 2,86% av Sveriges befolkning 1975 (SCB). År 2001 var motsvarande siffra utlandsfödda 8,40%. I dessa siffror ingår endast utrikes födda, ej andra generationens invandrare. Utvecklingen i Danmark och Norge är likartad, om än på en något lägre nivå.

mellan de nordiska länderna varierar med konjunkturen, men det har knappast minskat. För det femte har EU:s utvidgning, Östeuropas frihet och den allmänna globaliseringen förskjutit fokus från de näraliggande grannländerna till Europa och världen i stort. Alla dessa förändringar har motiverat en ny undersökning av grannspråksförståelsen i Norden.

I detta kapitel presenteras först en bakgrund till språkförståelseundersökningen (avsnitt 1.1). Sedan följer en kort presentation av språken i Norden (avsnitt 1.2) och den nordiska språkgemenskapen (avsnitt 1.3). Därefter följer projektets syfte och frågeställningar (avsnitt 1.4) och undersökningens uppläggning (avsnitt 1.5). Kapitlet avslutas med en översikt av rapportens övergripande disposition (avsnitt 1.6).

1.1 Bakgrund

Under år 2000 avhölls en konferensserie med temat *Det omistliga*. Konferensen genomfördes av de s.k. nordiska pärlorna, d.v.s. de nordiska kursgårdarna, i samarbete med Nordisk språkråd, med ekonomiskt stöd från Nordiska kulturfonden. Efter konferensserien, i december 2000, bjöd Nordiska kulturfonden in Per Ivar Vaagland, generalsekreterare för *Fondet for dansk-norsk samarbeid*, till ett styrelsemöte för att redogöra för hur konferensserien kunde följas upp. Vaagland presenterade över tjugo olika förslag till ökade insatser för en bättre nordisk språkförståelse. Ett av dessa var en ”uppdaterad vetenskaplig undersökning av den faktiska språkförståelsen i Norden”. Tanken var att göra en uppföljning av Øivind Mauruds *Nabospråkförståelse i Skandinavien* (Maurud 1976). Hans undersökning gällde hur utbredd den vardagliga nordiska/skandinaviska språkförståelsen var hos folk i allmänhet i de tre skandinaviska länderna. Sedan dess har det inte gjorts någon motsvarande heltäckande undersökning, och det var ett allmänt önskemål från den ”nordiska språkmiljön” att en ny undersökning borde göras.

Kulturfondens styrelse tog fasta på just förslaget om en språkförståelseundersökning och beslöt att ge Nordiska språkrådet i uppdrag att genomföra en sådan. Fonden hade därefter möten med språkrådets danska ordförande Inge Lise Pedersen och dess sekreterare Henrik Holmberg, vilka tillsammans med den tilltänkte projektledaren, docent Lars-Olof Delsing (Lund), författade en projektplan för undersökningen. En särskild förberedelsegrupp

bestående av projektledaren samt universitetslektor Inge Lise Pedersen (Köpenhamn) och försteamanuensis Arne Torp (Oslo) utarbetade de konkreta testen. Projektledningen har sedan bestått av projektledaren samt fil. dr. Katarina Lundin Åkesson, båda vid Institutionen för nordiska språk i Lund. Arbetet påbörjades i december 2002. Projektet fick namnet *Internordisk språkförståelse i en tid med ökad internationalisering*, förkortat *INS-projektet*.

1.2 De nordiska språken

I det nuvarande Norden talas sedan gammalt fem nordiska språk samt finska, samiska och grönländska. Genom invandring har en mängd språk tillkommit, framför allt i de tre skandinaviska länderna. De förstnämnda språken har en lång historia i Norden, medan invandrarspråken normalt ersätts av nationalspråken efter en, två eller tre generationer.

De fem nordiska språken är danska, svenska, norska, färöiska och isländska, där de två sistnämnda skiljer sig från de andra genom ett mera omfattande böjningssystem och delvis även genom färre lågtyska och internationella lånord. De tre förstnämnda, danska, svenska och norska, kallar vi i enlighet med gängse språkbruk för de skandinaviska språken. De har mycket stora likheter i ordförråd, ljudsystem, böjning och grammatik. Danska, svenska och norska skiljer sig emellertid också åt på flera punkter. Då det gäller ordförrådet är danskan och norskan väldigt lika, medan ljudsystemet är mycket likt i svenska och norska, och där avviker då danskan. De tre språken är i stort sett inbördes begripliga, men ibland försvåras kommunikationen av inomspråkliga eller utomspråkliga faktorer. Vår undersökning vill lämna ett bidrag till hur denna språkförståelse ser ut idag.

Den stora likheten i ordförråd mellan danska och norska har givetvis sitt ursprung i Danmarks och Norges över 400 år långa gemensamma historia. Även efter det att Norge blev fritt från Danmark och kom i personalunion med Sverige har det norska och danska ordförrådet följts nära åt. Det beror dels på att danskan under hela 1800-talet i praktiken var det skrivna språket i Norge, dels på att Danmark och Norge har många likartade institutioner och likheter i sin 1900-talshistoria som gett upphov till samma nydaningar och lånord. Likheterna mellan danska och norska gäller både formord och

innehållsord.³ Skillnaden mellan danska/norska och svenska framgår med några skriftspråksexempel nedan. För norskans del anges bokmålsvarianterna till vänster och den nynorska varianten till höger i kolumnen.

Danska	Norska	Svenska
ikke	ikke/ikkje	inte
og	og	och
tilbud	tilbud/tilbod	erbjudande
spørge	spørre/spørja	fråga

Ibland intar norskan en mellanställning mellan danska och svenska i ordförrådet. Ofta har då nynorskan hellre en variant som överensstämmer med svenska.

Danska	Norska	Svenska
hvis	hvis,om/viss,om	om
begynne	begynne/byrja	börja
forskel	forskjell/skilnad	skillnad
skamme sig	skamme sig/skjemmast	skämmas

När det gäller ljudsystemet delar däremot svenskan och norskan flera väsentliga drag. I dessa språk används huvudsakligen främre (rullande) *r*, medan danskan har bakre (skorrande) *r* eller vokaliserat *r*. Flera konsonanter och konsonantkombinationer har utvecklats lika i norska och svenska, så att *k*- blivit till *tje*-ljud och *g*- blivit till *j*-ljud före främre (mjuk) vokal, t.ex. i ord som *kjøre/köra*, *kjenne/känna*, *gjennom/genom* och *gjøre/göra*. Likadant har kombinationen *sk*- före främre vokal utvecklats till *sje*-ljud i ord som *skjære/skära* och *skinne/skina*. Danskan har i dessa fall kvar det äldre uttalet med *k*-, *g*- och *sk*-.

Vad gäller ordböjning och syntax finns inte lika tydliga gränser mellan de skandinaviska språken, även om norskan påtagligt ofta intar en mellanställning mellan svenska och danska.

³ Formord omfattar språkets vanligaste ord, som ofta saknar böjning och har lite betydelse men som innehar grammatisk funktion. Hit hör ord som *att*, *inte*, *och*, *den*, *mer* etc. Innehållsorden är i motsats till dessa rika på betydelse och kan oftast böjas. Hit hör ord som *stol*, *förstånd*, *grön*, *behaglig*, *springa*, *tänka* etc.

Det finns givetvis även ord och uttal där norskan avviker, men mönstret ovan är påtagligt. Det gör att norskan ligger mitt emellan danska och svenska, så att norsk-dansk kommunikation har hjälp av ordförrådet men svårigheter med ljudsystemet, medan norsk-svensk kommunikation tvärtom har hjälp av ljudsystemet men svårigheter med ordförrådet. Då svenskar och danskar ska försöka förstå varandra utgör både ordförrådet och ljudsystemet problem.

De skandinaviska språken har olika förutsättningar för att bli förstådda i tal och skrift. Särskilt två faktorer är här värda att nämna. Danskan har ett stort avstånd mellan tal och skrift; skriften är relativt lik de andra språkens skrift, medan talet är klart mer olik grannspråken, på grund av den danska stöten och många andra särskilda ljudutvecklingar. Skillnaden i avstånd mellan tal och skrift i danska är alltså stor, inte minst i den tongivande köpenhamnskan. Skillnaden illustreras nedan under jämförelse med svenska.⁴

Danska	Danska	Köpenhamnska	Svenska	Svenska
Skrift	Uttal	Uttal	Skrift	Uttal
bager	[bæ:jə]	[bæ:ɔ]	bagare	[ba:garə]
bæger	[bæ:jə]	[bæ:ɔ]	bägarer	[bɛ:garə]
bære	[bæ:ɔ]	[bæ:ɔ]	bära	[bæ:ra]
bærer	[bæ:ɔ]	[bæ:ɔ]	bärare	[bæ:rarə]

Det är uppenbart att danskarna har god hjälp av sitt eget skriftspråk när det gäller att förstå de svenska orden i såväl tal som skrift, medan svenskarna kan identifiera orden relativt lätt i skrift, men torde ha stora svårigheter med danskt tal. Norrmännen har givetvis motsvarande svårigheter med danska.

I Norge används två skriftspråk; bokmålet har ett tungt danskt arv, medan de mer genuint norska formerna som är vanligare i nynorska (t.ex. *byrja* och *skilnad*) är mera lika svenskan. I vår undersökning testar vi både bokmål och nynorska i ett av de tre testen, nämligen i tidningsartiklarna.

⁴ I vissa varianter av danska finns dock uttalsskillnad mellan vokaler i de tre första orden.

1.3 Den nordiska språkgemenskapen

De tre skandinaviska språken fungerar alltså som det naturliga kommunikationsmedlet mellan skandinaver. Danskar, svenskar och norrmän talar normalt sina modersmål då de samtalar med varandra, och de behöver alltså inte tala (producera) ett främmande språk, men de måste förstå ett delvis främmande språk. Det är alltså på språkets produktionssida som den skandinaviska språkgemenskapen är förträfflig; då det gäller förståelsen sätts den ibland på prov. Detta är anledningen till att denna undersökning enbart tar sig an språkförståelsen.⁵

De skandinaviska språken används i viss mån även som gemensamt språk för alla nordbor, så att finnar kan använda svenska, och färingar, islänningar och grönländare kan använda danska i nordisk kommunikation. Denna kommunikation ställer givetvis särskilda krav i och med att åtminstone en av samtalsparterna ska producera ett främmande språk⁶. Vår undersökning omfattar även skandinavisk språkförståelse bland finnar, färingar, islänningar och grönländare.

Den skandinaviska språkgemenskapen ses ibland som unik. Den är kanske inte så unik som vi ibland tror; liknande förhållanden kan man finna i kommunikation mellan spanjorer och portugiser eller mellan olika slaviska folk, t.ex. mellan polacker och tjecker eller ryssar och ukrainare. Liknande fall går också att hitta i det bantutalande Afrika och i norra Indien, även om det där ofta rör sig om språk med mindre etablerade skriftspråk. Den skandinaviska språkgemenskapen har dock två särskilda fördelar. För det första är de tre språken tämligen jämnstarka, vilket gör att inget av språken är det givna valet i de flesta kommunikationssituationer. En sådan jämlighet saknas t.ex. i umgänget mellan tyskar och holländare eller mellan ryssar och ukrainare. För det andra finns det i Skandinavien i synnerhet och i Norden i allmänhet en politisk vilja att främja den ömsesidiga språkförståelsen. Det görs särskilda satsningar på gemensamma nordiska projekt och på gemensamma produktioner av film, TV-program och dylikt. Utöver dessa fördelar har det – i alla fall hittills – saknats ett alternativ till den

⁵ Studier av hela kommunikationssituationen, d.v.s. produktion och förståelse i såväl språkligt som utomspråkligt hänseende, är av stort intresse, men så långt syftar alltså inte vår undersökning. För studier av skandinavisk kommunikation hänvisar vi till ett flertal artiklar i Elert (1981) samt till Börestam Uhlmann (1994) och Zeevaert (2004).

⁶ Se för islänningar exempelvis Hauksdóttir (2001).

skandinaviska språkgemenskapen. Språken är varandra så nära att det kräver mycket goda kunskaper i ett främmande språk för att man ska vilja ersätta den skandinaviska språkgemenskapen med ett främmande hjälpspråk. I vår tid är det enda rimliga alternativet till denna språkgemenskap engelska, och i vår undersökning har vi därför gjort särskilda test av förståelsen av engelska.

1.4 Syfte och frågeställningar

Huvudsyftet med vår undersökning är att mäta och värdera den faktiska språkförståelsen av de skandinaviska språken i Norden. Vi vill i generella drag precisera hur bra nordbor förstår de skandinaviska språken, och vi vill också jämföra detta med förståelsen av engelska, som alltmer framstår som ett alternativ till den skandinaviska språkgemenskapen. För att kunna uppfylla detta syfte har vi i första hand genomfört undersökningar bland gymnasieungdomar i Norden och testat deras förståelse av danska, svenska, norska och engelska. Vi kommer fortsättningsvis att hela tiden tala om de tre skandinaviska språken som *grannspråk* även om termen delvis blir något missvisande för västnorden och Finland.

Undersökningen har också tre specifika delsyften. Vi vill undersöka språkförståelsen i ett tidsperspektiv, i ett andraspråksperspektiv och i ett kontaktperspektiv.

Vi vill för det första undersöka språkförståelsen i ett tidsperspektiv; vi är alltså intresserade av om det har skett någon förändring av grannspråksförståelsen de senaste 30 åren. En sådan förändring kan bero på en samhällsförändring, d.v.s. att språkförståelsen blir bättre eller sämre på grund av samhälleliga förändringar. Om man jämför två generationer vid en och samma tidpunkt (såsom vi har gjort) finns det även ett rent individuellt tidsperspektiv, d.v.s. en och samma person utvecklas som språkvarelse – får större ordförråd, vana vid variation etc. – och kan därmed komma att bli bättre på språkförståelse med stigande ålder. För att undersöka detta tidsperspektiv gör vi dels en jämförelse med den mest jämförbara äldre undersökningen, Maurud (1976), dels en särskild undersökning av vissa föräldrar till de gymnasieungdomar vi har testat.

Den nordiska språkgemenskapen måste också sättas in i ett andraspråksperspektiv, och det av två skäl. Dels omfattar den stora grupper, främst i Finland och västnorden (men också samer), som använder ett skandinaviskt

språk som andraspråk i sin kommunikation med andra nordbor. Dels finns numera, delvis i kontrast till situationen för 30 år sedan, stora grupper invandrare i de tre skandinaviska länderna. I övriga Norden är invandrare en obetydlig grupp. Såväl nordbor utanför Skandinavien som invandrare i Skandinavien måste använda ett andraspråk om de ska delta i den nordiska språkgemenskapen. För att undersöka vilken roll det spelar att skandinaviska språk är andraspråk i språkgemenskapen har vi dels undersökt hela Norden (och frågat om hemspråk), dels strävat efter att få god representation av invandrare i Skandinavien; riktmärket har varit att få cirka 25% invandrare på varje skandinavisk ort. I övriga Norden har vi inte strävat efter att få invandrare representerade i undersökningen.

Kontaktmönstren mellan språkområdena i Norden är komplicerade av bland annat geografiska och historiska skäl. Det finns historiskt sett ett svensk-finskt kulturarv som saknas i övriga Norden och ett dansk-norskt som saknas i Sverige och Finland, även om stora delar av vårt kulturarv givetvis är gemensamt. Kontakterna mellan länderna speglar ibland dessa historiska band, men oftare är det snarare de tre skandinaviska länderna som i kraft av sina likartade språk och sitt centrala läge i Norden har de tätaste kontakterna. Ett enstaka men betecknande exempel är flygbolaget SAS.

Den som har mycket kontakt med ett grannspråk förstår det normalt också bättre; orsakssambandet är dock svårt att klarlägga. Det kan bero på att den som har mer kontakt har större vana vid grannspråket och därmed förstår det bättre, eller att den som förstår bättre har lättare att ta kontakt. För att undersöka vilken roll kontakt har för språkförståelsen har vi valt mer än en ort i varje nordiskt land, så att inte bara huvudstäderna blir representerade.⁷ Tanken är att kontaktmönstren i t.ex. Stockholm och Malmö är så olika att skillnader mellan dessa orter kan säga något om kontaktens betydelse för språkförståelsen. Vi har också ställt frågor till våra testpersoner om hur ofta de är i kontakt med grannlandet eller grannspråket i fråga. På detta sätt kan vi se om mycket kontakt samvarierar med god språkförståelse.

Den skandinaviska språkgemenskapen har stora fördelar, men också vissa svagheter. Dels fungerar ibland kommunikationen mellan svenskar och danskar dåligt, dels är de som har ett skandinaviskt språk som andraspråk ofta handikappade i kommunikationen. De måste uttrycka sig på ett främ-

⁷ De mindre områdena (Åland, Färöarna och Grönland) är representerade, men här har vi bara undersökt en ort (huvudorten).

mande språk och försöka förstå ett ännu mer främmande språk. Som alternativ till den skandinaviska språkgemenskapen finns engelskan. Våra kunskaper i engelska har blivit stadigt bättre sedan andra världskriget. Vi har velat jämföra språkförståelsen av grannspråken, men undersökningen omfattar också en undersökning av engelska som är helt parallell med den av grannspråken.

Med de ovannämnda syftena har vi formulerat sju mera konkreta frågeställningar.

1. Hur duktiga är skandinaver på att förstå varandras språk?
2. Hur duktiga är invandrare i Skandinavien på att förstå de andra skandinaviska språken?
3. Hur duktiga är nordbor utanför Skandinavien på att förstå de (andra) skandinaviska språken?
4. Blir skandinaver bättre på grannspråksförståelse med stigande ålder?
5. Är ungdomar idag bättre på grannspråksförståelse än vad ungdomar var för ett kvartssekel sedan?
6. Hur viktig är kontakten med grannländerna för språkförståelsen?
7. Hur duktiga är nordbor på att förstå engelska?

1.5 Undersökningens uppläggning

Den huvudsakliga undersökningsgruppen för projektet har varit ungdomar i gymnasium och motsvarande utbildningar för ungdomar i samma ålder. Det stora flertalet av våra testpersoner är alltså mellan 16 och 19 år, men vi har tagit med alla som är 25 år eller yngre. Vi har varit intresserade av de nya invandrargruppernas kunskaper, och för detta ändamål har vi strävat efter att få cirka 25% invandrare på varje skandinavisk ort. I övriga Norden är invandrarna så få att vi inte har strävat efter att få med sådana.

Med invandrare avses här en person som talar ett icke-skandinaviskt språk som hemspråk, oavsett om han/hon även talar nationalspråket som hemspråk. Det betyder bl.a. att exempelvis danskar i Sverige inte räknas som invandrare. De har heller inte räknats in bland svenskarna utan strukits ur undersökningen.

Vi valde att undersöka ungdomar i huvudstäderna (delvis för att underlätta en jämförelse med den äldre undersökningen, Maurud 1976).

Dessutom valde vi ut andra städer som av olika skäl skiljer sig från huvudstäderna med avseende på grannlandskontakt eller språkgrupper. Vi undersökte även huvudorterna i de mindre områdena i Norden: Åland, Färöarna och Grönland. De orter som är undersökta är följande.

<i>Danmark</i>	Köpenhamn	Århus	
<i>Sverige</i>	Stockholm	Malmö	
<i>Norge</i>	Oslo	Bergen	
<i>Åland</i>	Mariehamn		
<i>Finland</i>	Helsingfors	Jyväskylä	Vasa
<i>Island</i>	Reykjavik	Akureyri	
<i>Färöarna</i>	Torshavn		
<i>Grönland</i>	Nuuk		

Ett mål var att få orter med olika grad av kontakt med grannländerna; Köpenhamn och Oslo förväntas ha mera kontakt med Sverige än Bergen och Århus, medan Malmö förväntas ha mer kontakt med Danmark än Stockholm. I Finland har vi valt orter med olika stor svenskspråkig befolkning. I Mariehamn är svenskan nästan enarådande och i Jyväskylä är finskan lika dominerande. Vasa valdes dels för att staden har större svensk minoritet än Helsingfors, dels för att man där har haft mycket kontakter med Sverige, bland annat har man kunnat se svensk TV mycket länge.

Testpersonerna har testats på danska, svenska, norska och engelska. I Skandinavien testades i en första omgång cirka 850 elever på de två grannspråken, och i övriga Norden testades drygt 450 elever på det första skandinaviska språket (svenska i Finland, danska i Västnorden). I Finland testades de också på danska och norska (ungefär hälften på vardera språket), medan de i Västnorden också testades på svenska och norska (också här ungefär hälften på vardera språket). Dessa undersökningar genomfördes i huvudsak under våren 2003. I en andra omgång uppsökte vi åter en mindre del (cirka en tredjedel) av de skolklasser vi tidigare besökt och testade dem på engelska. Vi hade även här möjlighet att testa två språk på en lektion, och i Skandinavien passade vi då på att även testa eleverna på det egna nationalspråket (danska i Danmark, svenska i Sverige och norska (bokmål) i Norge). Tanken med detta var dels att få en bild av hur svårt testet var för modersmålstalande, dels att få en bild av skillnaden mellan infödda och invandrare på nationalspråket. När vi gjorde engelsktestet i övriga Norden

passade vi i stället på att testa eleverna på ytterligare ett av grannspråken. De finsktalande klasser som exempelvis gjort test på svenska och danska första gången testades alltså i andra omgången på engelska och norska. På samma sätt fick exempelvis de isländska klasser som förut testats på danska och norska nu genomgå test i engelska och svenska. Denna andra omgång med engelska och ett skandinaviskt språk genomfördes i huvudsak under hösten 2003. Vissa test har dock genomförts under 2004, bl.a. testen i Jyväskylä och Nuuk.

För att undersöka en äldre generations språkförståelse valde vi att be eleverna anteckna sina föräldrars telefonnummer. Vi har sedan tagit kontakt med ett mindre antal av dessa föräldrar i Skandinavien för att kunna jämföra dem med deras barn. Föräldrarna har endast testats på grannspråk, inte på engelska. Dessa undersökningar genomfördes från hösten 2003 till våren 2004, utom i Århus där testet kunde genomföras först våren 2005.

En sista del av undersökningen görs på webben. Där välkomnas alla att göra två av våra test på de tre skandinaviska språken. Tanken är att denna undersökning ska kunna komplettera huvudundersökningarna, som ju bl.a. saknar den äldsta generationen och folk från landsbygden. Adressen är: www.nordkontakt.nu. Denna del av undersökningen är dock inte bearbetad, och den redovisas inte här.

Rapporten beskriver inte de data vi samlat in på ett uttömmande sätt. Vi har samlat in så många uppgifter att det bara går att redovisa en mindre del av dem. Vi hoppas dock att vi har lyckats lyfta fram de fakta som är av störst intresse för den nordiska allmänheten och det nordiska forskarsamhället. Många gånger kan man diskutera hur vi redovisar materialet statistiskt, men vi hoppas att det relativt fylliga tabellmaterialet i texten och bilagorna ska hjälpa den som vill räkna på ett annat sätt än vi har gjort. Undersökningens uppläggning har sin tyngdpunkt i Skandinavien, och vi fokuserar nog även i övrigt mer på Skandinavien än på övriga Norden, delvis på grund av jämförelsen med Maurud som ju enbart undersökte de tre skandinaviska länderna. Till sist vill vi påpeka några mer specifika val som vi har gjort innan vi presenterar undersökningen.

Alla gymnasieungdomar testas på undervisningsspråket; färingar och grönländare har ju i princip två undervisningsspråk, danska och färöiska respektive grönländska. Vi valde att testa dem med en danskspråkig enkät, främst för att undvika översättningsproblem och för att hålla nere antalet enkättyper. Vi valde också att låta finlandssvenskar göra samma enkät som

rikssvenskar. Det underlättar på så sätt att vi håller nere antalet enkäter, men det innebär att vi inte får svar på vissa frågor, t.ex. om finlandssvenskarna kan tänka sig att bo i Sverige. Dessa val gör att vi har fem så kallade *enkätspråk*: danska (för danskar, färingar och grönländare), svenska (för svenskar och finlandssvenskar), norska, finska och isländska. På grund av val som presenteras nedan blir det totala antalet enkättyper 33. En sammanställning av enkättyperna finns i Bilaga 1.

Eftersom vi ville testa två språk samtidigt i varje klass var vi tvungna att producera två olika test som mäter förståelse av talad danska/norska/svenska och två olika test som mäter förståelse av skriven danska/norska/svenska, för att testpersonerna inte skulle få höra/läsa samma text på de två testspråken. Detta innebär att vi har två testserier för varje testspråk (se närmare avsnitt 2:1 och 3:1). För varje enkätspråk har vi nu två testserier.

Vi ville också försäkra oss om att det inte skulle påverka resultatet att man hade två test vid samma tillfälle. Man kunde tänka sig att exempelvis en svensk som först testas på danska och sedan på norska, så att säga, ställer in sitt skandinaviska öra och presterar bättre på det senare testet än han/hon annars skulle ha gjort. Därför valde vi att ge hälften av svenskarna danskan först och den andra hälften norskan först, och på samma sätt har vi varierat ordningen mellan grannspråken i Danmark och Norge. Därmed har vi alltså två ordningsvarianter för varje par av enkätspråk och testserier. Sammanlagt har vi alltså haft 4 skandinaviska enkättyper för danska, svenska och norska. I övriga Norden valde vi att testa det närmaste skandinaviska språket först, men de finsk- och isländskspråkiga enkäterna blir likväl fyra vardera. På Färöarna och Grönland användes två enkättyper vardera, en med danska-svenska och en med danska-norska. Sammanlagt har vi alltså 22 skandinaviska enkäter.

I de enkäter där vi testat engelska har vi kombinerat engelsktestet med ett test på nationalspråken i Skandinavien. Även här har vi fem enkätspråk och för varje har vi en enkät för vardera av de två testserierna. Dessutom har vi en särskild enkät på Färöarna som har danska som enkätspråk, men som testar engelska och norska. Sammanlagt har vi elva enkättyper som testar engelska.⁸

Vi har också gjort en del val som inte utökar antalet enkättyper. Vi valde att undersöka svenskars och danskars förståelse av skrivet bokmål

⁸ På Grönland kunde engelsktestet aldrig genomföras.

respektive nynorska. De norska lästexterna finns alltså i en bokmålsvariant och en nynorsk variant. Dessa två varianter har dock inte gjorts med fler enkättyper, utan två av de redan etablerade norska enkättyperna har nynorsk-texter och två har bokmålstexter.

Sammantaget innebär dessa val alltså att vi har haft 33 olika enkättyper. Deras innehåll och ordningen mellan språktesten redovisas i Bilaga 1. I Bilaga 2 redovisas antalet insamlade enkäter för varje testtyp på de enskilda undersökningsorterna.

1.6 Disposition

I kapitel 2 presenterar vi översiktligt undersökningsmaterialet och förutsättningarna för undersökningen. Vi går kort igenom de olika delar som ingår i testmaterialet och presenterar de testpersoner som deltagit i grannspråksundersökningen och engelskundersökningen. I samband med detta ger vi också en kortfattad beskrivning av den gymnasiala utbildningen i de nordiska länderna.

Kapitel 3 är en detaljerad genomgång av de olika deltesten och testvarianterna som ingår i testmaterialet med en presentation av videosekvensen samt de texter som ligger till grund för nyhetsuppläsningen och tidningsartikeln. Vi diskuterar också de innehålls- och ordförståelsefrågor vi valt att ställa och bedömningen av testpersonernas svar. Kapitlet avslutas med en värdering av testmaterialet och ett resonemang om testernas jämförbarhet.

I kapitel 4 redovisar vi de övergripande resultaten för både grannspråksundersökningen och engelskundersökningen. I anslutning till detta för vi också en diskussion om testens svårighetsgrad sedd mot bakgrund av testresultaten.

Kapitel 5 ägnas åt testpersonernas attityder och vanor. Efter en kort bakgrund redovisar vi resultaten från attitydundersökningen och beskriver testpersonernas kontaktmönster med de (övriga) skandinaviska länderna. Vi presenterar också resultat om grannspråksundervisningen i Skandinavien.

Med kapitel 6 sätter vi in undersökningen i ett tidsperspektiv och resonerar kring individuell och samhällelig utveckling av språkförståelsen. Efter några inledande kommentarer om metod redovisar vi resultaten av föräldrarnas grannspråksförståelse, under jämförelse med ungdomarnas. Vi

jämför också våra resultat med resultaten från Øivind Mauruds undersökning om ömsesidig förståelse av tal- och skriftspråk i de skandinaviska länderna

I det avslutande kapitel 7 diskuterar vi de viktigaste resultaten av undersökningen. Vi försöker besvara de frågeställningar som vi ställde inledningsvis, och vi värderar och analyserar svaren. I ett exkursivt avsnitt resonerar vi kring danskarnas resultat, som är förvånande dåligt, inte minst i Köpenhamn.

2 Undersökningens genomförande

I detta avsnitt presenterar vi översiktligt materialet och de praktiska förutsättningarna för undersökningen. Vi presenterar även en värdering av tillförlitligheten hos vårt material som är viktig att ha i åtanke vid resultatbearbetningen. I tillägg till detta diskuterar vi några teoretiska överväganden och varför vi valt att göra på det ena eller andra sättet i en valsituation. En fördjupad diskussion om materialet ges i kapitel 3.

2.1 Undersökningens delar

Med hjälp av testmaterialet mäter vi testpersonernas förståelse av talspråk, med och utan visuellt stöd, och skriftspråk. Sammantaget får vi alltså tre delar som direkt testar olika typ av förståelse när det gäller danska, svenska och bokmål. Testet hade genomgående kunnat bestå av fyra testspråk eftersom Norge har såväl bokmål som nynorska, men eftersom bokmål används av fler personer har vi valt att undersöka förståelsen av bokmål när det gäller talad norska, i likhet med Maurud (1976); till skillnad från Maurud (1976) har vi dock valt att undersöka såväl bokmål som nynorska när det gäller förståelsen av skriven norska (se nedan). Vi har alltså tre så kallade testspråk – svenska, norska och danska – och i tillägg till detta engelska, i den andra undersökningsomgången.¹

Utöver själva språkförståelsetesten har vi en inledande del med personuppgifter jämte olika typer av attitydfrågor. I och med detta mäter vi således testpersonernas rena språkförståelse samtidigt som vi försöker fånga deras attityder. I förlängningen öppnar detta för en diskussion om hur attityderna i sin tur eventuellt kan samspela med deras vilja att förstå grannspråken, liksom om deras förståelse av grannspråken kan samspela med deras attityder till dessa. I sammanhanget ska det tilläggas att vi uteslutande använde oss av svensktalande testledare i Sverige, norsktalande i Norge och så vidare,

¹ Termen testspråk ska skiljas från termen enkätspråk som står för det språk som enkäten är utformad på. Vi har fem enkätspråk, nämligen svenska (Sverige och vissa städer i Finland), danska (Danmark, Färöarna och Grönland), norska (Norge), isländska (Island) och finska (vissa städer i Finland).

dels för att undvika att testledarens nationalitet skulle påverka testpersonernas svar i den del som mäter attityder, dels för att testpersonerna inte skulle komma i kontakt med något av de undersökta språken i förväg. För alla delar i testet gäller att testpersonerna blev tillsagda att arbeta individuellt, och varje testledare hade fått tydliga instruktioner om exakt hur lång tid varje testmoment fick ta så att ingen grupp testpersoner fick ett längre tidsintervall mellan två testsekvenser än en annan och därmed längre tid på sig att besvara de tillhörande frågorna.

Totalt ger testet ett maximalt poängantal på 30 poäng för respektive språk (10 poäng för respektive hör- och läsförståelsedel), följaktligen 60 poäng på testet totalt när man räknat samman resultaten för de båda testspråken. Av olika anledningar har vi dock valt att ibland presentera resultaten för respektive del separat i genomgången. Det första deltestet består av en videosekvens. För varje testspråk finns *en* videosekvens; alla som testas på exempelvis norska får se samma inslag. För de två andra deltesten – nyhetsuppläsning och tidningsartikel – har vi däremot två olika varianter: nyhetsuppläsning A Känguru och nyhetsuppläsning B Grodor respektive tidningsartikel C Tinnitus och tidningsartikel D Droger. Dessa fyra texter samspelar så att den som lyssnat på nyhetsuppläsning A om kängurun får tidningsartikel C om tinnitus och den som lyssnat på nyhetsuppläsning B om grodräkning tilldelas tidningsartikel D om droger. I och med denna indelning får vi två vad vi kallar testserier: testserie 1 bestående av videosekvens, känguru och tinnitus och testserie 2 bestående av videosekvens, grodor och droger. Följaktligen består varje totaltest av två testserier; testkompositionen blir tydlig i Tabell 2:1 nedan som visar hur ett test för en svensk kan se ut. Se Bilaga 1 för ett fullständigt schema över enkättyperna.

Testserie 1, testspråk 1			Testserie 2, testspråk 2		
Video-sekvens	Nyhets-uppläsning	Tidnings-artikel	Video-sekvens	Nyhets-uppläsning	Tidnings-artikel
Danska	Danska	Danska	Norska	Norska	Norska
	Text (A)	Text (C)		Text (B)	Text (D)
	känguru	tinnitus		grodor	droger

Tabell 2:1. En testvariant (enkättyp AS01) för en svensk.

Det finns givetvis både för- och nackdelar med auditivt undersökningsmaterial jämfört med visuellt (se exempelvis Maurud 1976:61); hörförståelse

underlättas av exempelvis tonfall och läsförståelse av det faktum att man kan gå tillbaka och kontrollläsa. Eftersom vår undersökning rymmer både auditiva och visuella inslag hoppas vi att bristerna med den ena typen av test kan uppvägas med hjälp av den andra typen.

2.1.1 Personuppgifter och attitydfrågor

I den inledande delen med personuppgifter efterfrågar vi bland annat hemort, utbildningsprogram-/linje och ålder samt språk som talas i hemmet. Härtill kommer frågor om eventuell undervisning om/på grannspråken, som besvaras med *ja/nej/bara lite*. Vi efterfrågar också olika typer av kontakt med grannspråken, grannländerna och grannspråkstalare i form av litteratur, umgänge och TV, där testpersonerna fick välja mellan *1 gång/dag*, *1 gång/vecka*, *1 gång/månad*, *1 gång/år* eller *Mer sällan*. På samma sätt fick de ange kontakter med engelsktalande. I resultatsammanställningen översätts dessa svar med en siffra mellan 0 och 4, där 4 motsvarar daglig kontakt via respektive medium, medan 0 står för ingen kontakt över huvud taget (jfr Mauruds (1976) *ja-* och *nej-*frågor för samma efterfrågade information). Testpersonerna fick också möjlighet att ange eventuella andra kontakter med grannspråkstalare. Testpersonernas kontakter med respektive grannspråk räknas samman till ett kontaktsnitt som visar hur mycket kontakt testpersonen har med språket i fråga. Detta tal blir en siffra – i rapporten benämnt kontaktindex – mellan 0 och 100, där 0 innebär att man har ytterst marginella kontakter med grannspråken, och 100 innebär daglig kontakt på samtliga punkter. Siffran blir främst relevant när den jämförs med testpersonens resultat dels på olika testdelar, dels på testet som helhet jämfört med andra testpersoners resultat; siffran i sig själv betyder alltså inte så mycket. Med sitt breda spektrum av frågor ger denna inledande del oss många variabler att utgå från vid resultatredovisningen.²

Till den inledande delen är också länkad en attitydundersökning. Testpersonerna fick både kryssa i så kallade Osgood-skalor (Osgood 1969) och besvara öppna frågor om sin attityd till grannspråk och grannspråkstalare. Osgood-skalorna är relativt enkla redskap men ger ändå en bra bild av de allmänna uppfattningarna om språket etc. Skalan är baserad på en uppsättning adjektiviska motsatspar som poler (en så kallad semantisk differential)

² Bakgrundsfrågorna ligger i linje med tidigare undersökningars: Haugen (1953), Maurud (1976), Bø (1978) och Börestam Uhlmann (1994).

med olika grader (Bijvoet 1998:52). Vi har valt den femgradiga skalan. Även här räknas testpersonernas svar om till en siffra mellan 0 och 100, och värderingen av resultatet som ovan. Nedan går vi igenom de tre olika testtyperna. För utformningen av den konkreta enkäten, se Bilaga 3.

2.1.2 Videosekvens

Det första kunskapsrelaterade deltestet mäter testpersonernas förståelse av talat språk, i form av en videosekvens hämtad från TV-programmet *Vem vill bli miljonär?*. Programmet har en identisk uppbyggnad i såväl Sverige, Norge och Danmark (samt även i Storbritannien, vilket ju är en förutsättning för engelskundringen). Förutom rena frågesektioner innehåller programmet sekvenser med vardagligt tal, och det är dessa vi har fokuserat på. Med inslaget vill vi mäta testpersonernas förståelse av grannspråken i en dialogisk kommunikationssituation med hjälp av talspråk som inte är tillrättalagt. Någon äkta dialog kan det dock givetvis inte bli fråga om då ju testpersonerna inte deltar själva och aktivt kommunicerar, men en mätning av förståelsen av vardagligt tal torde ändå vara görlig.

Svårigheten med denna typ av talspråk ligger i ett snabbt tal och att redundansen därmed minskar. Detta kan medföra att testpersonerna får svårigheter med att förstå ord och meningar som de skulle ha förstått i skriven form. *Vem vill bli miljonär?*-sekvensen är det enda inslag i vårt material som endast till form och inte till innehåll är densamma i de olika utförandena.

Genren får räknas som underhållningstelevision, och det ligger i genrens natur att behandla enkla ämnen för att roa den breda allmänheten. Således bör innehållet ligga på en enkel nivå även om själva talet går fort. Det snabba talet kan å andra sidan, åtminstone till viss del, avhjälpas av att det ibland uppstår pauser i talet när de deltagande måste tänka efter innan de besvarar en fråga från programledaren. En svårighet kan vara kulturspecifika samtalsämnen och företeelser, men testmaterialet innehåller inte sådana ämnen (jfr även Lundin & Zola Christensen 2001).

Till videosekvensen hör 5 öppna innehållsfrågor, det vill säga testpersonerna måste med egna ord skriva ner det de tror är svaret på frågan. Beroende på graden av korrekthet kan de få 0, 1 eller 2 poäng per fråga; en utförlig genomgång av hur vi bedömt testpersonernas svar ges i Bilaga 5. Man kan alltså få totalt 10 poäng på det första deltestet som mäter förståelse

av talat språk. Innehållsfrågorna är valda så att en fråga inte blir till hjälp med svaret på en annan fråga (jfr Maurud 1976:81).

2.1.3 Nyhetsuppläsning

Efter sekvensen med vardagligt tal följer en monologisk nyhetsuppläsning, baserad på en tidningsartikel som översatts till de sammanlagt fyra olika testspråken svenska, norska, danska och engelska. Detta innebär att innehållet och de tillhörande frågorna till skillnad från i TV-sekvensen är identiska i alla test. Vi har strävat efter att använda tester med ett innehåll som inte är land- eller kulturbundet och som vidare inte kräver några specialkunskaper i ett ämne hos testpersonerna (jfr Lundin & Zola Christensen 2001).

Vi har använt professionella uppläsare för nyhetsinslagen. De svenska och de danska uppläsningarna är i stort sett upplästa i samma tempo medan den norska uppläsningen är något långsammare. Det finns alltså två olika texter: en om en förrymd känguru och en om räkning av grodor. Även här fick testpersonerna besvara fem öppna innehållsfrågor, med samma poängsättning – 0, 1 eller 2 – som i videosekvensen. Även detta deltest ger alltså totalt 10 poäng. Se Bilaga 6 för en detaljerad genomgång av rättningsprinciperna.

Genren nyhetsuppläsning syftar liksom *Vem vill bli miljonär?* till att nå ut till den breda allmänheten, vilket gör att man kan förvänta sig att den är bekant för testpersonerna. Det rör sig om en uppläst text från en skriftlig förlaga som dock är skriven just för uppläsning, där mycket fakta presenteras på kort tid. Det formella språk som möter testpersonerna i det andra nyhetsuppläsningen skiljer sig således en hel del från det informella språket i TV-inslaget.

2.1.4 Tidningsartikel

Den tredje och avslutande kunskapsrelaterade delen av testet är läsförståelse i form av en tidningsartikel. Också här finns det alltså två olika textvarianter, en om tinnitusskador och en om krafttag mot droger. Texterna baseras på originalartiklar som översatts till respektive testspråk. Det ska tilläggas att det när det gäller tidningsartikeln finns fem testspråk och inte fyra; av dem som testats på norska har ungefär hälften nämligen testats på bokmål och

hälften på nynorska.³ Till skillnad från vid de andra deltesten fick testpersonerna här 10 stycken ordförståelsefrågor med tillhörande flervalsalternativ (för en förteckning över de testord norrmän, svenskar och danskar exponerades för, se Bilaga 9). Tidningsartikeln skiljer sig alltså på två sätt från videosekvensen och nyhetsuppläsningen, förutom mediet: dels innehåller tidningsartikeln frågor som mäter ordförståelse, dels får testpersonerna 4 alternativa svar att välja mellan. Svarsalternativen är valda så att de är sannolika i sammanhanget, exempelvis med avseende på syntaktisk funktion. Vissa semantiska och fonologiska distraktorer lades in för att kontrollera språkspecifika likheter och skillnader i förhållande till något annat grannspråk (jfr Maurud 1976:81 och Lundin & Zola Christensen 2001). För dessa frågor får man 1 poäng för korrekt svar och 0 poäng för felaktigt svar eller inget svar alls. Även läsförståelsedelen ger 10 poäng, och totalt kan man alltså få 30 poäng för ett testspråk/en testserie.

2.1.5 Avslutande kommentarer om materialet

I alla testsituationer som innehåller skrivna texter möter man problemet med att hitta texter som fungerar bra i sin situation, alltså sådana som varken är för enkla eller för svåra. I det här fallet tillkommer också problemet med kulturneutralt innehåll; jfr diskussionen i Lundin & Zola Christensen (2001). Samtidigt vill man att testpersonerna i läsförståelsedelen ska tvingas att läsa igenom hela texterna för att kunna besvara frågorna. Att eftersträva genomläsning av hela texterna är givetvis mer relevant om man har innehållsfrågor även till ett läsförståelsetest (se till exempel Maurud 1967:79). Eftersom vi valde flervalsfrågor med fokus på betydelsen hos enskilda ord och inte primärt förståelsen av sammanhanget – även om dessa båda givetvis hänger samman blir inte situationen likadan – torde kravet på genomläsning dock inte vara lika relevant. Problemet aktualiseras inte på samma sätt för auditiva inslag då ju testpersonerna blir mer eller mindre tvingade att lyssna på de olika texterna från början till slut.

Fördelen med flervalsfrågor är exempelvis att man undviker en lång räckta praktiska problem eftersom man aldrig behöver göra en gränsdragning mellan vad som ska räknas som rätt och fel, det vill säga man slipper en mellankategori av svar som är ganska korrekta men inte alldeles korrekta. Å andra sidan missar man de testpersoner som är relativt nära det korrekta

³ Testpersonerna fick dock bara information om att de skulle testas på norska.

svaret och har förstått sammanhanget men inte träffat mitt i prick i översättningen. Med de öppna frågorna till de båda sekvenserna som mäter förståelsen av talat språk ger vi poäng till de testpersoner som visar att de har förstått en del av sammanhanget även om de inte har förstått detaljerna.

Som framgått valde vi en blandning av öppna frågor och flervaltsalternativ. Det finns givetvis fördelar och nackdelar med båda varianterna, och genom att låta testpersonerna besvara båda typerna hoppas vi ha undvikit vissa av problemen samtidigt som vi har uppvägt några av de övriga. Därmed hoppas vi ha ett relativt tillförlitligt material att arbeta med.

2.2 Testpersonerna

Som testpersoner har vi valt gymnasister, företrädesvis från andra årskursen. Bakom valet av gymnasister ligger både metodiska och praktiska skäl. Rent åldersmässigt är gymnasisterna en homogen grupp om man undantar de vuxna som läser in gymnasiet (på Komvux eller motsvarande); resultatet för personer över 25 år som har deltagit i undersökningen har vi räknat bort. Dessutom får man via testpersonernas gymnasieval på ett naturligt sätt ofta en fingervisning om den sociala grupperingen eftersom valet av utbildning – teoretiskt eller praktiskt inriktad – ofta ger en social indikation om testpersonerna. Detta hänger i sin tur ibland samman med val av skola. Ur en annan aspekt är dock gymnasister en heterogen skara, men detta faktum kan faktiskt snarare sägas gynna valet av testpersoner än ses som en nackdel; eftersom vi ställt frågor om elevernas hemspråk, deras föräldrars yrken och så vidare har vi fått många olika parametrar att arbeta med.

En praktisk fördel med gymnasister som testpersoner är att man relativt enkelt får tag på många testpersoner per undersökningstillfälle, och vidare torde gymnasister som grupp kunna betraktas som representativa för den yngre delen av befolkningen i Sverige, Danmark, Norge, Finland samt på Island, Färöarna och Grönland. Som påpekades inledningsvis vill vi även studera om det är någon skillnad i språkförståelse mellan generationer; genom att i en specialstudie inkludera även ett antal föräldrar till gymnasisterna hoppas vi kunna iaktta eventuella sådana skillnader, även om det givetvis inte blir fråga om en absolut jämförelse.

Innan vi går igenom hur många testpersoner som deltar från de olika länderna, vilken utbildning de går på etc., presenterar vi kortfattat hur

gymnasieutbildningen ser ut i Sverige, Danmark, Norge och Finland samt på Åland, Island, Färöarna och Grönland.

2.2.1 Gymnasieutbildningen i de nordiska länderna

Vår ambition har givetvis varit att hitta jämförbara testgrupper – d.v.s. testpersoner som går likartade utbildningar i de olika länderna – eftersom det krävs relativt stor överensstämmelse mellan testpersonerna om man ska kunna jämföra deras resultat på testet. En total överensstämmelse skulle dock kräva att skolsystemet i de olika länderna är likadant uppbyggt, men så är inte fallet. Nedan redogör vi i korthet för hur gymnasieskolan är uppbyggd i de olika länder som är med i undersökningen.

Gymnasieskolan i Sverige

Sedan 1994 består den svenska gymnasieskolan av 17 nationella program. Programmen är alla treåriga och tänkta att kunna ge behörighet till högre studier vid universitet och högskolor. Mot bakgrund av detta finns ett antal så kallade kärnämnen – exempelvis matematik, svenska och engelska – som alla elever, oavsett program, läser. I tillägg till dessa läser eleverna karaktärsämnen som ger programmen en mer eller mindre praktisk eller teoretisk karaktär.

Skillnaden mellan de olika programmen är därför stor. Förutom att alla gymnasieskolor inte erbjuder hela utbudet på 17 program delas de flesta program i sin tur upp i olika inriktningar, nationella eller lokala. En grov indelning av de nationella programmen ger tre huvudinriktningar: TEORETISKA, PRAKTISKA och ESTETISKA program. De listade programmen är prototypexempel på vilka utbildningar som hamnar inom vilken kategori även om man i Sverige inte längre talar om direkt teoretiska eller praktiska utbildningar. Man kan dock jämföra utbildningarna sinsemellan och diskutera dem i termer av mer eller mindre teoretiskt eller praktiskt inriktade program.

TEORETISKA	Naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga programmet
PRAKTISKA	Byggprogrammet, Barn- och fritidsprogrammet, Hotell- och restaurangprogrammet
ESTETISKA	Estetiska programmet ⁴

Gymnasieskolan i Danmark

Den danska gymnasieskolan kan enklare än den svenska delas in i en treårig teoretisk och en treårig teknisk utbildning. Den teoretiska utbildningen delas i sin tur in i en språklig och en matematisk linje och ger grundläggande teoretisk behörighet för högre studier efter ett avslutande examensprov och en studentexamen. Eleverna läser ämnen efter sitt linjeval och enskilda ämnen kan vara gemensamma, alternativt valbara beroende på detta. Tillvalsämnen erbjuds på olika nivåer, och de ämnen som erbjuds och på vilka nivåer dessa ges varierar från skola till skola.

I Danmark är det den språkliga och den matematiska linjen som kallas *gymnasium* medan den praktiska utbildningen går under benämningen *erhvervsuddannelse* eller *teknisk uddannelse*. Denna utbildning kvalificerar i första rummet till vidare tekniska studier men kan i kombination med kompletterande läsning ge tillträde till ordinarie universitet. Observera alltså att termen 'teknisk' har en vidare betydelse i Danmark när det gäller gymnasieutbildning än i Sverige och inkluderar nästan alla typer av utbildningar med praktisk inriktning och alltså inte bara teknikrelaterade. I Danmark kan man följaktligen dela in de olika gymnasielinjerna i två huvudgrupper, även om man alltså inte kan jämföra de tekniska linjerna i Danmark och Sverige rakt över.

TEORETISKA LINJER	Matematisk och språklig linje
TEKNISK LINJE	Praktiska och teoretiska inriktningar

Gymnasieskolan i Norge

Norge har runt 500 så kallade vidaregående skolor. Sedan 1994 har ungdomar mellan 16 och 19 år alla rätt till tre års studier som, efter genomgången grundskola, leder till yrkeskompetens, möjlighet till vidare studier på universitet alternativt en kompetens på lägre nivå, beroende på inriktning.

⁴ Det estetiska programmet finns inte representerat i vårt material.

Idag har Norge en enhetlig gymnasieutbildning som samordnar allmän, mer teoretisk, utbildning och en mer praktiskt inriktad yrkesutbildning. Det finns 15 olika studieinriktningar, där alla läser en grundutbildning under det första året för att under det andra och tredje året fördjupa sig i karaktärsämnena, alternativt få praktisera inom ett yrkesämne.

En indelning motsvarande dem för det danska respektive svenska systemet är görlig, men man ska då ha i åtanke att de praktiska linjerna i Norge verkligen är praktiska och inte tänkta att föra vidare till universitetsstudier.

TEORETISKA Allmänna, ekonomiska och administrativa linjer

PRAKTISKA Naturbrukslinjen, Elektrolinjen, Mekaniklinjen

ESTETISKA Musik, dans och drama samt formgivningslinjen

Till skillnad från Sverige har alltså både Danmark och Norge ett rent yrkesinriktat, praktiskt alternativ. För undersökningen innebär detta att man måste ta hänsyn till att de danska och norska testpersonerna på den tekniska/praktiska utbildningen inte får samma teoretiska undervisning i exempelvis språk som de svenska testpersonerna, vilket givetvis kan påverka resultatet av undersökningen. När vi valt undersökningsklasser har vi strävat efter så stor spridning som möjligt över de olika programmen och linjerna.

Gymnasieskolan i Finland

Finland har liksom Norge och Danmark en uppdelning mellan teoretiska och praktiska utbildningar. Utbildningen på andra stadiet, det vill säga gymnasialstadiet, omfattar både den teoretiska utbildningen, som ges inom gymnasiet, och de yrkesinriktade utbildningarna, som ges på yrkesläroanstalter. Utbildningarna resulterar i studentexamensbetyg eller motsvarande. De praktiskt orienterade yrkesutbildningarna leder direkt till en yrkesexamen medan de teoretiskt inriktade utbildningarna ska ge tillräckliga kunskaper samt behörighet till högre studier på universitet. Många av eleverna på dessa utbildningar är äldre. Vi får alltså en uppdelning enligt följande:

TEORETISKA PROGRAM Gymnasium

PRAKTISKA PROGRAM Yrkesläroanstalter med exempelvis datanomprogram, merkonomprogram

I Finland finns både finskspråkiga och svenskspråkiga utbildningsanstalter. Såväl teoretisk utbildning som yrkesutbildning ges på båda språken.

Gymnasieskolan på Åland är i stort sett uppbyggd som den i Finland. På Åland ges undervisning endast på svenska.

Gymnasieskolan på Island

På Island är det gymnasiala skolsystemet uppbyggt i likhet med det danska, norska, finska och det på Åland, men det finns några viktiga skillnader. Eleverna kan välja att läsa en teoretiskt inriktad utbildning på fyra år som leder vidare till högre studier vid universitet; den teoretiska gymnasieutbildningen på Island är således ett år längre än den är i de övriga nordiska länderna. Det finns även en praktiskt inriktad yrkesutbildning som normalt är tre år, men här skiljer sig utbildningslängden åt beroende på vilket yrke man utbildar sig till; exempelvis är utbildningen till elektriker fyra år, liksom den teoretiska gymnasieutbildningen, medan utbildningen till bilmekaniker endast omfattar två år. Vi får alltså en uppdelning som följande:

TEORETISKA PROGRAM	Teoretiskt, fyraårigt gymnasium
PRAKTISKA PROGRAM	Bilmekaniker, elektriker

Även i de praktiska utbildningarna läser eleverna en hel del teoretiska ämnen som sedan kan användas vid teoretiska gymnasiestudier eller vid universitetsstudier.

Gymnasieskolan på Färöarna

På Färöarna finns sex olika gymnasieutbildningar och examina från dessa utbildningar motsvarar de som finns i Danmark. Eleverna kan välja en treårig teoretisk utbildning med inriktning mot matematik eller språk, ekonomi eller teknik, som alla ger behörighet till universitetsstudier (under förutsättning att alla tre åren genomförs; de två senare inriktningarna ger möjlighet till avslut efter ett grundläggande år). Det finns även en möjlighet till utbildning inom fisknäringen, som även den efter tre år ger behörighet till högre studier.

Utöver dessa erbjuds en praktiskt inriktad utbildning inom vården samt en tvåårig kompletterande utbildning främst avsedd för vuxna som vill skaffa sig behörighet till högre studier. Den sjätte och sista inriktningen, Marinskolan (Sjóvinnuskúlin) är inte en gymnasieutbildning i strikt bemärkelse

eftersom det inte finns några krav på nioårig grundskola för antagning. Med Marinskolan undantagen får vi alltså en ungefärlig uppställning enligt följande:

TEORETISKA LINJER	Matematisk och språklig linje
TEKNISK OCH EKONOMISK LINJE	Praktiska och teoretiska inriktningar

Gymnasieskolan på Grönland

Gymnasieutbildningen på Grönland lyder under danska utbildningsministeriet eftersom den ger behörighet till universitetsstudier i Danmark.

Man kan få en gymnasieexamen antingen efter tre års studier av ett varierande antal ämnen – några obligatoriska, andra valfria – eller genom studier och efterföljande examen av ett ämne i taget.

2.2.2 Grannspråksundersökningen

I fokus för hela undersökningen står de tre skandinaviska länderna, Sverige, Danmark och Norge. Testpersonerna i dessa länder är utvalda så att respektive lands huvudstad har det största antalet: 146 testpersoner i Stockholm, 150 i Köpenhamn och 199 i Oslo. I Stockholm fördelar sig testpersonerna över Hotell- och restaurangprogrammet, Handelsprogrammet, naturvetenskapliga programmet och samhällsvetarprogrammet på de fyra gymnasieskolorna Tensta, Kisa och Thorildsplans gymnasium samt Stockholms hotell- och restaurangskola. I Köpenhamn kommer testpersonerna från skolorna Niels Brock, Nørre Gymnasium (Brønshøj), Københavns Tekniske skole, Social- og sundhedskolen (i Herlev och Brøndby) samt Amtsgymnasiet, fördelade över teknisk utbildning, Konstruktor- og Tømrere, Frisør-linjen, matematisk linje samt språklig linje. (Beteckningen [---] i Bilaga 4 står för klasserna på Social- og sundhedskolen i Herlev och Brøndby som saknar egna klass-/utbildningsbeteckningar). I Oslo deltar testpersoner från skolorna Manglerud videregående skole, Foss videregående skole och Sandaker videregående skole, fördelade över allmänfacklig studieinriktning och yrkeslinjer (sälj- och serviceområdet samt formgivningsområdet).

Då Stockholm, Köpenhamn och Oslo inte är jämlika när det gäller grannspråkskontakt – man kan exempelvis utgå från att köpenhamnarna har tätare kontakter med Sverige än vad stockholmarna har med Danmark – har vi valt att undersöka grannspråkförståelse i ytterligare en stad i respektive land. Valet föll på Malmö i Sverige, Århus i Danmark och Bergen i Norge

där 110, 117 respektive 104 testpersoner deltar. I Malmö kommer testpersonerna från Sankt Petri gymnasium och Jörgen Kock-gymnasiet, fördelade över det naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga programmen samt Hotell- och restaurangprogrammet och Livsmedelsprogrammet. I Århus deltar testpersoner från skolorna Langkær Gymnasium, Marselisborg Gymnasium, Social- og Sundhedsskolen, Teknisk Skole respektive Århus Købmandskole, och de går på matematisk linje, språklig linje, så kallat Grundforløb (Social- og Sundhedsskolen), målerilinjen, VVS-linjen alternativt studerar för Højere Handelseksamen. Som påpekats ovan betecknas inte klassen som går på Social- og Sundhedsskolen med klassbeteckning. I norska Bergen kommer eleverna från Bergen yrkesskole – inriktningarna Formgivning, Teknisk byggfag och Elektro – och Langhaugen skole, Allmenfaglig inriktning.

Även på Island har vi valt ut två undersökningsorter, nämligen huvudstaden Reykjavík och det mindre Akureyri. Vi har 96 testpersoner i Reykjavík och 48 i Akureyri, enligt samma princip som för de tre skandinaviska länderna. På dessa orter har vi testpersoner från Menntaskólinn við Hamrahlíð och Iðnskólinn i Reykjavík – teoretiska respektive praktiska utbildningar – och testpersoner från Menntaskólinn i Akureyri (teoretiska utbildningar: språkvetenskaplig, naturvetenskaplig eller samhällsvetenskaplig linje). På Menntaskólinn við Hamrahlíð har man inte delat in eleverna i klasser utan i blandade grupper som väljer varje ämne för sig (språkvetenskaplig, naturvetenskaplig eller samhällsvetenskaplig linje); samma typ av indelning gäller även eleverna på Iðnskólinn.

På Grönland och Färöarna har vi testpersoner endast i huvudstäderna: 31 i Nuuk och 47 testpersoner i Tórshavn; i Nuuk deltar testpersoner från Midtgrønlands Gymnasiale Skole – en teoretisk utbildning – och i Tórshavn från handelsskolan (Føroya Handilsskúli, handelsprogrammet) samt från det teoretiska gymnasiet (Føroya Studentaskúli, matematisk inriktning).

I Finland ser fördelningen av testpersoner över olika städer annorlunda ut på grund av språksituationen där. Vi har eftersträvat att få testpersoner i städer med olika stor andel svensktalande och har därför testpersoner på Åland samt i Helsingfors, Vasa och Jyväskylä. På det svensktalande Åland har vi 47 testpersoner i Mariehamn (Ålands lyceum respektive Ålands handelsläroverk), medan vi i Finland har 82 testpersoner i Helsingfors och 43 i Vasa. Skolorna i Helsingfors är Huvudstadsregionens yrkesinstitut Praktika (svensk yrkesskola, inriktning vårdvetenskap), Gymnasiet Gran-

kulla samskola (teoretiskt, svenskt gymnasium), Helsingin normaalikoulu (teoretiskt, finskt gymnasium) och Suomen liikemiesten kauppaopisto (finsk yrkesskola, inriktning merkonom). Skolorna i Vasa är Vaasan yhteislukio (teoretiskt, finskt gymnasium), Vaasan ammattiopisto (finsk yrkesskola, inriktning datanom) och Vasa övningsskola (teoretiskt, svenskt gymnasium). I tillägg till detta har vi 63 testpersoner i Jyväskylä, en finsk stad med så gott som uteslutande finstalande invånare, från Jyväskylän kauppaoppilaitos (yrkesskola) och Jyväskylän Lyseo (teoretiskt gymnasium).

En sammanställning av den presenterade fördelningen ges i Tabell 2:2; för en detaljerad sammanställning se Bilaga 4.

Stad	Testpersoner	Stad	Testpersoner
Stockholm	146	Reykjavík	96
Malmö	110	Akureyri	48
Köpenhamn	150	Tórshavn	47
Århus	117	Nuuk	31
Oslo	199	Mariehamn	47
Bergen	104	Helsingfors	82
		Vasa	43
		Jyväskylä	63

Tabell 2:2. Testpersonerna i grannspråksundersökningen fördelade på ort.

2.2.3 Engelskundersökningen

I den del av undersökningen som mäter testpersonernas kunskaper i engelska på motsvarande test har målet varit att en tredjedel av de testpersoner som tidigare deltog gör testet. Det har av olika skäl dock inte alltid varit möjligt att komma tillbaka till exakt samma testpersoner, och i förekommande fall har testgrupper valts ut som matchar de tidigare i så stor utsträckning som möjligt. Som ett exempel kan nämnas att en ny praktisk smedklass tillkommit i Århus. I och med den matchning som vi då har gjort anser vi att vi har fått en så pass stor överensstämmelse i testpersonurval att resultaten på det skandinaviska testet är jämförbara med resultatet på engelsktestet; det rör sig alltså dels nästan om samma klasser, dels nästan om samma individer.

Målet att få runt en tredjedel testpersoner för engelsktestet av det totala antalet testpersoner har uppnåtts, och exempelvis i Köpenhamn och Vasa är det betydligt fler än en tredjedel av det tidigare testpersonantalet som besvarat testen. I övrigt fördelar sig testpersonerna i de skandinaviska

länderna på engelsktestet som följer: sammanlagt 78 testpersoner i Sverige, 113 i Danmark och 78 i Norge.

I de övriga nordiska länderna fördelar sig testpersonerna enligt följande: 80 på Island, 20 på Åland, 159 i Finland och 16 på Färöarna. Det har inte varit möjligt att genomföra några tester på Grönland. En sammanställning av den presenterade fördelningen ges i Tabell 2:3; för en detaljerad sammanställning se Bilaga 4.

Stad	Testpersoner	Stad	Testpersoner
Stockholm	47	Reykjavík	49
Malmö	31	Akureyri	31
Köpenhamn	74	Tórshavn	16
Århus	39	Mariehamn	20
Oslo	37	Helsingfors	50
Bergen	41	Vasa	56
		Jyväskylä	51

Tabell 2:3. Testpersonerna i engelskundersökningen fördelade på ort.

3 Testmaterialet

I detta avsnitt ger vi en detaljerad presentation av de olika deltesten och testvarianterna i materialet, och i samband med detta värderar vi vårt testmaterial. Vi diskuterar också de olika texternas jämförbarhet sinsemellan och värderar vårt material med utgångspunkt från såväl själva testet som testsituationen. Ett avsnitt behandlar också kortfattat vilken typ av språkförståelse det är man testar med den aktuella typen av test.

3.1 Videosekvens

Som påpekats ovan är det av naturliga skäl omöjligt att få videosekvenserna identiska för de olika testspråken. I redovisningen av och diskussionen kring de olika testresultaten är detta en faktor man måste ta hänsyn till. Redan innehållet varierar i stor utsträckning. Den danska videosekvensen handlar om en man som arbetar hemma och skriver texter på internet, den norska sekvensen om en man som konstruerar korsord för olika tidningar och som spelar bridge, och den svenska sekvensen om en kvinna som är pensionär och har ett stort intresse för vandring. Den engelska videosekvensen, slutligen, handlar om en man som har vunnit en stor summa pengar och om vad han har gjort med dessa. I och med texternas olika innehåll följer också olika svårighetsgrad.

En annan aspekt att ta hänsyn till vid resultatredovisningen är det faktum att det på vissa men inte alla frågor i de båda hörförståelsesekvenserna finns en möjlighet att få delvis rätt, det vill säga 1 av 2 möjliga poäng. Vid de frågor där man har möjlighet att få 1 poäng torde chansen vara större för testpersonerna att få poäng än när ett och endast ett svar är korrekt; eftersom det alltså eventuellt kan vara lättare att få ihop en högre poängssumma i en sekvens med möjlighet till flera 1-poängssvar. Detta är dock vidare beroende av vår bedömning. I vårt material är fördelningen mellan 1- och 2-poängssvaren den att alla videosekvenser utom den svenska innehåller en fråga där man inte kan få annat än rätt eller fel: i den danska efterfrågas hur gammal en person i sekvensen är, i den norska hur länge en man har levt av sitt yrke och i den engelska vart den tävlande har rest för

sina prispengar. Här finns uppenbart inga mellanting. I Bilaga 5 presenteras principerna för bedömningen av testpersonernas svar på videosekvensen.

Vidare spänner de alternativ som klassificerats som tillhörande 1-poängskategorin, de tveksamma svaren, över ett mer eller mindre brett spektrum, vilket innebär att det även här finns skillnader i hur svårt det är att få poäng. Även detta är ju givetvis beroende av vår bedömning, men i än högre grad av de frågor vi har ställt. Två exempel på förhållandevis breda svars kategorier finner man i den danska videosekvensen. Det första gäller svaret på frågan var mannen befinner sig när han arbetar. Det korrekta svaret på denna fråga är att han numer har sin arbetsplats hemma. Vi har gett tveksamt dels för platsangivelsen (hans hem/den stad han bor i) – under förutsättning att den är korrekt angiven – dels för alla svar som inkluderar ordet dator samt en preposition (*vid/med datorn* och liknande). Den andra breda svars kategorin gäller en mans yrke. Mannen har arbetat inom reklambranschen i flera år, och i detta arbete ingår bland annat att författa texter till Internet. Mot bakgrund av detta har vi gett 1 poäng för *texter till Internet* samt *författar texter till Internet* och snarlika alternativ.

Den norska videosekvensen erbjuder andra typer av gränsdragningsdiskussioner, framför allt på vår fråga om vad mannen ifråga arbetar med. Mannen arbetar som redaktör för en tidning/pressbyrå. Vad man ska svara för att få 2 poäng på den första frågan till den norska videosekvensen är i viss utsträckning beroende av vilket språk testpersonerna talar. Några felstavade varianter på danska – *radaktor/radaktör/readektor* – har vi valt att ge full poäng för på grund av den fonologiska omgivningen, eftersom det finns en tydlig tendens i danskan att *re-* övergår till *ra-* (vokalerna sänks) under påverkan av *r*-ljudet. Även om mannen alltså är redaktör för en tidning/pressbyrå, har de svenska testpersoner som svarat *pressbyrå* alternativt *Pressbyrån* med versal och i bestämd form inte fått full poäng, eftersom *Pressbyrå* på svenska är något annat och inte visar att testpersonen förstått att det hela har med tidningar att göra. Den svenska Pressbyrån har inte primärt med tidningar att göra utan är namnet på en kiosk där man kan köpa diverse ting som tidningar, böcker, lättare mat och dryck etc.

Syftet med frågorna och poängsättningen vid svaren av dessa har varit att bedöma graden av förståelse, det vill säga om det framgår att testpersonen förstått sammanhanget, sett mot bakgrund av översättning och tolkning (jfr Maurud 1976:80). Vi har ofta hängt upp antalet poäng på ett eller flera nyckelord som ska ingå i testpersonernas svar för att de ska räknas som helt

eller delvis rätt. I de fall en testperson har helgarderat sig, d.v.s. skrivit det korrekta men också ett eller flera icke-korrekta svar, har vi dragit av en poäng.

I detta sammanhang har vi stött på problem i det engelska testet i de fall testpersonerna svarat på engelska, eftersom det då är mycket svårt att avgöra graden av förståelse. Eftersom vi varit konsekventa i våra bedömningar anser vi dock att vi eliminerat dessa störningar i möjligaste mån. Ett exempel är svaret på den första frågan i den engelska videosekvensen, där det korrekta svaret är att det rör sig om en dans. På denna fråga har vi gett 1 poäng för det engelska (a) *dance* eftersom vi anser att ljudlikheten mellan det engelska ordet och det respektive danska, svenska och norska ordet är så stor att man kan anta att testpersonen känner till ordets betydelse men bara har valt att svara på engelska. Däremot får testpersonerna inga poäng om de ordagrant har skrivit av en hel sekvens som sagts på bandet, något som också gäller om de skrivit av en sekvens på grannspråket. I flera fall är detta uppenbart bland annat på grund av flera stavfel som antyder att eleven inte vet vilket ord det ska vara; vi antar att man då inte heller vet vad ordet betyder (exempelvis *avios* och *obovis* för *obvious*). Man får däremot poäng om man har skrivit ett engelskt svar med egna ord, i enlighet med att man då visar att man har förstått sammanhanget. Det ska tilläggas att de testpersoner som svarat på engelska har gjort detta så gott som genomgående.¹

En generell linje är alltså att vi har gett fel för svar som inte är angivna på testpersonens modersmål, då med visst undantag av svar på engelska. Detta innebär exempelvis att om en svensk elev skriver *frö* istället för *groda* och en norrman skriver *groda* istället för *frosk* blir detta svar markerat som fel. Detsamma gäller exempelvis också för svenska testpersoner som på frågor som inkluderar danska räkneord inte har svarat med en siffra eller med svenska ord utan har skrivit ut det danska räkneordet på danska, med bokstäver. Anledningen till vår bedömning är att vi inte anser att testpersonen i förekommande fall har visat att han eller hon har förstått det som sagts utan bara har skrivit av den ljudsekvens som han/hon hört på grannspråket/engelska.

¹ Det ska också tilläggas att vi har stött på vissa svårigheter i bedömningarna av de finska testpersonernas svar. Detta beror på att vi fått dessa svar översatta från finska till svenska av våra fältarbetare i Finland och att det ibland inte är alldeles tydligt vad det översatta svaret motsvarar i den finska versionen.

3.2 Nyhetsuppläsning

Även det andra deltestet mäter förståelse av talspråk. Här finns två olika texter: text A *Skuttande rymling gripen i Köpenhamn* och text B *Hur många grodor finns det?*. Den förra texten handlar om en förrymd känguru som polisen lyckas fånga in först efter två månader med hjälp av en bedövningspil. Kängurun var då till allas förvåning vid god vigör och sattes i häkte i väntan på att bedövningen skulle släppa. Senare skulle kängurun föras tillbaka till sitt hem i en av Köpenhamns förorter. I den senare texten presenteras en ny populär sysselsättning i USA, nämligen grodräkning. Amerikanerna uppmanas att gå ut om natten och lyssna efter grodor för att därmed hitta deras uppehållsplatser. Många grodor antas ge en indikation om att den omgivande miljön mår bra. Närmare 2000 frivilliga organisationer i 47 delstater i USA är med och samlar in upplysningar om grodorna. De båda texterna är översatta till respektive testspråk och inlästa av professionella uppläsare med det aktuella språket som modersmål.

Som påpekats ovan är radionyhetsgenren en genre som når ut till den breda allmänheten, varför man kan förvänta sig ett innehåll som inte kräver förkunskaper av lyssnarna. Inte desto mindre kan olika texter skilja sig åt i svårighetsgrad, vilket man i så fall måste vara medveten om i resultatdiskussionen. För att ge en bild av de båda texter som utgör nyhetsuppläsningarna har vi valt att ingående analysera dessa på samma sätt som läs- och förståelsetexterna nedan, alltså som skrivna texter. Analyserna är utförda på de svenska skriftliga förlagorna, men här, liksom vid analysen av tidningsartiklarna nedan, skiljer sig den svenska texten endast marginellt från den danska och norska i omfång och storlek.

Texten *Skuttande rymling gripen i Köpenhamn* innehåller 258 ord och texten *Hur många grodor finns det?* innehåller 210 ord. Antalet ord skiljer sig alltså åt, men det skiljer inte anmärkningsvärt mycket tid mellan uppläsningarna av respektive text (jfr diskussion i Maurud 1976). Text B *Hur många grodor finns det?* är dock betydligt svårare än text A *Skuttande rymling gripen i Köpenhamn* av flera anledningar, och detta förtjänar en kommentar. Texterna skiljer sig inte så mycket åt med hänsyn till läsbarhetsindex, LIX-värde, (Björnsson 1968), ett värde som baseras på förhållandet mellan meningslängden och procentandelen långa ord (ord med sju bokstäver eller mer). Den förra texten har ett LIX på 44 och den senare på 42, och den svårare texten *Hur många grodor finns det?* innehåller fler

långord 26% mot 22%. Å andra sidan har *Skuttande rymling gripen i Köpenhamn* dessutom i snitt längre meningar än *Hur många grodor finns det?*, och meningsbyggnaden i de båda texterna är tämligen likvärdig. Inget av detta är dock det avgörande i diskussionen om svårighetsgraden.

Den stora skillnaden mellan texterna står istället att finna i innehållet som sådant där *Hur många grodor finns det?* är betydligt mer abstrakt och behandlar en företeelse som merparten av testpersonerna med säkerhet inte har kommit i kontakt med. *Skuttande rymling gripen i Köpenhamn* handlar däremot om ett mer konkret händelseförlopp med aktiva och passiva konkreta deltagare. Denna skillnad i innehållslig konkretion avspeglas till viss del i orden i texten eftersom *Hur många grodor finns det?* innehåller fler abstrakta substantiv som *bestånd*, *ändamål* och *syfte*. I *Skuttande rymling gripen i Köpenhamn* återkommer flera nominal åtskilliga gånger, exempelvis *känguru*, *polis* och *Jerry* (känguruns namn). Konkretion uppnås också genom ett flertal tids- och platsangivelser. Texten har också en betydligt tätare konnektivbindning, d.v.s språkliga markörer som subjunktioner eller konjunktioner som markerar samband mellan satser, och färre ledfamiljer, alltså referenter som är bundna till varandra (*kängurun-Jerry-han*). Det är alltså främst på grund av ett abstrakt innehåll som texten *Hur många grodor finns det?* är svårare, och detta abstrakta innehåll får konsekvenser för hela texten. En ytterligare svårighet i *Hur många grodor finns det?* är att subjekten ofta är utbyggda och att texten innehåller passivformer men också att långa objekt ibland föregår subjekt och predikat: Intresset för frågor som rör miljön borde kunna väckas ordentligt, säger de. I satser som dessa blir informationsstrukturen svårare att tolka.

Samma grundläggande principer som för bedömningen av svaren till videosekvensen har legat till grund för bedömningen av svaren till de båda nyhetsuppläsningarna, se Bilaga 6. En stor skillnad mellan videosekvensen och nyhetsuppläsningarna är att när man har att göra med videosekvenserna är det talspråk som möter testpersonerna mycket informellt, medan nyhetsuppläsningarna bygger på skrivna förlagor, och språket därmed är mycket mer formellt. Den avgörande skillnaden mellan videosekvensen och nyhetsuppläsningarna är dock att videosekvenserna med nödvändighet blir olika för de olika språken, varvid svårighetsgraden varierar. Nyhetsuppläsningarna, å andra sidan, blir mer homogena eftersom det är samma text som översatts till de fyra testspråken och man kan vid behov jämföra en text i taget, alltså A och B för sig.

Den avslutande kommentaren om videosekvenserna ovan rör bland annat huruvida det finns skillnader i bedömningen av olika svarsalternativ och om det finns frågor där man kan få svaret bedömt som tveksamt och därmed få 1 av 2 möjliga poäng. Olikheter mellan de båda nyhetsuppläsningarna har redan diskuterats; när det gäller olikheter i poängsättningen skiljer texterna sig dock inte åt alls, då båda texterna har fyra frågor med möjlighet till 0, 1 eller 2 poäng och en fråga som endast ger 0 eller 2 poäng. I kängurutexten efterfrågas en hastighet (60 km/h) och i grodtexten antalet delstater i USA, frågor som inte lämnar några möjligheter öppna för svar som bedöms som tveksamma.

3.3 Tidningsartikel

De två texter som testar förståelsen av skriftspråk är dels text C *Populärt ingrepp mot laglig narkotika*, dels text D *Miljonersättning för tinnitusskada*. *Populärt ingrepp mot laglig narkotika* handlar om att EU infört nya regler om narkotikabruk som antas medföra att färre ungdomar experimenterar med så kallade syntetiska droger. Denna typ av droger är farliga men har hittills klassats som lagliga preparat. I och med att drogerna enligt de nya reglerna blir olagliga förväntas ungdomarna avstå från dem i större utsträckning, då det faktum att de blir olagliga antas kopplas samman med att de också är farliga. En narkotikaexpert och en företrädare för hälsovårdsnämnden kommer till tals i frågan, och båda uttalar sig i positiva ordalag, både om lagen som sådan och om det faktum att lagen blir internationell och därmed svårare att kringgå. I texten *Miljonersättning för tinnitusskada* får man veta att tinnitus är en mycket vanlig åkomma som drabbar såväl män som kvinnor i alla åldersgrupper och påverkar deras förmåga att arbeta negativt. För första gången har nu en person fått rätt till ersättning för utebliven framtida arbetsinkomst och förlorad arbetsförmåga, och man antar att detta kan bli prejudicerande för liknande rättsfall de kommande åren. Informationschefen på Hörselskadades riksförbund intervjuas och uttalar sin glädje över domslutet.

Båda texterna är direktöversatta till svenska, norska och danska (samt engelska) med undantag av personnamn och namn på olika typer av institutioner som bytts ut till något som är i linje med respektive land. Till exempel motsvaras det svenska *Hörselskadades riksförbund (HRF)* av

Hørselshemmedes landsforbund (HLH) i Norge och *Landsforeningen for bedre Hørelse (LBH)* i Danmark. Texterna är i princip lika långa. Den svenska narkotikateksten innehåller 246 ord och tinnitusteksten 243, exklusive rubrik. Antalet ord skiljer sig något åt mellan språken eftersom samma sak ibland uttrycks på olika sätt i de olika språken och vissa stående uttryck varierar (jfr Maurud 1976), men inte desto mindre stämmer antalet ord överens, både över språken och över de två texterna.

Texterna representerar genren tidningsartikel och därmed följer ett skriftspråk som är relativt genomsnittligt och inte iögonenfallande. Nyhetsartikeln måste betraktas som en informativ text som har som främsta avsikt att förmedla nyheter. Vidare måste denna typ av genre förväntas ha en bred målgrupp, vilket innebär att man som läsare inte bör behöva ha några speciella förkunskaper i ämnet för att kunna ta del av textens innehåll (se exempelvis Hellspong & Ledin 1997 samt Melin & Lange 1985:141).

Vad gäller innehållet i de båda texterna i kombination med de genretypiska dragen kan de i viss utsträckning förväntas vara intressanta för målgruppen, dock på olika sätt: *Populärt ingrepp mot laglig narkotika* liksom texter om droger i allmänhet antas vara relevant för ungdomar idag som i olika sammanhang förmodas komma i kontakt med droger, medan *Miljonersättning för tinnitusskada* mer indirekt kan tänkas intressera dem, såsom en oönskad följd av den musikkultur som är många ungdomars vardag. Ingen av texterna torde vålla några problem rent förståelsemässigt om de vore skrivna på testpersonernas modersmål. Det rör sig alltså om kontextoavhängiga texttyper där läsaren inte behöver några förkunskaper i ämnet. Detta understryks bland annat av den formella uppbyggnaden med en ingress som kortfattat presenterar innehållet och av den löpsedelsteknik som använts för brödtexten. Liksom för andra tidningsartiklar sätter ingressen ramarna för ämnet där innehållet sedan fördjupas och preciseras i brödtexten. Artiklarna är på flera sätt typiska för sin genre: de inleds med det väsentligaste – resultatet av nya EU-regler samt en första utbetald ersättning för tinnitus – som följs av diverse fakta i målet, varefter de avslutas med potentiella konsekvenser, nämligen att det blir svårare att kringgå droglagstiftningen respektive att man kan förvänta sig liknande rättsfall de närmaste åren. Vidare ges texterna autentisk prägel genom personintervjuer. Detta är också ett genretypiskt drag (se exempelvis Melin & Lange 1985:141).

Eftersom texterna är så gott som lika långa är det enkelt att jämföra dem båda. Den syntaktiska analysen är gjord på de båda svenska texterna, men

som påpekats ovan är det bara marginella skillnader mellan de svenska, norska och danska texterna, exempelvis i syntaxen och vissa stående uttryck. I den mån dessa skillnader påverkar analyserna är det marginellt. En syntaktisk analys av texterna säger att vi i båda fallen uteslutande har att göra med fullständiga satser. Ett undantag är de båda rubrikerna som utgörs av meningsfragment, helt i linje med gängse rubriksättning; rubrikerna är dessutom inte inkluderade i beräkningarna. Texten om droger har en nominalkvot – förhållandet mellan nominal och verb – på 1,04 och tinnitus-texten 1,78, en skillnad som förklaras av att den förra texten innehåller många perfekt- och futurumkonstruktioner med verb i perfekt och futurum medan presenskonstruktioner är klart vanligast i den senare. Enligt Björns-son (1968) är det genomsnittliga talet för LIX 39 för dags- och veckopress. Båda texterna ligger högt över detta; drogtexten har ett LIX på 48 och tinnitustexten på 54. Dessa siffror indikerar inte bara att de båda tidnings-artiklarna är svårare än genomsnittet utan också att tinnitustexten är svårare än texten om droger. Det högre LIX-värdet för tinnitustexten beror på längre grafiska meningar (22,6 mot 19) men främst på andelen långa ord (ord med minst sju bokstäver): andelen långord är 35% i tinnitustexten mot 26% i drogtexten.

De skillnader som finns i svårighetsgrad mellan de båda läsförståelse-texterna kan eventuellt påverka resultatet så att testpersonerna når bättre resultat på texten om droger. Påverkan torde dock inte vara så stor att resultaten på de båda texterna inte blir jämförbara då det ju rör sig om flervalsoalternativ och ordförståelsefrågor och man därför inte behöver ha ett helt sammanhang innehållsmässigt klart för sig för att kunna besvara en läsförståelsefråga.

3.3.1 Valda testord och olika svarsalternativ

I varje tidningsartikel testas testpersonerna på 10 ord. Det hade givetvis varit önskvärt att efterfråga exakt samma ord i de olika texterna och på de olika språken för att få direkt överensstämmande material att jämföra. Detta har dock inte varit möjligt, så några avvikelser har gjorts med hänsyn till vad som ansågs vara lämpliga ord. Exempelvis är de danska och norska orden så pass lika varandra att det inte är meningsfullt att fråga om betydelsen utan att ligga alltför nära ett synonymtest. Knappt hälften av de efterfrågade orden går igen i de olika texterna. De olika svarsalternativen är framtagna av modersmålstalare för respektive språk för att materialet ska bli så användbart

som möjligt och resultatet därmed i möjligaste mån tillförlitligt. De ord som valts ut i de skandinaviska länderna får därför ses som representativa även för de övriga.

Som en följd av resonemanget ovan är spridningen över ordklasser inte densamma i de olika texterna. Vi har valt att fokusera på innehållsord (substantiv, adjektiv, verb, adverb) snarare än formord (prepositioner, subjunktioner, konjunktioner), bland annat eftersom formorden i stor utsträckning är identiska i de nordiska språken medan innehållsorden ofta är helt eller partiellt lika alternativt olika (se exempelvis Barödal m.fl. 1997, kap. 5). Å andra sidan: de formord som inte är lika kan antas vålla desto mer bekymmer eftersom de ofta kräver fullständig förståelse av sammanhanget. Av den anledningen har vi valt att testa även en del formord. En fullständig förteckning över de valda testorden för norrmän, danskar och svenskar ges i Bilaga 9; en presentation av alla testord och svarsalternativ för alla testpersoner runt om i Norden kräver för stort utrymme.

I det danska, svenska och norska (nynorska + bokmål) materialet sammantaget, alltså såväl tinnitus- som drogtexten inkluderade, finns det sammanlagt 13 formord av totalt 160 ord, det vill säga 8,1% av det totala antalet ord. Följande funktionsord efterfrågas; inom parentes anges i vilken text ordet återfinns:

- a) testspråk svenska: *enligt* (enkätspråk norska, tinnitustext)
 därför att (enkätspråk norska, drogtext)
 runt (enkätspråk norska, drogtext)

- b) testspråk danska: *ifølge* (enkätspråk svenska, tinnitustext)
 der (enkätspråk norska, tinnitustext samt
 drogtext)
 fordi (enkätspråk svenska, drogtext)
 uden om (enkätspråk norska, drogtext)

- c) testspråk norska, bokmål: *ifølge* (enkätspråk svenska, tinnitustext)
 ettersom (enkätspråk danska, tinnitustext)
 fordi (enkätspråk svenska, drogtext)

- d) testspråk norska, nynorska *ettersom* (enkätspråk danska, tinnitustext)
 fordi (enkätspråk svenska, drogtext)

Det är alltså i stort sett samma formord som återkommer i de olika texterna; de svenska orden *enligt* och *därför att* förekommer i alla texterna. Dessutom efterfrågas i det svenska materialet betydelsen av *ur stånd*, som får räknas som ett stående uttryck. I övrigt är alltså alla ord mer eller mindre vanliga innehållsord.

Ambitionen bakom urvalet av ord var att välja relativt vanliga ord så att testet inte blir en kontroll av testpersonernas förståelse av *ovanliga* (och därmed förmodat *svåra*) danska, svenska respektive norska ord eftersom detta inte kan antas ge ett underlag som lämpar sig för diskussioner om grannspråksförståelse. Många av de utvalda orden är alltså av mer vardaglig karaktär.

Vidare står de ord som efterfrågas i texterna endast i undantagsfall direkt efter varandra, och de står ofta inte ens i samma sats (jfr Maurud 1976 och Lundin & Zola Christensen 2001). I och med detta kan och förväntas testpersonerna ta hjälp av kontexten. När det gäller de svarsalternativ som ges stämmer de efterfrågade orden och deras respektive danska, svenska och norska motsvarighet överens med avseende på syntax och semantik (med undantag av vissa distraktorer där vi medvetet frångått detta). Syntaktisk överensstämmelse innebär här dels överensstämmelse i ordklass – grovt sett kan ordets funktion härmed också antas vara detsamma – dels likhet i form. Likhet i form betyder här att om ett ord står i plural eller bestämd form i texten ser de fyra svarsalternativen ut på samma sätt. Semantisk överensstämmelse blir givetvis annorlunda; betydelsen hos texten blir naturligtvis inte densamma om man inte väljer det korrekta svarsalternativet, men den semantiska överensstämmelsen innebär här att alla tre felaktiga svarsalternativ skulle kunna fungera i sammanhanget, dock med innehållet förändrat. Målet var att svarsalternativen skulle passa in på den syntagmatiska nivån, således, och därför kan svarsalternativ för en och samma fråga tillhöra olika ordklasser men fortfarande representera de ord som passar i sammanhanget.

Även om det vore önskvärt med full överensstämmelse mellan de efterfrågade orden i de olika texterna på respektive språk fungerar detta alltså inte i realiteten. Därför har vi olika många identiska ord som efterfrågas i texterna på de olika språken; exempelvis är fem ord vars betydelse efterfrågas i den svenska tinnitustexten (testspråk svenska) desamma i det norska och det danska testet, nämligen *åkomman*, *arbetsförmågan*, *ersättning*, *förlorad* och *sannolikt*, medan bara ett ord är detsamma i den danska drogtexten

(testspråk danska) för de svenska och norska testpersonerna, nämligen *nogle*. Skillnaderna i överensstämmelse beror på de olika språkens ordförråd; likheten i betydelse och skriftbild hos orden i det norska och danska ordförrådet gör det problematiskt att efterfråga samma ord. I och med att de efterfrågade orden skiljer sig åt får man givetvis också olika svarsalternativ och eventuellt olika svårighetsgrad i samband med dessa, något man ska ha i åtanke när man diskuterar resultatet av testet.

3.3.2 Testord i det engelska materialet

Det engelska materialet skiljer sig från det norska, danska och svenska så till vida att det är homogent med avseende på de utvalda orden; alla testpersoner testas således på exakt samma tio engelska ord. Detta möjliggör direkta jämförelser på ett lite annat sätt än för det övriga materialet. Endast ett formord återfinns bland de utvalda testorden, nämligen *whether* (sv. *huruvida*) i texten om droger. Fördelningen mellan innehållsord och formord stämmer således relativt väl överens mellan det danska, svenska och norska materialet å den ena sidan och det engelska materialet å den andra. Även de olika svenska, danska respektive norska svarsalternativ som testpersonerna möter är i stor utsträckning identiska, och de enda skillnaderna mellan språken har att göra med ordformer och stavning, exempelvis *afgørende* (danska), *avgörande* (svenska) respektive *avgjørende* (norska). En detaljerad översikt över de efterfrågade orden – som alltså är desamma för alla testpersoner runt om i Norden – ges i Bilaga 10. (I Bilaga 10 presenteras även svarsfrekvensen för de olika alternativen i de tre skandinaviska länderna.)

Ett av orden i det engelska materialet skiljer sig från de övriga när det gäller val av svarsalternativ. Det gäller formordet *whether* där vi har frångått principen om formlikhet för alla svarsalternativ; som ett svarsalternativ till dess betydelse har vi valt det svenska innehållsordet *väder* (*vejr* på danska) som ett litet test för att se om testpersonerna tar kontexten till hjälp eller lockas att endast titta på ordet som ju vid första ögonkastet har likheter med det engelska *weather*. På norska fungerar inte denna konstruktionstyp, så där har vi formordet *hvis*, (sv. *om*), som motsvarande alternativ. Ett annat exempel är engelskans *settlement* där *bosættelse* (da.), *bosetting* (no.) respektive *bosättning* (sv.) finns med som ett av alternativen.

3.3.3 Läsförståelse och språkförståelse

Josephson (1982:78f) presenterar resultatet av en undersökning av förståelse av ord från ekonomiska, sociala och politiska sammanhang. Enligt denna påverkas ordförståelse av fyra faktorer, nämligen frekvens, uttryck, innehåll och kontext, faktorer som även styr sökprocessen vid ordförståelse. Trots att Josephson undersöker svenska ord från andra samhällsliga sfärer kan resonemanget användas även på vårt material då de egenskaper han diskuterar är egenskaper hos ordet i sig och alltså är aktuella även i vårt fall. Frekvens, uttryck och kontext beskrivs som hjälpmedel för att nå fram till innehållet som är den kvalitativt viktigaste faktorn, då ju förståelse är målet med hela processen.

Frekvensen skulle man i vårt fall förmodligen till viss del kunna bortse från helt och hållet, då inga ord från grannländernas vokabulär torde vara frekventa i det egna språket, i alla fall inte i identisk form. Kontexten är givetvis viktig vid all typ av språkförståelse, men i vår undersökning blir denna mindre relevant i och med att orden till viss del tas ur sitt sammanhang då de räknas upp tillsammans med andra svarsalternativ i en egen kolumn.

Såväl Josephson (1982) som Frick & Malmström (1976) påpekar att ord som har liknande ljudbild tenderar att uppfattas som även innehållsligt lika och därmed blandas samman, oberoende av innehåll. Med hjälp av uttryckssidan skulle man alltså kunna locka testpersonerna att så att säga ta den enkla vägen och gå på uttryckslikhet; ett tydligt exempel på detta är *väder* som ett alternativt svar till det engelska *whether*, men vi har även liknande distraktorer i det skandinaviska materialet. Josephson påpekar att denna typ av missförstånd är ganska ovanlig och att uttryckssidans roll har överskattats i olika testsituationer. Inte desto mindre är uttryckssidan viktig, kanske framför allt när sökprocessen för att förstå ett ord av en eller annan anledning är långsam och det tar tid att hitta den rätta betydelsen, exempelvis vid betydelsesökning av främmande ord (Josephson 1982:85). Resonemanget kan överföras på skriftbilden; i vår undersökning kan skriftbilden vara mycket viktig vid betydelsessökningen. Skriftbildens betydelse är mycket tydlig i den undersökning Lundin & Zola Christensen gjort om svenska ungdomars förståelse av skriven danska och vice versa, som i princip är identiskt utförd men där svarsalternativen är medvetet valda så att de representerar olika stor likhet med frågeordet etc. i ett försök att fånga samspelet (Lundin & Zola Christensen 2001).

Enligt Josephson (1982:87) är den så kallade grafematiska associationen en av de egenskaper hos ett ords uttryck som påverkar förståelsen av ett ord. Grafematisk association betyder att ljudbilden hos ett visst ord överensstämmer med ljudbilden hos ett annat ord även om dessa inte har någon som helst innehållslig koppling. Den grafematiska associationen kan både hjälpa och stjälpa vid ordförståelse; den kan vara ett problem när den ger associationer till liknande men felaktiga ord men den kan hjälpa till med att ge associationer över huvud taget. Även detta visade Lundin & Zola Christensen (2001) var viktigt.

I en undersökning av vår typ som testar förståelsen av skriftspråk är det också viktigt att påpeka vilken typ av språkförståelse man faktiskt mäter. I vår undersökning mäts i detta deltest (liksom i de övriga) främst det passiva ordförrådet; testpersonerna behöver bara förstå vad ett ord betyder för att få poäng på frågan och inte konstruera egna meningar och handskas med orden på egen hand, vilket hade mätt den aktiva behärsningen av språket i fråga.

3.4 Värdering av materialet

Vi har tidigare redogjort för materialets komposition, nämligen med två delar som testar förståelse av talat språk och en del som testar förståelse av skrivet språk. I följande avsnitt presenterar och diskuterar vi olika faktorer som man måste ta hänsyn till när man drar slutsatser från resultatet från de olika delmomenten. Detta påverkar naturligtvis också därmed resultatet av hela undersökningen. Som påpekades ovan kallas alla tre inslagen för texter även om det bara är ett moment som inkluderar förståelse av skriven text.

3.4.1 Texterna

Inledningsvis kan man konstatera att innehållet i videosekvenserna med nödvändighet måste vara olik. Även om de yttre ramarna för inslagen är identiska för den svenska, norska, danska respektive engelska sekvensen handlar de inte om samma saker. Den engelska sekvensen är dessutom något annorlunda uppbyggd, nämligen i en enda lång dialogsekvens, till skillnad från de andra där två olika dialogsekvenser från olika tidpunkter i programmet är ihopklippta till en. Den engelska texten får därmed ett något tydligare sammanhang.

Innehållet i de olika sekvenserna skiljer sig också åt med avseende på abstraktion. Den svenska texten behandlar bland annat en vandringsled som, när man tillryggalagt hela sträckan, halverar ens tid i helvetet. Detta är inte något som kan antas vara bekant för testpersonerna, och heller inte mer eller mindre bekant för en testperson än en annan. Å andra sidan gynnas inget land mer än ett annat. Frågorna och innehållet i den engelska texten är mer konkret och vardagligt, och detta gäller också den norska sekvensen som handlar om korsord och bridgespel. Den danska sekvensen handlar också om kända ting, nämligen reklambranschen, men här kommer ett förvillande element in i det att mannen i inslaget har arbetat med en del olika saker och vi bara frågar efter vad han sysslar med i nuläget. Vidare talar den norske deltagaren relativt otydligt medan den danske talar ovanligt tydligt.

3.4.2 Svartalternativen

För den tredje och avslutande delen, nyhetsartikeln, har vi som påpekats ovan angett fyra olika svartalternativ varav endast det ena är korrekt. Det finns två viktiga faktorer att ta hänsyn till vid diskussionen om resultatet av läsförståelsen när man jämför testpersonernas kunskaper i olika språk sinsemellan: valet av frågeord och valet av svartalternativ.

Det optimala hade givetvis varit om man hade kunnat fråga efter exakt samma ord i de danska, svenska, norska och engelska texterna. Detta är dock inte görligt, och det av olika skäl. En anledning är att de danska texterna i så fall hade blivit för enkla för de norska testpersonerna och vice versa – i många fall är orden identiska sånär som på en liten avvikelse i stavningen, och om vi frågade efter dessa ord skulle testresultatet bli skevt i förhållande till svårighetsgraden. En annan anledning är att det ibland finns orsak att fråga vissa testpersoner om speciella saker i ett eller annat språk, till exempel om de svenska testpersonerna har grepp om den danska konsonantförsvagningen, exempelvis svenskans *löpa* danskans *løbe*. En sådan fråga har relevans främst i detta sammanhang. Kontentan av detta är att vi har en bas med ord som är identiska i alla de tre nordiska språken men att orden i övrigt är olika.

För den engelska texten har inte samma princip kunnat användas, så de efterfrågade orden här kan inte direktmatchas med dem i de skandinaviska texterna. Å andra sidan är de engelska testorden desamma för alla testpersoner, oavsett land.

Den andra viktiga och påverkande faktorn är givetvis de alternativa svar testpersonerna fått för de olika orden. Svårigheten här är varierande, och alternativen ligger mer eller mindre nära den korrekta betydelsen. Ett problem är också att ge tre likvärdiga och felaktiga svarsalternativ på respektive språk. Exempelvis kan ett svenskt svarsalternativ skilja sig mer från det korrekta alternativet än det motsvarande danska alternativet, varvid den svenska frågan blir enklare. Detta påverkar naturligtvis också resultaten på testet, inte på individnivå men på landsnivå – om man exempelvis konstaterar att danskar är bättre på norska än vad svenskar är bör man också ta hänsyn till hur svarsalternativen förhåller sig till varandra.

3.4.3 Testsituationen

För att undersökningssituationen skulle bli så lik som möjligt i de olika testgrupperna fick testledarna tydliga instruktioner på olika plan om hur själva undersökningen skulle gå till. De blev tillsagda att sätta in undersökningen i ett större sammanhang så att testpersonerna skulle bli mer motiverade att göra sitt allra bästa vid testtillfället. De skulle också noggrant gå igenom de olika delar som var med i undersökningen och förklara varför vi valt att ta med just de momenten. Testledarna underströk också tydligt att det inte rörde sig om någon form av prov som de skulle bli betygsatta på eller bedömda efter och att vi således inte var intresserade av en enskild persons svar, liksom att deras svar skulle komma att behandlas anonymt.

Undersökningsledarna fick också instruktioner om exakt hur lång tid testpersonerna hade på sig för varje uppgift. De skulle också meddela testpersonerna om att de fick lov att titta på frågorna i förväg (gäller främst videosekvensen och nyhetsuppläsningarna). Egentligen hade vi velat att de inte skulle titta på frågorna i förväg, men av praktiska skäl var vi tvungna att göra avkall på detta då det skulle ha varit omöjligt för testledarna att se till att de faktiskt inte gjorde det. Testledarna talade också om för eleverna att det rörde sig om enskilt arbete och att de alltså inte fick samarbeta.

Under själva undersökningen var testledaren tyst och svarade inte på några typer av frågor. Under tiden för testet förde testledaren istället anteckningar över saker som inträffade under tiden, exempelvis tekniska problem, folk som kom in i klassrummet för sent och därmed störde ordningen etc., det vill säga allt som kunde tänkas påverka gruppens resultat. Avslutningsvis talade testledarna om att eleverna givetvis skulle få reda på resultatet när vi analyserat färdigt materialet.

Vad gäller engelskundersökningen har testledarna i de flesta fall explicit meddelat testpersonerna att de ska svara på det egna språket och inte på engelska. I vissa fall har testpersonerna besvarat frågorna på engelska, detta dock inte alltid direkt relaterat till de testledare som inte explicit meddelade svarsspråket.

Här ska också påpekas det faktum att testpersonerna med nödvändighet hör ett språk före det andra. Detta kan komma att påverka resultatet så till vida att man som testperson eventuellt kan antas vänja sig vid ett annat skandinaviskt språk, oavsett vilket som inleder och vilket som avslutar, så att man presterar bättre på det man möter som andra testspråk än som första.² Detta påverkar dock inte det totala resultatet, då enkäterna är uppbyggda så att exempelvis ungefär hälften av de svenska testpersonerna möter danska före norska och hälften inleder med det norska testet.

Själva testsituationen är också beroende av eventuella störningsmoment, som rent tekniska problem med utrustningen och dålig ljudkvalitet som en följd av detta. I stort sett har vi dock fått rapporter om ytterst få sådana störningar. Ett problem som hänger samman med detta är att huvudpersonen i den norska videosekvensen har ett mindre distinkt uttal än huvudpersonerna i den danska, svenska respektive engelska sekvensen. Detta kan givetvis påverka testresultatet och blir också beroende av AV-utrustningens kvalitet.

3.5 Texternas jämförbarhet

Som påpekats ovan möter man olika texter som mäter testpersonernas förståelse av vardagligt tal, nämligen i form av videosekvenser från respektive lands motsvarighet till *Vem vill bli miljonär?*-programmet. Det faktum att texterna är olika från början tillsammans med svårigheten att nå samma svårighetsgrad på frågorna och samma mått för bedömning av svaren i motsvarande sekvenser på de olika språken gör att man inte rakt av kan se videosekvenserna som ett mått på hur väl exempelvis danskar förstår vardaglig norska. Däremot står sig materialet bra om man jämför danskars och svenskars förståelse av vardagligt, norskt tal eftersom testpersonerna då möter exakt samma norska videosekvens.

² Vi har inte funnit några sådana tendenser i materialet.

Denna typ av problem undviker man i nyhetsuppläsningarna och tidningsartiklarna. Dessa båda texter möter dock andra problem som man måste ta hänsyn till vid en resultatdiskussion baserad på textjämförelse. För nyhetsuppläsningarnas del måste man nämligen vara medveten om att de två texterna har olika svårighetsgrad, som påpekats ovan. Texten om den förrymda kängurun har ett konkret innehåll och behandlar en händelse som kanske i och för sig inte är så vanlig men som man ändå utan svårighet kan föreställa sig: en förrymd känguru lyckas klara sig på egen hand i storstaden, och det tar två månader innan polisen lyckas gripa honom efter att ha skjutit honom med en bedövningspil. Scenariot är konkret, och sekvensen innehåller framför allt många konkreta ord som är enkla att omsätta till bilder för att skapa sig ett helhetssammanhang.

Texten som handlar om grodor är betydligt mer abstrakt. Den handlar i och för sig om grodor som ju är konkreta nog, men det som höjer svårighetsgraden väsentligt här är vad man förväntas göra med dessa grodor, nämligen gå ut i naturen och räkna dem. Detta är knappast en företeelse som testpersonerna kan antas vara bekanta med. En ytterligare försvårande omständighet här är också att grodorna omnämns redan i första meningen i uppläsningen och att man, om man missar betydelsen av detta ord, får ännu svårare att skaffa sig en helhetsbild av vad det rör sig om. Problemet torde främst röra de norska och danska testpersonerna som ska förstå vad *groda* betyder och de svenska testpersonerna som ska förstå *frosk/frø* – danskar kan däremot har större chans att förstå det norska ordet och vice versa.

Skillnaden i svårighet mellan de båda hörförståelsetexterna är så pass stor att man inte kan mäta exempelvis olika skolors hörförståelse av ett visst språk mot bakgrund av dessa texter, om vissa testpersoner fått kängurutexten och vissa fått grodtexten. Det faktum att grodtexten dessutom är så pass abstrakt gör att det mest rättvisa mätinstrumentet för testpersonernas förståelse av formellt tal är just kängurutexten.³

Det finns även skillnader i svårighetsgrad mellan tidningsartiklarna även om de inte är av samma slag eller dignitet som de för nyhetsuppläsningarna. Texterna är direktöversatta till de olika testspråken från originalspråken (tinnitustexten från en norsk förlaga och drogtexten från en dansk), så på denna nivå torde skillnaderna inte vara avgörande. Däremot blir tidningsartiklarna mer eller mindre svåra beroende dels på vilka ord som

³ Å andra sidan är dock kombinationen av en lätt och en svår text ganska idealisk, och det finns fler signifikanta skillnader i det svårare materialet.

valts ut som frågeord, dels på vilka övriga svarsalternativ som angetts; här tillkommer också textens komposition som en påverkande faktor. Se 3.3.1 och 3.4 ovan.

Olikheterna i texterna har inneburit att vi i normalfallet valt att presentera materialet som tre olika test. Detta medför att man alltså kan ha max 10 poäng per del. När vi presenterar samlade resultat är det således resultaten från de tre olika delarna som adderats.

4 Övergripande resultat

I detta kapitel redovisar vi de övergripande resultaten för gymnasieundersökningen, både vad avser de skandinaviska språken och engelska. Det ska påpekas att vi använder termen gymnasister för alla elever som går på utbildningar för ungdomar i åldern 16-19 år, även om de normalt inte kallas så i alla länder. I Sverige och Norge går dessa utbildningar under gemensamma benämningar, *gymnasieskola* respektive *videregående skole*, medan man i övriga Norden skiljer mellan gymnasium och andra (yrkesförberedande) utbildningar. Se avsnitt 2.2.1 ovan.

Först redovisas här testpersonernas antal och principer för uteslutning av vissa av dem. Vidare redovisas några iakttagelser om de olika deltesten innan huvudresultaten ges för grannspråksundersökningen. Därefter följer engelskundersökningens resultat. Testet av nationalspråket används som jämförelsematerial, för att vi ska ha lättare att bedöma testens svårighetsgrad.

Vi har valt att först redovisa testpersonerna i avsnitt 4.1. Sedan redovisar vi vad resultaten säger om de olika testens svårighetsgrad i avsnitt 4.2. Sedan följer några avsnitt med ren resultatredovisning; avsnitt 4.3 ger övergripande resultat för länder, orter, språkgrupper, samt den särskilda undersökningen av skrivet bokmål och skriven nynorska. Här ställer vi också de olika testtyperna mot varandra. I avsnitt 4.4 redovisar vi resultaten från engelskundersökningen, under jämförelse med grannspråksundersökningen.

4.1 Testpersonerna

Vi har i INS-projektet sammanlagt testat cirka 1850 gymnasieungdomar. Av dessa faller några bort ur resultatredovisningen av olika skäl. Det främsta skälet är att vissa yrkesutbildningar har haft många äldre elever; framför allt i Danmark och Finland har vissa elever varit över 25 år gamla. Vi har valt att räkna med alla elever som är 25 år eller yngre för att gruppen gymnasieelever ska vara åldersmässigt någorlunda enhetlig. De som är över 25 år (ett trettiotal) är borträknade.

Vi har också uteslutit några på grund av deras hemspråk. Det gäller tre grupper. För det första utesluter vi skandinaver utanför sitt hemland. Vi vill

veta hur bra exempelvis svenska ungdomar i Sverige förstår danska och norska, och det vore då missvisande att ha med personer med danska eller norska som hemspråk. Personer med svenskt hemspråk i Finland och personer med danska som hemspråk på Grönland har dock räknats med som särskilda grupper, men för övrigt har alla skandinaver utanför sina ”hemländer” räknats bort. Det rör sig dock bara om ett tiotal individer.

För det andra utesluter vi på grund av hemspråk dem som har icke-nordiska invandrarspråk i Finland och Västnorden (Färöarna, Island och Grönland). Det rör sig om närmare tjugo individer. Dessa är så få att vi knappast kan säga något om dem, samtidigt som enstaka nyanlända individer kan förvränga resultaten, särskilt som grupperna för de enskilda deltesten kan vara ganska små (se Bilaga 4). Sex personer som har engelska som modersmål har räknats bort ur engelskundersökningen, men de har räknats med i grannspråksundersökningen.

Till sist har vi också uteslutit fyra elever som uppenbarligen inte brukat allvar på testet. De har svarat med könsord eller nonsenssvar på större delen av frågorna.

När vi nu har uteslutit dessa personer har vi kvar 1806 testpersoner, som alla har blivit testade på två språk. Det borde alltså finnas 3612 språktest, men eftersom vi räknar bort de sex som har engelska som hemspråk från engelsktesten har vi sammanlagt 3606 språktest som vi räknar med. Våra uteslutningar har syftat till att få en homogen ålderssammansättning, att få enhetliga språkgrupper och att enbart ta med seriösa svar. När detta är gjort kan vi dela in testpersonerna i relativt enhetliga grupper. Det rör sig om personer mellan 15 och 25 år, de allra flesta mellan 16 och 19. Vad gäller språk kan vi i Skandinavien indela dem i infödda och invandrare, där invandrare är någon som har ett (icke-skandinaviskt) hemspråk. En person räknas som invandrare oavsett om personen utöver sitt icke-skandinaviska hemspråk även har nationalspråket som hemspråk.

Hemspråk	Danmark	Sverige	Norge	Skandinavien
Danska	288	-	-	288
Svenska	-	222	-	222
Norska	-	-	294	294
Invandrarspråk	92	112	87	291
Summa	380	334	381	1095

Tabell 4:1. Testpersoner i Skandinavien fördelade på land och språkgrupp.

Som framgår av tabellen har vi drygt 300 testpersoner från varje skandinaviskt land, sammanlagt nästan 1100 personer.

I övriga Norden skiljer vi i Finland mellan finlandssvenskar och finnar helt efter deras undervisningsspråk. Det finns visserligen ganska många i de svenskspråkiga klasserna som har både svenska och finska som hemspråk (och någon enstaka som har bara finska), men skolspråket har här alltså fått bli avgörande. På Grönland finns så pass många som uppger både danska och grönländska som hemspråk att vi skiljt ut en grupp som talar danska och grönländska i hemmet från dem som bara talar grönländska.

	Finland	Färöarna	Island	Grönland	Övriga Norden
Svenska	148	-	-	-	148
Finska	255	-	-	-	255
Färöiska	-	63	-	-	63
Isländska	-	-	214	-	214
Danska/Grönl.	-	-	-	14	14
Grönländska	-	-	-	17	17
Summa	403	63	214	31	711

Tabell 4:2. Testpersoner i övriga Norden fördelade på land och språkgrupp.

Tabellerna 4:1 och 4:2 ovan visar alltså de testpersoner vi räknar med i undersökningen. Det finns enstaka danskar i Sverige, svenskar i Norge etc., men de är alltså inte medräknade. Personer som talar finska, färöiska, isländska och grönländska i Skandinavien räknas som invandrare, sammanlagt 7 personer. En person i Oslo med samiska och norska som hemspråk har också räknats som invandrare.¹

Varje testperson har i princip gjort två språktest. Antalet testpersoner framgår i detalj av Bilaga 2, och antalet språktest och deltest framgår i detalj av i Bilaga 7.

¹ Denna klassificering är givetvis helt felaktig, men då det bara gäller en person har vi valt att föra honom till den grupp som inte har norska som enda hemspråk.

4.2 Resultat och svårighetsgrad

Varje testperson har, som tidigare påpekats, gjort tre test på varje testspråk (videosekvens, nyhetsuppläsning och tidningsartikel). Av dessa har ungefär hälften gjort videotestet, kängurutestet och tinnitustestet, vilket vi kallar testserie 1. Den andra hälften har gjort videotestet, grodtestet och ”drog-testet”, vilket vi kallar för testserie 2. Som beskrivits i avsnitt 3.4 har dessa test olika svårighetsgrad, och för att läsaren ska kunna bedöma vilka jämförelser av testresultat som är rimliga att göra redovisar vi här först våra värderingar av svårighetsgraden i belysning av testresultaten. Här används då bland annat testen på nationalspråket som en fingervisning om deras svårighetsgrad

4.2.1 Videosekvens

Det första testet som mäter förståelse av talad danska/norska/svenska (och engelska) består av en videosekvens på respektive testspråk. Videosekvensen för de tre olika språken är mycket lika då det gäller inramning, situation och typ av samtal. Innehållet är däremot olika, och de frågor vi har ställt är förstås styrda av innehållet, och det finns ingen möjlighet att göra dem exakt lika svåra. Av resultaten att döma har det danska testet varit lätt. Intervjupersonen talar tydligt och de frågor vi ställt har uppenbarligen varit relativt lätta. De infödda danskarnas genomsnittsresultat var 9,30 (av 10). Det svenska testet verkar ha varit lite svårare, men de infödda svenskarna fick ändå 9,15 på det svenska videotestet. Det norska testet var klart svårast, bland annat på grund av att huvudpersonen talar lite otydligt. De infödda norrmännen fick bara 7,64 på det norska videotestet; norrmännen klarade faktiskt det svenska videotestet bättre än det norska.

De infödda svenskarna och danskarna klarar sina respektive videotest nästan lika bra. Det är dock tydligt att det danska videotestet har varit lättare än det svenska. Det märker vi när vi ser på personer med annat modersmål. Invandrarna i Danmark får 8,64 på det danska videotestet, medan invandrarna i Sverige får 6,90 på det svenska. Till och med de finsktalande eleverna klarar det danska testet bättre än det svenska.

Det svenska testet är lättare än det norska för de infödda, och ungefär jämnsvalt med det norska för invandrarna; de norska invandrarna har 7,42 på det norska videotestet. Eftersom både det svenska och det norska testet är relativt svåra kommer Danmark och Västnorden sämre ut av jämförelsen än

vad svenskar, norrmän och finländare gör. Det är därför viktigt att de jämförelser som görs mellan länderna tar detta i beaktning. När vi jämför t.ex. Malmö med Stockholm har bägge grupperna utsatts för samma danska och norska test och då är jämförelsen alltså inte missvisande, men när vi jämför t.ex. svenskar och danskar verkar resultatet av videotestet till danskarnas nackdel. Se närmare om videotesten i avsnitt 3.1 och 3.4.

4.2.2 Nyhetsuppläsning

Det andra testet som mäter hörförståelse består av upplästa nyhetstexter, en om en förrymd känguru, och en om hur man lyssnar efter grodor i USA för att kunna räkna dem. Frågorna är också desamma för alla testpersoner och har rättats enligt samma principer. Under förutsättning att våra översättningar av texter och frågor inte har försvårat eller förenklat dem är dessa test helt jämförbara mellan länderna. De är förstås också på samma sätt jämförbara inom de enskilda länderna. De två texterna har dock helt olika svårighetsgrad; kängurutexten är klart lättare än grodtexten (se närmare avsnitt 3.2).

Kängurutexten har ett genomsnittresultat bland infödda skandinaver som är klart högre än motsvarande grodtext. I Tabell 4:3 anges genomsnittresultat för de infödda i de skandinaviska grannländerna på de två testen.

Land	Känguru	Grodor
Danska	4,96	2,01
Svenska	6,71	3,68
Norska	6,75	3,23

Tabell 4:3. Genomsnittresultat för nyhetsuppläsningarna bland de infödda i Skandinavien.

Som framgår av tabellen har ungdomarna fått ungefär dubbelt så många poäng på kängurutexten som på grodtexten. Detta mönster går igen i hela undersökningen, och på alla orter och på alla språk där man gjort båda testen har eleverna alltid fått fler poäng på kängurutexten.

Grodtestet tycks ha varit svårare än kängurutestet, delvis av den anledningen att textens tema, grodor, heter olika saker på de tre skandinaviska språken (svenska: *groda*, danska: *frø*, norska: *frosk*). Om man inte förstår ett så centralt ord som detta, blir testet givetvis svårare. Härvidlag har islänningar och färingar ett försteg på det norska testet eftersom det på deras

språk heter *froskur*. Ljudlikheten mellan *frø* och *frosk* har kanske också gett danskar och norrmän ett försteg framför svenskarna. Det är säkert också så att de enskilda frågorna på detta test har varit svårare än på kängurutexten.

4.2.3 Tidningsartikel

Testet som mäter förståelse av skriven danska/norska/svenska/engelska består av två tidningsartiklar, en om en man som fått tinnitus klassat som arbetsskada och en om lagstiftning mot syntetiska droger. I texterna är tio ord understrukna, och till vart och ett av dem finns fyra svarsalternativ. De understrukna orden är bara delvis desamma i de olika testen (se närmare avsnitt 3.3). Svarsalternativen är också olika för de olika testen, men alla som har fått enkäten på danska (Danmark, Färöarna och Grönland) har haft samma understrukna ord och samma svarsalternativ. På samma sätt har alla som har fått enkäten på svenska (svenskar och finlandssvenskar) haft samma understrukna ord och samma svarsalternativ.

De två texterna kan inte jämföras rakt av med varandra, utan måste jämföras språkkombination för språkkombination. Detta görs i Tabell 4:4.

Land	Testspråk	Tinnitus	Droger
Danmark	Svenska	5,90	7,05
	Norska	6,69	8,00
Sverige	Danska	6,12	5,83
	Norska	6,81	4,69
Norge	Danska	7,90	8,21
	Svenska	7,66	8,34

Tabell 4:4. Läsförståelsetestens resultat fördelat på språkkombination.

Av resultaten att döma verkar de två testen vara någorlunda jämnsvåra. Olika svåra ord och svarsalternativ tar i stort sett ut varandra. De svenska orden och svarsalternativen verkar ha varit lite lättare för tinnitustexten, medan de danska och norska verkar ha varit lite lättare för drogtextern.

När testpersonerna testats på det egna språket har svarsalternativen generellt sett varit svåra. Ungdomarna har inte klarat det egna språket bättre än grannspråken.

När vi nu övergår till att studera resultaten bör vi hålla i minnet att slumpen (statistiskt sett) ger 2,5 poäng av 10 möjliga på läsförståelsetesten, eftersom det bara finns fyra alternativ att välja mellan. Samtidigt kan förstås

distraktorerna bland svarsalternativen locka många att svara fel, så att resultatet kan bli lägre än 2,5.

4.3 Grannspråksundersökningen

Alla språktest består av tre deltest: videosekvens och nyhetsuppläsning som mäter förståelsen av talat språk samt tidningsartikel med ordkunskapstest. Man kan få 10 poäng på vart och ett av deltesten. Vi väljer att redovisa alla resultat som värden mellan 0 och 10. Deltesten redovisas med sina riktiga resultat, och för testserier (med tre test) räknar vi genomsnittet av deltesten; maxpoängen är alltså överallt 10 poäng (jfr. avsnitt 3.4).

Vad gäller nyhetsuppläsningen och tidningsartikeln finns det två olika texter (känguru och grodor respektive tinnitus och droger). Målet har varit att hälften av testpersonerna skulle göra vardera texten. Denna målsättning har gällt alla variabler, såsom undersökningsort, hemspråk och utbildningens inriktning (teoretisk – praktisk), kön etc. Självklart har testpersonerna inte fördelat sig alldeles jämnt på dessa variabler. I Stockholm är exempelvis nästan hälften av de som har gjort känguru- och tinnitustexterna invandrare (38 av 79), medan de bara är knappt 30% bland dem som gjort grod- och drogtexterna (21 av 67). På små orter är förstås risken särskilt stor att det blir obalans mellan lättare och svårare test. I de svenska klasserna i Helsingfors har exempelvis bara 10 testpersoner gjort den danska kängurutexten medan 23 har gjort den danska grodtexten. I och med att dessa texter har klart olika svårighetsgrad (se avsnitt 3.2, 3.4 och 4.2 ovan), kan resultaten därmed bli missvisande. För att neutralisera dessa skillnader i möjligaste mån räknar vi först ut genomsnittet för det ena testet, t.ex. kängurutexten, och sedan för den andra, grodtexten. Därefter räknar vi ut ett genomsnitt för de två genomsnitten. Denna siffra ger alltså medelvärdet av de två testen, och den lättare texten och den svårare texten får därmed samma tyngd, oavsett hur många testpersoner som gjort dem. Uträkningen redovisas med ett fiktivt exempel i Tabell 4:5.

	Video	Nyhetsuppläsning			Tidningsartikel			Totalt
	Video	Käng.	Grod.	S:a	Tinn.	Drog.	S:a	
Antal testpersoner	50	15	35	50	15	35	50	150
Sammanlagd poäng	250	125	125	250	75	175	250	750
Genomsnitt av alla svar	5,00	8,33	3,57	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00
Medelvärde per testtyp	5,00			5,95			5,00	5,15

Tabell 4:5. Exempel på uträkning av resultat.

I tabellens första rad finns antalet testpersoner på varje test; på kängurutestet har 15 personer deltagit. I den andra finns det sammanlagda antalet poäng; på kängurutestet har de sammanlagt fått 125 poäng. Exemplet visar en grupp testpersoner där grodtexten har varit klart svårare än kängurutexten och där de två lästexterna varit jämnsvåra. Det visar också en grupp där fördelningen mellan de två olika texterna för nyhetsuppläsningen och tidningsartikeln är relativt ojämn (en knapp tredjedel har gjort den första texten, d.v.s. testserie 1). I ett sådant läge kan man räkna genomsnittet för alla test och får då resultaten på tredje raden; för kängurutestet är genomsnittet 8,33, och det samlade resultatet för de två nyhetsuppläsningarna är 5,00. Om man däremot räknar medelvärdet av de två testen i varje testtyp får man den fjärde raden; då blir genomsnittet av de två nyhetsuppläsningarna 5,95. Den fjärde raden ger det säkraste resultatet eftersom det neutraliserar skillnaden i svårighetsgrad mellan de två olika nyhetsuppläsningarna. Det är denna uträkning vi kommer att använda oss av i fortsättningen för nyhetsuppläsningarna och tidningsartiklarna (i de fall där båda testserierna är gjorda).

I några få grupper har vi bara resultat från en av texterna på vardera nyhetsuppläsningen och tidningsartikeln. I Vasa har vi t.ex. bara testat en av de svenskspråkiga klasserna på danska och norska. Där gjorde testpersonerna testserie 1 på norska (känguru- och tinnitustexterna) och testserie 2 på danska (grod- och drogtexterna). Här kan vi alltså inte beräkna ett medelvärde för alla testen. Vi väljer då att jämföra de två testserierna med jämförbara testserier på andra orter.

Vid de mer generella resultaten och vid mera tveksamma fall har vi räknat signifikans på våra resultat. Dessa signifikansberäkningar bygger

oftast på s.k. t-test, d.v.s. två grupper resultat jämförs med varandra för att utröna om de är så lika att den skillnad som finns kan bero på slumpen. Om skillnaden är tillräckligt stor anses den vara signifikant, d.v.s. en verklig skillnad som inte är slumpmässig. I vissa fall använder vi oss i stället av s.k. rangkorrelationer; där ser vi om spridningen av t.ex. attityder till ett grannspråk samvarierar med testresultaten. En rangkorrelation är alltid mellan +1 och -1; en korrelation nära något av dessa gränsvärden tyder på ett starkt linjärt samband, medan ett värde nära 0 indikerar att det inte finns något linjärt samband. Om de individer som tycker att t.ex. norska är svårt också har dåligt resultat på norskan i en sådan utsträckning att det inte kan tillskrivas slumpen är det signifikant. Både för t-test och rangkorrelationer anges signifikansen med ett s.k. p-värde. Om p-värdet ligger nära 1 är skillnaden så liten att den troligen inte kan tillskrivas slumpen. Ju närmare 0 p-värdet ligger, desto troligare är det att det finns en verklig skillnad (signifikans). Vanligtvis räknas p-värden under 0,05 som signifikanta, så även här.

4.3.1 Länder och områden

I en första vända redovisar vi här grannspråksresultaten för nordborna efter land/område. Vi särskiljer här också svensk- och finskspråkiga klasser i Finland.² Håll i minnet att skandinaver födda utanför sina hemländer och invandrare utanför Skandinavien är borträknade. Håll också i minnet att resultaten för invandrare och infödda skandinaver är olika, och att svårighetsgraden på de olika testen kan variera.

Det sammanlagda resultatet för grannspråkstesten framgår av Tabell 4:6. Längst till höger finns ett genomsnitt för grannspråken. Det beräknas således på två grannspråk för skandinaverna och finlandssvenskarna, men på tre för övriga nordbor. Det gör att siffrorna inte är helt jämförbara.

² De fem nordiska länderna Danmark, Sverige, Norge, Island och Finland jämföras alltså här med de halvsjälvständiga områdena Färöarna och Grönland. Det halvsjälvständiga Åland räknas däremot ihop med andra finlandssvenska grupper.

Område	Danska	Svenska	Norska	Grannspråk
Danmark	-	3,53	4,18	3,86
Sverige	3,80	-	4,98	4,39
Norge	6,07	6,21	-	6,14
Svenskfinland	3,64	-	4,77	4,20
Finska	1,54	3,24	1,63	2,14
Finland				
Färöarna	8,28	5,75	7,00	7,01
Island	5,36	3,34	3,40	4,03
Grönland	6,61	2,23	3,73	4,19

Tabell 4:6. Sammanlagt resultat på grannspråksundersökningen fördelat på område.

Även om vi som sagt ska tolka tabellen med försiktighet är flera saker tydliga. Grannspråksförståelsen varierar betydligt från 1,54 poäng för danskan bland finskspråkiga finnar till 8,28 för danskan bland färingarna. Färingar och norrmän klarar grannspråken bra (7,01 respektive 6,14 för grannspråken sammanräknade). Såsom vi har räknat är färingarna bättre än norrmännen, men siffrorna är alltså beräknade på två språk för norrmännen och på tre för färingarna. Man kan konstatera att färingarna är klart bättre än norrmännen på danska och nästan lika bra som norrmännen på svenska. Vidare kan vi konstatera att finnarna ligger lägst (2,14 poäng). De klarar svenskan något bättre än de andra språken, men på danska och norska ligger de kring 1,5 poäng.

Svenskarna verkar klara sig bättre än danskarna i det totala resultatet, men det beror till stor del på att det danska videotestet varit lättare än det svenska och det norska; det finns också – som vi ska se – stora skillnader mellan Malmö och Stockholm. Om vi bortser från videotestet har danskarna på de övriga två testen (som är mer jämförbara) 4,55 poäng på svenskan och 5,39 på norskan, medan svenskarna har 3,72 på danskan och 5,55 på norskan. Det betyder att svenskar och danskar är i stort sett jämgoda på norska, medan danskarna klarar svenskan något bättre än vad svenskarna klarar danskan.

I Tabell 4:6 kan vi också se att de svensktalande i Finland har två till tre gånger bättre resultat på danska och norska än de finsktalande i Finland.³ Att ha ett skandinaviskt förstaspråk tycks alltså vara en mycket god förutsättning för förståelse av de andra språken. Vad gäller färingar och islänningar har de nordiska språk som modersmål, och färingarna har i stor utsträckning danska som undervisningsspråk. Dessa klarar sitt första skandinaviska språk klart bäst, men färingarna är även mycket duktiga på norska och svenska. Färingarna är duktigare på norska än på svenska, medan islänningarna klarar de två språken ungefär lika bra.⁴ Grönländarna, som (liksom finnarna) har ett obesläktat språk som modersmål, har danskan som undervisningsspråk och klarar detta gott, men svenskan och norskan är svårare för dem.⁵ Även inom Skandinavien skiljer vi på testpersoner med olika modersmål, vilket vi ser närmare på i nästa avsnitt.

Innan vi går vidare och bryter ned resultatet på ort, hemspråk m.m. vill vi här kort redovisa variablerna kön och utbildningstyp (teoretiskt/praktiskt inriktade utbildning), som vi sedan inte fördjupar oss i. Det finns i Skandinavien vissa skillnader mellan könen. I Danmark och Sverige är pojkarna genomgående något bättre på grannspråk än flickorna. Det gäller på alla tre testtyperna för båda grannspråken. Genomsnittet för de danska pojkarnas grannspråksförståelse är 4,35 mot flickornas 3,63, medan de svenska pojkarna får 4,79 mot flickornas 4,15. I Norge är det mycket jämnare; pojkarna får 6,20 och flickorna 6,13. Generellt sett är skillnaden minst för tidningsartiklarna (i Norge klarar flickorna dessa bättre än pojkarna).

Det finns även vissa tydliga skillnader i resultaten beroende på vilken typ av utbildning testpersonerna går. Som påpekades i avsnitt 2.2.1 skiljer sig de gymnasiala utbildningarna åt i de nordiska länderna, men man kan ändå göra en grov indelning i teoretiskt och praktiskt inriktade gymnasiala utbildningar (se Bilaga 4, Tabell 4:1 och 4:2). Testpersonerna på de teoretiskt inriktade utbildningarna får sammantaget genomgående bättre resultat

³ Mera exakt är det en jämförelse mellan elever i klasser med svenska respektive finska som undervisningsspråk.

⁴ För en närmare genomgång av islänningarnas danskkunskaper och undervisningen i danska på Island hänvisar vi till Hauksdóttir (2001).

⁵ Grönländarna gör bra ifrån sig på norsktestet, särskilt i jämförelse med islänningarna, men detta kan mycket väl bero på att de som gjort norsktestet är mycket få (elva testpersoner), och att flera av dem talar danska i hemmet.

än testpersonerna på de praktiskt inriktade utbildningarna.⁶ Skillnaderna är minst i Sverige där genomsnittet är 4,40 för de teoretiska mot 4,09 för de praktiska – en tänkbar förklaring är att alla gymnasieutbildningar i Sverige är studieförberedande, d.v.s. alla läser samma s.k. kärnämnen oberoende av inriktning. Skillnaderna är större i Danmark där testpersonerna på de teoretiska utbildningarna får 4,17 mot 3,20 för dem på de praktiskt inriktade programmen, och störst i Norge: 6,38 mot 5,00. Skillnaden i Finland är i paritet med den i Danmark, medan det i övriga Norden genomgående är större skillnader.

4.3.2 Infödda och invandrare i Skandinavien

Vi har frågat alla testpersoner om deras hemspråk och kan på detta sätt skilja mellan infödda och invandrare. Som invandrare räknar vi alla med ett icke-inhemskt språk som hemspråk (oavsett om de även talar nationalspråket i hemmet).^{7,8} Med denna indelning kan vi se att invandrarna klarar sig klart sämre i Skandinavien. Se Tabell 4:7.

⁶ Givetvis finns det också praktiskt inriktade klasser som får goda resultat; som exempel kan nämnas Formgivning på Bergen yrkesskole (Norge) med 6,20 i genomsnitt på det svenska och danska testet.

⁷ Hemspråk har varit ett bra kriterium för att skilja ut invandrare från infödda. Givetvis kommer vissa invandrare som enbart talar något av de skandinaviska språken i hemmet att försvinna in i gruppen infödda, men detta är mera rimligt än om vi skulle ha frågat efter exempelvis födelseland; i det senare fallet skulle barn till helt skandinaviskspråkiga föräldrar (adoptivbarn, missionärsbarn etc.) ingå i gruppen invandrare, samtidigt som en mängd minoriteter, som kurder, kosovoalbaner med flera skulle räknas in i andra grupper.

⁸ Vi är medvetna om att termen invandrare ibland bara används om personer födda i utlandet, d.v.s. om första generationens invandrare, men för enkelhetens skull har vi ändå valt den termen här. Terminologin skiljer sig åt i de tre länderna Sverige, Danmark och Norge på denna punkt.

Land	Antal	Danska	Svenska	Norska	Grannspråk
Infödda					
Danmark	198	-	3,67	4,35	4,01
Sverige	174	4,26	-	5,24	4,75
Norge	228	6,55	6,75	-	6,65
Invandrare					
Danmark	69	-	3,04	3,63	3,33
Sverige	82	2,87	-	4,39	3,63
Norge	75	4,61	4,57	-	4,59

Tabell 4:7. Grannspråksresultat för infödda och invandrare i Skandinavien.

Av Tabell 4:7 kan vi utläsa att invandrarna utgör en större andel av våra testpersoner i Sverige (34,6 %) än i Danmark (24,2 %) och Norge (22,8 %); särskilt stor andel invandrare har vi i Stockholm (40,4 %). Vidare visar tabellen entydigt att de infödda klarar grannspråken bättre. Skillnaden är mycket stor i Norge, något mindre i Sverige och minst i Danmark. Vi har gjort signifikansberäkningar på de olika testserierna i de olika länderna, och för de tolv testserierna är skillnaderna överallt signifikanta utom i ett fall. Det gäller de danskar som testats på svensk testserie 2, d.v.s. grod- och drogtexterna; i detta test uppnår de infödda danskarna 3,27 poäng medan invandrarna får 2,93, och denna skillnad är inte helt signifikant; p-värdet hamnar strax över signifikansgränsen: 0,076.

Skillnaden mellan infödda och invandrare är alltså särskilt stor i Norge, 2,06 poäng för grannspråken sammanräknade. Dock ska man lägga märke till att de norska invandrarna är duktiga på grannspråk; de är faktiskt bättre än de infödda svenskarna på danska, och de är bättre än de infödda danskarna på svenska. Skillnaden mellan infödda och invandrare är mindre i Sverige, 1,12 poäng, och minst i Danmark, 0,68 poäng; allra minst är skillnaderna i Köpenhamn, 0,48 för svenskan och 0,26 för norskan. Den lilla skillnaden i Danmark ska kanske sättas i samband med att fler danska invandrare rapporterar att de även talar danska i hemmet. I Tabell 4:8 framgår skillnaderna i resultat mellan invandrare som talar nationalspråket i hemmet och de som inte gör det.

Land	Test	Endast nationalspråk	Nationalspråk + annat	Annat
<i>Danmark</i>	<i>Antal</i>	198	45	24
	Svenska	3,67	2,82	3,08
	Norska	4,35	3,82	3,11
<i>Sverige</i>	<i>Antal</i>	174	36	46
	Danska	4,26	2,89	2,87
	Norska	5,24	4,47	4,32
<i>Norge</i>	<i>Antal</i>	228	36	39
	Danska	6,55	5,28	3,98
	Svenska	6,75	5,36	3,85

Tabell 4:8. Grannspråksförståelse fördelad på användning av nationalspråket i hemmet.

I Tabell 4:8 representerar alltså den tredje kolumnen (endast nationalspråk) dem vi räknar som infödda och de två till höger dem vi räknar som invandrare. Den ger vid handen att ungdomar som använder både sitt eget invandrarspråk och nationalspråket som hemspråk normalt är bättre på grannspråksförståelse än de som inte talar nationalspråket i hemmet. På några punkter är dock skillnaderna små och svensktestet i Danmark uppvisar faktiskt ett lite bättre resultat för dem som inte använder danska i hemmet. Detta ska dock säkert tillskrivas det lilla materialet. De som inte har danska i hemmet och som fått det lättare svensktestet (känguru och tinnitus) är bara fyra stycken (varav en färing), och detta snedvrider säkert materialet. Även dansktestet i Sverige ger mycket litet utslag.

Främmande (d.v.s. icke-skandinaviskt) modersmål har alltså stor betydelse. De invandrare vi har testat utgör inte alltid en representativ andel av befolkningen på de olika orterna. De är t.ex. överrepresenterade i Stockholm, och underrepresenterade i Bergen. Vi ska därför i fortsättningen i huvudsak bara redovisa resultat för de infödda skandinaverna, och ibland särredovisa invandrarna.

För fullständighetens skull redovisar vi här de största invandrarspråken bland våra testpersoner. Denna indelning lämnar mycket i övrigt att önska, men de delvis heterogena grupperna vi redovisar har framtvingsats av det lilla

antalet för varje språk.⁹ I Tabell 4:9 nedan redovisas hemspråken efter större grupper. Tabellen anger dels antalet individer, dels genomsnittspoängen på språktesten. I och med att antalet personer är så litet används här inte den vägning som beskrivits ovan (avsnitt 4:2). Risken att en eller två enskilda individers icke-prototypiska svar påverkar resultatet är för stor. Därför räknas endast genomsnittet per individ för samtliga gjorda språktest.

Språkgrupp	Danmark		Sverige		Norge		Skandinavien	
	Antal	Poäng	Antal	Poäng	Antal	Poäng	Antal	Poäng
Nordiska	3	4,61	4	4,13	2	6,67	9	4,85
Tyska-Holl.	-	-	-	-	5	7,37	5	7,37
Engelska	9	4,76	5	4,73	9	6,94	23	5,61
Spanska	1	2,83	7	3,12	6	4,44	14	3,67
Slaviska	4	4,25	19	4,39	2	4,42	25	4,37
Albanska	2	2,75	2	3,33	2	7,83	6	4,64
Övr Europa	1	4,33	9	3,52	-	-	10	3,60
Turkiska	13	2,76	-	-	2	5,67	15	3,14
Arabiska	15	2,57	11	3,33	4	4,38	30	3,09
Kurdiska	3	3,44	2	3,92	8	3,35	13	3,46
Persiska	1	2,67	6	3,56	4	4,71	11	3,89
Övr Mellöst	3	4,00	1	3,33	-	-	4	3,83
Hindi-Urdu	11	2,86	7	3,36	18	4,57	36	3,81
Övr Asiat	3	3,56	4	3,46	9	4,81	16	4,24
Afr	-	-	5	3,83	4	3,67	9	3,76
Summa	69	3,30	82	3,77	75	5,05	226	4,05

Tabell 4:9. Grannspråksförståelse bland invandrare fördelad på hemspråk och land.

⁹ Om någon uppgett mer än ett invandrarspråk har de klassificerats efter det först nämnda invandrarspråket. För att få något större grupper ha vi slagit ihop vissa språk på språkliga eller kulturella grunder. Således sammanräknas isländska, färöiska, finska och samiska till 'nordiska språk'. I arabiska inräknas två personer som uppgett berberspråk. Alla indo-ariska språk från Indien, Pakistan och Bangladesh inräknas i Hindi-Urdu (merparten av dem har uppgivit Urdu), och alla slaviska språk har slagits samman. Alla språk från Syd- och Ostasien (utöver de indoariska) har slagits samman till 'asiatiska språk'. Slutligen har alla afrikanska språk (utom arabiska och berber) slagits ihop till 'afrikanska språk'.

Antalet individer för varje språkgrupp är litet och skillnaden i svårighetsgrad mellan testen är inte neutraliserad. Dessutom är norska invandrare mycket bättre på grannspråksförståelse än svenska och danska invandrare, och då fördelningen mellan de olika länderna är ojämn snedvrider detta resultaten. Tabell 4:9 måste alltså tolkas med största försiktighet. Dess värde ligger mest i att den ger en överblick över fördelningen av invandrarnas hemspråk. Likväl förefaller det finnas vissa slutsatser att dra. I Sverige tycks spridningen mellan olika språkgrupper vara mindre (mellan 3,33 och 4,73); i Danmark är den något större (mellan 2,57 och 4,76), liksom i Norge (mellan 3,35 och 7,37). Det tycks också finnas en skillnad mellan nordvästeuropéer och andra grupper. I Sverige består den nordiska gruppen av fyra finnar, i Danmark av en islänning och två färingar, och i Norge av en same och en islänning. Dessa räknas tillsammans med tyskar-holländare och engelskspråkiga som 'nordvästeuropéer'. Låt oss slå ihop hemspråken i större grupper, så att vi kan dra säkrare slutsatser.¹⁰

Språk	Danmark		Sverige		Norge		Skandinavien	
	Antal	Poäng	Antal	Poäng	Antal	Poäng	Antal	Poäng
Nordvästeur.	12	4,72	9	4,46	16	7,04	37	5,66
Övr. Europa	8	3,71	37	3,88	10	5,12	55	4,08
Mellanöstern	35	2,84	20	3,46	18	4,14	73	3,33
Övriga	14	3,01	16	3,53	31	4,53	61	3,92
Summa	69	3,30	82	3,77	75	5,05	226	4,05

Tabell 4:10. Grannspråksförståelse bland invandrare fördelad på språkgrupper och land.

Det är tydligt att nordvästeuropéer klarar sig bäst i grannspråksförståelse-testen i alla tre länderna. Orsaken till detta kan säkert delvis sökas i rent språkliga faktorer, men troligen också i det faktum att nordvästeuropéerna har bott lång tid i Skandinavien och är bättre integrerade i våra samhällen. Många av de andra grupperna har bott här relativt kort tid; de flesta av dem tillhör olika flyktingvågor från 70-talet och framåt. Många av dessa

¹⁰ I Tabell 4:10 har grupperna nordiska, tyska-holländska och engelska sammanslagits till 'Nordvästeuropa'. Spanska, Slaviska, Albanska och Övr. Europa har sammanslagits till 'Övriga Europa'. Turkiska, Arabiska, Kurdiska, Persiska och Övriga Mellanöstern har sammanslagits till 'Mellanöstern' och övriga, d.v.s. Hindi-Urdu, Övriga Asiatiska och Afrikanska språk har sammanslagits till 'Övriga'.

flyktingar och flyktingbarn lever därför i familjer som är mindre anpassade till de skandinaviska samhällena. Av dessa klarar sig européerna bäst på testen och personer från Mellanöstern sämst i alla tre länderna.

4.3.3 Undersökningsorter

Vårt val av flera orter i varje land var delvis motiverat av att vi ville undersöka vilken roll kontakten med grannländerna spelar för språkförståelsen. Vi utgick t.ex. från att Malmö skulle klara sig bättre på dansktestet än Stockholm, och att Oslo troligen skulle klara sig bättre på svensktestet än Bergen. Vi redovisar här först resultaten per undersökningsort i Skandinavien. Våra antaganden visade sig i stort sett riktiga, vilket framgår av Tabell 4:11.

Ort	Danska	Svenska	Norska	Grannspråk
Århus	-	3,74	4,68	4,21
Köpenhamn	-	3,60	4,13	3,87
Malmö	5,08	-	4,97	5,02
Stockholm	3,46	-	5,56	4,51
Bergen	6,50	6,15	-	6,32
Oslo	6,57	7,12	-	6,85

Tabell 4:11. Grannspråksförståelse bland infödda skandinaver fördelade på ort.

Av Tabell 4:11 kan man utläsa att bergensare och Oslobor är ungefär lika bra på danska, medan Osloborna är bättre på svenska. Denna skillnad syns på samtliga fem test, men den är inte så stor på alla. För dem som gjort testserie 1 (som innehåller känguru- och tinnitustexterna) är skillnaden klart signifikant (p-värde: 0,000), men för testserie 2 är den inte signifikant (p-värde: 0,492). Skillnaden mellan Oslo och Bergen i stort ska säkert tillskrivas Oslos närhet till Sverige. I Sverige finner vi föga förvånande att Malmöborna är betydligt bättre på danska än vad stockholmarna är. Denna skillnad är klart signifikant för båda testserierna (båda har p-värdet 0,000). Alla de fem enskilda testen ger Malmöborna ett försteg. Danskan är ju svårare än norskan för svenskar, men i Malmö är alltså närheten till Danmark så betydelsefull att den uppväger de rent språkliga svårigheterna med danska; Malmöborna är något bättre på danska än på norska, medan stockholmarna är klart sämre på danska än på norska.

I Danmark är resultatet förvånande: köpenhamnarna klarar svensktestet sämre än århusianerna. Köpenhamnarna har nära till Sverige, och man har sedan TV:ns barndom kunnat se svensk TV. Detta verkar dock inte hjälpa. Orsaken kan möjligen tillskrivas bristande intresse för undersökningen och/eller för grannländerna i Köpenhamn. Om vi ser närmare på resultaten i svenska i Århus och Köpenhamn får vi följande tabell.

Test	Århus		Köpenhamn	
	Antal	Resultat	Antal	Resultat
Videosekvens	92	1,65	106	1,58
Nyhetsuppläsning: Känguru	59	4,51	44	5,05
Nyhetsuppläsning: Grodor	33	1,18	62	1,06
Tidningsartikel: Tinnitus	59	6,32	44	5,34
Tidningsartikel: Droger	33	7,12	62	7,02

Tabell 4:12. Svensktestet bland infödda danskar i Århus och Köpenhamn.

Det är alltså hörförståelsen som har varit svår för både köpenhamnare och århusianer. Köpenhamnarna har bättre resultat på kängurutestet (som för övrigt utspelar sig i Köpenhamn), men på de övriga fyra testen är århusianerna något bättre.

I övriga Norden är det inte alla orter som har deltagit i båda testserierna för alla språken. Vi ska därför dela upp testen i testserie 1 (som omfattar video, känguru och tinnitus) och testserie 2 (som omfattar video, grodor och droger). Då framgår det vilka siffror som är jämförbara.

Ort	Danska		Svenska		Norska	
	Serie1	Serie2	Serie1	Serie2	Serie1	Serie2
Mariehamn sv	3,55	4,51	-	-	6,85	3,39
Helsingfors sv	2,57	3,35	-	-	5,25	2,90
Vasa sv	-	3,67	-	-	6,53	-
Helsingfors fi ¹¹	1,67	1,68	4,28	*2,33	*1,48	1,50
Vasa fi	1,32	1,13	3,02	2,50	1,79	1,38
Jyväskylä fi	1,88	-	-	2,62	1,64	1,82
Torshavn	9,14	7,38	5,75	-	7,10	6,91
Reykjavik	4,88	5,50	3,60	2,65	3,48	3,08
Akureyri	5,66	5,44	4,33	2,97	3,36	4,26
Nuuk	6,82	6,33	2,23	-	-	3,73

Tabell 4:13. Grannspråksförståelse fördelad på orter utanför Skandinavien.

Tabell 4:13 innehåller alltså några luckor, och en del celler innehåller mycket få testpersoner, men i den mån vi ska dra några slutsatser av den är följande. I Svenskfinland förefaller mariehamnarna vara duktigare på danska och norska än övriga finlandssvenskar. Man ska då komma ihåg att både Vasa och Helsingfors har svenskspråkiga klasser med många som har finska som sitt främsta hemspråk. Jämförelsen mellan Vasa och Helsingfors faller ut till Vasas fördel på de två punkter vi kan säga något om. Materialet är dock ganska litet (33 personer i Helsingfors och 12 i Vasa). I Vasa har man relativt täta kontakter med den svenska Bottenvikskusten, och man har länge kunnat se rikssvensk TV.

I de finskspråkiga klasserna är resultatsiffrorna låga. På alla jämförbara punkter visar sig Jyväskylä ha högre poäng än Helsingfors och Vasa. Å andra sidan är skillnaderna mellan testserierna i Helsingfors och Vasa stora, och Jyväskylä saknar resultat från två testserier. Vi bör alltså inte tillmäta detta alltför stor betydelse.

Eftersom vi inte har några luckor i det isländska materialet kan vi räkna genomsnitt på samma sätt som i Skandinavien. Reykjavik har då följande resultat: danska 5,02, svenska 3,45 och norska 3,82, medan Akureyri har: danska 5,40, svenska 3,97 och norska 4,46. Akureyri har alltså totalt sett

¹¹ Endast 2 finskspråkiga har gjort svensk testserie 2 och norsk testserie 1 i Helsingfors. Den klass som testades hade väldigt många vuxna elever, vilka vi räknat bort; jfr avsnitt 4.1 ovan.

bättre resultat, men gymnasisterna i Reykjavik har bättre resultat på dansk serie 2 och norsk serie 1.

4.3.4 Bokmål och nynorska

På läsförståelsen har vi gett ungefär hälften av danskar, svenskar och finlandssvenskar texten i bokmålsversion, och hälften har fått den i nynorsk version. De understrukna orden är nästan desamma för de olika versionerna och då är också svarsalternativen desamma (detaljerna framgår av Bilaga 9). Vi kan därmed göra en jämförelse av resultaten för de olika språkvarianterna för danskar svenskar och finlandssvenskar.

Ort	Bokmål			Nynorska		
	Tinnitus	Droger	Snitt	Tinnitus	Droger	Snitt
Danmark	7,28	8,60	7,94	6,31	6,96	6,63
Sverige	6,19	4,16	5,17	6,91	4,77	5,84
Svenskfinland	7,72	4,20	5,96	6,80	3,86	5,33

Tabell 4:14. Resultat för norsk läsförståelse i Danmark, Sverige och Svenskfinland.

Tabell 4:14 ger vid handen att testpersonerna i Danmark klarar bokmål bättre än nynorska. Skillnaden är klart signifikant för båda texterna (p-värde 0,001 för tinnitus och 0,000 för droger). Svenskarna däremot tycks klara nynorsktexterna bättre än bokmålstexterna. Skillnaden är signifikant för tinnitustexten (0,024), men inte för drogtexten (0,097). Finlandssvenskarna klarar bokmålstexterna något bättre än nynorsktexterna, men bara för tinnitustexten är skillnaden signifikant (0,014); p-värdet för drogtexten är 0,665.

Det förefaller rimligt att danskarna klarar bokmålstexten bättre än nynorsktextern, och kanske också att svenskarna klarar nynorskan bättre än bokmål, men eftersom finlandssvenskar och svenskar har motsatt tendens, och signifikansberäkningarna bara ger utslag på den ena texten bör vi studera detta lite djupare. Det visar sig att de svenska svarsalternativen på tinnitustexterna är klart lättare än på drogtexterna; såväl svenskar som finlandssvenskar har klart bättre resultat på tinnitustexten. När vi granskar de svenska siffrorna närmare ser vi att de flesta invandrare har fått den svårare texten (droger) på bokmål och den lättare (tinnitus) på nynorska, medan det

är tvärt om för de infödda svenskarna. Vi ska därför se hur infödda och invandrare klarar de olika texterna. Det framgår av Tabell 4:15.

	Bokmål			Nynorska		
	Tinnitus	Droger	Snitt	Tinnitus	Droger	Snitt
Sverige						
Infödda	6,56	4,58	5,57	6,96	4,81	5,89
Invandrare	5,68	3,46	4,57	6,67	4,68	5,68

Tabell 4:15. Resultat på norsk läsförståelse i Sverige.

Invandrarna klarar normalt grannspråken sämre än svenskarna, och så är det också i detta fall. Här är invandrarna överrepresenterade på den (lätta) tinnitustexten för bokmål och på den (svåra) drogtexten för nynorska. Den signifikanta skillnad som vi såg ovan för tinnitustexten i Sverige kan alltså bero på att invandrarna var överrepresenterade bokmålsvarianten av denna text. Likväl ser vi att såväl infödda som invandrare har bättre resultat på båda texterna. Skillnaden är större bland invandrarna (sammanlagt 1,11 poäng) än bland svenskarna (sammanlagt 0,32 poäng).

Sammanfattningsvis kan vi alltså säga att danskarna klarar bokmål bättre än nynorska, medan tendensen är att svenskarna klarar nynorska lite bättre än bokmål. Det senare är fallet både för infödda och invandrare, men det är inte helt signifikant, och finlandssvenskarnas resultat ger heller inget stöd för att nynorskan skulle vara lättare för svensktalande. Det förtjänar att påpekas att läsförståelsetestet endast omfattar ordförståelse, och att innehållsfrågor skulle kunna ge ett annat resultat.

4.3.5 Testtyper

I avsnitt 4.2 presenterades en del av resultaten för de olika testtyperna. Syftet var där att värdera svårighetsgraden och jämförbarheten mellan de olika testen och grupperna. Vi ser nu återigen på resultaten för de olika testtyperna, men denna gång för att utvärdera våra hypoteser om vad som är svårt och lätt för de olika kombinationerna av språk och testtyper.

Videosekvens

Videotestet på de olika språken har olika svårighetsgrad. Detta är tydligt i Tabell 4:16 som visar genomsnittet på videosekvensen. Längst till höger i tabellen har vi räknat samman resultatet på grannspråkstesten.

Område	Danska	Svenska	Norska	Grannspråk
Danmark	9,20	1,52	1,78	1,65
Sverige	3,98	8,28	3,84	3,91
Norge	6,40	4,27	7,60	5,34
Svenskfinland	3,39	7,89	3,55	3,47
Finska Finland	1,95	1,41	0,60	1,32
Färöarna	9,60	4,25	5,36	6,40
Island	6,31	1,87	0,55	2,91
Grönland*	8,00	1,05	1,82	4,65

Tabell 4:16. Videotestet fördelat på grannspråk och land/område.

Som vi konstaterade ovan är det danska videotestet klart lättare än det svenska och det norska. Detta ger norrmän och svenskar ett försteg. Likväl är huvudresultatet av detta deltest samma som de totala resultaten, nämligen att färingar och norrmän klarar sig bäst och att finnarna klarar sig sämst. Svenskarna klarar sig dock här klart bättre än danskarna, men det förklaras alltså främst av att det danska testet är lätt. De infödda Malmöborna får 5,74 på den danska videon och de infödda stockholmarna får 3,21. Stockholmarna klarar alltså det danska testet bättre än vad danskarna klarar det svenska och det norska.

På grund av att svårighetsgraden skiljer sig så mycket ska vi inte här lägga videotestet till grund för diskussioner om tal- och skriftspråk. Det gör vi i stället på de följande deltesten.

Nyhetsuppläsning

Som tidigare nämnts var den nyhetsuppläsning som finns i testserie 1, alltså kängurutexten, relativt lätt. Resultatet anges i Tabell 4:17.

Område	Danska	Svenska	Norska	Grannspråk
Danmark	7,98	4,52	4,46	4,49
Sverige	2,42	9,22	7,92	5,17
Norge	6,04	8,21	9,26	7,13
Svenskfinland	1,69	9,58	7,35	4,52
Finska Finland	0,53	4,00	1,15	1,89
Färöarna	9,48	6,38	8,69	8,18
Island	3,99	4,18	4,02	4,06
Grönland*	7,45	1,65	-	-

Tabell 4:17. Nyhetsuppläsning: känguru, resultat fördelat på land/område.

Observera att ingen grönländsk klass gjort det norska grodtestet. Vi kan därför inte ange någon siffra för grannspråk samlat för dem. Som vi kan se är resultaten på kängurutexten som helhet klart bättre än på videotestet. Huvudresultatet är att färingar och norrmän klarar sig bäst och att finnarna klarar sig sämst, totalt sett. Danskarna klarar här det svenska testet klart bättre än svenskarna klarar det danska, men svenskarna är så pass mycket bättre på norska att de likväl sammantaget klarar sig bättre än danskarna. Vi kan vidare konstatera att svenskar och finlandssvenskarna klarat detta test mycket sämre på danska än på norska och att svenskarna är något duktigare än finlandssvenskarna. Anmärkningsvärt är också att islänningarna klarar detta test bättre på svenska och norska än på danska.

Resultatet på det danska testet i Danmark är uppseendeväckande lågt (7,98 poäng), särskilt med tanke på färingarnas resultat, som är långt bättre. Det kan till viss del tillskrivas invandrarna; de är bara sju stycken men har mycket låga resultat på det danska kängurutestet (4,57). Bland de infödda har århusianerna tämligen normala värdet 9,00, medan köpenhamnarna bara har 8,15. Detta ska jämföras med färingarnas 9,48. Detta är en punkt där köpenhamnarna uppvisar ett avvikande resultat; se närmare avsnitt 7.7.

Nyhetsuppläsningen i den andra testserien, grodtexten, var svårare, och som helhet är resultaten klart lägre än för kängurutexten. Resultaten redovisas i Tabell 4:18 nedan.

Område	Danska	Svenska	Norska	Grannspråk
Danmark	7,56	0,96	2,52	1,74
Sverige	1,39	6,95	3,27	2,33
Norge	2,21	5,66	8,05	5,13
Svenskfinland	1,12	7,16	3,00	2,06
Finska Finland	0,17	0,42	0,41	0,33
Färöarna	6,96	-	6,48	-
Island	2,59	0,91	3,03	2,18
Grönland*	5,70	-	1,73	-

Tabell 4:18. Nyhetsuppläsning: grodor, resultat fördelat på land/område.

Observera att ingen färöisk eller grönländsk klass har gjort det svenska grodtestet. Vi kan därför inte ange någon siffra för grannspråk samlat för dem. Huvudresultatet är att färingar och norrmän klarar sig bäst (även om vi saknar resultat för färingarnas förståelse av svenska här) och att finnarna klarar sig sämst, totalt sett. Liksom i resonemanget kring Tabell 4:17 ovan klarar danskarna det svenska testet något bättre än svenskarna klarar det danska, men även här är svenskarna så pass mycket bättre på norska att de ändå sammantaget får ett bättre resultat än danskarna. Vi kan också här konstatera att svenskar och finlandssvenskarna klarat detta test klart sämre på danska än på norska och att svenskarna är något bättre än finlandssvenskarna. Islänningarna klarar detta test bättre på norska än på danska.

Då skandinaverna testats på det egna nationalspråket har de här ganska dåliga resultat, särskilt svenskarna (6,95 poäng). Detta ska delvis tillskrivas invandrarna, som har 6,44 poäng mot de inföddas 7,42.

Om vi nu räknar samman resultaten för nyhetstexterna får vi följande tabell. Vi räknar då alltså genomsnittet av genomsnittet på kängurutestet och grodtestet, jfr diskussionen i avsnitt 4.3 ovan.

Omr	Känguru			Grodor			Snitt			
	Da	Sv	No	Da	Sv	No	Da	Sv	No	Gr
DK	7,98	4,52	4,46	7,56	0,96	2,52	7,77	2,74	3,49	3,12
SE	2,42	9,22	7,92	1,39	6,95	3,27	1,91	8,09	5,60	3,75
NO	6,04	8,21	9,26	2,21	5,66	8,05	4,13	6,94	8,66	5,53
FS	1,69	9,58	7,35	1,12	7,16	3,00	1,41	8,37	5,18	3,29
FF	0,53	4,00	1,15	0,17	0,42	0,41	0,35	2,21	0,78	1,11
FO	9,48	6,38	8,69	6,96	-	6,48	8,22	6,38	7,59	7,40
IS	3,99	4,18	4,02	2,59	0,91	3,03	3,29	2,55	3,53	3,12
G*	7,45	1,65	-	5,70	-	1,73	6,57	1,65	1,73	3,32

Tabell 4:19. Nyhetsuppläsningarnas sammanvägda resultat.

De två hörförståelsetesten är de mest jämförbara, och detta resultat är därför ett av de säkraste. Men man bör observera att färingar inte fått göra det svårare grodtestet på svenska; färingarnas goda resultat på svenska är alltså säkert något övervärderat i tabellen. Grönländarna har inte gjort det norska kängurutestet och det svenska grodtestet; det innebär att snittsiffran för svenska torde vara överskattad medan snittsiffran för norska torde vara underskattad. I de sammanräknade grannspråkssiffrorna utjämnas dock denna skillnad.

Nyhetsartikel

Den nyhetsartikel som ingår i testserie 1, tinnitustexten, gav relativt jämna resultat som presenteras i Tabell 4:20. Det är påtagligt att de tre språktesten ger mindre skillnader mellan länderna än hörförståelsetesten.¹²

¹² Detta är givetvis delvis en följd av att det är flervälsfrågor, där slumpen skulle ge 2,5 poäng.

Område	Danska	Svenska	Norska	Grannspråk
Danmark	5,96	5,67	6,67	6,17
Sverige	5,45	8,24	6,57	6,01
Norge	7,65	7,15	7,82	7,40
Svenskfinland	5,56	8,21	7,18	6,37
Finska Finland	2,48	6,37	3,37	4,08
Färöarna	8,35	6,63	7,06	7,35
Island	5,24	5,53	5,76	5,51
Grönland*	5,45	4,00	-	-

Tabell 4:20. Nyhetsartikel: tinnitus, resultat fördelat på land/område.

Vi konstaterade ovan att det danska testet för danskar uppenbarligen har varit svårt. Danskarna har här ungefär samma poäng på det egna språket som på grannspråken, kring 6 poäng. Färingarna har gjort samma test som danskarna (med exakt samma ord och svarsalternativ) och klarar det mycket bättre (8,35 poäng). Möjligen är de mycket bättre tränade i dansk ordkunskap än danskarna själva. Även svenskar och norrmän har tämligen låga poäng på det egna språket. För övrigt återkommer det generella mönstret. Färingar och norrmän får det bästa resultatet, men denna gång har norrmännen ett något bättre resultat. Danskarna klarar det svenska testet aningen bättre än svenskarna klarar det danska, och danskarna klarar här norskan aningen bättre än svenskarna, så att de sammanlagt blir lite bättre än svenskarna. Finnarna klarar sig som vanligt sämst; på dansktestet får de faktiskt färre poäng än vad slumpen skulle ge. Finlandssvenskarna får något bättre resultat på grannspråkstesten bättre än svenskarna. Islänningarna klarar här de norska och svenska testen något bättre än det danska; detta kan mycket väl bero på att svarsalternativen varit svårare på dansktestet.

Nyhetsartikeln i testserie 2, droger, ger också ett ganska jämnt fördelat resultat. Även här har testen på nationalspråken (danska för danskar etc.) varit svåra. Som framgår av Tabell 4:21 klarar både danskar och norrmän svenskan bättre än sina egna språk.

Område	Danska	Svenska	Norska	Grannspråk
Danmark	6,26	6,99	7,90	7,44
Sverige	5,60	6,78	4,45	5,02
Norge	7,71	7,69	6,90	7,70
Svenskfinland	6,68	6,43	3,97	5,33
Finska Finland	2,17	5,82	3,66	3,89
Färöarna	5,71	-	9,04	-
Island	7,74	5,67	6,48	6,63
Grönland*	5,05		7,64	-

Tabell 4:21. Tidningsartikel: droger, resultat fördelat på land/område.

Observera att inga färingar eller grönländare har gjort det svenska testet. I övrigt går huvudresultaten igen även här. Normmän och färingar är bäst, även om materialet haltar för de senare. Färingarna klarar här norskan klart bättre än danskan. Danskarna är här klart bättre på svenska än vad svenskarna är på danska, och de klarar också norskan bättre än svenskarna. De finsktalande klasserna är återigen sämst; de klarar det svenska testet ganska bra, men är dåliga på danska och (i mindre mån) på norska. I detta test klarar finlandssvenskarna danskan bättre än svenskarna, men norskan sämre. Islänningarna klarar danskan bäst, men även deras resultat på norska och svenska är riktigt bra. Det sammanlagda resultatet på läsförståelsetesten illustreras i Tabell 4:22.

Omr	Tinnitus			Droger			Snitt			
	Da	Sv	No	Da	Sv	No	Da	Sv	No	Gr
DK	5,96	5,67	6,67	6,26	6,99	7,90	6,11	6,33	7,29	6,81
SE	5,45	8,24	6,57	5,60	6,78	4,45	5,53	7,51	5,51	5,52
NO	7,65	7,15	7,82	7,71	7,69	6,90	7,68	7,42	7,36	7,55
FS	5,56	8,21	7,18	6,68	6,43	3,97	6,12	7,32	5,58	5,85
FF	2,48	6,37	3,37	2,17	5,82	3,66	2,33	6,10	3,52	3,98
FO	8,35	6,63	7,06	5,71	-	9,04	7,03	6,63	8,05	7,26
IS	5,24	5,53	5,76	7,74	5,67	6,48	6,49	5,60	6,12	6,07
G*	5,45	4,00	-	5,05	-	7,64	5,50	4,00	7,64	5,71

Tabell 4:22. Tidningsartiklarnas sammanvägda resultat.

Det är uppenbart att testen på de egna språken här säger mycket litet. Vi har helt enkelt lockats att göra svarsalternativen alltför svåra i jämförelse med svarsalternativen på grannspråken. Detta måste vi ta hänsyn till i resultatredovisningen. Vi väljer därför att inte redovisa testen på nationalspråken i fortsättningen.

Sammanlagda resultat för de tre testtyperna

Efter att vi nu redovisat de olika testen vart och ett kan vi konstatera att det testsystem vi använt oss av har tre problem. För det första är videotesten olika svåra på grund av att de inte är identiska. För det andra är de två nyhetsuppläsningarna och de två lästexterna olika svåra, men de är jämförbara mellan språken och skillnaden i svårighetsgrad kan neutraliseras om man räknar genomsnitt på de två texterna tillsammans, såsom vi gjort ovan. För det tredje gör de olika svarsalternativen på de olika språken att läsförståelsetesten har olika svårighetsgrad. De danska svarsalternativen på de danska texterna tycks vara svårare än de norska svarsalternativen på den danska texten. Vi måste hela tiden vara medvetna om problemen och jämföra bara det som är rimligt att jämföra. Det betyder att vi kan jämföra svenskar och norrmän med avseende på hur de klarat det danska videotestet och nyhetsuppläsningen, men inte nödvändigtvis hur de klarat läsförståelsen (eftersom de där fått olika svarsalternativ). Det betyder också att testen mellan dem som gjort samma test är helt jämförbara, vi kan t.ex. göra jämförelser mellan Malmö, Stockholm och de finlandssvenska grupperna som är rättvisande, eller mellan infödda och invandrare i Norge. I huvudsak går dock samma övergripande mönster igen i alla deltesten, så vi tror oss ändå kunna säga en hel del om språkförståelsen utifrån våra test. Vi kan nu med dessa reservationer ge en övergripande bild av resultaten på de tre språken för de olika områdena. Detta framgår av Tabell 4:23.

Omr	Danska				Svenska				Norska			
	Vid	Nyh	Tid	Tot	Vid	Nyh	Tid	Tot	Vid	Nyh	Tid	Tot
DK	9,20	7,77	6,11	7,69	1,52	2,74	6,33	3,53	1,69	3,49	7,29	4,15
SE	3,98	1,91	5,53	3,80	8,28	8,09	7,51	7,96	3,79	5,60	5,51	4,97
NO	6,40	4,13	7,68	6,07	4,27	6,94	7,42	6,21	7,60	8,66	7,36	7,87
FS	3,39	1,41	6,12	3,64	7,89	8,37	7,32	7,86	3,52	5,18	5,58	4,76
FF	1,95	0,35	2,33	1,54	1,41	2,21	6,10	3,24	0,60	0,78	3,52	1,63
FO	9,60	8,22	7,03	8,28	4,25	3,88	6,71	4,95	5,36	7,59	8,05	7,00
IS	6,31	3,29	6,49	5,36	1,87	2,55	5,60	3,34	0,55	3,53	6,12	3,40
G	8,00	6,57	5,50	6,69	1,05	1,65	4,00	3,02	1,82	1,73	7,64	3,93

Tabell 4:23. Resultat för de olika testtyperna fördelat på land och testspråk.

Vi ska nu jämföra hör- och läsförståelse för de olika länderna. Här bortser vi från testen på nationalspråket eftersom dessa varit särskilt svåra vad gäller läsförståelsen. Vi bortser tills vidare också från videotestet som visat sig ha klart olika svårighetsgrad för de olika testspråken. Vi börjar med Skandinavien. I Tabell 4:24 nedan har vi räknat bort videotestet och räknat ut en genomsnittlig grannspråkspoäng på de två kvarvarande testen.

Land	Danska			Svenska			Norska			Gr
	Nyh	Tid	Tot	Nyh	Tid	Tot	Nyh	Tid	Tot	Tot
DK	-	-	-	2,74	6,33	4,54	3,49	7,29	5,39	4,96
SE	1,91	5,53	3,72	-	-	-	5,60	5,51	5,55	4,66
NO	4,13	7,68	5,90	6,94	7,42	7,18	-	-	-	6,54
FS	1,41	6,12	3,76	-	-	-	5,18	5,58	5,38	4,57

Tabell 4:24. Testresultat för nyhetsuppläsningar och tidningsartiklar i Skandinavien fördelade på land och testspråk.

Vi vet att danskan och norskan i mycket stor utsträckning delar ordförråd, medan svenskan och norskan delar stora delar av ljudsystemet. Därmed skulle vi förvänta oss att norrmännen totalt sett klarar testet bäst, medan danskar ska klara norska bättre än svenska och svenskar ska klara norska bättre än danska. Så verkar det också vara. Tabell 4:6 ovan visade att norrmännens totala resultat ligger mer än två poäng högre än danskarnas, och 1,75 poäng bättre än svenskarnas. Detta förändras bara marginellt om vi

räknar bort videotestet. Tabell 4:24 visar att norrmännen har 1,88 poäng bättre resultat än svenskarna och 1,58 poäng bättre än danskarna.

Eftersom norskan och svenskan delar stora delar av ljudsystemet medan norskan och danskan delar stora delar av ordförrådet skulle vi också förvänta oss att norrmännens resultat på svensk hörförståelse är bättre än på dansk och att deras resultat på dansk ordkunskap är bättre än på svensk. Detta stämmer också med Tabell 4:24. Norrmännen har 2,81 poäng mer på de svenska nyhetsuppläsningarna än på de danska, och de har 0,26 poäng mer på den danska tidningsartiklarnas ordkunskapstest än på de svenska. Hypotesen stämmer alltså, men norrmännen klarar totalt sett svenskan bättre än danskan. På samma sätt skulle vi då förvänta oss att danskar och svenskar klarar norska bättre än de klarar varandras språk, och det stämmer också utmärkt. Svenskarna får sammantaget 1,83 poäng mer på norsktestet än på dansktestet, och danskarna får 0,85 poäng mer på norsktestet än på svensktestet.

Vi vet också att danskan har en större skillnad mellan tal och skrift än svenskan, och vi skulle då förvänta oss att norrmän och svenskar klarar de danska tidningsartiklarna bättre än nyhetsuppläsningarna. Så tycks också vara fallet. Av Tabell 4:24 framgår att svenskarna har 3,62 poäng mer på tidningsartiklarna än på nyhetsuppläsningarna, medan norrmännen har 3,55 poäng mer.¹³ Norska och svenska har mindre avstånd mellan tal och skrift och skillnaden för dessa språk mellan de två testtyperna borde alltså vara mindre. Så är också fallet; svenskar och norrmän har mycket små skillnader mellan nyhetsuppläsningarna och tidningsartiklarna när de ska försöka förstå varandras språk. Då danskarna ska försöka förstå svenska och norska är skillnaden dock ganska stor, 3,59 för svenska och 3,80 för norska.

Totalt sett är danskarna något bättre på svenska än vad svenskarna är på danska. Detta gäller både nyhetsuppläsningarna och tidningsartiklarna. Svenskarna är klart bättre än danskarna på norsk hörförståelse, medan danskarna är klart bättre på norsk läsförståelse. Sammantaget har dock danskarna ett litet försteg.

Resultaten i Tabell 4:24 bekräftar alltså våra förväntningar och stämmer på det hela taget ganska väl överens med Mauruds resultat (se avsnitt 6.3).

¹³ Här ska man förstås ta hänsyn till att läsförståelsen borde ge 2,5 poäng rent automatiskt, men skillnaden är större än så, och hypotesen får därför anses riktig.

Vår undersökning kan dock ge mycket fler svar på frågor om skandinavisk och nordisk språkförståelse, förutsatt att vi gör rimliga jämförelser.

Tabell 4:24 ger också besked om att svenskar och finlandssvenskar klarar grannspråken ungefär lika bra. Dock tycks det vara så att finlands-svenskarna klarar läsförståelsen bättre än svenskarna, medan de klarar hörförståelsen sämre än dem. En rimlig förklaring till detta kan vara att den finländska skolan lägger större vikt vid läsning och ordkunskap än den svenska.

I övriga Norden finner vi ett resultat som redovisas i Tabell 4:25. Här har vi på samma sätt som i föregående tabell räknat bort videoinspelningarna.

Område	Danska			Svenska			Norska			Gr
	Nyh	Tid	Tot	Nyh	Tid	Tot	Nyh	Tid	Tot	Tot
FI	0,35	2,33	1,34	2,21	6,10	4,15	0,78	3,52	2,15	2,55
FO	8,22	7,03	7,62	3,88	6,71	5,30	7,59	8,05	7,82	6,91
IS	3,29	6,49	4,89	2,55	5,60	4,08	3,53	6,12	4,82	4,93
GR	6,57	5,50	6,04	1,65	4,00	2,83	1,73	7,64	4,68	4,52

Tabell 4:25. Testresultat för nyhetsuppläsningar och tidningsartiklar i övriga Norden fördelade på land och testspråk.

Av Tabell 4:25 utläser vi att färingarna är bättre än de andra grupperna på alla de tre skandinaviska språken. De är alltså bättre på svenska än vad de finsktalande är, och detta gäller både hör- och läsförståelse. Detta betyder att deras nordiska modersmål och deras utmärkta kunskaper i danska (eventuellt förknippat med en välvillig attityd till allt skandinaviskt) uppväger det faktum att de inte fått någon undervisning i svenska eller norska. Grönländarna är näst bäst på danska, medan islänningarna däremot klarar svenskan och norskan bättre än grönländarna. Här är danskundervisningen på Grönland tydligen tillräcklig för att ge grönländarna ett gott resultat på danska, men den räcker inte till för svenskan och norskan. Där kan då islänningarna med sitt nordiska modersmål och sin (i och för sig sämre) danska klara svenska och norska bättre. Islänningarna klarar norska och svenska förvånansvärt bra jämfört med hur de klarar danskan. De sammanräknade resultaten visar att de faktiskt klarar talad norska bättre än talad danska. Det nordiska modersmålet och danskundervisningen räcker tydligen också till för att islänningarna ska vara lite bättre än finnarna på

svensk hörförståelse, medan däremot finnarnas svenskundervisning gör att de klarar läsförståelsen bättre på svenska än vad islänningarna gör.

Det är påtagligt hur mycket sämre resultat de skandinaviska ungdomarna har fått på hörförståelsen jämfört med läsförståelsen. Vad gäller förståelsen av danska är det bara grönländare och färingar som är bättre på hörförståelse, medan övriga klarar läsförståelsen dubbelt så bra som hörförståelsen, eller ännu bättre. Att färingar och grönländare avviker beror förstås på att de har danska som undervisningsspråk. Även för svenska och norska är resultaten generellt sett klart bättre på läsförståelsen än på hörförståelsen. Det är egentligen bara när norrmän testas på svenska och när svenskar testas på norska som läs- och hörförståelse är relativt likvärdiga.

4.3.6 Exkurs: Svaren på ordkunskapstesten

I följande avsnitt presenterar och diskuterar vi utfallet av nyhetsartiklarna med fokus på de enskilda ord som, enligt resultatet, varit mycket enkla alternativt vållat bekymmer för olika grupper av testpersoner. Med denna genomgång hoppas vi kunna ge en bild av vad testpersonerna kan och inte kan. Vi matchar resultaten mot semantiska och fonologiska förhållanden i de olika språken, liksom mot de ”fällor” vi i vissa fall medvetet lagt in som svarsalternativ. Av utrymmesskäl koncentrerar vi oss på svenskarnas, norrmännens och danskarnas resultat. Vi börjar genomgången med svenskarnas resultat och fokuserar dels på de ord de klarat allra bäst på respektive grannspråk, dels på de ord där det finns stor variation i svaren. Vi har valt att diskutera ett språk för sig istället för en text för sig; orden från drogtexten och tinnitustexten kommer alltså att presenteras tillsammans för norskan, danskan respektive svenskan. Resultatredovisningen för de enskilda orden återfinns i sin helhet i Bilaga 9:1–9:3. I uppställningarna i detta avsnitt har vi för siffror över 1 avrundat till hela procenttal, och vi redovisar inte de testpersoner som inte besvarat frågan över huvud taget; detta gör att talen inte alltid summerar upp till 100%. Det korrekta svarsalternativet är i avsnittet genomgående markerat med kursiv stil.

Svenskarnas resultat på nyhetsartiklarna: fokus på enskilda testord

De ord svenskarna klarat bäst i de danska nyhetsartiklarna är *ulovlige*, *tabt* och *rammer* i uppställningen nedan, där *ulovlige* är det ord som allra flest testpersoner förstått. Detta visar att de i alla fall i detta sammanhang klarar den danska konsonantförsvagningen; att även *olovliga* får belägg i redo-

visningen var relativt väntat, då *olovliga* i grunden har samma semantiska innebörd som *olagliga* men inte används i den aktuella kontexten. Att testpersonerna i så stor utsträckning har gjort rätt på *rammer* är kanske lite mer förvånande då det svenska *rammar* i och för sig finns som ord men används ytterst sällan och då med mer specifik betydelse. Här får man alltså anta att testpersonerna har tagit kontexten till hjälp.

ulovlige	<i>olagliga</i> 108 (86%)	olovliga 17 (14%)	obrukbara 1 (0,8%)	onyttiga 0
tabt	<i>förlorad</i> 100 (77%)	inarbetad 7 (5%)	avsatt 14 (11%)	kommande 5 (4%)
rammer	<i>drabbar</i> 106 (82%)	slår ut 8 (6%)	angår 7 (5%)	lamslår 5 (4%)

Det är framför allt tre ord i svenskarnas danska nyhetsartiklar som vållat problem, nämligen *varigt*, *lidelsen* och *sag*, se uppställningen nedan. I fallet *varigt* kan man med visst fog anta att *allvarligt* kommer upp i en svarsfrekvens på 45,2% på grund av skriftbilden, där det ju finns en viss överensstämmelse. När det gäller *lidelsen* kan man dra slutsatsen att den dryga tredjedel av testpersonerna som valt det svenska *lidelsen* antingen gjort det lätt för sig och gått efter överensstämmelse i skriftbild eller helt enkelt gått på den semantiska innebörden av *lida* och förutsatt att ett ord som bildats på samma sätt i svenska borde ha en liknande betydelse.¹⁴ Ordet *lidelse* finns i och för sig i svenska, men endast med en specifik betydelse (snarast *passion*) som inte fungerar i detta sammanhang. Ett liknande resonemang kan föras kring det stora antalet belegg för *plågan*; om *lida* kopplas direkt samman med att något gör ont blir *plågan* det naturliga svarsalternativet. För en fullständig översikt av svarsalternativ och frekvens för olika alternativ, se Bilaga 9:1.

¹⁴ Jfr materialet i engelsktestet där likheten i skriftbild förmodligen fått 11 av 52 danska testpersoner svarat *vejr* för engelskans *whether* och den förhållandevis höga andel testpersoner som svarat *bosættelse/bosetting/bosætning* för engelskans *settlement*. Se Bilaga 10.

varigt	<i>för lång tid</i> 46 (36%)	allvarligt 57 (45%)	obotligt 18 (14%)	slumpmässigt 2 (2%)
lidelsen	<i>plågan</i> 50 (38%)	lidelsen 42 (32%)	åkomman 23 (18%)	fenomenet 3 (2%)
sag	sak 51 (39%)	<i>åtal</i> 59 (45%)	klagomål 13 (10%)	räkning 3 (2%)

När det gäller det danska *sag*, slutligen, är situationen lite speciell eftersom *sak* i likhet med *åtal* är en juridisk term och orden kan används i samma kontext. I fallet här är det dock *åtal* som är den korrekta innebörden av *sag/sak*, men det är tänkbart att en del av testpersonerna faktiskt förstått den juridiska kontexten och inte endast gått på överensstämmelsen mellan skriftbilderna med bara den danska konsonantförsvagningen som särskiljande.

Om vi går över till svenskarnas resultat för läsningen av de norska nyhetsartiklarna finns det fördelar med att redovisa bokmål och nynorska tillsammans, se uppställningen nedan. Anledningen till detta är att det i flera fall är samma ord i de båda varianterna som svenskarna klarar bra och som de fått problem med: bokmålets *ulovlige* respektive nynorskans *ulovlege* och motsvarande *rammer* respektive *rammar* finns med bland de ord som svenskarna klarat bäst. Dessa båda ord är för övrigt även de danska ord svenskarna förstått bäst, se ovan.

ulovlige (bm)	obrukbara 2 (3%)	olovliga 6 (9%)	<i>olagliga</i> 58 (84%)	onyttiga 0
rammer (bm)	angår 3 (4%)	slår ut 2 (2%)	<i>drabbar</i> 78 (93%)	lamslår 1 (1%)
ulovlege (nn)	obrukbara 4 (5%)	olovliga 20 (24%)	<i>olagliga</i> 55 (67%)	onyttiga 1 (1%)
ikkje (nn)	<i>inte</i> 66 (80%)	egentligen 2 (2 %)	normalt 10 (12%)	kanske 3 (4%)
rammar (nn)	angår 1 (2%)	<i>drabbar</i> 62 (92%)	slår ut 3 (4%)	lamslår 1 (2%)
sjå bort frå (nn)	så ofta 1 (2%)	gå bort från 3 (4%)	<i>bortse från</i> 61 (91%)	utgå från 2 (3%)

Enkelt för svenskarna är också nynorskans *ikkje* som ju är i stort sett identiskt med svenskans negation *icke* och därför inte heller torde vålla några problem. Vad gäller det goda resultatet även för norskans *sjå bort ifrån* måste detta förklaras med att testpersonerna tagit kontexten till hjälp eller att de känner till ordet eftersom inga direkta ledtrådar ges via skriftbilden.

När vi går över till de ord som uppenbart vållat svenskarna problem i det norska materialet finns här en del olika infallsvinklar. Orden presenteras i uppställningen nedan. Man kan anta att den partiella överensstämmelsen i något av svarsalternativen har fått testpersonerna att ange detta som korrekt svar; detta kan man anta gäller 33% *självmant* istället för *givetvis* för *selvfølgelig*, och 33% *fördel* istället för *skillnad* för *forskjell*.

selvfølgelig (bm)	företrädesvis 3 (4%)	ofta 5 (7%)	<i>givetvis</i> 32 (46%)	självmant 23 (33%)
forskjell (bm)	<i>skillnad</i> 23 (33%)	anledning 15 (22%)	fördel 23 (33%)	förhoppning 4 (6%)
lovgivning (bm)	tillåtelse 30 (44%)	<i>lagstiftning</i> 31 (45%)	utgifter 4 (6%)	varningar 0
lidelsen (bm)	plågan 39 (46%)	lidelsen 8 (10%)	<i>åkomman</i> 31 (37 %)	fenomenet 4 (5%)
ifølge (bm)	trots 22 (26%)	<i>enligt</i> 37 (44%)	i motsats till 21 (25%)	inkluderat 3 (4%)
lidinga (nn)	plågan 14 (21%)	lidelsen 18 (27%)	<i>åkomman</i> 24 (36%)	fenomenet 2 (3%)
framleis (nn)	ofta 28 (42%)	fortsättningsvis 4 (6%)	fortlöpande 6 (9%)	<i>fortfarande</i> 28 (42%)

Orden *lidelsen/lidinga* återkommer i den norska texten, och resonemanget kring dessa är detsamma som för det danska *lidelsen* ovan liksom för det högfrekventa *åkomman* med 35% respektive 36%. Att *lovgivning* är svårt för svenskarna – nästan exakt lika många testpersoner anger *tillåtelse* som *lagstiftning* – beror troligen på att testpersonerna brutit ner ordet i sina beståndsdelar med resultatet *ge lov*, vilket på svenska betyder *ge tillåtelse*. Å andra sidan står detta resultat i kontrast till att de svenska testpersonerna i stor utsträckning klarat *ulovlige* på både danska och norska.

De två återstående orden, *ifølge* och *framleis*, är tydliga exempel på att formord (konjunktioner, prepositioner, adverb etc.) kan ställa till problem

vid språkförståelse. Ofta kan man ha förstått sammanhanget i texten men faller på vilken exakt innebörd det modifierande ledet har, exempelvis att länka samman ett led i en sats med ett led i en tidigare sats (*Ifølge ham er det sannsynlig at mange vil gå til sak*) eller ge mer och specificerande information (*Tinnitus, eller øyresus som lidinga framleis heiter på folkemunne*). På detta sätt blir formorden svårare än innehållsorden (substantiv, adjektiv, verb etc.) eftersom de ofta kräver mer spetskunskap än de andra orden; betydelsen hos ett innehållsord kan i fler fall bli tydlig av sammanhanget och kontexten.

Norrmännens resultat på nyhetsartiklarna: fokus på enskilda testord

Om vi går över till norrmännens resultat för nyhetsartiklarna skrivna på grannspråken och inleder med de danska testen är det tydligt att det är de ord som avviker fonologiskt minimalt som är de lättaste att förstå; detta gäller orden *ved*, *købe*, *køn* och *skridt* i uppställningen nedan. Jämfört med dessa fyra ord avviker det danska *nogle* mer än den norska motsvarigheten, men likheten i skriftbild är fortfarande stor och kontexten dessutom relativt tydlig. För en detaljerad översikt av svarsalternativ och svarsfrekvens, se Bilaga 9:2.

nogle	<i>noen</i> 151 (93%)	<i>nøkler</i> 1 (0,6%)	<i>nagle</i> 2 (1%)	<i>farlige</i> 7 (4%)
ved	<i>vil</i> 2 (1%)	<i>ved</i> 4 (2%)	<i>vet</i> 151 (93%)	<i>frykter</i> 3 (2%)
købe	<i>selge</i> 2 (1%)	<i>kjøpe</i> 160 (98%)	<i>bekoste</i> 0	<i>kope</i> 1 (0,06%)
køn	<i>kjønn</i> 137 (98%)	<i>køer</i> 1 (0,07%)	<i>sider</i> 0	<i>kuer</i> 1 (0,07%)
skridt	<i>skred</i> 2 (1%)	<i>skritt</i> 134 (98%)	<i>skryt</i> 1 (0,07%)	<i>uting</i> 2 (1%)

De danska ord som vållat norrmännen problem är främst *krybe* och *opgørelse*, se resultatuppställningen nedan. För ordet *krybe* har endast 26% av norrmännen valt det korrekta alternativet *gå*; i princip lika många belegg har alternativet *bryte*, och *krype* har uppgivits av hela 45% av testpersonerna. *Krybe* motsvaras normalt av *krype* på norska, men inte i detta uttryck. Det förefaller alltså som om många inte tagit hjälp av kontexten.

Att en relativt stor andel av testpersonerna, 28%, markerat *bryte* som korrekt är något mer förvånande. Detta verkar snarast indikera att test-

personerna inte läst texten och använt kontexten; *att bryta mot lagen* och *att gå utanför lagen* har förvisso samma semantiska innebörd och skulle kunna motivera de många beläggen för *bryte*. Å andra sidan står orden *uden om* (som också är ett av testorden i materialet) mellan *krybe* och *loven*, något som snarare pekar på att testpersonerna inte läst texten ordentligt utan förlitat sig på sin rena ordkunskap.

krybe	krype 74 (45%)	<i>gå</i> 43 (26%)	bryte 45 (28%)	kjøre 0
oppgørelse	erstatning 62 (44%)	ansvar 3 (2%)	avtale 11 (8%)	<i>oppgjør</i> 61 (44%)

Som korrekt alternativ för ordet *oppgørelse* har *erstatning* och *oppgjør* fått 62 respektive 61 belägg vardera, vilket motsvarar 44%. De testpersoner som svarat *erstatning* här har med all säkerhet tänkt ett steg för långt, och dessutom förmodligen tagit kontexten till hjälp, eftersom *erstatning* passar lika bra som *oppgjør* semantiskt såväl som syntaktiskt och kontextmässigt; textsekvensen lyder *at give tinnitusramte en skades- og forsikringsoppgørelse som står i forhold til deres lidelser*. Grundbetydelsen av danskans *oppgørelse* är dock norskans *oppgjør*, det vill säga det av alternativen vars skriftbild matchar det danska ordet bäst.

Norrmännens resultat på de svenska nyhetsartiklarna är över lag mycket gott, något som bl.a. framgår av uppställningen nedan. De ord de klarat allra bäst är *olagliga*, *medhåll* och *ersättning*. Orden *olagliga* och *ersättning* har en skriftbild på svenska som är mycket lik den norska *ulovlige* och *erstatning*; i fallet *olagliga* har några norska testpersoner svarat *ulagelige*, d.v.s. de har valt det alternativ som ligger ännu närmare det svenska *olagliga*, på motsvarande sätt som de svenska testpersonerna svarade *olovliga* för samma ord.

olagliga	ulagelige 9 (6%)	ubeleilige 2 (1%)	usaklige 5 (4%)	<i>ulovlige</i> 123 (88%)
medhåll	medgang 8 (6%)	<i>støtte</i> 127 (91%)	holdepunkt 2 (1%)	medynk 0
ersättning	lønn 5 (3%)	betaling 2 (1%)	<i>erstatning</i> 156 (96%)	bot 0

Att det är så många norrmän som 91% som har klarat det svenska ordet *medhåll* måste dock få sin förklaring från annat håll; de norska testpersonerna sluter sig troligen till betydelsen utifrån uttrycket *å holde med noen*.

De svenska ord norrmännen hade störst problem med är *åkomman* och *enligt*, se nedan. För *åkomman* anger 42% det korrekta *lidelsen* medan 35% istället väljer *utkommet*, som utseendemässigt är mer likt det svenska ordet men betyder något annat.

åkomman	utkommet 57 (35%)	gjenkomsten 5 (3%)	<i>lidelsen</i> 68 (42%)	gjenkjenningen 21 (13%)
enligt	enslig 18 (11)	etter 24 (15%)	på grunn av 44 (27%)	<i>ifølge</i> 70 (43%)

Om vi går vidare till det svenska *enligt*, norskans *ifølge*, kan man åter konstatera att formorden ställer till problem, och dessutom i samma utsträckning: endast 44% av svenskarna översätter norskans *ifølge* med *enligt*, och endast 43% av norrmännen översätter svenskans *enligt* med *ifølge* (se ovan). Det faktum att exakt samma ord vållar lika stora problem åt båda hållen talar för svårigheten med denna typ av ord.

Danskarnas resultat på nyhetsartiklarna: fokus på enskilda testord

I vår genomgång av resultaten för de enskilda testorden i nyhetsartiklarna har vi nu kommit fram till danskarnas resultat, som presenteras nedan. Vi börjar med danskarnas resultat på det svenska testet och kan konstatera att de två ord som danskarna klarat bäst är desamma som norrmännen klarat bäst, nämligen *olagliga* och *ersättning*. Resonemanget kring dessa ord är det samma som förts tidigare. I och med att svenskarna klarade *ulovliga* ungefär lika bra kan man konstatera att den danska konsonantförsvagningen inte ställer till några förståelseproblem i någon riktning. En fullständig översikt av svarsalternativ och frekvens för olika alternativ ges i Bilaga 9:3.

olagliga	<i>ulovlige</i> 135 (96%)	upassende 0	ubrugelige 3 (2%)	unyttige 0
ersättning	<i>erstatning</i> 120 (97%)	afsætning 2 (2%)	omsætning 2 (2%)	indtægt 0

De svenska ord danskarna hade störst problem med är *ämnen* och *steg*, se uppställningen nedan, men orsakerna till att just dessa ord uppfattades som svåra skiljer sig åt. I det första fallet, *ämnen*, gäller att de två alternativ som fått flest belägg – det korrekta *stoffer* med 57% samt *emner* med 33% – tillhör samma semantiska domän men att *stoffer* är det ord som används i sammanhanget. Det danska *emner* ('temaer') ligger tillräckligt nära det svenska *ämnen* semantiskt såväl som skriftbildsmässigt för att de danska testpersonerna ska ange detta som korrekt.

ämnen	opskrifter 3 (2%)	materiale 6 (4%)	<i>stoffer</i> 80 (57%)	emner 47 (33%)
steg	risiko 62 (44%)	stykke 6 (4%)	tendens 2 (1%)	<i>skridt</i> 66 (47%)

Om man endast ser till de enskilda ordens innebörd är det förvånande att 44% har angett alternativet *risiko* som korrekt för det svenska *steg* och 47% har svarat det korrekta *skridt*; tagna ur sin kontext har orden väsentligt skilda betydelser. I sammanhanget fungerar dock också *risiko* även om innebörden i det sagda blir något annorlunda: *Bara det att köpa hasch för första gången tycker många är ett stort steg, därför att det är olagligt.* Om man inte känner till att det svenska ordet *steg* översätts med *skridt* på danska och inte anser att ett mer neutralt uttryck är det som används i sekvensen är det inte märkvärdigt att *risiko* väljs istället; det innebär en risk att ta steget.

I presentationen av danskarnas resultat på de norska nyhetsartiklarna har vi valt att presentera bokmål och nynorska tillsammans, precis som i genomgången av svenskarnas resultat ovan. De norska ord danskarna har lättast för är genomgående de som är mycket lika de danska motsvarigheterna när det gäller skriftbilden, precis som i det omvända fallet med norrmän som gjort de danska testen. Detta gäller de norska orden *noen* för danskans *nogle*, *lista* (bokmål såväl som nynorska) för *listen*, *hardt* för *hårdt*, *ettersom* för *eftersom*, *skjer* för *sker* samt *ramma* för *ramt*; *noen* och *hardt* är för övrigt de enda orden i hela det skandinaviska materialet som alla testpersoner (100%) har klarat. Resultaten presenteras i uppställningen nedan. De fonologiska skillnaderna mellan de danska och norska orden är marginella, och vi hade inte förväntat oss att danskarna skulle ha några svårigheter med denna typ av ord.

noen (bm)	nye 0	mange 0	<i>nogle</i> 72 (100%)	nyttige 0
lista (bm)	<i>listen</i> 71 (99%)	linjen 0	plakaten 1 (1%)	licitation 0
hardt (bm)	<i>hårdt</i> 53 (100%)	herligt 0	højt 0	hurtigt 0
ettersom (bm)	trods det 0	ligesom 1 (1%)	<i>eftersom</i> 50 (94%)	efterhånden som // 2 (4%)
skjer (bm)	gennemføres 1 (1%)	skildres 0	<i>sker</i> 71 (99%)	skærpes 0
ramma (nn)	<i>ramt</i> 81 (92%)	indbefattet 0	nævnt 2 (2%)	skadet 3 (3%)
lista (nn)	<i>listen</i> 51 (94%)	linjen 1 (2%)	plakaten 2 (4%)	licitation 0

De norska ord danskarna hade problem med är framför allt *skilnad* och *flygerer/flygarar* (bokmål respektive nynorska), se nedan. När det gäller *skilnad* har de danska testpersonerna i lika stor utsträckning svarat det korrekta *forskel* (44%) som det felaktiga *forandring* (41%). Precis som varit fallet i motsvarande situationer tidigare fungerar båda alternativen i kontexten, och testpersonen förmodas alltså ha förstått innebörden i texten men inte valt det norska testordets direkta danska motsvarighet: *Det blir ein viktig skilnad at ein ikkje berre kan gå inn i ein butikk og kjøpe stoffa heilt ope*. En intressant iakttagelse i sammanhanget är att *skilnad* är nynorska och att bokmålets *forskjell*, *forskel* på danska, knappast hade vållat samma problem. Eventuellt skulle man kunna anta att danskarna i viss utsträckning undviker *forskel* som översättning av *skilnad* eftersom de känner till att *forskel* har en motsvarighet i bokmålets/norskans *forskjell*; de vet inte om att det är en nynorsk text de läser där viss variation och vissa avvikelser från bokmål är att förvänta.

flygere (bm)	flyttemænd 5 (9%)	<i>flyvere</i> 22 (42%)	pianister 6 (11%)	flymekanikere 19 (36%)
flygarar (nn)	flyttemænd 9 (10%)	<i>flyvere</i> 28 (32%)	pianister 9 (10%)	flymekanikere 30 (34%)
skilnad (nn)	besvær 5 (9%)	<i>forskel</i> 24 (44%)	forandring 22 (41%)	forhåbning 2 (4%)

Såväl bokmålets *flygere* som nynorskans *flygarar* har vållat problem, och dessutom i ungefär samma utsträckning och på samma sätt: för *flygere* svarar 42% av danskarna det korrekta *flyvere* och 36% *flymekanikere*, och för *flygarar* svarar 32% *flyvere* och 34% *flymekanikere*. Kontexten är som följer: *Vi vet/veit om mange flygere/flygarar som vurderer å gå til sak for å få erstatning*. Här hjälper inte kontexten till i så stor utsträckning eftersom båda alternativen fungerar i sammanhanget, men det är inte självklart varför så många testpersoner tror att den danska motsvarigheten kräver ett sammansatt och mer specifikt ord.

4.4 Engelskundersökningen

I vår undersökning ingår också test av engelska bland en mindre del av eleverna. Vi har gått till ungefär en tredjedel av klasserna som deltog i grannspråksundersökningen. Alla deltest är inte utförda på samtliga orter. På Grönland kunde engelskundersökningen tyvärr inte alls genomföras.

4.4.1 Bakgrund

Engelskan liknar i mångt och mycket de skandinaviska språken. De skandinaviska språken och engelskan ingår alla i den germanska språkgruppen och de har alla varit relativt öppna för inflöde av grekiska, latinska och romanska lånord.

Engelskan är alltså ett germanskt språk och det delar därför ganska stora delar av det centrala ordförrådet med de nordiska språken. Många vanliga engelska ord som *boat*, *hand*, *house*, *cat*, *hear*, *white*, *round* etc. är lätt igenkännliga för en skandinav. Utöver det fornrädda ordförrådet har engelska också lånat in ett antal skandinaviska ord, som *knife*, *take* och *window*, som också underlättar förståelsen. Även vad gäller syntaxen finns stora likheter mellan de nordiska språken och engelskan – delvis i motsats

till tyskan och holländskan; en viktig likhet är att de alla har verbet före objektet som normalordföljd. Dessa likheter är till hjälp för alla nordbor med nordiskt språk som modersmål, medan finnar, samer och grönländare saknar dessa fördelar, i den mån de inte är tillräckligt bra på ett skandinaviskt språk. Det finns också syntaktiska konstruktioner där engelskan har stora likheter med enbart de skandinaviska språken, en sådan är den normala genitivkonstruktionen i engelska, *s*-genitiven, som är praktiskt taget identisk med den skandinaviska *s*-genitiven.

De skandinaviska språken och engelska delar också i stor utsträckning den internationella ordskatten, som främst består av ord från latin, grekiska och de romanska språken. Vi använder alla varianter av grekiska ord, som t.ex. de svenska *kyrka*, *pedagogisk*, *musik* och *monarki*, och på samma sätt varianter av latinska/romanska ord, exempelvis *information*, *imperium*, *internationell* och *republik*. Färöiskan har i viss mån lånat in dessa ord (via danskan), medan isländskan och finskan i mycket liten utsträckning tagit till sig detta stora ordförråd. Isländskt talspråk har dock klart fler engelska lånord än skriftspråket (se t.ex. Svávarsdóttir & Kvaran 2002).¹⁵

Skandinaverna skulle alltså rent språkligt ha goda förutsättningar för att förstå engelska efter relativt kort tid av undervisning i språket. Färingarna borde ha nästan lika goda förutsättningar, medan islänningarna och i synnerhet finnarna borde ha större svårigheter rent språkligt. Det finns förstås också utomspråkliga faktorer som påverkar förståelsen av engelska.

Engelsktestet har gått till så att vi har kommit tillbaka till en del av de klasser vi testade på grannspråken. I några fall har klasserna från grannspråksundersökningen splittrats eller inte kunnat ställa upp en gång till, och då har vi försökt att finna en liknande klass på samma skola. Resultatet är inte oväntat att skandinaviska elever är mycket duktiga på engelska.¹⁶ De flesta som testats har gått i andra eller tredje årskursen i gymnasieskolan, och har då normalt läst engelska i skolan och testats regelbundet på sina

¹⁵ Variationen i inlån och anpassning av lånord har nyligen studerats över hela Norden i det så kallade Importordsprojektet. Se Sandøy (2002, 2003) och Sandøy & Östman (2004).

¹⁶ Även i engelskundersökningen finner vi vissa skillnader mellan pojkar och flickor. I Sverige och Norge klarar sig pojkarna något bättre. Om vi räknar ihop infödda och invandrare får danska pojkar genomsnittligt 6,19 mot flickornas 5,53, och svenska pojkar 7,46 mot flickorna 6,51. I Norge är det omvänt, och där får flickorna 7,51 mot pojkarnas 6,82. För engelsktestet finner vi ungefär samma skillnader mellan könen i alla de tre testtyperna.

kunskaper i engelska under 7-9 år. Som beskrivits ovan i avsnitt 3.1–3.3 är de engelska testen parallella med de skandinaviska.

4.4.2 Resultat

Vi vet från grannspråksundersökningen att det är stor skillnad mellan infödda och invandrare. Låt oss börja med att konstatera att det finns en skillnad mellan infödda och invandrare även då det gäller förståelse av engelska. I Tabell 4:26 jämförs resultaten i engelska med resultaten i grannspråken för samtliga elever i Skandinavien. I denna och följande tabeller har de sex elever som har engelska som hemspråk och som deltagit i engelsktestet räknats bort.¹⁷

	Danska	Svenska	Norska	Engelska
	Samtliga			
Danmark	-	3,53	4,15	5,70
Sverige	3,80	-	4,97	7,08
Norge	6,07	6,21	-	7,09
	Infödda			
Danmark	-	3,67	4,35	6,08
Sverige	4,26	-	5,24	7,55
Norge	6,55	6,76	-	7,22
	Invandrare			
Danmark	-	3,04	3,63	4,03
Sverige	2,87	-	4,39	6,26
Norge	4,61	4,57	-	6,42

Tabell 4:26. Testresultat för förståelse av grannspråk och engelska i Skandinavien.

Skillnaden mellan infödda och invandrare är lika stor då det gäller engelskförståelsen som då det gäller grannspråksförståelsen. I båda fallen bör skillnaden tillskrivas både språkliga och sociala faktorer. Engelska är liksom de skandinaviska språken ett germanskt språk, och man har alltså hjälp av att ha ett besläktat språk som modersmål. Samtidigt tillhör många invandrare lägre sociala grupper med mindre utbildning och sämre sociala villkor. Detta

¹⁷ Talen för grannspråken är desamma som i tabell 4:6 och 4:7, och de upprepas alltså här för jämförelses skull.

ger normalt utslag i tester, oavsett om de gäller språk eller något annat. Skillnaden mellan invandrare och infödda är i Norge större för grannspråken än för engelska. I Danmark är däremot skillnaderna större för engelskan, medan Sverige intar en mellanställning, där skillnaderna mellan infödda och invandrare är störst för danskan, mindre för engelskan och minst för norskan.

De finländska och västnordiska undersökningarna utesluter ju de få invandrarna och därför är det mera rättvisande jämföra de infödda i Skandinavien med de infödda i övriga Norden. I Tabell 4:27 jämförs resultaten i engelska med resultaten i grannspråken bland infödda elever; invandrare är alltså borträknade.

	Danska	Svenska	Norska	Engelska
Danmark	-	3,67	4,35	6,08
Sverige	4,26	-	5,24	7,55
Norge	6,55	6,76	-	7,22
Svenskfinland	3,64	-	4,76	7,66
Finska Finland	1,54	3,24	1,63	5,94
Färöarna	8,28	5,75	7,00	7,60
Island	5,36	3,34	3,40	7,17

Tabell 4:27. Testresultat för förståelse av grannspråk och engelska bland infödda fördelat på land/område.

Innan vi tolkar resultatet av Tabell 4:27 ska det påpekas att det engelska videotestet tydligen varit enkelt.¹⁸ Det är också så att nyhetsuppläsningen (känguru/grodor) och tidningsartikeln (tinnitus/droger) är detsamma på alla språken, och att vissa elever känt igen texterna från grannspråksundersökningen (som normalt skedde minst ett halvår tidigare). Detta innebär att de haft en liten fördel på engelsktestet.

Likväl är det så att alla länder/områden har ett markant bättre resultat på engelska än på de skandinaviska grannspråken. Det är egentligen bara i Norge och på Färöarna som grannspråken förstås i ungefär samma omfatt-

¹⁸ Vi har tyvärr inget test bland infödda engelsktalande att jämföra med, men vår allmänna bedömning av svårighetsgraden överensstämmer med de goda resultaten på det engelska videotestet. De ligger generellt sett i paritet med resultatet på det engelska kängurutestet, medan de svenska och norska videotesten – som uppenbarligen är svårare (se avsnitt 3.4 och 3.5 ovan) – ligger klart under respektive kängurutest.

ning som engelska. När vi erinrar oss att det engelska videotestet var lätt ska vi också se närmare på resultaten för de enskilda testen.

Land	Video	Känguru	Grodor	Hör	Tinnitus	Droger	Läs	Totalt
DK	6,12	7,38	5,29	6,33	8,20	3,38	5,79	6,08
SE	7,29	7,53	7,66	7,59	7,32	8,21	7,66	7,55
NO	7,47	6,89	7,14	7,01	7,16	7,17	7,17	7,22
FS	7,38	7,57	8,63	8,10	7,57	7,42	7,49	7,66
FF	5,44	6,79	5,12	5,96	7,82	5,00	6,41	5,94
FO	6,44	-	7,94	-	-	8,44	-	7,60
IS	6,21	7,56	8,24	7,90	7,17	7,65	7,41	7,17

Tabell 4:28. Engelskförståelse bland infödda fördelad på länder och deltest.

När vi jämför de olika länderna ska vi komma ihåg att videotestet och hörförståelsetesten är helt jämförbara, medan läsförståelsen kan ha olika svårighetsgrad beroende på svarsalternativen på de olika enkäterna. De utvalda orden är dock desamma för samtliga testpersoner. De danska och finska testen på drogtexten tycks, av resultaten att döma, ha varit svåra, men å andra sidan tycks de ha varit relativt lätta på tinnitustexten. Detta gör att läsförståelseresultaten delvis tar ut varandra och därmed blir områdena någorlunda jämförbara även på lästexterna. En helt tillförlitlig jämförelse kan dock bara göras mellan dem som haft samma enkätspråk, d.v.s. Danmark och Färöarna kan jämföras inbördes liksom Sverige och Svenskfinland.

Samtliga länder/områden, utom Danmark och Finland, har ett totalresultat som ligger över 7 poäng av 10 möjliga. Danmark och Finland hamnar kring 6 poäng. Danskarnas och finnarnas ”drogtest” har uppenbarligen varit svårt, men även om vi bortser från lästexterna och bara ser till de helt jämförbara testen ligger danskar och finnar klart under de övriga.

Finnarnas lägre resultat borde delvis ha att göra med att engelskan är helt obeskäddad med deras modersmål, och att de därför inte, såsom övriga har hjälp av ett delvis gemensamt ordförråd. Att danskarna har sämre resultat på engelsktestet är mera förvånande. I Tabell 4:29 har vi brutit ned resultatet på de olika undersökningsorterna.

Land	Video	Känguru	Grodor	Hör	Tinnitus	Droger	Läs	Totalt
Århus	6,65	7,87	5,79	6,83	8,20	4,74	6,47	6,65
Köph	5,80	7,13	4,92	6,02	8,20	2,38	5,29	5,71
Mö	7,46	5,33	7,65	6,49	6,00	8,10	7,05	7,00
St	7,09	8,54	7,67	8,11	7,92	8,44	8,18	7,79
Bg	7,19	7,44	7,53	7,49	6,83	8,95	7,89	7,52
Os	7,83	6,37	6,40	6,39	7,47	3,80	5,64	6,62

Tabell 4:29. Engelskförståelse bland infödda Skandinaver fördelat på orter och deltest.

Tabell 7:29 visar att det är köpenhamnarna som drar ned danskarnas resultat. De har på samtliga tre testtyperna klart sämre resultat än århusianerna (mellan 0,81 och 1,18 poäng). Differensen är särskilt stor på de svåraste testen, d.v.s. på grod- och drogtesten, och det ska väl tolkas så att köpenhamnarna klarar sig nästan i nivå med de andra om det rör sig om enkla test, men när svårighetsgraden stiger syns skillnaden i språkförståelse tydligare.

Tabellerna ovan visar också att nordbor är duktiga på engelsk hörförståelse. Generellt hade de större problem med hörförståelsen än men läsförståelsen i grannspråksundersökningen, men någon sådan skillnad syns inte alls i engelskundröningen. Om vi räknar bort videotestet – som ju har mycket olika svårighetsgrad för de olika testen – får vi Tabell 4:30. På samma sätt som tidigare räknas grannspråk som genomsnitt av två språk för skandinaver, men av tre språk för övriga nordbor.¹⁹

Land	Grannspråk		Engelska	
	Hör	Läs	Hör	Läs
DK	3,12	6,81	6,33	5,79
SE	3,75	5,52	7,59	7,66
NO	5,54	7,55	7,01	7,17
FS	3,30	5,85	8,10	7,49
FF	1,11	3,32	5,88	6,72
IS	3,12	5,40	7,90	7,41

Tabell 4:30. Hör- och läsförståelse på grannspråk och engelska bland infödda nordbor.

¹⁹ Färingarna har på engelska och svenska inte gjort känguru- och tinnitustesten och deras resultat blir därför så haltande att vi valt att inte redovisa dem i Tabell 4:30.

Innan vi tolkar Tabell 4:30 påminner vi återigen om att läsförståelsen testats med flervalsfrågor och att slumpen därför borde ge minst 2,5 poäng (se dock resonemanget i avsnitt 4.2.3 ovan). Metoden är dock identisk för engelska och grannspråk, så siffrorna är jämförbara. Det slående i Tabell 4:30 är då att de nordiska ungdomarna klarar hör- och läsförståelse ungefär lika bra på engelska, medan de generellt har klart mycket högre poäng på läsförståelsen än på hörförståelsen.

Finnarna får något högre poäng på den engelska läsförståelsen än på hörförståelsen (0,84 poäng), medan danskar, islänningar och finlands-svenskar klarar hörförståelsen bättre än läsförståelsen (cirka 0,6 poäng för alla tre grupperna). Svenskar och norrmän klarar hör- och läsförståelse ungefär lika bra på engelska. Kanhända ska finnarnas bättre resultat tillskrivas den vikt som läggs vid läsning i finska skolor, men då finlands-svenskarna har samma tendens som övriga skandinaver ska det nog i huvudsak tolkas så att hörförståelsen är svårare för just finnar som har ett icke-germanskt modersmål.

Generellt sett är det alltså så att ungdomarnas vana vid att höra engelska gör att de klarar den engelska hörförståelsen mycket bra, medan deras relativa ovana vid att höra grannspråk gör att de får låga resultat. Om vi bara jämför läsförståelsen är danskar och norrmän bättre på grannspråk än på engelska, medan svenskar, finländare och islänningar fortfarande är bättre på engelska även då det gäller läsförståelse.

5 Attityder och vanor

I detta kapitel redovisar vi en del av resultaten från de frågor som testpersonerna fick svara på om sina kontakter med grannländerna och om sina attityder till grannspråk, grannfolk etc. Vi ställer här också flera av dessa variabler i relation till testresultaten. Genomgången kan dock inte bli fullständig; vi fokuserar på de mest relevanta och intressanta sambanden.

5.1 Bakgrund

INS-undersökningen innefattar en rad frågor om vanor och attityder i förhållande till de skandinaviska länderna samt till England och USA. Frågorna omfattar attityder till såväl land som folk och språk.

Vi har för det första frågat hur frekventa grannlandskontakter testpersonerna har. För det andra har vi frågat hur mycket grannspråksundervisning de har fått i de språk som de testas på. För det tredje har vi frågat om testpersonerna kunde tänka sig att bo eller studera i grannlandet, i England eller i USA. För det fjärde har vi också frågat om de tycker att det språk de testats på är fint eller fult samt om det är lätt eller svårt. Till sist har vi frågat vad de tycker om grannfolken/engelsmän/amerikaner som grupp. I de flesta fall har vi använt oss av Osgood-skalor (Osgood 1969), som går att kvantifiera och som vi koncentrerar oss på i denna redovisning. Då vi frågade om kontakter hade vi dessutom en öppen fråga, och då vi frågade om åsikter om folken hade vi enbart en öppen fråga. Vi redovisar inte någon sammanställning av de öppna frågorna här.

Grannlandskontakt har efterfrågats så att testpersonerna har fått uppge hur ofta de ser grannlandets TV, läser tidningar på grannspråket, besöker grannlandet eller umgås med personer från grannfolket. Svarsalternativen har varit *varje vecka*, *varje månad*, *varje år* eller *mer sällan*, se närmare avsnitt 2.1.1 ovan. Härvid har vi räknat ut ett s.k. kontaktindex så att den som utövar alla kontakter varje vecka får 100 och den som utövar alla kontakter mer

sällan än en gång om året får 0 poäng.¹ Denna första typ av kontakter kan således kvantifieras, och även om det inte ger en rättvisande bild av kontaktmönstren, tillåter den oss att rangordna testpersonerna efter deras kontaktmönster, och vi kan därmed göra rangkorrelationer med resultaten (dessa redovisas i form av p-värden, se avsnitt 4.1). Den andra typen av kontaktfråga, om testpersonerna har andra kontakter, har dels besvarats med *ja* eller *nej*, dels givits utrymme för ett fritt svar, om svaret var *ja*. De flesta som svarat att de har andra grannlandskontakter har uppgett att de har släktingar/vänner eller sommarställe i grannlandet.

Testpersonerna fick svara på frågan *Har du haft danska/svenska/norska i skolan?* Svarsalternativen var *ja*, *bara lite* och *nej*.² Mycket få har svarat klart *ja*, och vi redovisar därför här *ja* och *bara lite* tillsammans. Vi jämför resultaten bland dem som givit dessa två svar med resultatet för dem som svarat *nej*.

Till sist fick testpersonerna fylla i Osgood-skalor där de fick uttrycka dels om de tyckte grannspråken/engelska var fint eller fult, dels om de tyckte det var lätt eller svårt. Skalan var femgradig, och har omräknats till värden mellan 0 och 100. Lägsta graden ger alltså 0, näst lägsta 25, mellersta 50, näst högsta 75 och högsta 100. Det är givetvis först när vi räknar genomsnitt på flera testpersoner som denna hundrigradiga skala blir intressant.

5.2 Kontaktmönster

Här ska vi enbart redogöra för den första delen av kontaktundersökningen, den som efterfrågar hur ofta man har kontakter med de berörda länderna/språken/folken. Med det sätt att räkna som vi har valt är det mycket svårt att få 100 poäng. Man måste t.ex. vara i grannlandet varje vecka för att få högsta

¹ Den exakta algoritmen är sådan att man får 3 poäng för varje aktivitet man utövar varje vecka, 2 poäng för sådana som man utövar en gång i månaden, 1 poäng för sådant som man gör varje år, och inga poäng för sådan som man gör mera sällan. De fyra aktiviteternas poängssumma kan totalt bli högst 12, och den har därför multiplicerats med 8,25 för att värdet ska bli mellan 0 och 100. I några enstaka fall har testpersoner kryssat i två rutor eller på annat sätt angivit att svaret ligger mitt emellan två alternativ. I dessa fall har då t.ex. mellantinget mellan *en gång i veckan* och *en gång i månaden* givits värdet 2,5.

² Svarsalternativen *ja*, *bara lite* och *nej* är en konsekvens av de svar vi fick i Öresundsbroprojektet (se Lundin & Zola Christensen 2001 och Jörgensen & Kärrlander 2001). Där var det uppenbart att de allra flesta som fått grannspråksundervisning fått mycket lite sådan.

poäng, medan det förstås är lättare att se på grannlands-TV varje vecka. Vi ska först se på själva kontaktindexet, sedan på sambandet mellan kontaktindex och resultat.

5.2.1 Kontaktindex

Vi valde mer än en ort i de fem nordiska länderna just för att vi skulle få orter med olika kontaktmönster (jfr 1.5 och 2.2). I Tabell 5:1 redovisas därför först kontaktindexen för de enskilda skandinaviska undersökningsorterna.

Ort	Danmark	Sverige	Norge
Århus	-	13,97	15,34
Köpenhamn	-	21,80	15,53
Malmö	35,70	-	5,80
Stockholm	8,28	-	7,76
Oslo	16,75	36,77	-
Bergen	14,58	18,67	-
Mariehamn (sv)	4,43	-	7,09
Helsingfors (sv)	8,09	-	8,33
Vasa (sv)	2,78	-	9,17

Tabell 5:1. Kontaktindex fördelat på skandinaviska och finlandssvenska orter.

Generellt sett är alltså kontaktindex ganska lågt. Högst är det i Norge och Danmark, där Oslo och Köpenhamn har högre index för Sverige (36, respektive 22), medan de andra värdena ligger mellan 14 och 19. I Sverige är kontaktindexet generellt sett lågt (mellan 6 och 8), men med Malmöbornas Danmarkskontakter som undantag, kontaktindex är där hela 36. Malmö och Oslo är alltså de undersökningsorter som har mest kontakt med ett grannland. Finlandssvenskarna har mycket lite kontakt med Danmark och Norge. De kan mäta sig med stockholmarna då det gäller kontakter med Norge, men kontakterna med Danmark är mindre, åtminstone utanför Helsingfors. Siffrorna visar att vi valt orter som skiljer sig åt ganska markant i kontaktmönster.

De olika typerna av aktivitet som vi har efterfrågat är förstås olika. Om de tekniska möjligheterna finns kan man enkelt se grannlands-TV varje vecka, men det är mycket få som besöker grannländerna varje vecka. För att

spegla hur kontaktmönstren ser ut ger vi här de olika aktiviteternas index fördelat på ort. Varje kontaktaktivitet kan maximalt ha ett värde på 25. Ett värde på 0 betyder alltså prototypiskt mindre än en gång om året, medan ett värde på 8,33 betyder en gång om året, 16,67 motsvarar en gång i månaden och 25 står för en gång i veckan. Ganska små skillnader mellan lägre värden speglar alltså en ganska stor skillnad i frekvens. Detta visas i Tabell 5:2.

Ort	Danska kontakter				Svenska kontakter				Norska kontakter			
	TV	Tidn	Umg	Bes	TV	Tidn	Umg	Bes	TV	Tidn	Umg	Bes
ÅH	-	-	-	-	8,63	1,03	3,47	1,28	9,27	1,16	3,87	1,40
KH	-	-	-	-	9,68	2,76	5,25	4,75	7,70	1,37	5,10	1,68
MÖ	14,72	3,27	7,59	10,42	-	-	-	-	2,34	0,78	1,79	0,97
ST	2,47	0,57	3,17	2,20	-	-	-	-	2,36	0,69	4,17	0,69
OS	4,19	2,31	6,01	4,78	15,22	4,81	9,03	9,16	-	-	-	-
BG	6,25	2,40	3,53	2,45	10,07	2,72	4,58	1,73	-	-	-	-

Tabell 5:2. Kontaktaktivitet fördelade på kontakttyp och undersökningsort.

Vad vi kan säga om kontaktmönstren utifrån Tabell 5:2 är för det första att kontakterna inte är så omfattande. De allra flesta aktiviteter sker en gång per år eller mer sällan. Tidningsläsandet är obetydligt. Det är endast det danska TV-tittandet i Malmö och det svenska TV-tittandet i Oslo som ligger närmare en gång per månad än en gång per år. Det är förvånande att köpenhamnarna inte ser mer på svensk TV, när i princip alla med TV har tillgång till flera svenska kanaler. Det är faktiskt så att bergensarna ser mera svensk TV än köpenhamnarna, som knappt ser mer svensk TV än århusianerna. För övrigt kan man se att Malmöborna har ganska täta personliga kontakter med Danmark och Osloborna med Sverige. I Norge verkar Osloborna ha mer personliga kontakter med Danmark (umgänge och besök), medan bergensarna har mer mediala kontakter (TV och tidningar).

De skandinaviska ungdomarnas kontakt med grannländerna är bara i viss mån beroende av om de är födda eller invandrare. I Tabell 5:3 redovisas skillnaden mellan födda och invandrare på de sex skandinaviska orterna.

Ort	Danmark	Sverige	Norge
Infödda			
Århus	-	13,90	15,72
Köpenhamn	-	21,88	14,40
Malmö	36,78	-	4,80
Stockholm	8,62	-	8,33
Oslo	17,38	38,12	-
Bergen	15,13	18,87	-
Invandrare			
Århus	-	13,89	14,24
Köpenhamn	-	21,63	18,06
Malmö	31,44	-	9,92
Stockholm	7,77	-	6,92
Oslo	15,18	33,48	-
Bergen	11,76	17,65	-

Tabell 5:3. Kontaktindex för infödda och invandrare i Skandinavien, fördelat på infödda och invandrare.

Skillnaderna mellan inföddas och invandrares kontaktindex är generellt sett väldigt små. I Danmark är värdena väldigt lika, med undantag för de köpenhamnska invandrarna som faktiskt har mer kontakt med Norge än de infödda danskarna. Delvis torde det sammanhånga med att många har släkt i Norge. De öppna svaren ger bl.a. vid handen att flera turkar och pakistanier har släkt i Norge.

I Sverige har invandrarna generellt något lägre kontaktindex än de infödda svenskarna, men i Malmö har de högre norskt kontaktindex. De som har högst norskt kontaktindex bland Malmöinvandrarna visar sig inte ha norska band utan släktingar och vänner i Danmark. Detta kan vi se i de öppna frågorna.

I Norge har invandrarna generellt lägre kontaktindex än de infödda, men det är inga stora skillnader.

Slutsatsen måste bli att invandrarna har i stort sett lika mycket kontakter med grannländerna som de infödda skandinaverna har. I viss mån består dessa kontakter av släktbesök som ofta sker på urdu, bosniska, eller andra invandrarspråk, men en pakistansk flicka från Köpenhamn påpekar explicit att hennes norska väninna talar norska med henne.

Om vi nu övergår till kontaktmönstren i övriga Norden kan vi alltså få siffror för alla de tre skandinaviska länderna. Dessa redovisas i Tabell 5:4.

Ort	Danmark	Sverige	Norge
Helsingfors (fi)	0,83	31,86	2,08
Vasa (fi)	1,19	31,03	10,42
Jyväskylä (fi)	2,63	17,59	1,33
Torshavn	69,33	10,53	14,39
Reykjavik	20,14	9,23	7,76
Akureyri	20,83	9,76	27,78
Nuuk	74,19	7,50	4,19

Tabell 5:4. Kontaktindex för övriga Norden.

Innan vi tolkar Tabell 5:4 ska vi påpeka att grupperna som tillfrågats är små på vissa orter. I Vasa, Akureyri och Nuuk är de som tillfrågats om norska kontakter 8-12 personer, i Helsingfors är de 28 och i Torshavn 23; de som har tillfrågats om svenska kontakter i Nuuk är 20 tjugo stycken och de som har tillfrågats om danska kontakter bland de finska klasserna är cirka 20 på varje ort. På övriga orter överstiger de tillfrågade 30 personer. Siffrorna visar – föga förvånande – att det är på Färöarna och Grönland som de danska kontakterna är omfattande med index kring 70, och att de svenska kontakterna är relativt omfattande i finstalande Finland, med index på drygt 30, utom för Jyväskylä som har 18. Förvånande nog har Akureyri högre kontaktindex med Norge än med Danmark. Förklaringen är att endast en klass (12 personer) är tillfrågade, och i denna klass råkar det gå en norsk elev. De övriga elva har alltså svarat att de ofta umgås med norrmän.

Vi ställde i samband med engelsktestet samma frågor om attityder och vanor som vid grannspråkstesten. Den första frågan har där uppfattas på olika sätt. Frågan är – på samma sätt som för grannspråken – formulerad som ett påstående *Jag ser på engelsk TV* med svarsalternativen *en gång/vecka*, *en gång/månad*, *en gång/år* samt *mera sällan*. Här har de allra flesta fyllt i det högsta värdet *en gång/vecka*, och det är många som lagt till kommentaren *flera gånger varje dag*. Troligen är det många som har uppfattat frågan som 'engelskspråkiga TV-program', medan andra har avsett engelskspråkiga TV-kanaler (vilket är den tolkning vi avsåg). Eftersom båda tolkningar ger en indikation om kontakter med engelska språket har vi beslutat att räkna kontaktindexet på samma sätt som för grannländerna, även om det på

individnivå säkert kan bli missvisande. Denna typ av misstolkning kan förstås också förekomma för grannspråken, och vi tillåter oss därför att jämföra det engelska kontaktindexet med de skandinaviska.

Det engelska kontaktindexet framgår av Tabell 5:5. Eftersom engelsk TV svarar för så stor del av indexet anges det värdet separat. Kontaktindexet är maximalt 100 och för *Engelsk TV* är det maximalt 25.

Land/område	Index	varav TV	Land/område	Index	varav TV
Danmark	49,0	23,2	Finska Finland	43,1	24,2
Sverige	48,8	22,8	Färöarna	45,8	24,4
Norge	49,3	23,2	Island	59,2	24,3
Svenskfinland	47,9	24,4			

Tabell 5:5. Engelskt kontaktindex.

Kontaktindex för engelska ligger förvånansvärt jämnt i Skandinavien; det är 49 med bara decimalavvikelser. Även Svenskfinland och Färöarna ligger nära detta, men strax under, medan de finskspråkiga ligger lägst på 43, och islänningarna högst på 59. Engelsk TV står normalt för nästan hälften av indexpoängen, medan de tre övriga aktiviteterna (tidningar, umgänge och besök) tillsammans står för den andra hälften. Dessa tre aktiviteter får alltså ett index på 34,9 på Island (max är 75), medan det normalt ligger kring 26 i Skandinavien, alltså en relativt stor skillnad.

De 59,2 poängen på Island fördelar sig på *TV* 24,3, *Tidningar* 17,9, *Umgänge* 15,3 och *Besök* 1,7 poäng. I de tre skandinaviska länderna tillsammans är kontaktindex 49,0, varav *TV* 23,0, *Tidningar* 12,6, *Umgänge* 10,6 och *Besök* 1,7. Eftersom i princip alla har högsta värde på variabeln *TV* är det alltså genom engelskt tidningsläsande och umgänge med engelskspråkiga som islänningarna får högre kontaktkvot än skandinaverna.

Kontaktmönstret med engelskan och engelskspråkiga länder är alltså ett helt annat än det som gäller i Skandinavien. Kontakterna med engelskan sker i stor utsträckning genom massmedia, medan de skandinaviska kontakterna i större utsträckning är personliga. Jfr Tabell 5:2 ovan och diskussionen i anslutning till denna.

5.2.2 Samband mellan kontaktindex och resultat

Vår hypotes är att kontakt med grannspråk eller med engelska samvarierar med bättre språkförståelse. Det är alltid svårt att säga i vilken riktning

orsakssambandet är starkast, men det är högst troligt båda sambanden finns, d.v.s. att den som kan ett språk bra gärna tar tillfället i akt att ta kontakt, liksom att den som har mycket kontakt med ett språk också lär sig detta språk bättre.

Vi ska här redovisa sambandet mellan kontaktindexet och språkförståelsen med hjälp av rangkorrelationer, där vi enkelt uttryckt undersökt om sambandet mellan förståelse och kontakt på individnivå är så starkt att det är signifikant. De olika individerna har ju inte gjort alla fem testen, och vi redovisar dem därför i testserierna 1 (video-känguru-tinnitus) och 2 (videogrodor-droger) var för sig. I Tabell 5:6 ges siffror för grannspråken; vi har valt att inte presentera värdena för rangkorrelationerna utan p-värden (se avsnitt 4.3). Signifikanta tal har givits grå bakgrund i tabellen.

Land	Danska		Svenska		Norska	
	Serie1	Serie2	Serie1	Serie2	Serie1	Serie2
DK	-	-	0,023	0,006	0,026	0,117
SE	0,000	0,000	-	-	0,025	0,017
NO	0,005	0,005	0,002	0,125	-	-

Tabell 5:6. Samband mellan kontaktindex och språkförståelseresultat i Skandinavien (p-värden).

På makronivå gäller inte särskilt starka samband, eftersom flera andra faktorer spelar in. Testpersonerna i Danmark har exempelvis totalt sett högre kontaktindex med Sverige än med Norge; likväl är de bättre på norska. På samma sätt har svenskarna totalt sett högre danskt kontaktindex än norrmännen, men de klarar de danska språkförståelsetesten sämre. På individnivå i de enskilda länderna kan man däremot se samband. Dessa kan man utläsa av Tabell 5:6 ovan, där tio av tolv testserier i Skandinavien är signifikanta. De två som inte når signifikans är båda i den svårare testserie 2, där danskarnas förståelse av norska och norrmännens förståelse av svenska inte visar ett signifikant samband. För danskan är emellertid alla testserier signifikant korrelerade med kontaktindex på individnivå. Vi kan alltså fastslå att det verkar finnas ett samband på de flesta punkter.

5.3 Grannspråksundervisning

Vi har frågat testpersonerna om de har fått undervisning på grannspråken i skolan. De har fått svarsalternativen: *ja*, *bara lite* och *nej*. Ytterligare få (knappt 5% bland skandinaverna) har svarat *ja* på frågan. Av de övriga har ungefär hälften svarat *bara lite* och hälften *nej*. Det är emellertid intressant att se på fördelningen mellan de olika orterna, vilket illustreras i Tabell 5:7 för Skandinavien. Där anges andelen (i procent) som svarat *ja* eller *bara lite* på frågan om grannspråksundervisning.

Ort	Danska	Svenska	Norska	Grannspråk
Århus	-	61	53	57
Köpenhamn	-	60	45	52
Malmö	53	-	26	40
Stockholm	25	-	26	25
Bergen	60	40	-	50
Oslo	60	56	-	58

Tabell 5:7. Rapporterad grannspråksundervisning i Skandinavien i procent.

Det tydligaste resultatet i Tabell 5:7 är att svenskarna får klart mindre grannspråksundervisning än danskarna och norrmännen. Det är bara danskundervisningen i Malmö som kommer upp i nivå med de andra skandinaviska ländernas grannspråksundervisning, som överallt ligger mellan 40% och 60%. Få stockholmare verkar alltså ha fått grannspråksundervisning över huvud taget. Av dem är det bara en fjärdedel som säger sig ha fått någon grannspråksundervisning i skolan (grundskola och gymnasieskola). För övrigt verkar danskarna läsa lite mera svenska och norrmännen lite mera danska.

Om vi försöker jämföra uppgifterna om grannspråksresultat med testresultaten kan vi värdera i vilken utsträckning den begränsade grannspråksundervisningen har någon effekt. En överblick över sambandet mellan grannspråksundervisning och grannspråksförståelse ges för de sex orterna i Skandinavien i Tabell 5:8.

Grannspråks- undervisning	Danska		Svenska		Norska	
	Ja/Lite	Nej	Ja/Lite	Nej	Ja/Lite	Nej
Århus	-	-	3,84	3,27	4,44	3,95
Köpenhamn	-	-	3,54	3,29	3,75	4,16
Malmö	4,91	4,71	-	-	5,19	4,72
Sthlm	3,73	2,82	-	-	6,14	4,70
Oslo	6,34	5,54	6,42	6,42	-	-
Bergen	6,37	5,88	6,12	5,58	-	-

Tabell 5:8. Resultat på grannspråksförståelse i relation till uppgiven grannspråksundervisning i Skandinavien.

Tabell 5:8 ger en klar indikation om att elever som har haft grannspråksundervisning – om än bara lite – klarar grannspråkstesten bättre. Generellt har elever som fått grannspråksundervisning bättre resultat än de som inte fått det. I Stockholm är skillnaden avsevärd (kring en poäng), medan den är mindre på andra orter. I Oslo är skillnaden inte ens märkbar vad gäller svenska. Det enda undantaget från den allmänna tendensen är Köpenhamn, där skillnaden faktiskt är negativ vad gäller norska, d.v.s. de som fått grannspråksundervisning i norska klarar sig sämre än de som inte fått det. Det tycks vara så att grannspråksundervisningen ger störst utslag i Stockholm, Bergen och Århus, d.v.s. de orter som har minst kontakt med grannländerna, jfr avsnitt 5.2.1 ovan. Med andra ord kan grannspråksundervisningen i viss mån uppväga bristen på kontakt med grannspråken.

Det negativa sambandet i Köpenhamn är förvånande; det är faktiskt så att sambandet för norska är negativt på alla tre testtyperna. Det betyder att orsaken ska sökas bland testpersonerna snarare än i de olika testtyperna. Vi kan inte förklara denna skillnad utifrån vårt material men återkommer till detta i avsnitt 7.7.

5.4 Attityder

I detta avsnitt redovisar vi resultat från våra frågor om attityder till länder och språk. Vi frågade dels om man kunde tänka sig att bo och studera i ett grannland eller i England eller USA, dels om man tyckte att det undersökta språket var fint eller fult och om man tyckte att det var lätt eller svårt. Vi börjar med attityderna till de olika länderna.

5.4.1 Länder

Frågan om man kunde tänka sig att bo eller arbeta i ett annat land hade tre svarsalternativ: *ja*, *kanske* och *nej*. Vi har kalkylerat svaren så att *ja* ger 100 poäng, *kanske* ger 50 och *nej* ger 0 poäng. På så sätt får vi ett index mellan 0 och 100. Resultatet ges i Tabell 5:9.³

Kan tänka sig att bo/studera i					
Bor i	Danmark	Sverige	Norge	England	USA
DK	-	29,6	22,2	46,9	47,8
SE	54,1	-	44,7	76,9	69,9
NO	38,6	47,0		65,4	62,2
FS	51,1	-	55,4	72,0	67,8
FI	47,4	60,1	41,4	78,4	66,5
FO	73,4	50,0	37,0	46,8	34,4
IS	74,7	63,7	49,3	83,1	75,6
GR	79,0	37,5	40,9	-	-

Tabell 5:9. Benägenhet att bo eller studera i utlandet.

Det är uppenbart att de nordiska ungdomarna är ganska öppna för att bo och studera i grannländerna eller något engelskspråkigt land. I stort sett är hälften av ungdomarna beredda att flytta utomlands. Den stora avvikelser står danskarna för. De har betydligt lägre siffror, både vad gäller benägenhet att flytta till grannländerna och till engelsktalande länder. De högsta siffrorna står personer i Västnorden för, som särskilt kan tänka sig att flytta till Danmark (index över 70) och för finnarna som särskilt kan tänka sig att flytta till Sverige (index på 60). Detta är troligen ett utslag av traditionen; väldigt många finnar har släktingar och vänner som bor i Sverige, och motsvarande gäller för folken i Västnorden som har vänner och släktingar som redan bor i Danmark.

Generellt sett är ungdomarna mer benägna att flytta till England eller USA än till ett skandinaviskt land. Det tycks finnas en viss preferens för England framför USA, utom i Danmark, där talen är så gott som lika. Det är bara färingarna som hellre kan tänka sig att flytta till Danmark eller Sverige än till engelsktalande länder.

³ Eftersom de finlandssvenska klasserna gjort den svenska enkäten har de inte tillfrågats om de kan tänka sig att bo och arbeta i Sverige (se avsnitt 1.5).

Om man jämför benägenheten att flytta till ett annat skandinaviskt land med testresultatet med hjälp av rangkorrelationstest ser man att det finns en del samband. I Tabell 5:10 redovisas p-värdena för rangkorrelationerna mellan benägenhet att flytta och testresultat för de tre skandinaviska länderna. Ett p-värde som är under 0,05 är signifikant. Vi har försett signifikanta värden med grå bakgrund.

Bor i	Benägenhet att flytta till					
	DK		SE		NO	
	Testserie 1	Testserie 2	Testserie 1	Testserie 2	Testserie 1	Testserie 2
DK	-	-	0,353	0,021	0,796	0,532
SE	0,007	0,000	-	-	0,021	0,009
NO	0,034	0,246	0,022	0,621	-	-

Tabell 5:10. Signifikansberäkningar för samband mellan benägenhet att flytta inom Skandinavien och testresultat (p-värden).

Vi tar benägenheten att flytta till ett land som en signal om relativt positiv attityd till detta land. Sambandet mellan en sådan positiv attityd och testresultatet är signifikant på de flesta testserier, men inte på alla. Det är bara i Sverige som testserierna entydigt visar ett signifikant samband. I Danmark är det bara en av de fyra testserierna som uppvisar ett signifikant samband.

5.4.2 Språk

Vi har ställt två frågor som eftersöker attityder till de undersökta språken, dels hur pass "lätta" de är, dels hur pass "fina" de är. Båda frågorna har kunnat besvaras på en femgradig skala. Svaren har omräknats till ett index mellan 0 och 100.

Den första frågan rör om man tycker grannspråken respektive brittisk och amerikansk engelska är fina eller fula språk. Vissa danskar kan ofta ha problem med att höra skillnad mellan svenska och norska, och vissa testpersoner har på de två engelska varianterna påpekat i enkäten att de inte hör skillnad, men eftersom frågan är avsedd att mäta attityder menar vi att detta är av mindre betydelse. I Tabell 5:11 ges ett så kallat finhetsindex för de olika språken, där 0 representerar fult och 100 fint.

	Danska	Svenska	Norska	Brit. Eng.	Am.Eng.
DK	-	46,0	50,5	62,6	62,5
SE	27,8	-	53,1	63,5	67,9
NO	28,9	66,6	-	62,5	67,9
FS	45,2	-	59,9	69,1	61,0
FI	37,7	50,0	47,8	69,5	61,5
FO	47,9	57,3	48,4	70,3	45,3
IS	49,3	47,6	47,5	75,3	63,8
GR	64,0	40,9	60,0	-	-
GD	66,1	31,3	45,8	-	-

Tabell 5:11. Finhetsindex för de olika språken fördelat på de olika länderna.

Tabell 5:11 ovan visar tydligt för de skandinaviska språken att svenskar och norrmän är rörande överens om att danska inte är särskilt vackert. I Sverige ger Malmöborna så lågt finhetsindex som 25,7, mot stockholmarnas 29,5. Osloborna ger också lågt betyg (26,2 mot bergensarnas 33,9). Danskan får de allra lägsta värdena överallt utom i Västnorden, där särskilt grönländarna tycker att danska är fint (index över 60). För övrigt ligger värdena relativt jämnt, men norrmännen ger svenskan det allra högsta betyget, 66,6.

De nordiska ungdomarna tycker dock generellt att engelskan är vackrare än de skandinaviska språken. Det är egentligen bara siffran för amerikansk engelska bland fåringarna som avviker; de tycker generellt att de skandinaviska språken är finare, särskilt svenskan (endast 16 personer har emellertid svarat här). Generellt sett tycks svenskar och norrmän föredra amerikansk engelska, medan ungdomarna i Finland och Västnorden verkar föredra brittisk engelska. Danskarna gör uppenbarligen ingen skillnad mellan brittisk och amerikansk engelska.

Om vi nu övergår till att jämföra detta finhetsindex med testresultaten ser vi att det finns ett klart samband, se Tabell 5:12. De som tycker att ett språk är fint har också lättare att förstå det. Vi har beräknat rangkorrelationer på samma sätt som nämnts ovan, och anger sambandet som p-värden, där värden under 0,05 är signifikanta. Vi har markerat signifikanta värden med grå bakgrund. Den engelska rangkorrelationen är gjord på värderingarna av amerikansk engelska. Vi har försett signifikanta värden med grå bakgrund.

	Danska		Svenska		Norska		Engelska	
	Serie1	Serie2	Serie1	Serie2	Serie1	Serie2	Serie1	Serie2
DK	-	-	0,012	0,028	0,001	0,001	0,664	0,541
SE	0,447	0,514	-	-	0,549	0,039	0,054	0,224
NO	0,159	0,022	0,679	0,095	-	-	0,643	0,902

Tabell 5:12. Signifikansberäkningar för samband mellan finhetsindex och resultat på individnivå (p-värden).

Av Tabell 5:12 utläser vi att det för svenskar och normmän bara finns en testserie av fyra där sambandet mellan finhetsindex och testresultatet är signifikant. Det gäller i båda fallen den svårare serien, serie 2 med grod- och drogtexterna. För danskarna har dock samtliga fyra skandinaviska serier ett signifikant samband mellan vad de anser om språket och vilket resultat de får. Ovan såg vi ett klart samband mellan attityden till landet och resultatet för svenskarnas del. Nu ser vi alltså att det för danskarna är mera betydelsefullt vad man anser om själva språket.

Det är anmärkningsvärt att inget signifikant samband kan konstateras för engelska; uppenbarligen har vi så stor nytta av att lära oss engelska att vi bortser från om vi anser att det är fint eller fult.⁴

Vi övergår nu till att se på frågan om hur lätt eller svårt ungdomarna tyckte att testspråken var. Alla besvarade denna fråga innan de fick göra testen. Här frågade vi inte om två engelska varianter utan bara om de tyckte engelska var lätt eller svårt. Vi har räknat fram ett så kallat lätthetsindex mellan 0 och 100 på precis samma sätt som för ”finhet” ovan. I Tabell 5:13 anges detta lätthetsindex för de enskilda länderna/områdena.

⁴ I övriga Norden finns inte heller mycket samband mellan finhetsindex och testresultat; det enda undantaget är Island, där testserie 1 (känguru-tinnitus) får ett p-värde på 0,045, d.v.s. är signifikant.

Område	Danska	Svenska	Norska	Engelska
DK	-	43,4	53,9	73,2
SE	33,5	-	58,4	83,0
NO	35,5	77,4	-	84,9
FS	27,2	-	61,0	88,2
FF	13,5	49,5	18,5	81,0
FO	94,7	42,7	62,0	81,3
IS	51,7	33,2	37,0	85,9
GR	80,9	20,5	20,0	-
GD	98,2	36,0	37,5	-

Tabell 5:13. Lätthetsindex för de olika språken fördelat på länder/områden.

Svenskar och normmän tycker att danska är svårt, ungefär lika svårt (index ligger kring 35). Likväl klarar de norska ungdomarna danskan klart mycket bättre än vad svenskarna gör, jfr avsnitt 4.3.1. Antingen övervärderar normmännen svårigheterna eller så undervärderar svenskarna dem – om det inte rör sig om en kombination av båda faktorerna. Vidare är det helt tydligt att normmännen anser att svenska är mycket lätt. Färingar och grönländare, särskilt tvåspråkiga grönländare, ser danska som mycket enkelt (index ligger över 80). Finnar och islänningar ser svenska respektive danska som ungefär lika svåra (index ligger kring 50), medan finnarna ser de andra skandinaviska språken, alltså danska och norska, som mycket svåra (de har index på under 20).

Om vi bryter ned siffrorna och ser på lätthetsindex på de olika orterna finns det några intressanta skillnader. Vi nöjer oss med att presentera de infödda i Skandinavien, där vi finner de tydligaste skillnaderna.

Område	Danska	Svenska	Norska	Engelska
Århus	-	37,4	47,0	83,1
Köpenhamn	-	48,0	63,0	67,4
Malmö	43,5	-	59,8	83,7
Stockholm	23,2	-	60,8	83,0
Oslo	35,1	81,6	-	87,1
Bergen	41,4	75,9	-	83,8

Tabell 5:14. Lätthetsindex för infödda i Skandinavien fördelat på ort.

De infödda danskarna i Köpenhamn anser svenskan vara relativt lätt; index ligger på 48,0, vilket ska jämföras med de infödda århusianernas klart lägre index på 37,4. Köpenhamnarna har också högre index för norskan, 63,0, än århusianerna, 47,0. Dessa skillnader återspeglas inte alls i resultatet på språkförståelsetesten, där ju århusianerna var lite bättre på både svenska och norska, jfr avsnitt 4.3 ovan. Århusianerna värderar däremot engelska som lätt, 83,1, mot köpenhamnarnas 67,4, en skillnad som stämmer överens med språkförståelseresultatet, jfr avsnitt 4.4.

I Sverige syns också en klar skillnad mellan städerna; de infödda Malmöbornas index för danska ligger på 43,5, medan infödda stockholmarna har 23,2. Stockholm och Malmö har båda runt 60 för norskan. Båda dessa resultat återspeglas väl av språkförståelseresultatet. Malmöborna ser danskan som mycket lättare än vad stockholmarna gör, men de ser norska som lättare än danska. Likväl klarar de danskan lika bra som norskan (jfr avsnitt 4.3).

I Norge är skillnaderna i lätthetsindex mindre. Bergen har något högre för danska, 41,4 mot Oslobornas 35,1, medan Osloborna har något högre för svenska, 81,6 mot bergensarnas 75,9. Språkförståelseresultatet överensstämmer ganska bra med dessa siffror.

Vad gäller engelska får det högre lätthetsindex än alla de skandinaviska språken överallt, utom på Färöarna, där danskan ses som lättare. Detta speglar ju också helt och hållet resultatet på språkförståelsetesten, där färingarnas danskkunskaper är de enda som kan mäta sig med engelskkunskaperna. Likadant ligger norrmännens svenskkunskaper strax under engelskkunskaperna, på samma sätt som de tycker att svenskan är nästan lika lätt som engelskan. Till sist ska det också påpekas att danskarnas värdering av den egna engelskan ligger något lägre än bland de övriga nordborna. Som vi sett ovan är det köpenhamnarna som avviker och det stämmer ju också väl överens med språkförståelseresultatet.

Om vi nu ser på sambandet mellan lätthetsindex och resultatet på individnivå får vi resultatet i Tabell 5:15 för Skandinavien. Vi har beräknat det som rangkorrelationer på samma sätt som ovan och presenterar resultatet i form av p-värden. P-värdet måste, som påpekats tidigare, understiga 0,05 för att vara signifikant. Vi har markerat de signifikanta värdena med grå bakgrund.

	Danska		Svenska		Norska		Engelska	
	Serie1	Serie2	Serie1	Serie2	Serie1	Serie2	Serie1	Serie2
DK			0,001	0,002	0,000	0,001	0,000	0,002
SE	0,070	0,008	-	-	0,047	0,008	0,027	0,007
NO	0,000	0,025	0,023	0,160	-	-	0,850	0,671

Tabell 5:15. Signifikansberäkningar för samband mellan lätthetsindex och resultat på individnivå (*p*-värden).

Tabell 5:15 ger vid handen att det finns en god samstämmighet mellan vad ungdomarna tycker är lätt och goda resultat på förståelsetesten. Praktiskt taget överallt är sambandet signifikant, men med ett tydligt undantag. Det gäller normmännens engelskkunskaper. Det tycks finnas ganska många norska ungdomar som värderar engelska som lätt, men som har relativt klenta resultat.

Sammanfattningsvis kan man säga att ungdomarna värderar sina språkkunskaper tämligen riktigt.

6 Språkförståelse i ett tidsperspektiv

Vår undersökning kan sättas i ett tidsperspektiv på två sätt, eftersom den kan säga något om både individuell och samhällelig utveckling av språkförståelsen. I detta kapitel diskuterar vi inledningsvis några metodiska frågor. Sedan redovisar vi resultaten av vår speciella föräldraundersökning, som kan säga något om både individuell och samhällelig utveckling. Därefter följer en jämförelse med Øivind Mauruds undersökning från mitten av 70-talet, som kan ge upplysningar om den samhälleliga utvecklingen. Vi avslutar med att tolka resultaten.

6.1 Metodiska frågor

Våra forskningsfrågor är formulerade så att vi försöker komma åt förändringar i språkförståelsen på två plan, det individuella planet och det samhälleliga. Ur ett individuellt perspektiv kan språkförståelsen hos en person förändras över tid. En sådan förändring medför nästan alltid en bättre förståelse med stigande ålder. Normalt utvidgas en persons ordförråd ständigt, om än inte i samma imponerande fart som under barn- och ungdomsåren. Utöver det ökade ordförrådet på det egna språket lär man sig ofta också fler främmande språk, vilket normalt ger ökad insikt om ordförrådets och språksystemets uppbyggnad. Därutöver får man förstås som individ normalt fler och fler erfarenheter av kommunikation med personer som talar modersmålet på ett avvikande sätt – personer som bryter eller talar dialekt. De allra flesta får också fler erfarenheter av kommunikation med personer från grannländerna. Allt detta torde göra att vuxna är bättre på grannspråksförståelse och grannspråkskommunikation än vad ungdomar är.

Ur ett samhälleligt perspektiv kan det också ske förändringar. Förmågan att förstå grannspråken bland ungdomar i gymnasieåldern kan förändras över tid. Den kan bli bättre om ungdomarna i genomsnitt har bättre utbildning, eller om de får fler kontakter med grannspråken. Den kan också bli sämre om utbildningsnivån sjunker eller om kontakterna eller intresset minskar. I dagens Norden ligger det nära till hands att tro att globaliseringen förskjuter fokus från den närmaste omgivningen till Europa och världen.

Vår undersökning är genomförd mellan våren 2003 och sommaren 2005. De allra flesta undersökningar gjordes under 2003. Vi kan inte säga något om förändringar i språkförståelsen (varken individuellt eller samhälleligt) utifrån en så kort undersökningsperiod. För detta skulle det behövas att vår undersökning upprepades om, låt säga, 25 år. Vi kan däremot jämföra våra resultat bland gymnasieungdomarna med de resultat deras föräldrar åstadkommer och vi kan också delvis jämföra vår undersökning med Mauruds undersökning från mitten av 1970-talet.

6.2 Föräldraundersökningen

Vi har i Skandinavien testat ett antal föräldrar på grannspråken. Målet var att kontakta föräldrarna till ungefär en femtedel av gymnasieungdomarna. Vi valde att endast kontakta föräldrar till infödda skandinaver, eftersom många invandrares föräldrar lärt sig sitt skandinaviska språk i vuxen ålder och har oerhört varierande bakgrund. Vi var osäkra på om det skulle vara möjligt att få kontakt med föräldrar som var villiga att genomföra samma test som deras barn gjort i skolan. Det visade sig vara fullt möjligt på de flesta orter. Testet genomfördes för de flesta under sommaren och hösten 2003, och oftast av samma fältarbetare som genomfört gymnasieundersökningen. I Århus har av olika skäl undersökningen blivit kraftigt försenad, och föräldrarna där testades under våren och sommaren 2005. I Stockholm hade vi problem att få föräldrar att ställa upp (endast 12 föräldrar deltog), men i övrigt har vi kunnat genomföra undersökningen enligt planen.

Sammanlagt har vi testat 50 till 60 föräldrar i vardera Sverige, Norge och Danmark, sammanlagt 170 stycken. Med några undantag har de fått exakt samma test som sina barn. Merparten har testats i hemmet, men några fältarbetare har lyckats samla flera föräldrar på barnens skola för ett gemensamt test. De flesta föräldrar har alltså haft något lugnare testförhållanden än sina barn. För vissa elever har båda föräldrarna testats, för andra bara en. I Stockholm har vi alltså bara 12 föräldrar, vilket innebär att Malmö blir överrepresenterat i det svenska materialet. Det exakta antalet testade föräldrar på de olika orterna framgår av Tabell B7:4 i Bilaga 7.

I och med att vi har valt att inte testa en äldre generation generellt utan just föräldrar till våra testade ungdomar har vi kunnat jämföra föräldrarna just med deras egna barn. Detta har den fördelen att urvalet blir likvärdigt på

väldigt många plan. De föräldrar och barn vi jämför har då samma fördelning på socialgrupp och bakgrund. Eftersom vi testat båda föräldrarna till somliga elever är antalet elever i jämförelsematerialet något lägre än antalet undersökta föräldrar, 116 stycken. Det exakta antalet gymnasieelever som ingår i jämförelsegruppen på de olika orterna framgår av tabell B7:1 i Bilaga 7.¹

I Tabell 6:1 nedan redovisas resultaten för föräldrarna och deras barn. Siffran för Grannspråk har här och i Tabell 6:2 beräknats på samma sätt som ovan, d.v.s. att den har beräknats på de två grannspråken.

Land	Antal	Danska	Svenska	Norska	Grannspråk
Föräldrar					
Danmark	64	-	5,93	6,62	6,28
Sverige	47	7,26	-	6,86	7,06
Norge	59	7,92	7,98	-	7,95
Ungdomar					
Danmark	36	-	3,59	4,54	4,06
Sverige	32	4,96	-	5,55	5,25
Norge	48	6,73	6,88	-	6,81

Tabell 6:1. Grannspråksförståelse i Skandinavien bland undersökta föräldrar och deras barn.

Tabell 6:1 måste tolkas med försiktighet. De föräldrar som ställer upp på den här typen av test har normalt barn som är duktigare i skolan än genomsnittet.² De elever vars föräldrar genomgått testet har i Sverige och Norge bättre resultat än sina klasskamrater, medan det i Danmark är omvänt. Det är alltså bara en jämförelse mellan föräldrarna och deras barn som är möjlig att göra; vi kan här inte jämföra ungdomar eller föräldrar mellan länderna.

Enligt tabell 6:1 är föräldrarna entydigt bättre än sina barn. I Danmark är skillnaden särskilt stor; där har föräldrarna ett genomsnitt på 5,93 för svenskan mot ungdomarnas 3,59. Differensen är alltså hela 2,34 poäng. För norska i Danmark är differensen nästan lika stor, 2,08 poäng. I Sverige har föräldrarna i genomsnitt 7,26 på dansktestet, medan ungdomarna har 4,96, en

¹ Eftersom enstaka föräldrar inte gjort samma enkät som sina barn kan på något deltest ungdomarna vara fler än föräldrarna.

² En faktor som troligen förstärker denna allmänna tendens är att eleverna själva har fått välja om de ville uppge sina föräldrars telefonnummer. Vår metod gör dock att denna skevhet i materialet inte påverkar våra resultat.

skillnad på 2,30 poäng. Skillnaderna för norska i Sverige är mindre, 1,31 poäng. I Norge är skillnaden mellan föräldrar och ungdomar klart mindre, 0,79 för danskan och 1,10 för svenskan.

De bitvis uppseendeväckande skillnaderna mellan föräldrar och ungdomar kan delvis tillskrivas det faktum att föräldrarna mestadels testats enskilt i sina hem, medan ungdomarna testats i skolan i grupper om 20–30 personer. Det ska säkert även delvis tillskrivas föräldrarnas större ordförråd, och föräldrarna har troligen också större vana vid att höra/läsa grannspråken. Likväl är skillnaderna mellan föräldrar och ungdomar påtagligt stora, inte minst i Danmark och Sverige. I Tabell 6:2 har vi brutit ned siffrorna på undersökningsorter.

Ort	Antal	Danska	Svenska	Norska
Föräldrar				
Århus	18	-	5,76	6,37
Köpenhamn	46	-	6,12	6,89
Malmö	35	7,33	-	6,70
Stockholm	12	6,97	-	7,67
Oslo	35	8,27	8,47	-
Bergen	25	7,39	7,87	-
Ungdomar				
Århus	11	-	4,25	5,57
Köpenhamn	25	-	3,41	4,61
Malmö	20	5,38	-	5,42
Stockholm	12	4,25	-	6,00
Oslo	30	6,73	7,62	-
Bergen	18	6,39	6,69	-

Tabell 6:2. Grannspråksförståelse i Skandinavien bland undersökta föräldrar och deras barn fördelad på undersökningsort.

Tabell 6:2 visar att föräldrarna på alla orter för båda testspråken har ett bättre resultat än vad deras barn har. Skillnaden varierar från 0,80 till 2,73 poäng. Särskilt stor är skillnaden i Köpenhamn (2,28 för norskan och 2,71 för svenskan) och Stockholm (2,73 för danskan och 1,67 för norskan). Minst är skillnaderna mellan föräldrar och ungdomar i Århus (1,51 för svenskan och 0,80 för norskan) och Bergen (1,00 för danskan och 1,18 för svenskan).

Om vi bryter ner resultatet på deltesten får vi Tabell 6:3.

Land	Danska			Svenska			Norska		
	Video	Nyh	Tidn	Video	Nyh	Tidn	Video	Nyh	Tidn
Föräldrar									
DK	-	-	-	4,98	4,80	8,02	5,06	7,20	7,61
SE	7,79	5,96	8,04	-	-	-	5,72	7,16	7,70
NO	8,22	6,70	8,86	6,81	8,09	9,03	-	-	-
Ungdomar									
DK	-	-	-	1,31	3,38	6,08	1,89	4,23	7,48
SE	5,75	2,85	6,29	-	-	-	4,44	6,25	5,95
NO	7,15	5,03	8,02	4,90	7,55	8,21	-	-	-

Tabell 6:3. Grannspråksförståelse i Skandinavien bland undersökta föräldrar och deras barn fördelad på testtyper.

Tabell 6:3 visar att föräldrarna på samtliga testtyper och på samtliga språk har bättre resultat än vad deras barn har. Skillnaden i absoluta tal är över 3 poäng för de danska nyhetsuppläsningarna i Sverige, den svenska videon i Danmark samt den norska videon i Sverige; de norska nyhetsuppläsningarna har en skillnad på 2,97 i Danmark. Det är alltså på hörförståelsen som vi finner de största skillnaderna. Läsförståelsetestet i tidningsartiklarna har ingenstans en skillnad mellan föräldrar och ungdomar som överstiger 2 poäng; på enstaka ställen ger tidningsartiklarna mycket liten skillnad, såsom för danskan och svenskan i Norge samt för norskan i Danmark.

Om vi skulle bryta ned materialet ännu mer och se resultatet på varje deltest och varje ort får vi sex orter med fem deltest på två språk, alltså 60 deltest. I 58 av dessa har föräldrarna bättre resultat än ungdomarna. Tendensen är alltså mycket klar. Undantagen är det danska kängurutestet i Bergen och det norska ”drogtestet” i Århus, där ungdomarna var lite bättre än sina föräldrar.³

I avsnitt 6.4 nedan återkommer vi till föräldraundersökningen, och försöker dra slutsatser av den, men först ska vi se närmare på skillnaderna

³ I det förra fallet är det 12 föräldrar som jämförs med 10 ungdomar och i det senare bara 7 föräldrar som jämförs med 4 ungdomar. Med så små tal är det nästan oundvikligt att enstaka deltest avviker från den allmänna tendensen.

mellan Mauruds undersökning från 1972 (publicerad 1976) och vår undersökning som är nästan precis 30 år yngre.

6.3 Jämförelse med Øivind Mauruds undersökning

Øivind Mauruds *Nabospråksförståelse i Skandinavia* (1976) är den innehållsmässigt hittills mest omfattande undersökningen om ömsesidig språkförståelse som genomförts i regionen och tar fasta på såväl attityder till grannspråken som ren förståelse (jfr även Haugens attitydundersökning från 1953). I detta avsnitt presenterar vi Mauruds undersökning från 1976 och jämför med vår undersökning, både när det gäller testupplägg och resultat. Eftersom Mauruds undersökning skiljer sig från vår på ett par viktiga punkter krävs en relativt detaljerad genomgång av material, metod, val av texter, bakgrundfrågor etc. för att en jämförelse mellan våra resultat och Mauruds ska vara möjlig. Vi diskuterar Mauruds undersökning och gör därefter fortlöpande jämförelser med vår.

6.3.1 Syften och utgångspunkter

Maurud menade att man på 1970-talet inte kunde förvänta sig någon direkt förståelse mellan dem som talar något av de skandinaviska språken, bland annat på grund av uttalsskillnader mellan språken och skillnader i ordförråd (Maurud 1976:19, 32 ff.). Skillnaderna i uttal, exempelvis mellan svenskan och norskan å ena sidan och danskan å den andra, lyfts fram som särskilt tydliga. På samma sätt påpekar Maurud (1976:43) att avståndet mellan tal och skrift är störst i danskan. Detta antogs påverka den ömsesidiga språkförståelsen negativt, både när det gäller för normän och svenskar att förstå danska och för danskar att förstå svenska och norska. Å andra sidan påpekar Maurud (1976:32, 40) att grannspråksförståelsen torde gynnas av likheterna i syntax och ordbildning i de tre språken, liksom av det faktum att det även inom länderna finns variation i större och mindre utsträckning i de olika dialekterna. Därmed skulle invånarna i de skandinaviska länderna vara vana vid närliggande språkvarianter som avviker i större eller mindre utsträckning från den egna.

Mauruds avsikt var att undersöka i vilken utsträckning vuxna personer utan högre utbildning kunde tillägna sig information på ett annat skandinaviskt språk än det egna modersmålet, i tal såväl som i skrift, samt även

vilken av dessa två representationsformer som bäst förmedlar informationen (Maurud 1976:48f, 72). Han undersökte sju olika problemfält, utvalda mot bakgrund av tidigare forskning om skandinavisk språkförståelse. Det tre första fälten rör förhållandet mellan de olika språken (d.v.s. svenska, danska och norska), de olika länderna (d.v.s. testpersonernas respektive land: Sverige, Danmark och Norge) och slutligen de olika representationsformerna tal och skrift (Maurud 1976:12). Här antogs variabeln *språk* vara av signifikant betydelse för förståelsen så till vida att norskan på grund av sin ställning mellan de båda andra språken antogs bli bäst förstådd totalt sett, jfr avsnitt 1.2. Därefter antogs svenskan följa och sist danskan (Maurud 1976:72). Samma resultat förväntades för variabeln *land* och på samma grunder; norrmännen antogs förstå sina grannspråk bäst. Svenskarna antogs förstå grannspråken näst bäst och danskarna sämst (Maurud 1976:73). Även variabeln representationsform antogs vara av signifikant betydelse för förståelsen, d.v.s. att skrift förväntades vara lättare att förstå än tal, eftersom skriftspråk är mer konservativt och därmed mer likt i de olika länderna. Enligt Mauruds pilotundersökning tar vuxna personer dessutom lättare till sig information i skrift än i tal (Maurud 1976:73).

De fyra återstående problemfälten rör olika typer av samband mellan språk, land och representationsform, där samspelet mellan variablerna språk och land antogs vara signifikant (Maurud 1976:12). Norska förväntades vara lättare att förstå än svenska i Danmark och lättare än danska i Sverige, liksom svenska förväntades vara lättare att förstå än danska i Norge. Norrmännen antogs förstå mer danska än svenskar och mer svenska än danskar, medan svenskar förväntades förstå norska bättre än danskar, mot bakgrund av samma antagande om norskans mellanställning som presenterades ovan (Maurud 1976:72ff).

Även samspelet mellan variablerna språk och representationsform antogs vara signifikant (Maurud 1976:13). Att skriftspråk förväntades vara lättare att förstå än talspråk totalt sett nämndes ovan, och skillnaderna mellan representationsformerna antogs vara större för danska än för norska och svenska, åter på grund av den relativt stora skillnaden mellan tal och skrift i danska. Vidare antogs danskt skriftspråk vara lättare att förstå än svenskt skriftspråk, medan svenskt talspråk förväntades vara lättare att förstå än danskt talspråk. Dock förväntades norskan vara lättare att förstå än både danska och svenska oavsett representationsform (Maurud 1976:74). Ett signifikant samspel förväntades också mellan variablerna land och represen-

tationsform (Maurud 1976:13). Totalt sett förväntades skriftspråk vara lättare att förstå än talspråk, men skillnaden förväntades bli större i Danmark än i Norge och Sverige. Skriftspråket antogs därför vara lättare att förstå i Danmark än i Sverige medan talspråket förväntades vara lättare att förstå i Sverige än i Danmark (Maurud 1976:74). Mot bakgrund av resonemanget ovan antas det alltså finnas ett tydligt samspel mellan språk, land och representationsform (Maurud 1976:12).

Frågeställningarna i vår undersökning motsvarar således dem Maurud hade även om vi inte formulerat våra syften på samma sätt (jfr avsnitt 1.4 ovan). Vi jämför i avsnitt 4.3.1 ovan variablerna land och språk, och i avsnitt 4.3.5 variablerna land, språk och representationsform.

6.3.2 Undersökningens upplägg

Testpersonerna i Mauruds undersökning utgörs av 504 rekryter, att jämföra med de 826 testpersoner från Norge, Danmark och Sverige som deltog i gymnasieundersökningen i vårt projekt. De flesta deltagarna i Mauruds undersökning kommer från huvudstadsområdena i respektive land: testpersonerna kommer från Sjælland i Danmark, Uppland i Sverige och Østlandsområdet i Norge och är således inte representativa för hela befolkningen rent geografiskt. Testpersonerna i vår undersökning är något mer representativa i detta avseende eftersom vi utöver huvudstadsregionerna har med ytterligare en stad i varje skandinaviskt land. Framför allt förhållandet mellan danskar och svenskar torde bli mer rättvisande i och med detta eftersom Malmö är med i undersökningen och ju har klart mer kontakt med Danmark än vad Stockholm har. Maurud har alltså 504 testpersoner fördelade på tre orter medan vi har 826 personer i motsvarande test, fördelade på sex orter (varav 497 i de tre huvudstäderna).

Vår undersökning är utifrån flera aspekter mer omfattande såväl geografiskt som åldersmässigt och språkligt: vi har testpersoner från fler städer i Skandinavien liksom från övriga Norden, vi har vuxna testpersoner med i undersökningen och vi testar ungdomarna även på engelska. Följande schema illustrerar detta – det fetstilta *Grannspråk* i övre vänstra hörnet utgör Mauruds undersökning, och de fem övriga utgör delar i vår. Å andra sidan ska det understrykas att Mauruds undersökning är betydligt mer omfattande än vår rent innehållsmässigt.

	Skandinavien	Övriga Norden
Ungdomar	Grannspråk	Grannspråk
Ungdomar	Engelska	Engelska
Vuxna	Grannspråk	Grannspråk

Testpersonerna i Mauruds undersökning har något varierad utbildning (Maurud 1976:136), men åldersmässigt är de mycket lika testpersonerna i INS-undersökningen; även testpersonerna i vår undersökning har ju varierad utbildning så till vida att ungefär hälften går teoretiskt inriktade utbildningar och hälften praktiskt inriktade. En avgörande skillnad mellan testpersonerna i Mauruds undersökning och vår är att Maurud testar rekryter, vilket vid den aktuella tidpunkten innebär att det endast var män som kom att delta. I vår undersökning har vi ungefär lika många testpersoner av varje kön.

Maurud (1976:130) efterfrågar liksom vi olika former av bakgrundsdata. Han ställer frågan hur många gånger testpersonerna besökt respektive grannland, hur länge de sammanlagt uppehållit sig där och hur ofta de varit i kontakt med personer från respektive grannland (om de inte varit där). Frågorna motsvarar därmed någorlunda dem vi ställer i vår undersökning. Kontakterna med grannländerna undersöker han också med hjälp av frågan *Hur många danska/norska/svenska tidningar, tidskrifter etc. har du mer eller mindre regelbundet läst det senaste året?*, vilket motsvarar våra frågor om kontakt med grannspråket i skriven form. På samma sätt återfinns frågan hur mycket kontakt man har med talat grannspråk via TV i båda undersökningarna, medan Maurud även efterfrågar grannspråkskontakt via radio.

Maurud (1976:133f) ställer liksom vi också ett par direkta attitydfrågor. Testpersonerna ombeds uppskatta sin förmåga att förstå grannspråk på en femgradig skala mellan *allt* och *ingenting*. Skalan motsvarar närmast vår fråga huruvida man anser att grannspråken är lätta eller svåra att förstå, också här på en femgradig skala. Maurud ställer även frågan *Hur tycker du att norska/danska/svenska låter jämfört med norska/danska/svenska?*. Skillnaden gentemot vår undersökning ligger i att Maurud ställer två språk i taget mot varandra och att testpersonerna även ombeds att värdera sitt eget språk i förhållande till de båda andra.

Liksom i vår undersökning använde Maurud olika testledare i de olika städerna, och i likhet med våra fältarbetare hade de fått en grundlig instruktion om hur testet skulle genomföras (Maurud 1976:139). Totalt tog

testet 4 timmar att genomföra, d.v.s. betydligt längre än de 45 minuter vi ansåg oss kunna ta i anspråk av testpersonerna.

6.3.3 Material

Mauruds material består av 5 textutdrag översatta till de olika testspråken danska, norska (bokmål) och svenska, för både tal och skrift (Maurud 1976:77). Målet med översättningarna mellan de tre språken var i Mauruds undersökning liksom i vår att dessa skulle vara idiomatiska men inte avvika för mycket från grundtextvarianten (Maurud 1976:79). Textutdragen utgörs av två dialoger (ett utdrag från en pjäs samt ett samtal mellan mor och son) och tre monologer (en anekdot, ett debattinlägg för jämlikhet mellan könen samt en populariserad forskningsrapport om självmord). Liksom i vår undersökning valdes de så att innehållet skulle vara enkelt och engagerande och texterna korta (Maurud 1976:79).

Här finns alltså både likheter och skillnader gentemot vår undersökning. Mauruds material är mer omfattande och har den fördelen gentemot vårt att det överallt är samma texter som förekommer i skrift och i tal. I och med detta minskar risken för skillnader svårighetsgrad mellan texterna för de olika språken, jfr resonemanget om videosekvensen i vårt material. Vi har liksom Maurud använt professionella översättare och uppläsare. Det faktum att texterna lästes in av olika personer i varje land kan, liksom i vårt fall, påverka resultatet så till vida att enstaka ord kan ha uttalats med olika emfas el. dyl. (Maurud 1976:138). Som kontrollgrupp hade Maurud (1976:79), liksom vi, de personer som genomfört testen på sitt eget modersmål. Dessa förväntades givetvis uppnå höga resultat, vilket de också gjorde.

Testtexterna har liksom våra varierande svårighetsgrad om man ser till deras läsbarhetsindex, LIX (Björnsson 1968, se avsnitten 3.2 och 3.3 ovan). LIX-värdena hos Maurud är som följer; för texterna 1–4 anges mer än ett LIX-värde eftersom värdet kan variera något beroende på vilket språk man räknat på.

Text 1: LIX 31–35

Text 2: LIX 14–17

Text 3: LIX 31–35

Text 4: LIX 19–21

Text 5: LIX 60

I de fall LIX-värdet skiljer sig åt mellan språken har norskan, förmodligen på grund av de förkortade böjningsformerna, genomgående lägst LIX, men variationen är liten (Maurud 1976:80). Ett LIX-värde runt 20 indikerar att man har att göra med en mycket enkelt text, och värden runt 30 ligger nära värdena för skönlitteratur och är också enkla (Björnsson 1968:110). Den femte textens LIX-värde på 60 indikerar däremot att texten är svår, på grund av såväl långa satser som många långa ord. Denna text förväntades ställa till problem för testpersonerna. Texterna som ligger till grund för nyhetsuppläsningarna i INS-undersökningen har ett LIX-värde på 42 respektive 44, beräknat på den svenska versionen (se avsnitt 3.2 ovan). Dessa värden ligger alltså betydligt högre än merparten av Mauruds texter; texterna för nyhetsuppläsningarna i vår undersökning kan därför antas vara svårare. Å andra sidan påpekades ovan att de liknande LIX-värdena för de båda nyhetsuppläsningarna i vår undersökning är något missvisande, eftersom grodtexten är betydligt svårare än kängurutexten på grund av sin abstraktionsnivå. När det gäller de texter som ligger till grund för tidningsartiklarna i vår undersökning har de LIX-värden på 48 respektive 54 (se avsnitt 3.3) och är alltså även dessa genomsnittligt betydligt svårare än Mauruds texter.

Sammanlagt ställdes 37 innehållsfrågor per språk i Mauruds undersökning – att jämföra med våra 10 frågor – med 4–6 svarsalternativ per fråga. Liksom i vår undersökning ställdes frågorna på testpersonernas modersmål/undervisningsspråk (jfr även Berthelsen 1953:66), utvalda så att en föregående fråga inte skulle ge några ledtrådar till svaret på en senare. Innehållsfrågorna kompletterades med ordförståelsefrågor som skulle översättas utan svarsalternativ. Kraven på de valda orden var att de skulle finnas i alla tre textvarianterna norska, danska och svenska samt att de skulle vara olika varandra åtminstone på det ortografiska planet (Maurud 1976:83). Liksom i våra texter presenterades de efterfrågade orden i kontext, och företrädesvis stod de i en sen position i satsen (jfr även Berthelsen 1953:64f och Lundin & Zola Christensen 2001).

Här finns en avgörande skillnad gentemot vår undersökning eftersom vi å ena sidan hade öppna innehållsfrågor och å andra sidan ordförståelsefrågor med flervalsalternativ. De ord som valdes ut för ordförståelse i vår undersökning finns inte genomgående i alla tre textvarianterna, utan vi har istället en gemensam kärna av ord som återkommer medan andra varierar från språk till språk (se detaljer i avsnitt 3.3.1 och Bilaga 9).

6.3.4 Resultat

Mot bakgrund av genomgången ovan kan man konstatera att det inte är alldeles enkelt att direkt jämföra testresultaten från Mauruds undersökning och vår. Här till kommer det faktum att Maurud i sin resultatgenomgång i de flesta fall har valt att presentera medianen för olika testgrupper och olika test medan vi har valt att räkna genomsnitt.

På det övergripande planet är resultaten i vår undersökning desamma som Mauruds: norrmännen är signifikant bättre än danskar och svenskar på grannspråksförståelse och svenska är lättare att förstå än danska i Skandinavien. Testpersonerna uppnår över lag bättre förståelse för skriftspråk än talspråk även i vår undersökning, och i de fall utfallet är ett annat kan detta vanligen förklaras med de ord och svarsalternativ vi valt.

Vi skall nu försöka göra en så rättvisande statistisk jämförelse som möjligt mellan Mauruds undersökning och vår. Hans undersökning genomfördes i slutet av 1972 och är alltså nästan precis 30 äldre än vår. Vi finner flera betydande skillnader mellan dem. Mauruds redovisning av materialet gör dock att resultaten är i stort sett jämförbara. Nedan pekar vi på hur vi försökt eliminera skillnader i testpersoner och testmetoder mellan vår och Mauruds undersökning.

För det första undersökte Maurud enbart personer i huvudstadsområdena i de skandinaviska länderna, medan vi har undersökt ytterligare en stad i de skandinaviska länderna och flera orter i övriga Norden. Denna skillnad kan vi i princip eliminera genom att jämföra Mauruds undersökning endast med huvudstäderna i vår undersökning.

För det andra undersökte Maurud endast rekryter. Dessa var alla medborgare i respektive skandinaviskt land och de flesta var födda kring 1956-57. Det innebär att Mauruds testpersoner var män och att i princip alla hade nationalspråken danska, svenska respektive norska som hemspråk. I vår undersökning har vi både manliga och kvinnliga testpersoner, och många som har andra hemspråk än nationalspråken. Dessa skillnader kan vi också i princip eliminera genom att jämföra Mauruds undersökning bara med manliga infödda, d.v.s. män som enbart har nationalspråket som hemspråk.

För det tredje undersökte Maurud innehållsförståelse och ordkunskap i grannspråken för både tal och skrift. Vi har enbart undersökt innehållsförståelse för tal och ordkunskap för skrift. Maurud redovisar emellertid innehållsförståelse och ordkunskap separat för tal och skrift, och vi kan alltså eliminera även denna skillnad, genom att jämföra Mauruds resultat på

innehållet i hörförståelsen med våra hörförståelsetest och Mauruds resultat på ordkunskapen i läsförståelsen med våra läsförståelsetest.

För det fjärde väger ordkunskapen tyngre i Mauruds test, medan innehållsförståelse väger tyngre i vårt. På innehållsförståelse av talat språk kunde man i Mauruds undersökning få maximalt 30 poäng, medan man i vår kunde få 10 poäng. För ordförståelse i skriven text kunde man i Mauruds undersökning få 60 poäng, medan man i vår kunde få 10 poäng. Vi har valt att räkna om Mauruds resultat till vår egen standard, d.v.s. att hans resultat har räknats om till en skala mellan 0 och 10. Vi kan därmed ge innehållsförståelse i talat språk samma vikt som ordkunskap i skrivet språk i båda undersökningarna.

För det femte redovisar Maurud medianvärden medan vi redovisar genomsnitt. Skillnaden mellan de två sätten att ange medelvärde kan ge skillnader om grupperna har ojämn spridning. Spridningen och storleken på de aktuella materialen är dock sådana att vi tror att skillnaderna mellan de två värdena är försumbara. Vi har kontrollerat genomsnitt och medianvärde för infödda i de tre huvudstäderna i INS-undersökningen. Medianerna blir i princip alltid hela tal (eller värden på halvt tal om de mittersta värdena är olika). Överallt blir våra genomsnittsvärden avrundade till heltal exakt desamma som medianen. Vi tillåter oss därför att jämföra Mauruds medianer med våra genomsnitt.

Vi har alltså på samtliga punkter där Mauruds undersökning avviker från vår relativt lätt kunnat eliminera skillnaderna vad gäller testpersoner och testmetoder. Eftersom våra videotest hade klart olika svårighetsgrad väljer vi här också (liksom i avsnitt 4.3.5 ovan) att redovisa endast nyhetsuppläsningarna som hörförståelseresultat från vår undersökning. När vi eliminerar felkällorna ska vi samtidigt komma ihåg att vi reducerar antalet testpersoner och test. Vi utesluter alltså alla testpersoner från Århus, Malmö och Bergen, alla kvinnor och alla invandrare, och vi har också uteslutit videotestet. Det innebär förstås att resultaten blir mindre säkra när grupperna blir mindre. De testpersoner som återstår är 30 män i Köpenhamn, 36 i Stockholm och 51 i Oslo. Det är alltså dessa vi bygger jämförelsen nedan på.

Med dessa reservationer kan vi nu alltså redovisa en jämförelse mellan Maurud och vår undersökning (INS-undersökningen) i Tabell 6:4, där vi har

räknat genomsnitt på innehållsförståelse på talat språk och ordkunskap i skrivet språk.⁴

	Danska	Svenska	Norska	Grannspråk
Maurud (1972) – medianer				
DK	-	6,13	7,90	7,01
SE	5,17	-	7,42	6,29
NO	8,33	9,10	-	8,72
INS (2003-04) – genomsnitt				
DK	-	3,41	4,64	4,02
SE	3,87	-	6,43	5,15
NO	6,62	8,05	-	7,33

Tabell 6:4. Jämförelse av grannspråkförståelse mellan Mauruds undersökning och INS-undersökningen fördelad på land och testspråk.

Det ska omedelbart poängteras att vi inte kan kontrollera för svårighetsgraden i Mauruds undersökning jämfört med vår.⁵ Man kan alltså inte direkt av tabellen säga om språkförståelsen har förändrats sedan 1970-talet. Vad man däremot kan jämföra är de inbördes relationerna mellan de olika länderna och testen i de två undersökningarna. Dessa blir tydligare om vi räknar i relativa tal, och eftersom vår undersökning nästan genomgående har lägre tal än Mauruds är det lämpligt att göra Mauruds undersökning till bas för ett index på 100 och beskriva skillnaden mellan de två undersökningarna genom att ange INS-undersökningens resultat enligt detta index. Detta redovisas i Tabell 6:5, där alltså ett index på 75 betyder att INS-undersökningens resultat utgör tre fjärdedelar av resultatet hos Maurud.

⁴ Tekniskt sett blir alltså redovisningen av Maurud resultat ett genomsnitt av två medianer, medan INS-undersökningens resultat blir ett genomsnitt av två genomsnitt.

⁵ Beräkningarna av läsbarhetsindex (LIX) i avsnitt 6.3.3 ovan antyder dock att våra texter har varit svårare än Mauruds.

	Danska	Svenska	Norska	Grannspråk
DK	-	55,7	58,6	57,3
SE	74,8	-	86,6	81,8
NO	79,5	88,4	-	84,1

Tabell 6:5. INS-undersökningens resultat i förhållande till Mauruds resultat (=100) fördelat på land och testspråk.

I Tabell 6:5 har vi också räknat ut indexet för de två grannspråken i varje land. Resultatet är överraskande tydligt. Förståelsen av grannspråken i Danmark avviker väldigt mycket från Mauruds resultat (index ligger på 57), medan det för Sverige och Norge ligger mycket närmare Mauruds resultat (index mellan 80 och 85).

Våra testresultat ligger alltså överallt lägre än Mauruds, men eftersom vi inte kan kontrollera för skillnaden i svårighetsgrad mellan Mauruds och vår undersökning kan de alltså inte direkt säga något om en förändring av grannspråksförståelsen. Svårighetsgraden *inom* undersökningarna är däremot relativt väl under kontroll, och då kan vi göra flera intressanta iakttagelser. Norrmännens resultat ligger närmast Mauruds undersökning, och man kan alltså säga att norrmännen är de som klarar vår undersökning bäst i nivå med Mauruds (genomsnittsindex för båda grannspråken är 84,1), medan svenskarna har klarat sig näst bäst (genomsnittsindex är 81,8) och danskarnas resultat avviker förvånande mycket från Mauruds (genomsnittsindex är 57,3). Man kan alltså säga att norrmännens försprång i språkförståelse gentemot svenskar har ökat något och att det ökat rejält gentemot danskarna.

Språkförståelsen mellan svenskar och norrmän är den som står sig bäst i förhållande till Maurud; där har vår undersökning i båda fallen ett index på klart över 85. Där är alltså språkförståelsen mest lik den från sjuttitalet. Näst mest likt Mauruds undersökning är resultatet för danskan i Sverige och Norge. De fall där skillnaden är störst gäller svenskan och norskan i Danmark. Med andra ord kan man säga att den svensk-norska språkförståelsen är den starkaste, medan svenskars och norrmäns förståelse av danska har förändrats lite mer, samtidigt som danskarnas förståelse av svenska och norska skiljer sig ordentligt från Mauruds undersökning.

6.3.5 Attityder

Eftersom de bakgrundsdata som efterfrågas i Mauruds undersökning och de attitydfrågor som ställs i flera fall motsvarar de frågor vi ställde finns det

anledning att även uppehålla sig vid resultaten av dessa. När det gäller besök och vistelser i respektive grannland, den sammanlagda vistelsetiden i något grannland och omfattningen av kontakter med personer från respektive grannland visade det sig att de danska försökspersonerna i Mauruds undersökning var de minst beresta. Maurud förklarar detta med att det är så få danskar som varit i Norge (43,3%). Andelen norrmän som varit i Danmark uppgår å andra sidan till 71,9%, och norrmännen hade också normalt varit i Danmark mer än en gång (Maurud 1976:130f). Sverige var det mest besökta landet: 84,3% av norrmännen och 90,9% av danskarna har varit i Sverige. Maurud anser att resultatet är rimligt ur geografisk synpunkt. De geografiska förhållandena ser Maurud också som förklaring till att svenskarna är förhållandevis beresta: 72,6% hade varit Norge och 77,9% i Danmark. Däremot har svenskarna inte rest lika ofta som norrmännen och danskarna till de respektive grannländerna, utan norrmännen är de mest beresta skandinaverna. Sverige är alltså det mest besökta landet och Norge det minst besökta. Detta stämmer också överens med Haugens resultat (Haugen 1953:66). En försiktig jämförelse kan eventuellt göras med vår fråga som berör huruvida man tänka sig att bo eller studera i något grannland och se detta som en förlängning eller åtminstone en aspekt av Mauruds frågor. Gör man det får man överensstämmelse mellan Mauruds resultat att danskarna är de minst beresta av skandinaverna och vårt resultat att danskarna är de som i klart minst utsträckning kan tänka sig att bo eller studera i något av grannländerna. Även norrmännens tydliga försteg när det gäller vistelser i Sverige och Danmark i Mauruds undersökning matchar det resultat vi fått i vår undersökning, nämligen att norrmännen är positiva till att bo eller studera i något av andra skandinaviska länderna, dock hellre Sverige än Danmark.

När det gäller kontakt med litteratur på grannspråket är resultatet i Mauruds undersökning att norrmännen har läst mer både svenska (60,5%) och danska (55,4%) än de övriga. Svenskar och danskar har å sin sida läst mer av varandras språk än de har läst norska: 35,6% mot 18,6% i Danmark och 23,4% mot 10,1% i Sverige. Totalt sett har svenskarna läst minst på grannspråken. Även i Haugens undersökning skilde sig svenskarna från de andra (1953:55), men testpersonerna och den efterfrågade litteraturen skilde sig åt i hög grad, så siffrorna är inte helt jämförbara. För kontakt med talat grannspråk är det svenskan som sticker ut så till vida att både norrmän och danskar ser mycket på svensk TV, i synnerhet danskarna. Svenskarna tittar

så gott som aldrig på norsk eller dansk TV (Maurud 1976:133), något som är naturligt om man endast ser till huvudstadsområdet.

Kontakter med grannspråket via tidningar och TV samt med grannspråkstalare via umgänge och vistelser i respektive land har vi i vår undersökning räknat samman till ett så kallat kontaktindex som motsvarar en siffra mellan 0 och 100 (se avsnitt 5.2.1 och 5.2.2). Här har norrmännen det högsta kontaktindexet gentemot svenska med drygt 30. Ett kontaktindex mellan 15 och 20 gäller norrmännens kontakter med danska, danskarnas kontakter med såväl svenska som norska och svenskarnas kontakter med danska. Svenskarnas kontakter med norska är endast 6,93, vilket är den lägsta noteringen.

För de rena attitydfrågorna har Maurud också många intressanta resultat. Danskarna saknar tilltro till sin egen förmåga när det gäller att förstå norska och svenska och svarar i snitt *mycket lite* eller *en hel del* på skalan som sträcker sig mellan *allt* och *ingenting*. Norrmännen har stor tilltro till sin förmåga att förstå både danska och svenska, och de anser att svenska är lättare än danska. Siffrorna för svenskt tal i Norge är särskilt höga där 60,1% svarar *allt utom enstaka ord*. Denna uppskattning matchar resultatet i Mauruds undersökning väl, där ju norrmännens grannspråksförståelse är särskilt god. Norrmännens uppskattade goda kunskaper i svenska visar sig också i att ingen har uppgivit att de inte förstår någonting av svenskan; svarsalternativet *ingenting* finns representerat för de övriga språken och för båda representationsformerna (Maurud 1976:133).

I vår undersökning omräknas testpersonernas uppskattningar på en fyragradig skala med motpolerna *lätt* och *svårt* så att de motsvarar en siffra mellan 0 och 100 (se avsnitt 2.1.1 och 5.4.2 ovan). Norrmännen uppskattar här sin förmåga att förstå svenska till 77,4, vilket är en hög siffra som gott motsvarar deras resultat på svensktestet. De uppskattar dock sin förståelse av danska betydligt lägre, nämligen 35,5. Både svenskar och danskar uppskattar sin förståelse av norska som bättre än danska respektive svenska. Lägst siffra för denna uppskattning av förståelse anger svenskarna för danska, 33,5, medan danskarna uppskattar sin förståelse av svenska till 43,4.

För att kunna jämföra sina resultat med resultaten från Haugens attitydundersökning (1953:233) räknar Maurud (1976:134) om de olika svarskategorierna till *svårt*, *medelsvårt* och *lätt*. Att norrmännen anser sig förstå svenska bättre än svenskar anser sig förstå norska framgår också i Haugens undersökning. Svårast är det för danskar och svenskar och allra värst för svenskarna, vilket också bekräftas av resultaten i Mauruds undersökning, i

alla fall när det gäller talspråk. Norrmännen anser sig ha lättare att förstå danska än det omvända, och detta stämmer också överens med resultaten från testet. Norska blir i vilket fall som helst det språk som är lättast att förstå i Skandinavien och danska blir det språk som är svårast. Förklaringen som Haugen ger är norskans mellanställning, där norskan, enkelt uttryckt, har ordförrådet gemensamt med danskan och uttalet gemensamt med svenskan.

Maurud bad också sina testpersoner att ange vad de tycker om sitt eget språk såväl som om grannspråken. I Haugens attitydundersökning (1953:69, 236) hade det visat det sig att både norrmän och svenskar föredrog sina egna språk framför danska och även att en betydande del danskar gjorde detsamma: bara runt 40% av danskarna föredrog sitt eget språk före något av de båda andra skandinaviska språken, medan motsvarande siffror för norrmän och svenskar är 73% respektive 86%. Inte heller i Mauruds undersökning föredrar danskarna sitt eget språk så genomgående som svenskar och norrmän gör, och en hel del danskar föredrar norska framför danska – norska är betydligt mer populärt än svenska. Sambandet mellan dessa attityder och resultaten är tydligt eftersom danskarna uppnår betydligt bättre resultat för talad norska än för talad svenska, och man får anta att det är talspråk testpersonerna bedömer. Norrmännen tycker betydligt bättre om både norska och svenska än danska, och flera tycker bättre om svenska än norska. Detta är också i samklang med norrmännens resultat för talad svenska. Svenskarna tycker också betydligt bättre om norska än danska, men de är inte lika begeistrade över norska som norrmän av svenska (Maurud 1976:135).

På samma sätt som för uppskattningen av grannspråksförståelsen i vår undersökning ombads testpersonerna ange vad de tycker om de båda andra skandinaviska språken (se avsnitt 2.1.1 och 5.4 ovan). Svenskar och norrmän anser inte att danska är ett fint språk (index på knappt 30 på den 100-gradiga skalan), medan de tycker bra om varandras: svenskan får 66,6 av norrmännen och norskan 53,1 av svenskarna. Norska får ca 50 hos både svenskar och danskar.

Man kan alltså konstatera att våra resultat stämmer relativt väl överens med Mauruds, dock med reservationer för att alla data inte är helt jämförbara.

6.4 Tolkning av resultaten

I avsnitt 6.2 kunde vi konstatera att det på nästan alla deltest är så att föräldrarna är bättre än sina barn, och att skillnaden är påtagligt stor, på flera test över tre poäng (av de tio möjliga). Denna stora skillnad mellan föräldrar och ungdomar ska säkert till en del tillskrivas den individuella utvecklingen, d.v.s. att föräldrarna är mera mogna språkvarer, med större ordförråd och vana vid variation. Likväl är skillnaderna så stora att man bör fråga sig om resultaten inte också avspeglar en samhällelig förändring. Om hela skillnaden skulle tillskrivas den individuella utvecklingen är det lite märkligt att skillnaden är så mycket större i Köpenhamn och Stockholm än i Århus och Bergen, och att skillnaden mellan föräldrar och ungdomar är så pass mycket större för danska än för norska i Sverige. Skillnaden i ordförråd och vana vid variation borde rimligen vara ungefär lika stor mellan föräldrar och ungdomar i de tre länderna, och skillnaden skulle inte heller påverkas av vilket språk de testas på. Vi tolkar det så att språkförståelsen har försämrats i Danmark och Sverige, men möjligen inte i Norge.

Vi fann också att de största skillnaderna mellan vuxna och ungdomar gällde hörförståelse (videosekvensen och nyhetsuppläsningarna). Det är möjligt att denna tendens gäller båda våra förklaringar, d.v.s. den individuella och den samhälleliga. Det innebär att den individuella utvecklingen innefattar större vana vid att höra talat språk, och då blir de vuxna bättre på att förstå talat språk. Å andra sidan borde det utökade ordförrådet också ge hjälp vid ordkunskapstestet. Vad gäller det samhälleliga perspektivet kan man tänka sig att föräldrarnas språk är något närmare det egna skriftspråket och att ungdomarnas eget talspråk fjärrat sig mera från skriften, och därmed normalt också från grannspråken. Vi kan inte säkert avgöra vilken av dessa förklaringar som väger tyngst, men även detta resultat tyder på att en del av skillnaden mellan föräldrar och ungdomar återspeglar en samhällelig utveckling.

Jämförelsen med Mauruds undersökning ger en annan pusselbit till förståelsen av tidsperspektiven i grannspråksförståelsen. Eftersom vi och Maurud har olika metoder kan den bara ge indikationer om den samhälleliga utvecklingen. Vi har dock ovan försökt att eliminera skillnaderna och har då fått tydliga resultat. För det första visar båda undersökningarna att norr-männen är bättre på språkförståelse än danskar och svenskar. Norrmännens försprång är något större i vår undersökning än i Mauruds. Svenskarnas

förståelse av grannspråken skiljer sig lite mer från Mauruds undersökning än norrmännens. Den stora skillnaden – och överraskningen – står dock danskarna för. De danska resultaten i vår undersökning är klart mycket lägre än i Mauruds.

Föräldraundersökningen och jämförelsen med Mauruds undersökning är olika, men de täcker båda ett tidsspann på ca 30 år, och båda kan tolkas så att grannspråksförståelsen har genomgått en samhällelig förändring sedan 1970-talet. Norrmännens försprång i grannspråksförståelsen har ökat, och svenskarnas grannspråksförståelse har närmat sig danskarnas. Grannspråksförståelsen är fortsatt stark i Norge, medan den har försämrats i Sverige och Danmark. Både jämförelsen med Maurud och föräldraundersökningen tyder på att försämringen är störst i Danmark. De ger något olika antydning om hur mycket språkförståelsen har förändrats i Sverige; jämförelsen med Maurud ger en mindre skillnad mellan svenskar och norrmän än vad föräldraundersökningen gör.

7 Analys

I detta kapital diskuterar vi de viktigaste resultaten av vår undersökning. Vi försöker värdera om vi kan besvara de frågeställningar som presenterades i avsnitt 1.4, och vi försöker då också att analysera svaren. Frågeställningarna upprepas för enkelhetens skull här nedan.

1. Hur duktiga är skandinaver på att förstå varandras språk?
2. Hur duktiga är invandrare i Skandinavien på att förstå de andra skandinaviska språken?
3. Hur duktiga är nordbor utanför Skandinavien på att förstå de (andra) skandinaviska språken?
4. Blir skandinaver bättre på grannspråksförståelse med stigande ålder?
5. Är ungdomar idag bättre på grannspråksförståelse än vad ungdomar var för ett kvartssekel sedan?
6. Hur viktig är kontakten med grannländerna för språkförståelsen?
7. Hur duktiga är nordbor på att förstå engelska?

De resultat som vi har fått gör att vi inte kan ge något absolut svar på hur duktiga nordbor är på grannspråksförståelse. Någon sådan absolut skala finns givetvis inte. Däremot kan vi jämföra olika grupper på ett flertal sätt; vi kan t.ex. mäta skillnader i danskkunskaper mellan svenskar och norrmän, eller skillnader i attityderna till Sverige i Danmark och Norge. Det var sådana skillnader som vi i förra avsnittet kunde jämföra med motsvarande skillnader i Mauruds undersökning. Här ska vi ytterligare värdera dessa skillnader. Vi koncentrerar oss på de viktigaste resultaten som vår undersökning har gett i förhållande till frågeställningarna.

7.1 Skandinavien

Den första frågeställningen gäller det allmänna resultatet i Skandinavien. Detta kan som sagt inte anges i absoluta tal, men vi har fått flera svar på viktiga frågor om grannspråkförståelsen. Några av de viktigaste resultaten av gymnasieundersökningen var följande (för detaljer se avsnitt 4.3.1):

- Norrmän är klart bättre än svenskar och danskar på grannspråksförståelse.
- Danskarna är något bättre på grannspråksförståelse än svenskar.
- Bokmål är i läsförståelsetestet lättare än nynorska för danskar, medan det för svenskarna snarast är tvärtom.

Norrmännen klarar alltså testen klart bättre än svenskar och danskar; det gäller Oslo och Bergen i förhållande till alla de andra orterna i Skandinavien, och det gäller på alla deltesten. Detta resultat överensstämmer med Mauruds resultat och är till och med mer tydligt i vår undersökning. Det behöver givetvis förklaras, och vi tror att det åtminstone är tre faktorer som spelar in.

Den första förklaringen är inomspråklig; den tar fasta på det faktum att norskan rent språkligt intar en mellanställning mellan danska och svenska. Som nämndes redan i kapitel 1 har norskan och danskan stora likheter i ordförrådet, medan norskan delar stora delar av ljudsystemet med svenskan. Det innebär att norrmän har en fördel framför svenskarna då det gäller danskt ordförråd och en fördel framför danskarna då det gäller svenskt uttal. Danskar och svenskar har problem i båda dessa avseenden då de ska förstå varandras språk.

Den andra förklaringen berör attityderna till och intresset för grannländerna. Det är väl omvittnat att norrmän har större intresse för vad som händer i Danmark och Sverige än omvänt. Särskilt tycks det i Norge finnas en positiv inställning till Sverige och svenskan. Vår undersökning visar att norrmän tycker att svenska är fint; deras svar omräknat till ett index med 100 som maxvärde hamnade på 67 för svenska, medan motsvarande index för svenskarnas syn på norska var 53. Det norska intresset för grannländerna har till viss del sin förklaring i att Norge har något mindre befolkning än Sverige och Danmark, även om denna skillnad inte ska överdrivas. Det finns exempelvis en rad specialtidningar i Sverige och Danmark som saknas i Norge, och det finns eller har funnits större utbud av kultur och populärkultur i Sverige och delvis också i Danmark än vad det gör i Norge. Vår undersökning visar att skandinaviska ungdomar sällan läser tidningar (dags- eller veckotidningar) eller ser på TV från grannländerna, men norrmännen har en högre konsumtion av danska och svenska massmedier än omvänt (se avsnitt 5.2.1).

Den tredje förklaringen berör norrmännens vana vid språklig variation. Norge har två skriftspråk och dessutom dialekter som är klart mera levande än vad som är fallet i Sverige och Danmark. De har alltså större vana vid språklig variation än vad svenskar och danskar har, och de är alltså bättre tränade att avkoda avvikande ordformer och uttal.

Jämförelsen mellan svenskar och danskar ska göras med försiktighet. Vår undersökning innehåller ett videotest på de tre språken, där det danska testet uppenbarligen varit klart lättare än det norska och det svenska. På detta sätt gynnas svenskar och norrmän i undersökningen. Om vi bara räknar de mer jämförbara språktesten, d.v.s. nyhetsuppläsningarna och tidningsartiklarna, visar det sig att danskarna klarar svenskan lite bättre än vad svenskarna klarar danskan och att danskarna totalt sett klarar norskan något bättre än svenskarna. Denna skillnad är något mindre än den som Maurud fann. Danskarnas lilla övertag ska nog i första rummet tillskrivas det faktum att tal och skrift i danskan ligger så pass långt ifrån varandra, medan svenskt och norskt uttal ligger närmare skriftspråket. De tre skriftspråken liknar varandra ganska mycket, och danskarna har den vägen god hjälp att avkoda t.ex. svenska ord som *bägare*, [bɛ:garə], med hjälp av den danska skriftformen *bæger*, medan svenskarna har svårare att förstå att det köpenhamnska uttalet [bæ:ɔ] ska förknippas med svenska ordet *bägare*. Se närmare avsnitt 1.2.

I vår undersökning får man också för första gången svar på hur skandinaver utanför Norge klarar skriven norska i dess två varianter, bokmål och nynorska. Resultatet visar, föga förvånande, att danskarna klarar bokmål bättre än nynorska; bokmål är ju en förnorskad variant av danska, medan nynorska är en mera genuin norsk språkform. Vår undersökning visar därutöver att svenskarna klarar nynorska något bättre än bokmål, och det på båda de två texter som vi använt. Resultaten är dock bara signifikanta på den ena texten, och två andra faktorer gör att vi vill vara försiktiga med slutsatserna. Det är nämligen så att invandrarna i Sverige har större skillnad mellan nynorska och bokmål än vad de infödda har – en skillnad som vi inte kan förklara – och att finlandssvenskarna klarar bokmål lite bättre än nynorska. Se närmare avsnitt 4.3.4.

Vårt material ger också möjlighet att säga något om skillnaderna mellan de olika resultaten för tal- och skriftspråk. Videotestet och nyhetsuppläsningarna utgör alltså test av talspråk och tidningsartiklarna test av skrift-

språk, om än bara av ordkunskap i skriven text. Bland de viktigare resultaten av denna typ finner vi följande (för detaljer se avsnitt 4.3.5).

- Danskarna klarar svensk och norsk läsförståelse mycket bättre än svensk och norsk hörförståelse.
- Svenskarna och finlandssvenskarna klarar norsk hörförståelse och läsförståelse ungefär lika bra, medan de är klart mycket bättre på dansk läsförståelse än dansk hörförståelse.
- Norrmännen klarar svensk hör- och läsförståelse ungefär lika bra medan de är klart mycket bättre på dansk läsförståelse än dansk hörförståelse.

Danskarna klarar svensk och norsk läsförståelse bättre än hörförståelse. Detta ska säkert i stor utsträckning förklaras av att danskt skriftspråk liknar svenskt och norskt skriftspråk mer än vad danskt talspråk liknar svenskt och norskt talspråk. Med andra ord kan man säga att talad danska har fjärmat sig från skriften och från svenskt och norskt talspråk, och det försvårar förståelsen mera för tal än för skrift. Detta är säkert också orsaken till att svenskar, finlandssvenskar och norrmän klarar dansk läsförståelse mycket bättre än dansk hörförståelse (jämför diskussionen ovan och avsnitt 1.2).

Svenskt och norskt talspråk ligger relativt nära respektive skriftspråk och avviker från skriften på samma punkter, t.ex. då det gäller utvecklingen av initialt sk- och g- i ord som *skära/skjære* och *göra/gjøre*. Därför har svenskar och norrmän ungefär lika bra resultat på de olika representationsformerna, d.v.s. tal och skrift, när svenskar ska försöka förstå norska och tvärt om.

7.2 Invandrarna

Den andra frågeställningen gäller eventuella skillnader mellan infödda och invandrare i Skandinavien. Vi fokuserar här på följande viktiga resultat som vår undersökning har visat:

- Invandrarna är klart sämre på grannspråk än de infödda.
- Skillnaden mellan invandrare och infödda är störst i Norge och minst i Danmark.

- Norska invandrare är bättre på grannspråk än infödda svenskar och danskar.
- Enspråkiga invandrare är sämre på grannspråk än tvåspråkiga.
- Västeuropeiska invandrare är duktigare på grannspråk än andra invandrare, medan invandrare från Mellanöstern är sämst på grannspråk.

Invandrarna klarar alltså genomgående testen på grannspråken sämre än de infödda. Detta är givetvis delvis en klassfråga; invandrarna tillhör ofta missgynnade grupper, och har även sämre resultat på engelskan (se avsnitt 4.4.3 ovan). Delvis torde dock skillnaden bero på att man klarar grannspråken bättre om man har full modersmålskompetens på ett annat skandinaviskt språk. Framför allt tror vi att de som har nationalspråket som hemspråk har ett större ordförråd; många svenskspråkiga ungdomar har exempelvis stött på ord som är mindre frekventa i svenskan, ord som *icke*, *vansklig*, *upprinnelse*, *spörsmål*, vilka kan hjälpa dem att förstå grannspråken, trots att de själva givetvis använder de moderna svenska motsvarigheterna: *inte*, *svår*, *ursprung* och *fråga* i sitt eget språk. Motsvarande lågfrekventa ord, som hjälper danskar och norrmän i grannspråksförståelsen finns förstås också i danska och norska. Se även diskussionen i Lundin & Zola Christensen (2001).

Skillnaderna mellan infödda och invandrare är störst i Norge, medan de är minst i Danmark. Denna skillnad ska nog delvis förklaras med att det är fler invandrare i Danmark som använder nationalspråket (danska) i hemmet än vad det är i Norge och Sverige. Möjligen avspeglar detta de olika ländernas språkpolitik. De norska invandrarna är dock mycket duktiga i ett större perspektiv; de är bättre på danska än infödda svenskar och bättre på svenska än infödda danskar. Detta måste förstås tillskrivas samma faktorer som för norrmännens resultat i allmänhet. Norskans mellanställning mellan danskan och svenskan, attityderna till grannländerna/grannspråken och vanan vid språklig variation torde ju gälla för invandrarna i ungefär samma grad som för de infödda norrmännen.

Vi ser också att de invandrare som talar det skandinaviska nationalspråket tillsammans med ett invandrarspråk i hemmet normalt har bättre resultat än de som enbart har ett invandrarspråk som hemspråk. Sambandet är relativt tydligt, men orsakssambandet går säkert på båda hållen. Den invandrare i t.ex. Sverige som är stark på svenska klarar grannspråken bra, samtidigt som han/hon också är mer benägen att använda svenskan i hemmet. Sambandet antyder dock samma sak som ovan, nämligen att god

behärskning av ett skandinaviskt språk hjälper för förståelsen av grannspråken. Tvåspråkigheten ökar förmodligen också den mentala beredskapen för avvikande uttal och stavning.

Nordvästeuropeiska invandrare har bättre resultat på grannspråk än övriga invandrare. Detta återspeglar säkert både språkliga och sociala faktorer. Dessa invandrare talar normalt germanska språk, eller har åtminstone fått undervisning i ett germanskt språk i skolan. Detta hjälper givetvis till att känna igen ord och att förstå grammatiska strukturer i de skandinaviska språken. De nordvästeuropeiska invandrarna är normalt också bättre integrerade i de skandinaviska samhällena, och deras behärskning av nationalspråket torde därför vara klart bättre än andra invandrares. De invandrare som klarar grannspråkstesten sämst är de från Mellanöstern. De talar språk som är avlägset besläktade eller helt obesläktade med de skandinaviska språken, men framför allt är de normalt mindre integrerade i de skandinaviska samhällena. Många av dem har relativt nyligen kommit till Skandinavien, och de kulturella barriärerna är högre för dessa grupper av invandrare.

7.3 Övriga Norden

Den tredje frågeställningen gäller grannspråksförståelsen i Norden utanför Skandinavien, d.v.s. i Finland, på Färöarna, Island och Grönland. De tydligaste resultaten där är följande:

- Färingarna är klart bäst på danska och norska och näst bäst på svenska i hela Norden.
- Finnarna är totalt sett sämst på skandinavisk språkförståelse.

Färingarna tycks alltså vara mycket bra på skandinaviska språk, och såsom vi har räknat är de till och med bättre än norrmännen (om beräkningsgrunderna, se närmare avsnitt 4.3.1). Detta måste tillskrivas åtminstone tre faktorer.

För det första har färingarna ett nordiskt språk som modersmål, som delar stora delar av ordförrådet med de skandinaviska språken och som är relativt öppet för att låna in internationella ord (via danskan). För det andra har färingarna utomordentliga kunskaper i ett skandinaviskt språk, nämligen

danskan, som de också i stor utsträckning har som undervisningsspråk. De klarar faktiskt sammantaget de danska testen bättre än danskarna själva på alla tre testtyperna, om än inte på alla fem deltesten. Måhända är detta delvis resultatet av att de är väl tränade i att bli testade på danska. För det tredje är det nordiska intresset på Färöarna stort. Språkområdets litenhet gör att färingar i alla möjliga sammanhang måste söka sig till andra språk för att få information, kunskap och förströelse. Det är också uppenbart att färingarna i stor utsträckning riktar blicken mot Skandinavien och särskilt mot Danmark. Vår undersökning visar bland annat att färingarna är den enda grupp som hellre flyttar till ett skandinaviskt land (särskilt Danmark) än till England eller USA.

Islänningar och grönländare intar en mellanposition. Grönländarna är duktiga på danska, men har klara svårigheter med svenska och norska. De har ju ett icke-nordiskt språk som modersmål och har alltså inget stöd i det egna ordförrådet för att gissa rätt på svenska och norska ord som saknas i danskan. Islänningarna har däremot ett nordiskt modersmål. Till skillnad från färingarna har islänningarna däremot en mycket sträng hållning till lånord. De har alltså mycket lite av den internationella ords-katten i sitt eget språk och har därmed inte en lika gynnsam position som färingarna. De har heller inte danska som skolspråk, utan läser det som ett främmande språk. Detta gör sammantaget att de är sämre på danska än färingar och grönländare, men att de är nog så duktiga som grönländarna på svenska och norska.

Färingar och islänningar klarar alltså danskan bäst av de tre testspråken, men deras förståelse av norska och svenska ligger ganska nära förståelsen av danska. Detta kan delvis förklaras med att färöiskt och isländskt uttal på flera punkter är mera likt svenska och norska än danska. Många islänningar och färingar har lärt sig att uttala danska så som det skrivs, och det kommer då i många fall närmare talad norska än talad danska.

Sämst på skandinaviska språk i Norden är de finskspråkiga klasserna. Detta är föga förvånande eftersom dessa har de sämsta förutsättningarna. De har för det första, liksom grönländarna, ett icke-nordiskt språk som modersmål. För det andra är deras modersmål, liksom islänningarnas, mycket restriktivt med att ta till sig det internationella ordförrådet. De har för det tredje, liksom islänningarna, inget skandinaviskt språk som undervisningsspråk, utan endast som främmande språk (i finnarnas fall svenska). För det fjärde är finskan ett tillräckligt stort språk för att man ska vara relativt självförsörjande med litteratur på de flesta områden. Finnarna behöver med

andra ord inte lika ofta gå utomlands för att finna relevant information, kunskap eller förströelse.

7.4 Tidsaspekter

Den fjärde och femte frågeställningen behandlar förändring över tid. Vi efterfrågar i den fjärde frågan den individuella utvecklingen av grannspråksförståelse och i den femte den samhälleliga. Dessa två frågor är inflätade i varandra och vår undersökning kan inte helt skilja de två frågorna åt. För att göra det skulle man behöva göra en undersökning av både ungdomar och vuxna och sedan upprepa denna undersökning efter, låt säga, 25 år. Vår undersökning kan bara delvis jämföras med Mauruds undersökning, och denna innehåller dessutom inte någon undersökning av vuxna. De vuxna vi har undersökt är förstås heller inte samma individer som Maurud undersökte.

Vår undersökning ger dock klart besked om att föräldrarna på alla orter och på alla testtyper klarar grannspråken bättre än vad deras barn gör, ofta mycket bättre. Vi har antagit att åtminstone en del av denna skillnad ska tillskrivas individuell utveckling, alltså att de äldre har större ordförråd och bättre vana vid grannspråk eller annan språklig variation och att detta hjälper dem till ett bättre resultat.

Vi har emellertid också antagit att en del av skillnaden mellan vuxna och ungdomar ska tillskrivas en samhällelig utveckling. Grunden för detta är att vi inte finner goda skäl till att skillnaderna mellan föräldrar och ungdomar är större i Danmark än i Norge, och att skillnaderna är större för danska än för norska bland svenskarna. En individuell utveckling borde vara densamma oavsett språk och land, och vi menar därför att det även finns en samhällelig utveckling som t.ex. förklarar att norrmännen har mindre skillnad mellan föräldrar och vuxna än danskar och svenskar.

Vår jämförelse mellan Mauruds undersökning och INS-undersökningen visar samma tendenser som föräldraundersökningen. I denna jämförelse har norrmännens försprång framför danskar och svenskar ökat något, men framför allt är danskarnas språkförståelse mycket sämre i vår undersökning än i Mauruds. Vi har tolkat det så att norrmännens språkförståelse har förändrats lite de senaste trettio åren, svenskarnas lite mer och danskarnas ordentligt mycket mer till det sämre.

Sammantaget har vi alltså anledning att anta att grannspråkskunkaperna har försämrats i Danmark och Sverige de senaste trettio åren, men att de kanske inte har gjort det i Norge. I Sverige är det främst danskkunkaperna som har blivit sämre, särskilt förståelsen av talad danska, medan det i Danmark verkar finnas en försämring av grannspråksförståelsen för både svenska och norska.

Observera att det finns en tidsmässig skillnad till som vår undersökning inte säger något om. De senaste 30 åren har språken förändrats, och detta gör det säkerligen svårare att förstå grannspråken i någon mån. Denna språkliga utveckling är dock inte alls synlig i vår jämförelse mellan föräldrar och ungdomar, eftersom de har fått lyssna på samma uppspelningar; med andra ord har alla, såväl vuxna som ungdomar, fått lyssna till nutida danska, svenska och norska.

I den mån vi har rätt i att våra resultat delvis avspeglar en samhällelig utveckling, bör man givetvis försöka beskriva vad denna består i. Vi tror att de nordiska samhällena delvis har förflyttat fokus från närområdet, Norden, till Europa och världen. Det är ett flertal faktorer som medverkat till detta.

Politiskt och ekonomiskt har medlemskap i EU, EES och Schengen gjort förhållanden utanför Norden mer intressanta. Passfrihet och andra gemensamma nordiska harmoniseringar har nu blivit allmänna europeiska angelägenheter. EU:s utvidgning och ökade befogenheter gentemot medlemsländerna bidrar förstås också till att fokus förflyttas utanför Norden, i normalfallet till Bryssel. Även Berlinmurens fall och Sovjetmaktens sönderfall har bidragit till ökat intresse för Europa; inte minst har det svenska och finländska intresset för Baltikum ökat betydligt. Även invandringen har förstås betydelse i detta sammanhang; stora grupper skandinaviska medborgare har nu sina närmaste släktingar långt utanför Norden, och i skolorna har lärarna ibland fått prioritera undervisning i nationalspråket framför grannspråken.

Kulturellt, framför allt vad gäller populärkulturen, har det skett stora förändringar, i stor utsträckning beroende på att mediemarknaden har förändrats. I början av 1970-talet fanns en nationell TV-kanal i varje nordiskt land, och de enda som hade tillgång till mer än en kanal var just de som bodde i gränstrakter och därför kunde se även på en kanal från ett grannland. Numera finns flera nationella *public service*-kanaler, och därutöver ett flertal kommersiella kanaler, som i stor utsträckning sänder engelskspråkiga program. Många kan också via kabel-TV och parabolantennor ta in ett stort antal

utländska TV-kanaler. Många av dem är specialiserade engelskspråkiga kanaler, men det finns också en rad europeiska och andra kanaler, vilka har stor betydelse inte minst för invandrargrupperna. Vad gäller massmedierna i stort har de starkt engelskdominerade etermedierna stärkts, delvis på de skrivna mediernas bekostnad.

Även på det individuella planet har den ekonomiska och tekniska utvecklingen inneburit ökade kontakter med Europa och övriga världen. Fler och fler har gått igenom gymnasial utbildning, och det stora flertalet nordbor, utom den äldsta generationen, är nu i någon mån kunniga i engelska. Det har också skett stora förändringar i våra res- och semestervanor. Tidigare var grannländerna vanliga semestermål, men de har nu fått konkurrens av mer avlägset liggande semestermål, såsom Medelhavsländerna, Thailand, Västindien etc. De mera långvariga vistelserna i grannländerna kan alltså ha blivit färre. Man ska dock inte glömma att charterturismen i stor utsträckning fortfarande är en gemensam skandinavisk angelägenhet. Många gånger reser och bor skandinaverna tillsammans då de ska till Mallorca, Rhodos eller vad det nu kan vara. Reseledargrupperna är ofta sammansatta av personer från alla de tre skandinaviska länderna.

Man kan säkert ange fler faktorer som förflyttat fokus från närområdet och längre ut i Europa och världen, men vi tror att vi här åtminstone har kunnat peka på några av de viktigare.

Även andra faktorer till försämringen av grannspråksförståelsen går givetvis att finna. Bland annat verkar grannspråksundervisningen i skolorna vara bristfällig. Vår undersökning visar att det bara är ungefär hälften av eleverna som uppgivit att de fått grannspråksundervisning i Danmark och Norge. I Sverige är uppgifterna än mer nedslående; endast ungefär en fjärdedel av ungdomarna uppger att de fått någon form av grannspråksundervisning.

7.5 Kontaktmönster

Den sjunde frågan rör sambandet mellan kontaktmönster och grannspråksförståelse. Vi har framför allt undersökt detta på två sätt. För det första har vi undersökt orter med olika kontaktmönster, och för det andra har vi frågat de enskilda testpersonerna om deras kontakter med grannländer, grannspråk och grannspråkstalare.

Vad gäller de olika undersökningsorterna har vi funnit mycket klara samband för flera orter. Malmöborna har klart mera kontakt med Danmark än vad Stockholmsborna har, och de klarar också dansktestet mycket bättre än dessa. I Norge har Osloborna mer kontakt med Sverige än bergensarna, och de klarar också svenskan bättre än dessa. Bland finlandssvenskarna ser vi att testpersonerna i Mariehamn och Vasa, som har mera kontakt med Sverige, också verkar klara svenskan bättre än testpersonerna i Helsingfors. Det enda som är förvånande är att köpenhamnarna klarar svenskan sämre än århusianerna, jfr avsnitt 7.7 nedan.

Även på det individuella planet har vi konstaterat att sambandet mellan språkförståelse och kontaktmönster är starkt. I de allra flesta testserierna inom Skandinavien är sambandet mellan mycket grannlandskontakt och god grannspråksförståelse signifikant. Vi kan däremot inte säga något om vad som är orsak och verkan. Den som har mycket kontakt med ett grannland lär sig mera grannspråk, och den som kan mycket grannspråk tar mera kontakt. Vilket samband som är starkast säger vår undersökning inte något om.

7.6 Engelskkunskaperna

Den sjätte frågeställningen gäller förståelse av engelska. De tydligaste resultaten i vår undersökning i detta avseende är följande:

- Ungdomarna i Norden är duktiga på engelska; de är nästan genomgående bättre på engelska än på grannspråken.
- Färingarna är de enda som klarar ett skandinaviskt språk bättre än engelska.
- Danskarna och finnarna har något sämre engelskkunskaper än övriga nordbor.

Generellt sett är alltså de nordiska ungdomarna bättre på att förstå engelska än grannspråken. Det engelska videotestet var ganska lätt, och vissa ungdomar kände igen nyhetsuppläsningarna och/eller tidningsartiklarna från grannspråkstestet, så de engelska resultaten är förmodligen något bättre av

dessas skäl.¹ Likväl är skillnaden generellt sett så stor mellan grannspråk och engelska att man kan säga att de allra flesta nordbor förstår engelska bättre än grannspråken. De engelska resultaten ligger i stort sett mellan 6 och 7,5 poäng medan resultaten för de skandinaviska språken varierar mellan 1,5 och 8,5 poäng. Man ska dock inte glömma att de flesta av våra testpersoner har haft regelbunden träning och testning av sina engelskkunskaper i 6–9 år, delvis av samma typ som i undersökningen, medan majoriteten av dem aldrig fått någon undervisning på grannspråk överhuvudtaget.

De färöiska ungdomarna förstår danska bättre än engelska, och norska nästan lika bra som engelska, i vår undersökning; deras förståelse av svenska ligger något lägre. I övrigt är det bara bland norrmännen som förståelsen av grannspråken ligger i närheten av förståelsen av engelska.

Engelskkunskaperna bland danskar och finnar är något lägre än bland övriga nordbor. Resultatet är kanske inte förvånande för finnarna, som har ett modersmål som inte är besläktat med engelskan och som inte gärna tar till sig det internationella ordförrådet. Det är däremot förvånande för danskarna; deras resultat på engelskan ligger en till en och en halv poäng under resultatet för övriga skandinaver. I nästa avsnitt diskuterar vi kort detta och andra förvånande resultat i Danmark.

7.7 Exkurs: Danskarnas resultat

Vi har i det föregående på flera ställen noterat förvånande resultat för danskarna, och då framförallt för köpenhamnarna. De är av det slaget att vi gärna vill samla dem på ett ställe, och det är först nu vi kan göra denna sammanställning.

För det första har köpenhamnarna ett dåligt resultat på de svenska testen. Det är exempelvis sämre än århusianernas och färingarnas resultat. För det andra har danskarna i allmänhet och köpenhamnarna i synnerhet sämre resultat på det danska testet än vad färingarna har. Det gäller alla de tre testtyperna. För det tredje har danskarna i allmänhet och köpenhamnarna i synnerhet sämre resultat på engelsktestet än övriga nordbor, utom finnarna; århusianerna ligger i nivå med finnarna, men köpenhamnarna är sämre än

¹ De testpersoner som förstått grannspråkstesten dåligt eller inte alls hade förstås föga hjälp av att ha hört uppspelningarna och läst texterna på ett annat språk tidigare.

finnarna. För det fjärde är skillnaden i grannspråksförståelse mellan vuxna och ungdomar störst i Danmark; allra störst är den i Köpenhamn. För det femte finner vi inget tydligt samband mellan erhållen grannspråksundervisning och bättre grannspråksförståelse i Köpenhamn, såsom vi finner i övriga Skandinavien; sambandet är faktisk negativt för norsktestet i Köpenhamn.

Alla dessa resultat tyder på att danskarna i allmänhet och köpenhamnarna i synnerhet har visat mindre intresse för undersökningen än andra. Våra fältarbetare menar att intresset för undersökningen faktiskt var större i Århus än i Köpenhamn i jämförbara klasser. Vi kan inte ge en god förklaring till dessa avvikande resultat, men vi tror att det kan sättas i samband med några av våra resultat från attitydundersökningen. Den visade nämligen att danskarna avviker ordentligt från övriga nordbor då vi frågade om de kunde tänka sig att bo eller studera utomlands. De flesta unga skandinaver är benägna att flytta till grannländerna för att bo eller studera; svenskar och norrmän ligger i vårt index mellan 39 och 55, och övriga nordbor har likartade eller högre indexsiffror. Danskarna är däremot mycket mer ovilliga att flytta utomlands: de får index mellan 22 och 30. De tycks också vara mindre benägna att flytta till engelskspråkiga länder än vad svenskar och norrmän är. De danska ungdomarna verkar också ha en lägre konsumtion av massmedier från grannländerna än tvärt om. Köpenhamnsungdomarna ser mindre på svensk TV och läser färre svenska tidningar än vad som gäller motsvarande dansk TV och danska tidningar för Malmöungdomar. Detta ger indikationer om att danska ungdomars intresse för grannländerna är måttligt.

De dåliga danska resultaten är alltså som mest tydliga i Köpenhamn. Det kan hända att delar av fenomenet ska förklaras som ett storstadsfenomen. Även i Stockholm finner vi nämligen dåliga resultat för grannspråksförståelse. Stockholmsklara (förstås) danskan mycket sämre än Malmöborna, men de är också sämre än finlandssvenskarna på danska, vilket är lite oväntat. Möjligen är det så att man runt om i Norden har köpenhamnarna och stockholmarna som förebilder, men att man i Köpenhamn och Stockholm måste se utanför Norden för att finna någon att se upp till.

7.8 Avslutande kommentar

I detta kapitel har vi redovisat de tydligaste resultaten från vår undersökning; många intressanta resultat har vi fått förbigå. Sammanfattningsvis kan man säga att resultaten bekräftar Mauruds undersökning från 1972, men också att tendenserna idag är tydligare. Norrmännen är mer överlägsna danskar och svenskar i vår undersökning än i Mauruds. Danskar och svenskar är i vår undersökning inte så olika vad gäller grannspråksförståelse.

Vi har förstås också redovisat ett ganska stort antal nya resultat som saknar motsvarighet i Mauruds undersökning, bl.a. att fåringarna är så duktiga på alla de tre skandinaviska språken och att invandrarna har större problem än infödda skandinaver. Våra resultat tyder också på att grannspråksförståelsen i Danmark och Sverige har försämrats, och mest i Danmark. Vår undersökning visar dessutom att nordiska ungdomar är duktiga på engelska; i de flesta fall förstår de engelska bättre än grannspråken.

Till sist vill vi poängtera att vår undersökning enbart gäller språkförståelse; med andra ord säger den inte allt om kommunikation mellan nordbor. När vi kommunicerar måste vi både tala och förstå. Den skandinaviska språkgemenskapen bygger på att vi talar vårt modersmål och att vi försöker förstå ett delvis främmande språk. Den första delen är alltså helt oproblematiske, medan den andra nog kan sägas stöta på större problem idag än för ett kvartssekel sedan. En god uppföljning av vår undersökning vore därför att undersöka kommunikationen mellan nordbor i alla dess aspekter.

För att svara på frågan i bokens titel kan man alltså säga: Ja, språket håller ihop Norden, men inte lika bra som för trettio år sedan.

Litteratur

- Barödal, J., Jørgensen, N., Larsen, G. och B. Martinussen. 1997. *Nordiska. Våra språk förr och nu*. Studentlitteratur, Lund.
- Berthelsen, A. 1953. *Metodik-synpunkter på dansk-undervisningen i Sverige*. Scriptor, Stockholm.
- Bijvoet, E. 1998. *Sverigefinnar tycker och talar. Om språkattityder och stilistisk känslighet hos två generationer svenskfinnar*. Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. Textgruppen i Uppsala AB.
- Björnsson, C.-H. 1968. *Läsbarhet*. Liber, Stockholm.
- Bø, I. 1978. *Ungdom og naboland. En undersøkelse av skolens og fjernsynets betydning for nabospråksforståelsen*. Rogalandsforskning 4, Stavanger.
- Börestam Uhlmann, U. 1994. *Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar*. Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. Textgruppen i Uppsala AB.
- Cassirer, P. 1977. *Studier över ordförståelse: rapport från projektet Svenskan och deras ord*. Acta Universitatis Gothoburgensis, Göteborg.
- Elert, C.-C. (utg.). 1981. *Internordisk språkförståelse*. Föredrag och diskussioner vid ett symposium på Rungstedsgaard utanför Köpenhamn. Utgiven i samarbete med Nordiska språksekreteriatet. Acta Universitatis Umensis. Umeå Studies in the Humanities 33.
- Frick, N. & S. Malmström. 1976. *Språkklyftan. Hur 700 ord förstås och missförstås*. Kristianstads boktryckeri AB, Kristianstad.
- Haugen, E. 1953. Nordiske språkproblemer – en opinionsundersøkelse. I: *Nordisk tidskrift* 29.
- Hauksdóttir, A. 2001. *Lærerens strategier – Elevernes dansk. Dansk som fremmedsprog i Island*. Nordisk Ministerråd Sprogsamarbejde. TemaNord 2001:6. København.
- Hellspong, L. & P. Ledin. 1997. *Vägar genom texten*. Studentlitteratur, Lund.
- Josephson, O. 1982. *Svåra ord. En undersökning av förståelsen av 153 ord från ekonomiska, sociala och politiska sammanhang*. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet 11. Gotab,

Stockholm.

- Jørgensen, N. & E. Kärlander 2001. *Grannspråksförståelse i Öresundsregionen år 2000. Gymnasisters hörförståelse*. Nordlund 22:1. Institutionen för nordiska språk.
- Kristiansen, T. 2004. Sprogholdinger over Øresund. I: *Dansk talseprog*. Bind 5. Nordisk Forskningsinstitut. Afdeling for dialektforskning. C. A. Reitzels Forlag, København.
- Lundin, K. & R. Zola Christensen. 2001. *Grannspråksförståelse i Öresundsregionen år 2000. Gymnasisters läsförståelse*. Nordlund 22:1. Institutionen för nordiska språk.
- Maurud, Ø. 1976. *Nabospråksförståelse i Skandinavien. En undersøkelse om gjensidig forståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige*. Nordisk utredningsserie 13. Nordiska rådet, Stockholm.
- Melin L. & S. Lange. 1985. *Att analysera text*. Studentlitteratur, Lund.
- Osgood, C. E. 1969. The nature and measurement of meaning. In: *Semantic differential technique. A sourcebook*. Ed. by Snider, J. G. & C. E. Osgood, Chicago. Först publicerad i *Psychological Bulletin* 49 (1952).
- Prins, W. S. 2005. *Grannspråksförståelsen i Sverige och Sverigefinland. Sverigesvenska och finlandssvenska gymnasieelevers förståelse av talad danska och talad norska*. Manuskript. Institutionen för nordiska språk, Rijksuniversiteit, Groningen.
- Sandøy, H. 2002. Moderne importord i Norden. Ei gransking av bruk, normer og sprogholdningar. I: *Språk i Norden 2002*. Årsskrift for nordisk Sprogråd og sprognævnene i Norden.
- Sandøy, H. (red.). 2003. *Med 'bil' i Norden i 100 år. Ordlagning og tilpassing av utalandske ord*. Novus, Oslo.
- Sandøy, H. & J.-O. Östman. 2004. *"Det främmande" i nordisk språkpolitik. Om normering av utländska ord*. Novus, Oslo.
- Svávarsdóttir, À. & G. Kvaran. 2002. Icelandic. In: Görlach, M. (ed.) *An Annotated Bibliography of European Anglicisms*. Oxford University Press, Oxford.
- Zeevaert, L. 2004. *Interskandinavische Kommunikation. Strategien zur Etablierung von Verständigung zwischen Skandinavien im Diskurs*. Philologia. Sprachwissenschaftliche Forschungsergebnisse 64. Verlag Dr Kovac, Hamburg.

BILAGA 1 Enkättyper

Uppställningen redovisar vilka enkättyper vi använt och vilka deltest som ingår i varje. Den illustrerar också ordningen mellan deltesten (från vänster till höger).

Enkät	Språk1			Språk2		
	Video	Nyhets-uppläsn	Tidn-art	Video	Nyhets-uppl	Tidn-art
Danska enkäter:						
AD01	VNO	KNO	TNN	VSV	GSV	DSV
AD02	VSV	KSV	TSV	VNO	GNO	DNN
AD03	VSV	GSV	DSV	VNO	KNO	TNB
AD04	VNO	GNO	DNB	VSV	KSV	TSV
BD01	VDA	KDA	TDA	VNO	GNO	DNB
BD02	VDA	GDA	DDA	VSV	KSV	TSV
DD01	VDA	KDA	TDA	VEN	GEN	DEN
DD02	VDA	GDA	DDA	VEN	KEN	TEN
DD03	VEN	GEN	DEN	VNO	KNO	TNB
Svenska enkäter:						
AS01	VNO	KNO	TNN	VDA	GDA	DDA
AS02	VDA	KDA	TDA	VNO	GNO	DNN
AS03	VDA	GDA	DDA	VNO	KNO	TNB
AS04	VNO	GNO	DNB	VDA	KDA	TDA
DS01	VSV	KSV	TSV	VEN	GEN	DEN
DS02	VSV	GSV	DSV	VEN	KEN	TEN
Norska enkäter:						
AN01	VSV	KSV	TSV	VDA	GDA	DDA
AN02	VDA	KDA	TDA	VSV	GSV	DSV
AN03	VDA	GDA	DDA	VSV	KSV	TSV
AN04	VSV	GSV	DSV	VDA	KDA	TDA
DN01	VNO	KNO	TNB	VEN	GEN	DEN
DN02	VNO	GNO	DNB	VEN	KEN	TEN
Finska enkäter:						
BF01	VSV	KSV	TSV	VDA	GDA	DDA
BF02	VSV	GSV	DSV	VDA	KDA	TDA
BF03	VSV	KSV	TSV	VNO	GNO	DNB
BF04	VSV	GSV	DSV	VNO	KNO	TNB
DF01	VEN	KEN	TEN	VNO	GNO	DNB
DF02	VEN	GEN	DEN	VDA	KDA	TDA
Isländska enkäter:						
BI01	VDA	KDA	TDA	VNO	GNO	DNB
BI02	VDA	GDA	DDA	VNO	KNO	TNB
BI03	VDA	KDA	TDA	VSV	GSV	DSV
BI04	VDA	GDA	DDA	VSV	KSV	TSV
DI01	VEN	GEN	DEN	VSV	KSV	TSV
DI02	VEN	KEN	TEN	VNO	GNO	DNB

Deltesten förkortas så att första bokstaven står för testtyp: V=Videosekvens K=Nyhets-uppläsning-Känguru, G=Nyhetsuppläsning-Grodor, T=Tidningsartikel-Tinnitus och D=Tidningsartikel-Droger. De två följande bokstäverna står för testspråk: DA=danska, EN=engelska, NB=bokmål, NN=nynorsk, NO=norska (talad), SV=svenska.

BILAGA 2 Antal insamlade enkäter

Tabell B2:1 Antal insamlade enkäter fördelade på enkättyp och undersökningsort

	ÅH	KP	MÖ	ST	BG	OS	MH	HF	VA	JY	TH	RV	AK	NU	Tot
AD01	43	45													88
AD02	32	22													54
AD03	13	40													53
AD04	29	43													72
BD01											23			11	34
BD02											24			20	44
DD01	21	31													52
DD02	18	43													61
DD03											16				16
AS01			28	39				23	12						102
AS02			34	27			22								83
AS03			31	28			25								84
AS04			17	52				10							79
DS01			21	20			19								60
DS02			10	27				19	18						74
AN01					27	58									85
AN02					26	28									54
AN03					25	53									78
AN04					26	60									86
DN01					23	16									39
DN02					18	21									39
BF01								20	21						41
BF02										19					19
BF03								26							26
BF04								2	8	44					54
DF01								21	16	35					72
DF02								8	19	16					43
BI01												25			25
BI02												34	12		46
BI03												22	36		58
BI04												15			15
DI01												19	15		34
DI02												22	14		36
Tot	156	224	141	193	145	236	66	129	94	114	63	137	77	31	1806

Undersökning av språkförståelse i Norden

I den här undersökning vill vi se hur mycket du förstår av grannspråken danska och norska. Det är en vetenskaplig undersökning och inte ett test som du blir bedömd efter eller får betyg på. Du ska fylla i formuläret på egen hand och inte samarbeta med någon.

Undersökningen innehåller tre moment på vardera språket. Där kommer du i kontakt med både talspråk och skriftspråk. Du får först se en sekvens ur "Vem vill bli miljonär" och därefter höra ett utdrag ur en nyhetssändning. Slutligen får du läsa en tidningsnotis. I samband med detta får du besvara några korta frågor. Dina svar kommer att behandlas anonymt – du behöver alltså inte skriva ditt namn på formuläret.

Din insats är mycket värdefull för oss och för forskningen om hur vi förstår varandra i Norden.

Tack så mycket för din medverkan!

Först ber vi dig besvara några frågor om dig själv. De är viktiga för att vi ska kunna jämföra människor med olika bakgrund, vanor etc.

Jag är _____ år gammal.

Jag är man / kvinna.

Det/de språk jag talar med mina föräldrar är _____

Mina föräldrars yrken är _____ och _____
(mor) (far)

Jag ser på dansk TV	1 gång/vecka	1 gång/månad	1 gång/år	Mer sällan
Jag ser på norsk TV	1 gång/vecka	1 gång/månad	1 gång/år	Mer sällan

Jag läser danska dagstidningar/veckotidningar	1 gång/vecka	1 gång/månad	1 gång/år	Mer sällan
Jag läser norska dagstidningar/veckotidningar	1 gång/vecka	1 gång/månad	1 gång/år	Mer sällan

Jag umgås med danskar	1 gång/vecka	1 gång/månad	1 gång/år	Mer sällan
Jag umgås med norrmän	1 gång/vecka	1 gång/månad	1 gång/år	Mer sällan

Jag är i Danmark	1 gång/vecka	1 gång/månad	1 gång/år	Mer sällan
Jag är i Norge	1 gång/vecka	1 gång/månad	1 gång/år	Mer sällan

1a) Har du andra kontakter med danskar? JA ☐ NEJ ☐

1b) Om du svarat "ja", vilka? _____

1c) Har du andra kontakter med norrmän? JA ☐ NEJ ☐

1d) Om du svarat "ja", vilka? _____

2a) Har du läst danska i skolan? JA ☐ BARA LITE ☐ NEJ ☐

2b) Har du läst norska i skolan? JA ☐ BARA LITE ☐ NEJ ☐

3a) Kan du tänka dig att bo eller studera i Danmark? JA ☐ NEJ ☐ KANSKE ☐

3b) Kan du tänka dig att bo eller studera i Norge? JA ☐ NEJ ☐ KANSKE ☐

4a) Tycker du att danska är fint eller fult? Kryssa i en av rutorna.

Fint ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Fult

4b) Tycker du att norska är fint eller fult? Kryssa i en av rutorna.

Fint ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Fult

5a) Vad tycker du om danskar?

5b) Vad tycker du om norrmän?

6a) Tycker du att danska är lätt eller svårt att förstå? Kryssa i en av rutorna.

Lätt att förstå ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Svårt att förstå

6b) Tycker du att norska är lätt eller svårt att förstå? Kryssa i en av rutorna.

Lätt att förstå ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ Svårt att förstå

7) På vilket telefonnummer kan vi nå dina föräldrar? _____

Du kommer nu att få se och höra ett utdrag ur den norska motsvarigheten till "Vem vill bli miljonär", och vi vill att du svarar på följande frågor i samband med detta. Var så kortfattad som möjligt i dina svar!

1. Vad har han för yrke?

2. Vilka är det som köper hans tjänster?

3. Han skriver en bridgespalt och dessutom sätter han ihop något annat. Vaddå?

4. Han har folk sittande hemma som hjälper honom. Vilka då?

5. Hur länge har han levt av sitt yrke?

Du kommer nu att få höra ett kort utdrag ur en norsk nyhetsuppläsning. Vi ber dig besvara följande frågor och vara så kortfattad som möjligt i dina svar.

1. Hur länge var kängurun på fri fot?

2. Hur fick man stopp på kängurun?

3. Hur fort kunde Jerry springa?

4. Hur mätte polisen farten?

5. Vad var veterinärerna mest förvånade över?

Den tredje delen av undersökningen innebär att du får läsa ett utdrag ur en norsk text. I samband med detta vill vi att du anger vad **de understrukna orden** heter på svenska genom att ringa in det svarsalternativ som du tror är korrekt. Läs igenom hela texten en gång först!

Millionerstatning for tinnitusskade

Tinnitus, eller øyresus som lidinga framleis heiter på folkemunne, er ein folkesjukdom: Statistikken viser at om lag 600.000 nordmenn er ramma, 50.000 av dei så hardt at arbeidsevna er redusert. Rundt 20.000 nordmenn har kronisk tinnitus, noko som gjer dei invalide og ute av stand til å meistre sin eigen kvardag. Sjukdomen rammar folk i alle aldersgrupper og av begge kjønn.

Ein Stavanger-mann i slutten av 30-åra gjorde nyleg forlik med eit forsikrings-selskap, og denne avtalen inneber at han får til saman 1,4 millionar kroner som erstatning for framtidig arbeidsinntekt og tapt arbeidsevne. *Hørselshemmedes landsforbund* (HLH) spår eit ras av erstatningssaker i kjølvatnet av denne saka. I HLH er dei jublande glade for utfallet av erstatnings-saka.

"Dette er historisk, og inneber ein aksept av tinnitus som alvorleg liding", seier informasjonssjef Anders Hegre i HLH.

For å ha krav på erstatning etter lova må ein vere minst 15 prosent invalid. Men Rikstrygdeverket innrømmer tinnitusskadde berre fem prosent invaliditet. Dermed har ei stor gruppe vore utan tilbod om å få erstatning.

"Dette er eit steg mot å gi tinnitusramma eit trygde- og forsikringsoppgjer som står i forhold til lidingane deira", seier Hegre. Etter det han trur, er det sannsynlig mange som vil gå til sak som følgje av forliket i Stavanger.

"Vi veit om mange flygarar som vurderer å gå til sak for å få erstatning, og ettersom tinnitus rammar så mange, kan vi ikkje sjå bort frå at det vil komme mange liknande saker dei nærmaste åra," sluttar Hegre.

lidinga

- (a) plågan
- (b) lidelsen
- (c) åkomman
- (d) fenomenet

framleis

- (a) ofta
- (b) fortsättningsvis
- (c) fortlöpande
- (d) fortfarande

arbeidsevna

- (a) arbetsförmågan
- (b) arbetsviljan
- (c) arbetstid
- (d) arbetsinsats

tapt

- (a) avsatt
- (b) inarbetad
- (c) förlorad
- (d) kommande

berre

- (a) bara
- (b) minst
- (c) kanskje
- (d) vanligen

tilbod

- (a) anspråk
- (b) möjlighet
- (c) försök
- (d) tillbud

sannsynlig

- (a) förhoppningsvis
- (b) sannolikt
- (c) givet
- (d) omöjligt

vurderer

- (a) antas
- (b) vill
- (c) verkar
- (d) överväger

rammar

- (a) angår
- (b) drabbar
- (c) slår ut
- (d) lamslår

sjå bort frå

- (a) så ofta
- (b) gå bort från
- (c) bortse från
- (d) utgå från

Du kommer nu att få se och höra ett utdrag ur den danska motsvarigheten till "Vem vill bli miljonär", och vi vill att du svarar på följande frågor i samband med detta. Var så kortfattad som möjligt i dina svar!

1. Hur gammal är han?

2. Var befinner han sig när han arbetar?

3. Vilken bransch har han arbetat i i flera år?

4. Vad spelar han på sin fritid?

5. Vad ska han göra om han vinner mycket pengar?

Du kommer nu att få höra ett kort utdrag ur en dansk nyhetsuppläsning. Vi ber dig besvara följande frågor och vara så kortfattad som möjligt i dina svar.

1. Vilket slags djur handlar texten om?

2. Varför måste man lyssna efter dem?

3. Var lever det här djuret?

4. Hur många delstater är inblandade?

5. Vad vill man skapa debatt om?

=====

Den tredje delen av undersökningen innebär att du får läsa ett utdrag ur en dansk text. I samband med detta vill vi att du anger vad **de understrukna orden** heter på svenska genom att ringa in det svarsalternativ som du tror är korrekt. Läs igenom hela texten en gång först!

Populært indgreb mod lovlig narko

Ekspert mener, at nye EU-regler vil betyde, at færre unge vil eksperimentere med de livsfarlige designer-drugs.

De nye EU-regler, der skal sætte en stopper for lovlige, ecstasy-lignende designer-stoffer vækker glæde hos både narkopolitiet og misbrugseksperter.

"Det har selvfølgelig været uendeligt selvmodsiggende, at man i så mange år har accepteret de her farlige stoffer, bare fordi bagmændene har pillet lidt ved nogle molekyler. Vi ved, at designer-drugs kan skade unge mennesker fatalt og varigt", siger misbrugsekspert Henrik Rindom fra Hvidovre Hospital, der glæder sig over, at det nu er slut med EU-bureaukrati, når et nyt farligt stof skal på listen over forbudte stoffer.

Henrik Rindom mener, at alene signalværdien i, at stofferne nu gøres ulovlige, vil afholde en del unge fra at prøve dem:

"Det gør en stor forskel, at man ikke bare kan gå ind i en butik og købe stofferne helt åbenlyst. Når man gør stofferne ulovlige, signalerer man også, at de er farlige, og man tvinger dermed de unge til at overveje, om de vil bryde loven. Selv det at købe hash for første gang synes mange er meget grænseoverskridende, fordi det er ulovligt." siger Henrik Rindom.

Han bakkes op af specialkonsulent for narkotika og forebyggelse i sundhedsstyrelsen, Anne Marie Sindballe:

"Det er vældigt positivt, at det nu bliver sværere at krybe uden om loven. Og det er især positivt, at det sker på europæisk plan. Nationale lovgivninger slår ikke til i denne sammenhæng, hvor udviklingen er meget international." siger hun.

selvfølgelig

- (a) företrädesvis
- (b) ofta
- (c) givetvis
- (d) självmant

nogle

- (a) viktiga
- (b) många
- (c) nya
- (d) några

varigt

- (a) för lång tid
- (b) allvarligt
- (c) obotligt
- (d) slumpmässigt

stoffer

- (a) recept
- (b) material
- (c) ämnen
- (d) droger

ulovlige

- (a) olagliga
- (b) olovliga
- (c) obrukbara
- (d) onyttiga

forskel

- (a) anledning
- (b) skillnad
- (c) fördel
- (d) förhoppning

fordi

- (a) trots att
- (b) eftersom
- (c) bara om
- (d) så fort som

især

- (a) i båda fallen
- (b) bara
- (c) ändå
- (d) särskilt

lovgivninger

- (a) tillåtelse
- (b) lagstiftning
- (c) utgifter
- (d) varningar

slår

- (a) avgör
- (b) slår
- (c) räcker
- (d) passar

BILAGA 4 Testpersoner fördelade på ort och utbildning

Bilaga 4a. Tabell B4:1 Testpersoner fördelade på ort och utbildning i grannspråksundersökningen i Skandinavien. Teoretiskt inriktade utbildningar är markerade med kursiv stil.

Stad	Elev- antal	Skola	Elev- antal	Fördelning över utbildningar
Stockholm	146	Sthlm:s hotell- & restaurangskola	48	HRP 48
Stockholm		Tensta gymn.	44	<i>SH 17; NV 27</i>
Stockholm		Thorildsplans g.	38	<i>NV 17; SH 21</i>
Stockholm		Kisa gymn.	16	HP 16
Malmö	110	Jörgen Kock	51	HR 34; LP 17
Malmö		Sankt Petri	59	<i>SH 28; NV 31</i>
Köpenhamn	150	Niels Brock	23	<i>HHX 23</i>
Köpenhamn		Nørre Gymn.	33	<i>MAT 16; SPROG 17</i>
Köpenhamn		Teknisk Skole	13	FRIS 13; STRTM 11
Köpenhamn		Social- og Sundhed, Herlev	12	[---] 12
Köpenhamn		Social- og Sundhed, Brøndby	16	[---] 16
Köpenhamn		Ishøj Amtgymn.	43	<i>MAT 25; SPROG 18</i>
Århus	117	Langkær Gymn.	43	<i>MA/SPROG 43</i>
Århus		Marselisborg	18	<i>SPROG 18</i>
Århus		Social- og Sundhedsskolen	13	GE 13
Århus		Århus Køpmanskole	25	<i>HHX 25</i>
Århus		Teknisk Skole	18	MAL 11; VVS 7
Oslo	199	Manglerud	76	<i>Allm. 76</i>
Oslo		Foss	97	<i>Allm. 97</i>
Oslo		Sandaker	26	YFAG 26
Bergen	104	Langhaugen sk.	53	<i>Allm. 53</i>
Bergen		Bergen yrkessk.	51	Form 26; TB 18; EI 7

Bilaga 4b. Tabell B4:2. Testpersoner fördelade på ort och utbildning i grannspråksundersökningen i övriga Norden. Teoretiskt inriktade utbildningar är markerade med kursiv stil.

Reykjavík	96	Menntaskólinn Iðnskólinn	82	<i>SPRÅK/NV/SP</i> 82
			14	Prakt. 14
Akureyri	48	Menntaskólinn	48	<i>Teor.</i> 48
Tórshamn	47	Handílsskúli	24	HP 24
		Studentaskúli	23	<i>MAT</i> 23
Nuuk	31	Midtgrønlands Gymn. Skole	31	<i>Teor.</i> 31
Mariehamn	47	Ålands lyceum	25	<i>Teor.</i> 25
		Ålands handelsläroverk	22	Prakt. 22
Helsingfors	82	Huvudstadens yrkesinstitut	10	VÅRD 10
		Grankulla samskola	24	(sv) <i>Teor.</i> 24
		Helsingin normaal.	46	(fi) <i>Teor.</i> 46
		Suoen liikemiesten kauppapisto	2	MER 2
Vasa	43	Vaasan yhteislukio	22	(fi) <i>Teor.</i> 22
		Vaasan ammattio.	9	DAT 9
		Vasa övningsskola	12	(sv) <i>Teor.</i> 12
Jyväskylä	63	Jyväskylän kauppaoppilaitos	19	Prakt. 19
		Jyväskylä Lyseo	44	(fi) <i>Teor.</i> 44

Bilaga 4c. Tabell B4:3. Testpersoner fördelade på ort och utbildning i engelskundersökningen i Skandinavien. Teoretiskt inriktade utbildningar är markerade med kursiv stil.

Stad	Elev- antal	Skola	Elev- antal	Fördelning över utbildningar
Stockholm	47	Thorildsplans g.	27	<i>SH</i> 27
Stockholm		Tensta gymn.	16	<i>NV</i> 16
Malmö	31	Jörgen Kock	10	LP 10
Malmö		Sankt Petri	21	<i>SH</i> 21
Köpenhamn	74	Teknisk Skole	12	STRTM 12
Köpenhamn		Social- og Sundhed	19	[---] 19
Köpenhamn		Ishøj Amtgymn.	43	<i>MAT</i> 24; <i>SPROG</i> 19
Århus	39	Marselisborg	18	<i>SPROG</i> 18
Århus		Teknisk Skole	21	MAL 8; Smed 13
Oslo	37	Manglerud	37	<i>Allm.</i> 37
Bergen	41	Langhaugen sk.	23	<i>Allm.</i> 23
Bergen		Bergen yrkessk.	18	Okänt 18

Bilaga 4d. Tabell B4:4. Testpersoner fördelade på ort och utbildning i engelskundersökningen i övriga Norden. Teoretiskt inriktade utbildningar är markerade med kursiv stil.

Stad	Elev- antal	Skola	Elev- antal	Fördelning över utbildningar
Reykjavík	49	Menntaskólinn	23	<i>SPRÅK/NV/SP 23</i>
		Iðnskólinn	26	Prakt. 26
Akureyri	31	Menntaskólinn	31	<i>Teor. 31</i>
Tórshavn	16	Studentaskúli	16	<i>MAT 16</i>
Mariehamn	20	Ålands lyceum	20	<i>Teor. 20</i>
Helsingfors	50	Grankulla samskola	19	<i>(sv)Teor. 19</i>
		Helsingin normaal.	21	<i>(fi)Teor. 21</i>
		Suomen liikemiesten kauppaopisto	10	Prakt. 10
Vasa	56	Vaasan yhteisluokio	17	<i>(fi)Teor. 17</i>
		Vaasan ammattio.	19	Prakt. 19
		Vasa övningsskola	20	<i>(sv)Teor. 20</i>
Jyväskylä	51	Jyväskylä Lyseo	35	<i>(fi)Teor. 35</i>
		Jyväskylän kauppaoppilaitos	16	Prakt. 16

BILAGA 5 Rättningsprinciper för videosekvens

Frågorna presenteras av utrymmesskäl endast på svenska. De understrukna leden visar vad som motiverar poängen i de fall det rör sig om sammansättningar, uttryck etc. Som påpekades i avsnitt 3.1 och 3.2 resulterar ett korrekt svar i kombination med ett felaktigt svar i de flesta fall i poängavdrag.

5.1 Svensk videosekvens

Innehåll i korthet: intervjupersonen är en kvinna som arbetar som distriktsläkare och har som främsta fritidsintresse att vandra, främst i Spanien. Hon brukar vandra pilgrimsleden mellan Paris och Santiago de Compostela; när man vandrat denna led sägs det att ens tid i helvetet halveras. Familjen har flera gemensamma husdjur, och dottern har en egen häst.

Fråga 1: *Vilket yrke har hon?*

Bedömt som korrekt (2p): *distriktsläkare/läkare/doktor*

Bedömt som tveksamt (1p): *bedriftsläkare; riksläkare; pensionerad distriktsläkare*

Fråga 2: *Var brukar hon vandra?*

Bedömt som korrekt (2p): *Spanien*

Bedömt som tveksamt (1p): *Paris–Spanien, Santiago (=plats i Spanien, pilgrimsledens slutmål)*

Fråga 3: *Vilken slags väg brukar hon vandra?*

Bedömt som korrekt (2p): *Pilgrimsled* (d.v.s. ej geografisk position)

Bedömt som tveksamt (1p): *Paris–Spanien* (städerna i denna ordningsföljd)

Fråga 4: *Vad är det som halveras när man har gått denna väg?*

Bedömt som korrekt (2p): *tiden i helvetet*

Bedömt som tveksamt (1p): konstruktioner med *helvetet*; något som anger att man på något sätt tjänar på att gå turen.

Fråga 5: *Vad för slags husdjur har hennes dotter?*

Bedömt som korrekt (2p): *häst; häst (X, Y)*; markeringen ska indikera att hästen är det som efterfrågas även om det även finns andra djur i familjen.

Bedömt som tveksamt (1p): *häst, X, Y*; 1p eftersom det inte framgår att hästen är det djur som efterfrågas.

5.2 Dansk videosekvens

Innehållet i korthet: intervjupersonen är en 35-årig man som är utbildad ingenjör men som sedan en tid tillbaka arbetar hemma vid datorn och skriver texter för Internet inom reklambranschen. Han spelar klassisk gitarr och vill bygga ett halmhus om han vinner pengar.

Fråga 1: *Hur gammal är han?*

Bedömt som korrekt (2p): 35 år

Bedömt som tveksamt (1p): –

Fråga 2: *Var befinner han sig när han arbetar?*

Bedömt som korrekt (2p): hemma

Bedömt som tveksamt (1p): vid/med/framför datorn; i Århus (geografiskt korrekt angivelse)

Fråga 3: *I vilken bransch har han arbetat i flera år?*

Bedömt som korrekt (2p): reklambranschen

Bedömt som tveksamt (1p): texter till Internet; författar texter till Internet

Fråga 4: *Vad spelar han på fritiden?*

Bedömt som korrekt (2p): klassisk gitarr

Bedömt som tveksamt (1p): elgitarr

Fråga 5: *Vad ska han göra om han vinner massa pengar?*

Bedömt som korrekt (2p): bygga ett halmhus

Bedömt som tveksamt (1p): köpa ett hus; bygga om ett hus; hus

5.3 Norsk videosekvens

Innehåll i korthet: intervjupersonen är en man som jobbar som redaktör för en tidning och skriver bridgespalter samt korsordspalter som andra tidningar köper. Han har levt av sitt yrke i 20 år. Hans vänner i bridgeklubben sitter hemma och är beredda att hjälpa honom att besvara tävlingsfrågorna.

Fråga 1: *Vilket yrke har han?*

Bedömt som korrekt (2p): redaktör för en tidning; redaktör för en pressbyrå; radaktor/radaktör/readektor (p.g.a. tendensen i danska att *re-* övergår till *ra-* framför dentaler och alveolarer ges 2p även för varianterna).

Bedömt som tveksamt (1p): redaktör för något; redaktör plus något annat; pressbyrå/Pressbyrån (språkrelaterat; *Pressbyrå(n)* på svenska är något helt annat).

Fråga 2: *Vem är det som köper hans tjänster?*

Bedömt som korrekt (2p): tidningar

Bedömt som tveksamt (1p): tidningsbyråer

Fråga 3: *Han skriver en bridgespalt och dessutom gör han något annat. Vad är det?*

Bedömt som korrekt (2p): korsord; kryssord (språkrelaterat: svenska); kryss (språkrelaterat: svenska)

Bedömt som tveksamt (1p): löser korsord; krysspalt (språkrelaterat: svenska); kryssord (språkrelaterat: svenska)

Fråga 4: *Han har folk sittande hemma som kan hjälpa honom. Vilka är det?*

Bedömt som korrekt (2p): *bridgeklubben; bridgevänner; klubben; klubbkamrater*

Bedömt som tveksamt (1p): någon *klubb*; 30 stycken/vänner/kompisar

Fråga 5: *Hur länge har han levt av sitt yrke?*

Bedömt som korrekt (2p): *20 år*

Bedömt som tveksamt (1p): –

5.4 Engelsk videosekvens

Innehåll i korthet: intervjupersonen är pilot. Han svarar fel på den sista frågan om vad *Paul Jones* är (en dans och inte en sorts äpple), något som hans vänner och kollegor ofta återkommer till eftersom de tyckte att svaret var uppenbart. För de pengar han vunnit har han hjälpt sina vänner ekonomiskt så att de skulle kunna resa iväg på semester samt själv rest till Antarktis och därtill köpt en motorcykel.

Fråga 1: *Den tävlande missar frågan om vad 'Paul Jones' är. Vilket är det riktiga svaret på frågan?*

Bedömt som korrekt (2p): *en dans*

Bedömt som tveksamt (1p): *'B'* (betecknar bokstaven för det svarsalternativ som *dans* utgjorde); *a dance* (p.g.a. ljudlikheten mellan det skandinaviska ordet och det engelska).

Fråga 2: *Hans vänner och kollegor har uttalat sig om svaret på den fråga han missade. Vad tycker de om svaret?*

Bedömt som korrekt (2p): *att svaret var enkelt/solklart/uppenbart; att han borde ha kunnat svaret*

Bedömt som tveksamt (1p): *de retade honom för svaret; att svaret var dåligt; att de kände till svaret; de förstod inte/tyckte att det var konstigt att han inte kunde svaret*

Fråga 3: *Han har delat med sig av prispengarna till sina vänner. Vad har han gett dem ekonomiska bidrag till?*

Bedömt som korrekt (2p): *ferie/ferieresa/resa*

Bedömt som tveksamt (1p): *ferier* + ett felaktigt svar

Fråga 4: *Vart har han rest för prispengarna?*

Bedömt som korrekt (2p): *Antarktis/Antarctic; Sydpolen; Arktis; Nordpolen*

Bedömt som tveksamt (1p): –

Fråga 5: *Vad har han köpt för prispengarna?*

Bedömt som korrekt (2p): *en motorcykel/motorcycle* (jfr resonemanget om *Antarktis/Antarctic*)

Bedömt som tveksamt (1p): *motorbike; cykel*

BILAGA 6 Rättningsprinciper för nyhetsuppläsning

Frågorna presenteras av utrymmesskäl endast på svenska. De understrukna leden visar vad som motiverar poängen i de fall det rör sig om sammansättningar, uttryck etc. Som påpekades i avsnitt 3.1 och 3.2 resulterar ett korrekt svar i kombination med ett felaktigt svar i de flesta fall i poängavdrag.

6.1 Kängurutexten

Innehåll i korthet: kängurun Jerry har infångats efter att varit på rymmen i Köpenhamn i två månaders tid. Under tiden i frihet har han lyckats skaffa mat på egen hand och kommit oskadd från en bilolycka. Jerry kunde springa med en hastighet av 60 km/h, vilket gjorde honom svår att fånga in. Polisen fick till slut stopp på honom med hjälp av en bedövningspil och kunde ge honom ett nytt hem i en djurpark.

Fråga 1: *Hur länge var kängurun på fri fot?*

Bedömt som korrekt (2p): *2 månader*

Bedömt som tveksamt (1p): *1–2 månader*; 2 (d.v.s. utan enhetsangivelse; jfr norsk video, fråga 5, och fråga 3 nedan)

Fråga 2: *Hur fick man stopp på kängurun?*

Bedömt som korrekt (2p): *bedövningspil, skjutet med bedövning*

Bedömt som tveksamt (1p): *bedövning/bedövad/sövd; bedövningsgevär/-spruta/-piller/-pistol; sovmedicin/sovpiller*

Fråga 3: *Hur fort kunde Jerry springa?*

Bedömt som korrekt (2p): *60 km/h/60 km/60* (d.v.s. korrekt med eller utan enhet pga. att hastighet vanligtvis mäts i km/h; jfr fråga 1 ovan och norsk video, fråga 5).

Bedömt som tveksamt (1p): –

Fråga 4: *Hur mätte polisen farten?*

Bedömt som korrekt (2p): *med radar*

Bedömt som tveksamt (1p): *rater/radere/rarder* (d.v.s. olika stavningsvarianter); *hastighetskontrollgrej; sonar*

Fråga 5: *Vad var veterinärerna mest förvånade över?*

Bedömt som korrekt (2p): *att kängurun klarade att skaffa mat under så lång tid*

Bedömt som tveksamt (1p): *att kängurun hade överlevt; att den hade klarat livet etc.; mat*

6.2 Grodtexten

Innehåll i korthet: invånarna i USA uppmanas att gå ut i naturen om natten för att lyssna efter grodor och därmed öka intresset för och skapa diskussion om miljön. Grodorna håller till i sankmarker, och man kan inte se dem i mörkret på grund av deras färger utan måste lyssna efter dem. Hörförståelsetexten om grodor är svårare än den om kängurun Jerry, och detta avspeglas tydligt i informanternas svar (se vidare sektion 3.2 och 3.5).

Fråga 1: *Vilket slags djur handlar texten om?*

Bedömt som korrekt (2p): *grodor/paddor* (språkrelaterat; endast korrekt för svenska), *frosker* (språkrelaterat; endast korrekt för norska), *frøer* (språkrelaterat; endast korrekt för danska)

Bedömt som tveksamt (1p): –

Fråga 2: *Varför måste man lyssna efter dem?*

Bedömt som korrekt (2p): allt med kamouflage/skyddsfärg; *de är svåra att se*; *man kan inte se dem*; *man hör dem bättre än man ser dem*

Bedömt som tveksamt (1p): *de kväker*; *det är mörkt ute*; *för att kunna hitta dem/räkna dem*; *de byter färg efter miljön*; *de är ute om natten*

Fråga 3: *Var lever det här djuret?*

Bedömt som korrekt (2p): alla typer av sankmarker (*kärr* med många stavningsvarianter – *sumpmark*, *fuktig miljö*; dock inte genomgående våt miljö, dvs. sjöar).

Bedömt som tveksamt (1p): *Amerika/USA* (d.v.s. rent geografisk angivelse, jfr dansk video, fråga 2)

Fråga 4: *Hur många delstater är inblandade?*

Bedömt som korrekt (2p): 47

Bedömt som tveksamt (1p): –

Fråga 5: *Vad vill man skapa debatt om?*

Bedömt som korrekt (2p): *miljön*

Bedömt som tveksamt (1p): *naturskydd*; *intresse för djur och natur*; *rädda naturen*; *skydda naturliga omgivningar*, *ge myndigheterna upplysningar*

BILAGA 7. Antal deltest

Varje testperson har normalt gjort två språktest vilka innefattar tre deltest vardera.

Tabell B7:1. Gymnasieundersökningen – Antal deltest fördelade på testspråk och undersökningsort

Ort	Danska						Svenska						Norska						Engelska					
	Video	Käng	Grod	Tinn	Drog		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog	
ÅH	39	21	18	21	18		117	61	56	61	56		117	56	61	56	61		36	16	20	16	20	
KB	74	31	43	31	43		150	65	85	65	85		150	85	65	85	65		74	43	31	43	31	
MÖ	110	51	59	51	59		31	21	10	21	10		110	59	51	59	51		31	10	21	10	21	
ST	146	79	67	79	67		47	20	27	20	27		146	67	79	67	79		44	25	19	25	19	
OS	104	52	52	52	52		104	52	52	52	52		41	23	18	23	18		41	18	23	18	23	
BG	199	88	111	88	111		199	111	88	111	88		37	16	21	16	21		37	21	16	21	16	
MH	47	22	25	22	25		19	19	0	19	0		47	25	22	25	22		19	0	19	0	19	
HF	61	18	43	18	43		67	46	21	46	21		82	25	57	25	57		48	40	8	40	8	
VA	52	19	33	19	33		47	21	26	21	26		36	20	16	20	16		53	34	19	34	19	
JY	35	35	0	35	0		63	0	63	0	63		79	44	35	44	35		51	35	16	35	16	
TH	47	23	24	23	24		24	24	0	24	0		39	16	23	16	23		16	0	16	0	16	
RV	96	47	49	47	49		56	34	22	34	22		81	34	47	34	47		41	22	19	22	19	
AK	48	36	12	36	12		51	15	36	15	36		26	12	14	12	14		29	14	15	14	15	
NU	31	11	20	11	20		20	20	0	20	0		11	0	11	0	11		0	0	0	0	0	
Summa	1089	533	556	533	556		995	509	486	509	486		1002	482	520	482	520		520	278	242	278	242	

Tabell B7:2. Gymnasieundersökningen – Antal deltest fördelade på testspråk, hemspråk och land

Land	Hem-språk	Danska						Svenska						Norska						Engelska					
		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog	
DK	DA	90	45	45	45	45		198	103	95	103	95		198	95	103	95	103		90	45	45	45	45	
DK	INV	23	7	16	7	16		69	23	46	23	46		69	46	23	46	23		20	14	6	14	6	
SE	SV	174	85	89	85	89		48	29	19	29	19		174	89	85	89	85		48	19	29	19	29	
SE	INV	82	45	37	45	37		30	12	18	12	18		82	37	45	37	45		27	16	11	16	11	
NO	NO	228	104	124	104	124		228	124	104	124	104		66	29	37	29	37		66	37	29	37	29	
NO	INV	75	36	39	36	39		75	39	36	39	36		12	10	2	10	2		12	2	10	2	10	
FI	SV	92	32	60	32	60		56	19	37	19	37		92	60	32	60	32		56	37	19	37	19	
FI	FI	103	62	41	62	41		140	67	73	67	73		152	54	98	54	98		115	72	43	72	43	
TH	FO	47	23	24	23	24		24	24	0	24	0		39	16	23	16	23		16	0	16	0	16	
IS	IS	144	83	61	83	61		107	49	58	49	58		107	46	61	46	61		70	36	34	36	34	
NU	GR	17	5	12	5	12		12	12	0	12	0		5	0	5	0	5		0	0	0	0	0	
NU	GD	14	6	8	6	8		8	8	0	8	0		6	0	6	0	6		0	0	0	0	0	
Summa		1089	533	556	533	556		995	509	486	509	486		1002	482	520	482	520		520	278	242	278	242	

Tabell B7:3. Gymnasieundersökningen – Antal deltest fördelade på testspråk, hemspråk och undersökningsort

Ort	Språk	Danska						Svenska						Norska						Engelska					
		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog	
ÅH	DA	34	19	15	19	15		92	59	33	59	33		92	33	59	33	59		34	15	19	15	19	
ÅH	INV	5	2	3	2	3		25	2	23	2	23		25	23	2	23	2		2	1	1	1	1	
KB	DA	56	26	30	26	30		106	44	62	44	62		106	62	44	62	44		56	30	26	30	26	
KB	INV	18	5	13	5	13		44	21	23	21	23		44	23	21	23	21		18	13	5	13	5	
MÖ	SV	87	44	43	44	43		26	20	6	20	6		87	43	44	43	44		26	6	20	6	20	
MÖ	INV	23	7	16	7	16		5	1	4	1	4		23	16	7	16	7		5	4	1	4	1	
ST	SV	87	41	46	41	46		22	9	13	9	13		87	46	41	46	41		22	13	9	13	9	
ST	INV	59	38	21	38	21		25	11	14	11	14		59	21	38	21	38		22	12	10	12	10	
OS	NO	87	47	40	47	40		87	40	47	40	47		37	19	18	19	18		37	18	19	18	19	
OS	INV	17	5	12	5	12		17	12	5	12	5		4	4	0	4	0		4	0	4	0	4	
BG	NO	141	57	84	57	84		141	84	57	84	57		29	10	19	10	19		29	19	10	19	10	
BG	INV	58	31	27	31	27		58	27	31	27	31		8	6	2	6	2		8	2	6	2	6	
MH	SV	47	22	25	22	25		19	19	0	19	0		47	25	22	25	22		19	0	19	0	19	
HF	SV	33	10	23	10	23		19	0	19	0	19		33	23	10	23	10		19	19	0	19	0	
VA	SV	12	0	12	0	12		18	0	18	0	18		12	12	0	12	0		18	18	0	18	0	
HF	FI	28	8	20	8	20		48	46	2	46	2		49	2	47	2	47		29	21	8	21	8	
VA	FI	40	19	21	19	21		29	21	8	21	8		24	8	16	8	16		35	16	19	16	19	
JY	FI	35	35	0	35	0		63	0	63	0	63		79	44	35	44	35		51	35	16	35	16	
TH	FO	47	23	24	23	24		24	24	0	24	0		39	16	23	16	23		16	0	16	0	16	
RV	IS	96	47	49	47	49		56	34	22	34	22		81	34	47	34	47		41	22	19	22	19	
AK	IS	48	36	12	36	12		51	15	36	15	36		26	12	14	12	14		29	14	15	14	15	
NU	GR	17	5	12	5	12		12	12	0	12	0		5	0	5	0	5		0	0	0	0	0	
NU	GD	14	6	8	6	8		8	8	0	8	0		6	0	6	0	6		0	0	0	0	0	
Summa		1089	533	556	533	556		995	509	486	509	486		1002	482	520	482	520		520	278	242	278	242	

Tabell B7:4 Föräldraundersökningen – Antal deltest gjorda av föräldrar fördelade på testspråk och undersökningsort

Ort	Danska					Svenska					Norska				
Test	Video	Käng	Grod	Tinn	Drog	Video	Käng	Grod	Tinn	Drog	Video	Käng	Grod	Tinn	Drog
AH						18	7	11	7	11	18	11	7	11	7
KB						46	18	28	18	28	46	28	18	28	18
MÖ	35	15	20	15	20						35	20	15	10	15
ST	12	7	5	7	5						12	5	7	5	7
OS	34	23	11	23	11	34	11	23	11	23					
BG	25	12	13	12	13	25	13	12	13	12					
Summa	106	57	49	57	49	123	49	74	49	74	111	64	47	54	47

Tabell B7:5 Föräldraundersökningen – Antal deltest gjorda av barn fördelade på testspråk och undersökningsort

Ort	Danska					Svenska					Norska				
Test	Video	Käng	Grod	Tinn	Drog	Video	Käng	Grod	Tinn	Drog	Video	Käng	Grod	Tinn	Drog
ÅH						11	3	8	3	8	11	8	3	8	3
KB						25	3	22	3	22	25	22	3	22	3
MÖ	20	8	12	8	12						20	12	8	12	8
ST	12	7	5	7	5						12	5	7	5	7
OS	30	16	14	16	14	30	14	16	14	16					
BG	18	10	8	10	8	18	8	10	8	10					
Summa	80	41	39	41	39	84	28	56	28	56	68	47	21	47	21

BILAGA 8 Resultat på deltest (maxpoäng på alla deltest är 10)

Tabell B8:1. Gymnasieundersökningen – Genomsnittligt resultat för deltesten fördelat på testspråk och undersöksort

Ort		Danska						Svenska						Norska						Engelska					
Test		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog	
ÅH		9,08	8,81	7,78	6,62	6,78		1,58	4,46	0,88	6,28	6,91		2,13	4,13	2,75	6,64	8,18		6,58	8,00	5,50	8,25	4,50	
KB		9,27	7,42	7,47	5,52	6,05		1,48	4,57	1,02	5,11	7,04		1,51	4,68	2,29	6,69	7,63		5,45	6,28	4,65	7,37	2,42	
MÖ		5,45	3,51	2,20	5,82	6,54		8,42	9,38	5,80	8,57	5,90		3,66	8,12	2,80	6,66	4,25		7,06	4,90	7,67	5,70	8,00	
ST		2,86	1,72	0,67	5,20	4,78		8,19	9,05	7,37	7,90	7,11		3,97	7,75	3,57	6,49	4,57		6,45	7,80	7,58	7,36	7,16	
OS		6,32	5,75	2,41	7,53	7,76		4,61	8,37	5,84	7,50	7,59		8,03	8,63	8,24	7,25	7,14		7,59	6,48	6,50	7,24	3,88	
BG		6,56	6,54	1,79	7,85	7,60		3,61	7,88	5,37	6,40	7,85		7,61	9,70	7,83	8,22	6,61		7,20	7,44	7,57	6,83	8,57	
MH		3,06	0,60	0,65	4,50	6,13		6,21	-	7,32	-	6,05		3,27	5,74	1,80	6,48	4,20		6,00	7,37	-	7,42	-	
HF		2,66	0,56	0,42	3,94	4,37		2,70	4,35	6,62	7,17	6,00		1,70	5,52	0,51	6,08	3,67		5,96	7,00	6,75	7,70	6,63	
VA		2,02	0,21	0,61	1,84	3,45		3,83	3,24	4,96	4,62	6,58		1,61	5,80	0,25	5,70	3,25		5,68	7,53	5,37	7,47	5,47	
JY		2,26	0,71	-	2,66	-		1,60	-	0,44	-	5,81		0,56	1,00	0,71	3,50	4,00		5,47	6,66	4,00	8,03	3,63	
TH		9,60	9,48	6,96	8,35	5,71		4,25	6,38	-	6,63	-		5,56	8,69	6,48	7,06	9,04		6,44	-	7,94	-	8,44	
RV		6,05	3,28	2,80	5,43	7,55		1,55	3,82	1,14	5,29	5,45		0,51	3,88	2,85	5,82	6,06		5,78	6,55	8,47	6,32	8,00	
AK		6,81	4,92	1,75	5,00	8,50		2,22	5,00	0,78	6,07	5,81		0,69	4,50	3,64	5,58	7,86		6,83	9,14	7,93	8,50	7,20	
NU		8,00	7,45	5,70	5,45	5,05		1,05	1,65	-	4,00	-		1,82	-	1,73	-	7,64		-	-	-	-	-	

Tabell B8:2. Gymnasieundersökningen – Genomsnittligt resultat för deltesten fördelat på testspråk, hemspråk och land

Land	Hem- språk	Danska						Svenska						Norska						Engelska					
		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog	
Test	Språk																								
DK	DA	9,30	8,51	7,69	6,29	6,69		1,61	4,74	1,11	5,90	7,05		1,88	5,22	2,64	6,69	8,00		6,12	7,38	5,29	8,20	3,38	
DK	INV	8,83	4,57	7,19	3,86	5,06		1,28	3,52	0,67	4,65	6,85		1,49	2,89	1,96	6,63	7,43		4,45	4,71	2,67	5,71	2,17	
SE	SV	4,47	3,14	1,53	6,12	5,83		9,146	9,483	7,421	8,76	6,79		3,97	8,28	3,82	6,81	4,69		7,29	7,53	7,66	7,32	8,21	
SE	INV	2,93	1,07	1,05	4,18	5,05		6,90	8,58	6,44	7,00	6,78		3,55	7,05	2,22	6,00	3,98		5,67	6,31	7,55	6,38	6,00	
NO	NO	6,96	6,78	2,50	7,90	8,21		4,78	8,68	6,26	7,66	8,34		7,86	9,38	8,00	8,31	6,89		7,47	6,89	7,14	7,16	7,17	
NO	INV	4,69	3,92	1,31	6,92	6,10		2,72	6,74	3,94	5,51	5,81		7,50	8,90	9,00	6,40	7,00		6,92	7,50	7,10	5,00	5,10	
FI	SV	3,39	1,69	1,12	5,56	6,68		7,89	9,58	7,16	8,21	6,43		3,55	7,35	3,00	7,18	3,97		7,38	7,57	8,63	7,57	7,42	
FI	FI	1,95	0,53	0,17	2,48	2,17		1,41	4,00	0,42	6,37	5,82		0,60	1,15	0,41	3,37	3,66		5,44	6,79	5,12	7,82	5,00	
TH	FO	9,60	9,48	6,96	8,35	5,71		4,25	6,38	-	6,63	-		5,56	8,69	6,48	7,06	9,04		6,44	-	7,94	-	8,44	
IS	IS	6,31	3,99	2,59	5,24	7,74		1,87	4,18	0,91	5,53	5,67		0,55	4,04	3,03	5,76	6,48		6,21	7,56	8,24	7,17	7,65	
NU	GR	7,00	6,80	4,75	5,40	4,58		0,83	1,50	-	3,50	-		2,00	-	0,80	-	7,00		-	-	-	-	-	
NU	GD	9,21	8,00	7,13	5,50	5,75		1,38	1,88	-	4,75	-		1,67	-	2,50	-	8,17		-	-	-	-	-	

Tabell B8:3. Gymnasieundersökningen – Genomsnittligt resultat för deltesten fördelat på testspråk, hemspråk och undersökningsort

Ort	Språk	Danska					Svenska					Norska					Engelska				
		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog	Video	Käng	Grod	Tinn	Drog	Video	Käng	Grod	Tinn	Drog	Video	Käng	Grod	Tinn	Drog
ÅH	DA	9,21	9,00	7,87	6,95	6,93	1,65	4,51	1,18	6,32	7,12	2,39	5,52	2,75	6,82	8,22	6,65	7,87	5,79	8,20	4,74
ÅH	INV	8,20	7,00	7,33	3,50	6,00	1,32	3,00	0,43	5,00	6,61	1,16	2,13	3,00	6,39	7,00	5,50	10,00	0,00	9,00	0,00
KB	DA	9,36	8,15	7,60	5,81	6,57	1,58	5,05	1,06	5,34	7,02	1,43	5,06	2,50	6,63	7,70	5,80	7,13	4,92	8,20	2,38
KB	INV	9,00	3,60	7,15	4,00	4,85	1,25	3,57	0,91	4,62	7,09	1,68	3,65	1,86	6,87	7,48	4,33	4,31	3,20	5,46	2,60
MÖ	SV	5,74	3,73	2,33	6,18	6,74	9,04	9,35	7,00	8,60	5,50	3,60	8,26	3,16	6,86	4,34	7,46	5,33	7,65	6,00	8,10
MÖ	INV	4,39	2,14	1,88	3,57	6,00	5,20	10,00	4,00	8,00	6,50	3,91	7,75	0,57	6,13	3,71	5,00	4,25	8,00	5,25	6,00
ST	SV	3,21	2,51	0,78	6,05	4,98	9,27	9,78	7,62	9,11	7,38	4,34	8,30	4,54	6,76	5,07	7,09	8,54	7,67	7,92	8,44
ST	INV	2,36	0,87	0,43	4,29	4,33	7,24	8,45	7,14	6,91	6,86	3,41	6,52	2,53	5,90	4,03	5,82	7,00	7,50	6,75	6,00
OS	NO	6,91	6,72	2,73	7,86	8,27	5,34	8,69	6,72	8,10	8,56	7,93	8,40	8,16	7,70	7,16	7,83	6,37	6,40	7,47	3,80
OS	INV	4,86	3,97	1,44	6,94	6,15	2,84	7,37	4,23	5,63	5,81	8,38	9,00	9,00	6,50	7,00	6,75	7,50	6,67	5,00	4,00
BG	NO	7,03	6,85	2,03	7,96	8,08	3,86	8,65	5,70	6,75	8,06	7,81	9,89	7,83	8,63	6,61	7,19	7,44	7,53	6,83	8,95
BG	INV	4,12	3,60	1,00	6,80	6,00	2,29	5,33	2,20	5,25	5,80	5,75	8,75	0,00	6,25	0,00	7,25	0,00	7,75	0,00	6,75
MH	SV	3,55	2,18	1,44	6,05	7,52	9,37	9,58	0,00	8,21	0,00	3,77	8,20	3,55	7,72	3,86	9,11	0,00	8,63	0,00	7,42
HF	SV	3,06	0,60	0,65	4,50	6,13	6,21	-	7,32	-	6,05	3,27	5,74	1,80	6,48	4,20	6,00	7,37	0,00	7,42	0,00
VA	SV	3,67	-	1,33	-	6,00	8,11	-	7,00	-	6,83	3,50	8,67	-	7,42	-	7,00	7,78	-	7,72	-
HF	FI	2,18	0,50	0,15	3,25	2,35	1,31	4,35	0,00	7,17	5,50	0,63	3,00	0,23	1,50	3,55	5,93	6,67	6,75	7,95	6,63
VA	FI	1,53	0,21	0,19	1,84	2,00	1,17	3,24	0,38	4,62	6,00	0,67	1,50	0,25	3,13	3,25	5,00	7,25	5,37	7,19	5,47
JY	FI	2,26	0,71	-	2,66	-	1,60	-	0,44	-	5,81	0,56	1,00	0,71	3,50	4,00	5,47	6,66	4,00	8,03	3,63
TH	FO	9,60	9,48	6,96	8,35	5,71	4,25	6,38	0,00	6,63	0,00	5,56	8,69	6,48	7,06	9,04	6,44	0,00	7,94	0,00	8,44
RV	IS	6,05	3,28	2,80	5,43	7,55	1,55	3,82	1,14	5,29	5,45	0,51	3,88	2,85	5,82	6,06	5,78	6,55	8,47	6,32	8,00
AK	IS	6,81	4,92	1,75	5,00	8,50	2,22	5,00	0,78	6,07	5,81	0,69	4,50	3,64	5,58	7,86	6,83	9,14	7,93	8,50	7,20
NU	GR	7,00	6,80	4,75	5,40	4,58	0,83	1,50	-	3,50	-	2,00	-	0,80	-	7,00	-	-	-	-	-
NU	GD	9,21	8,00	7,13	5,50	5,75	1,38	1,88	-	4,75	-	1,67	-	2,50	-	8,17	-	-	-	-	-

Tabell B8:4 Föräldraundersökningen – Genomsnittligt resultat för föräldrarnas deltesten fördelat på testspråk och ort

Ort	Danska						Svenska						Norska					
	Video	Käng	Grod	Tinn	Drog		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog	
ÅH	-	-	-	-	-	-	3,89	5,71	4,27	6,86	8,09	-	4,72	8,73	4,14	7,27	7,00	-
KB	-	-	-	-	-	-	5,41	4,67	4,79	8,39	8,07	-	5,20	8,21	6,78	7,93	7,67	-
MÖ	7,69	6,73	6,00	8,40	7,70	-	-	-	-	-	-	-	5,34	8,50	5,27	8,20	6,93	-
ST	8,08	6,29	2,60	8,29	7,80	-	-	-	-	-	-	-	7,42	9,00	6,71	7,20	8,43	-
OS	8,41	8,78	5,55	8,61	10,00	-	7,29	9,18	7,17	9,45	9,26	-	-	-	-	-	-	-
BG	7,96	7,17	4,85	8,67	8,31	-	6,16	8,92	7,08	8,85	8,33	-	-	-	-	-	-	-

Tabell B8:5 Föräldraundersökningen – Genomsnittligt resultat föräldrarnas barns deltest fördelat på testspråk och ort

Ort	Danska						Svenska						Norska					
	Video	Käng	Grod	Tinn	Drog		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog		Video	Käng	Grod	Tinn	Drog	
ÅH	-	-	-	-	-	-	1,82	5,25	2,43	4,75	7,00	-	2,55	7,00	3,00	6,57	8,75	-
KB	-	-	-	-	-	-	1,08	4,67	1,55	4,67	7,59	-	1,64	5,55	2,00	7,09	7,00	-
MÖ	6,55	3,88	2,50	5,88	7,00	-	-	-	-	-	-	-	4,10	8,00	3,88	7,33	3,50	-
ST	4,42	2,86	1,80	6,14	5,60	-	-	-	-	-	-	-	5,17	8,80	4,71	7,20	5,86	-
OS	7,40	7,19	2,86	8,00	8,21	-	5,50	9,07	6,31	8,71	8,50	-	-	-	-	-	-	-
BG	6,72	8,40	1,63	8,20	7,50	-	3,89	7,75	6,80	6,63	8,40	-	-	-	-	-	-	-

BILAGA 9 Ordkunskapstestet – Grannspråk

Drogtexen: utvalda ord inklusive frekvens i absoluta tal för de olika svarsalternativen:

Tabell: 9:1a. För svenskar/enkätspåk svenska: norsk text, bokmål. Totalt antal testpersoner: 69. Antalet icke ifyllda svar redovisas inte.

Testord	Alternativ A	Alternativ B	Alternativ C	Alternativ D
1. selv-følgelig	företrädesvis 3	ofta 5	givetvis 32	självmant 23
2. varig	slumpmässigt 1	allvarligt 47	obotligt 5	för lång tid 14
3. stoffer	ämnen 7	material 5	recept 1	droger 51
4. ulovlige	obrukbara 2	olovliga 6	olagliga 58	onyttiga 0
5. forskjell	skillnad 23	anledning 15	fördel 23	förhoppning 4
6. fordi	trots att 19	eftersom 40	bara om 2	så fort som 4
7. støtte	mothugg 5	medhåll 33	förståelse 10	uppmuntran 16
8. vansk-ligere	straffbart 5	vanligare 28	obehagligare 3	svårare 26
9. lov-givning	tillåtelse 30	lagstiftning 31	utgifter 4	varningar 0
10. strekker	avgör 18	slår 8	räcker 23	passar 12

Tabell: 9:1b. För svenskar/enkätspåk svenska: norsk text, nynorska. Totalt antal testpersoner: 82. Antalet icke ifyllda svar redovisas inte.

Testord	Alternativ A	Alternativ B	Alternativ C	Alternativ D
1. sjølvsagt	företrädesvis 4	ofta 10	givetvis 32	självmant 32
2. varig	slumpmässigt 2	allvarligt 47	obotligt 10	för lång tid 22
3. stoff	ämnen 17	material 9	recept 1	droger 52
4. ulovlege	obrukbara 4	olovliga 20	olagliga 55	onyttiga 1
5. ikkje	inte 66	egentligen 2	normalt 10	kanske 3
6. fordi	trots att 24	eftersom 50	bara om 2	så fort som 3
7. stønad	mothugg 6	medhåll 36	förståelse 18	uppmuntran 21
8. vanske-legare	straffbart 17	vanligare 30	obehagligare 8	svårare 26
9. lovgivning	tillåtelse 37	lagstiftning 38	utgifter 1	varningar 6
10. strekk	avgör 31	slår 8	räcker 34	passar 7

Tabell: 9:1c För svenskar/enkätspråk svenska: dansk text. Totalt antal testpersoner: 126. Antalet icke ifyllda svar redovisas inte.

Testord	Alternativ A	Alternativ B	Alternativ C	Alternativ D
1. selvfølgelig	företrädesvis 7	ofta 5	givetvis 75	självmant 31
2. nogle	viktiga 10	många 10	nya 22	några 84
3. varigt	för lång tid 46	allvarligt 57	obotligt 18	slumpmässigt 2
4. stoffer	recept 3	material 7	ämnen 40	droger 75
5. ulovlige	olagliga 108	olovliga 17	obrukbara 1	onyttiga 0
6. forskel	anledning 6	skillnad 69	fördel 44	förhoppning 7
7. fordi	trots att 38	eftersom 77	bara om 4	så fort som 6
8. især	i båda fallen 20	bara 24	ändå 16	särskilt 63
9. lovgivninger	tillåtelse 29	lagstiftning 89	utgifter 2	varningar 6
10. slår	avgör 45	slår 21	räcker 56	passar 3

Tinnitustexten: utvalda ord inklusive frekvens i absoluta tal för de olika svarsalternativen.

Tabell: 9:1d. För svenskar/enkätspråk svenska: norsk text, bokmål. Totalt antal testpersoner: 84. Antalet icke ifyllda svar redovisas inte.

Testord	Alternativ A	Alternativ B	Alternativ C	Alternativ D
1. lidelsen	plågan 39	lidelsen 8	åkomman 31	fenomenet 4
2. fortsatt	ofta 28	fortsättningsvis 12	fortløpande 2	fortfarande 41
3. arbeidsevnen	arbetsförmågan 64	arbetsviljan 11	arbetstid 5	arbetsinsats 4
4. tapt	avsatt 12	inarbetad 4	förlorad 60	kommande 6
5. kun	bara 51	minst 21	kanske 5	vanligen 6
6. skritt	tendens 8	steg 62	tanke 5	avtal 6
7. ifølge	trots 22	enligt 37	i motsats till 21	inkluderat 3
8. sannsynlig	förhoppningsvis 8	omöjligt 2	givet 3	sannolikt 70
9. vurderer	antas 7	övertäger 64	verkar 8	vill 3
10. rammer	angår 3	slår ut 2	drabbar 78	lamslår 1

Tabell: 9:1e. För svenskar/enkätpråk svenska: norsk text, nynorska. Totalt antal testpersoner: 67. Antalet icke ifyllda svar redovisas inte.

Testord	Alternativ A	Alternativ B	Alternativ C	Alternativ D
1. lidinga	plågan 14	lidelsen 18	åkomman 24	fenomenet 2
2. framleis	ofta 28	fortsättningsvis 4	fortlöpande 6	fortfarande 28
3. arbeidsevna	arbetsförmågan 43	arbetsviljan 7	arbetstid 13	arbetsinsats 4
4. tapt	avsatt 1	inarbetad 3	förlorad 58	kommande 5
5. berre	bara 48	minst 10	kanske 1	vanligen 5
6. tilbod	anspråk 4	möjlighet 41	försök 4	tillbud 17
7. sannsynleg	förhoppningsvis 10	sannolikt 51	givet 2	omöjligt 1
8. vurderer	antas 2	vill 10	verkar 6	överväger 48
9. rammar	angår 1	drabbar 62	slår ut 3	lamslår 1
10. sjå bort frå	så ofta 1	gå bort från 3	bortse från 61	utgå från 2

Tabell: 9:1f. För svenskar/enkätpråk svenska: dansk text. Totalt antal testpersoner: 130. Antalet icke ifyllda svar redovisas inte.

Testord	Alternativ A	Alternativ B	Alternativ C	Alternativ D
1. lidelsen	plågan 50	lidelsen 42	åkomman 23	fenomenet 3
2. fortsat	ofta 30	fortsättningsvis 26	fortlöpande 9	fortfarande 63
3. arbejds-evnen	arbetsförmågan 67	arbetsviljan 22	arbetstid 22	arbetsinsats 17
4. tabt	förlorad 100	inarbetad 7	avsatt 14	kommande 5
5. kun	bara 64	minst 33	kanske 15	vanligen 12
6. skridt	steg 64	tendens 13	tanke 18	avtal 27
7. ifølge	enligt 67	trots 34	i motsats till 14	inkluderat 9
8. sandsynlig	sannolikt 96	omöjligt 11	givet 3	förhoppningsvis 16
9. sag	sak 51	åtal 59	klagomål 13	räkning 3
10. rammer	drabbar 106	slår ut 8	angår 7	lamslår 5

Drogtexten: utvalda ord inklusive frekvens i absoluta tal för de olika svarsalternativen.
 Tabell: 9:2a. För norrman/enkätpråk norska: dansk text. Totalt antal testpersoner: 163.
 Antalet icke ifyllda svar redovisas inte.

Testord	Alternativ A	Alternativ B	Alternativ C	Alternativ D
1. der	der 9	dersom 1	som 130	de 17
2. pillet	medisinert 33	pisket 2	raknet 2	pirket 122
3. nogle	noen 151	nøkler 1	nagle 2	farlige 7
4. ved	vil 2	ved 4	vet 151	frykter 3
5. alene	kun 110	alle 29	ensom 12	alltid 5
6. åbenlyst	åpenbart 21	åpenlyst 142	lystbetonet 0	lystig 0
7. købe	selge 2	kjøpe 160	bekoste 0	kope 1
8. sværere	større 26	ulovlig 4	morsommere 2	vanskeligere 131
9. krybe	krype 74	gå 43	bryte 45	kjøre 0
10. uden om	utenfor 30	uten 2	utenom 116	gjennom 15

Tabell: 9:2b. För norrman/enkätpråk norska: svensk text. Totalt antal testpersoner: 140.
 Antalet icke ifyllda svar redovisas inte.

Testord	Alternativ A	Alternativ B	Alternativ C	Alternativ D
1. ämnen	emner 33	temaer 8	stoffer 93	saker 3
2. olagliga	ulagelige 9	ubeleilige 2	usaklige 5	ulovlige 123
3. avhålla	holde borte 118	holde ut 2	anholde 11	avgrense 7
4. skillnad	skille 20	søknad 5	forskjell 112	skade 2
5. tycker	synes 119	tror 9	aner 0	mener 8
6. därför att	for at 15	fordi 109	slik at 7	dersom 8
7. medhåll	medgang 8	støtte 127	holdepunkt 2	medynk 0
8. runt	foran 12	bak 8	over 5	utenom 104
9. lagstiftning	lagstiftelse 28	lovgivning 98	lagsmøte 2	bestemmelse 8
10. räcker	trekker 12	brukes 10	strekker til 73	fungerer 41

Tinnitustexten: utvalda ord inklusive frekvens i absoluta tal för de olika svarsalternativen.
 Tabell: 9:2c. För norrmän/enkätsspråk norska: dansk text. Totalt antal testpersoner: 140.
 Antalet icke ifyllda svar redovisas inte.

Testord	Alternativ A	Alternativ B	Alternativ C	Alternativ D
1. hedder	hater 6	redder 3	heter 117	hevder 3
2. klare	forklare 2	forstå 2	framstille 0	klare 135
3. køn	kjønn 137	køer 1	sider 0	kuer 1
4. fornylig	fullstendig 4	fornøyetlig 5	nylig 119	fornyet 12
5. spår	spår 123	spor 4	spør 8	spar 3
6. have	stille 11	ha 123	have 3	heve 2
7. skridt	skred 2	skritt 134	skryt 1	uting 2
8. opgørelse	erstatning 62	ansvar 3	avtale 11	oppgjør 61
9. der	som 2	det 121	der 14	dit 1
10. sager	saker 125	sager 2	ting 1	tilfeller 9

Tabell: 9:2d. För norrmän/enkätsspråk norska: svensk text. Totalt antal testpersoner: 163.
 Antalet icke ifyllda svar redovisas inte.

Testord	Alternativ A	Alternativ B	Alternativ C	Alternativ D
1. åkomman	utkommet 57	gjenkomsten 5	lidelsen 68	gjenkjenningen 21
2. fortfarande	fortløpande 33	framfarende 6	framtidig 3	framdeles 119
3. arbeids- förmågan	arbeids- evnen 102	arbeidsfor- muen 27	arbeidsfor- mannen 7	arbeids- lysten 21
4. ersättning	lønn 5	betaling 2	erstatning 156	bot 0
5. arbeids- inkomst	arbeidsinn- tekt 137	arbeids- kontrakt 4	arbeids- innsats 13	arbeids- forhold 5
6. förlorad	forloren 8	tapt 114	forskjellig 7	forlenget 25
7. bara	hele 6	kun 138	ca. 9	nesten 8
8. enligt	enslig 18	etter 24	på grunn av 44	ifølge 70
9. sannolikt	sannelig 18	sannsynlig 138	utrolig 3	sannferdig 0
10. drabbar	drasser 10	dratter 1	rammer 123	dreper 25

Drogtexten: utvalda ord inklusive frekvens i absoluta tal för de olika svarsalternativen.
 Tabell: 9:3a. För danskar/enkätspåk danska: norsk text, bokmål Tot. ant. testpers: 72.

Testord	Alternativ A	Alternativ B	Alternativ C	Alternativ D
1. vekker	vejrer 0	veksler 1	vækker 67	varsler 0
2. vært	forekommet 1	virket 3	blevet 0	været 65
3. pirket	pillet 60	peget 5	fumlet 3	jongleret 3
4. noen	nye 0	mange 0	nogle 72	nyttige 0
5. lista	listen 71	linjen 0	plakaten 1	licitation 0
6. nå	nok 12	nu 48	snart 10	allerede 2
7. forskjell	besvær 1	forskel 63	forandring 8	forhåbning 0
8. helse- direktoratet	socialmini- steriet 1	hospitalsaf- delingen 1	hovedkon- toret 0	sundheds- styrelsen 70
9. snike seg	tage sig en lur 1	stå på lur 0	liste sig 33	snyde sig 37
10. skjer	gennemføres 1	skildres 0	sker 71	skærpes 0

Tabell: 9:3b. För danskar/enkätspåk danska: norsk text, nynorska. Totalt antal
 testpersoner: 54. Antalet icke ifyllda svar redovisas inte.

Testord	Alternativ A	Alternativ B	Alternativ C	Alternativ D
1. vekkjer	vejrer 1	veksler 2	vækker 43	varsler 5
2. vore	forekommet 7	virket 14	blevet 3	været 26
3. pirka	pillet 39	peget 8	fumlet 6	jongleret 1
4. nokre	nye 5	mange 2	nogle 44	nyttige 3
5. lista	listen 51	linjen 1	plakaten 2	licitation 0
6. no	nok 2	nu 46	snart 3	allerede 2
7. skilnad	besvær 5	forskel 24	forandring 22	forhåbning 2
8. stønad	svar 3	modsigelse 4	opmuntring 5	støtte 42
9. helse- direktorate	hospitals- afdelingen 1	sundheds- styrelsen 49	hoved- kontoret 3	social- ministeriet 0
10. lure seg	tage sig en lur 5	stå på lur 2	liste sig 15	snyde sig 31

Tabell: 9:3c. För danskar/enkätspråk svenska. Totalt antal testpersoner: 141. Antalet icke ifyllda svar redovisas inte.

Testord	Alternativ A	Alternativ B	Alternativ C	Alternativ D
1. naturligtvis	ofte 2	garanteret 7	selvfølgelig 123	fortrinsvis 5
2. petat	jongleret 2	peget 19	fumlet 21	pillet 95
3. några	nogle 127	mange 2	nye 10	vigtige 0
4. ämnen	opskrifter 3	materiale 6	stoffer 80	emner 47
5. olagliga	ulovlige 135	upassende 0	ubrugelige 3	unyttige 0
6. skillnad	besvær 13	forskel 117	forandring 8	anledning 0
7. överväga	overvåge 27	overveje 110	beslutte 2	foretrække 0
8. steg	risiko 62	stykke 6	tendens 2	skridt 66
9. särskilt	særdeles 98	især 29	udelukkende 2	endda 5
10. lagstiftning	retningslinje 17	tilladelse 7	lovgivning 103	advarsel 8

Tinnitustexten: utvalda ord inklusive frekvens i absoluta tal för de olika svarsalternativen.

Tabell: 9:3d. För danskar/testspråk danska: norsk text, bokmål. Totalt antal testpersoner: 53. Antalet icke ifyllda svar redovisas inte.

Testord	Alternativ A	Alternativ B	Alternativ C	Alternativ D
1. om lag	om lidt 6	pr. definition 0	omtrent 46	ifølge loven 0
2. rammet	skadet 8	indbefattet 1	nævnt 0	ramt 44
3. hardt	hårdt 53	herligt 0	højt 0	hurtigt 0
4. noe	når 5	nye 0	noget 39	nok 9
5. framtidig	fremtidig 43	fremtrædende 1	frataget 7	fremdraget 1
6. ervervsevne	erhvervs- indtægt 5	arbejdsevne 44	erhvervelse 3	erhvervs- grundlag 0
7. ras	raseri 5	skred 6	race 5	række 36
8. forliket	forlangendet 1	forløbet 6	forlægget 4	forliget 40
9. flygere	flyttemænd 5	flyvere 22	pianister 6	flymekanikere 19
10. ettersom	trods det 0	ligesom 1	eftersom 50	efterhånden som 2

Tabell: 9:3e. För danskar/enkätspråk danska: norsk text, nynorska. Totalt antal testpersoner: 88. Antalet icke ifyllda svar redovisas inte.

Testord	Alternativ A	Alternativ B	Alternativ C	Alternativ D
1. framleis	først og fremmest 41	fremtidig 8	fremledes 13	fejlagitigt 14
2. om lag	om lidt 2	pr. definition 2	ifølge loven 3	omtrent 80
3. ramma	ramt 81	indbefattet 0	nævnt 2	skadet 3
4. hardt	herligt 0	højt 6	hårdt 78	hurtigt 1
5. noko	noget 68	når 1	nye 2	nok 14
6. framtidig	fremtrædende 4	fremtidig 62	frataget 19	fremdraget 0
7. ras	raseri 11	skred 8	race 2	række 60
8. forliket	forlangendet 0	forløbet 18	forlægget 4	forliget 59
9. flygarar	flyttemænd 9	flyvere 28	pianister 9	flymekanikere 30
10. ettersom	trods det 2	ligesom 0	eftersom 79	efterhånden som 1

Tabell: 9:3f. För danskar/enkätspråk danska: svensk text. Totalt antal testpersoner: 124. Antalet icke ifyllda svar redovisas inte.

Testord	Alternativ A	Alternativ B	Alternativ C	Alternativ D
1. åkomman	pågældende 27	udkommendet 8	lidelsen 65	vedkommende 13
2. drabbade	svækkede 30	draget 5	drattede 4	ramt 84
3. arbetsförmågan	arbejds- evnen 96	arbejds- formuen 13	arbejdsfor- manden 6	arbejdsfor- midleren 7
4. ur stånd	i god stand 3	i stand til 5	ude af stand til 114	ustandselig 1
5. ersättning	erstatning 120	afsætning 2	omsætning 2	indtægt 0
6. förlorad	forloren 10	tabt 74	foreløbig 29	forsikret 10
7. skadeståndsmål	skades- forsikringer 14	erstatningssag 18	skades- erstatning 34	skades- anmeldelse 51
8. utslaget	bekendt- gørelse 8	udslag 67	udtalelse 11	udfald 31
9. medger	formidler 11	indrømmer 11	måler 34	medgiver 65
10. sannolikt	rimeligt 8	sandt 7	sandsynligt 106	sandfærdigt 1

BILAGA 10 Ordkunskapstestet – Engelska

Tabell: 10:1 Drogtexten: orden och svarsalternativen i absoluta tal. Antalet icke ifyllda svar redovisas inte. Det korrekta alternativet är markerat med kursiv stil.

Testord	Alt f. danskar Totalt: 52	Ant.	Alt. f. norrmän Totalt: 39	Ant.	Alt. f. svenskar Totalt: 41	Ant.
1. lethal	A. lovlige B. hjemme-lavede C. <i>dødelige</i> D. farlige	8 10 11 12	A. lovlige B. hjemme-lagede C. <i>dødelige</i> D. farlige	6 12 16 3	A. lagliga B. hemgjorda C. <i>dödliga</i> D. farliga	4 11 22 3
2. intended	A. påbegyndt B. gennemført C. indsat D. <i>tilsigtet</i>	14 9 6 13	A. påbegynt B. gennemført C. skapt D. <i>ment</i>	3 13 - 21	A. påbörjade B. genomförda C. skapade D. <i>avsedda</i>	1 - 2 38
3. adjusted	A. <i>ændret</i> B. nydannet C. tilsat D. fjernet	16 12 14 11	A. <i>forandret</i> B. nyskapt C. ansatt D. fjernet	20 3 - 15	A. <i>förändrat</i> B. nyskat C. tillsatt D. tagit bort	21 - 18 2
4. refrain	A. holde op B. tvivle C. <i>afstå</i> D. påvirke	9 12 14 11	A. opphøre B. tvile C. <i>avstå</i> D. påvirkede	5 11 22 -	A. upphöra B. tveka C. <i>avstå</i> D. påverkade	4 6 30 1
5. whether	A. <i>om</i> B. hvornår C. vejr D. hvorfor	21 3 11 11	A. <i>om</i> B. når C. hvis D. hvorfor	23 5 10 -	A. <i>om</i> B. när C. väder D. varför	39 1 - 1
6. issues	A. tests B. <i>spørgsmål</i> C. handlinger D. initiativer	9 10 9 14	A. tester B. <i>spørsmål</i> C. handlinger D. initiativ	1 35 2 -	A. tester B. <i>frågor</i> C. handlingar D. initiativ	4 32 4 1
7. particularly	A. <i>delvis</i> B. særlig C. oftest D. forsigtigt	16 18 3 5	A. <i>delvis</i> B. spesielt C. oftest D. forsiktig	5 33 - -	A. <i>delvis</i> B. särskilt C. oftast D. försiktigt	10 30 1 -
8. level	A. afdeling B. initiativ C. samarbejde D. <i>niveau</i>	4 2 7 33	A. avdeling B. initiativ C. samarbeid D. <i>nivå</i>	- - - 36	A. avdelning B. initiativ C. samarbete D. <i>nivå</i>	2 3 - 36
9. legislation	A. fremgang B. <i>lovgivning</i> C. handlekraft D. legitimering	5 21 6 11	A. framgang B. <i>lovgivning</i> C. handlingskraft D. legitimering	5 32 1 -	A. framgång B. <i>lagstiftning</i> C. handlingskraft D. legitimering	1 34 3 3
10. context	A. forslag B. sag C. <i>sammenhæng</i> D. kontrakt	13 4 19 10	A. forslag B. sak C. <i>sammenheng</i> D. kontrakt	3 13 21 1	A. förslag B. ärende C. <i>sammanhang</i> D. kontrakt	6 6 28 1

Tabell: 10:2 Tinnitustexten: orden och svarsalternativen i absoluta tal. Antalet icke ifyllda svar redovisas inte. Det korrekta alternativet är markerat med kursiv stil.

Testord	Alt. f. danskar Totalt: 62	Ant.	Alt. f. norrmän Totalt: 39	Ant.	Alt. f. svenskar Totalt: 37	Ant.
1. complaint	A. klagen B. tilstanden C. <i>lidelsen</i> D. foreteelsen	26 3 32 -	A. anklagen B. tilstanden C. <i>lidelsen</i> D. foreteelsen	18 5 14 -	A. klagomålet B. tillståndet C. <i>åkomman</i> D. företeelsen	13 6 14 2
2. afflicted	A. skadet B. følsomme C. smittet D. <i>plaget</i>	8 4 10 38	A. skadd B. følsom C. smittet D. <i>rammet</i>	1 - 8 30	A. skadade B. känsliga C. smittade D. <i>drabbade</i>	- - 3 32
3. severely	A. <i>alvorligt</i> B. tydeligt C. tilfældigt D. let	55 3 1 -	A. <i>alvorlig</i> B. tydelig C. tilfeldig D. lett	31 6 2 -	A. <i>allvarligt</i> B. tydligt C. tillfälligt D. lätt	33 2 2 -
4. coping	A. udholde B. påbegynte C. <i>klare</i> D. efterligne	21 - 37 3	A. holde ut B. begynne på C. <i>greie</i> D. etterligne	18 - 14 7	A. stå ut B. påbörja C. <i>klara av</i> D. efterlikna	12 - 20 4
5. settlement	A. ordning B. <i>afgørelse</i> C. revanche D. bosættelse	29 25 - 6	A. avtale B. <i>avgjørelse</i> C. revansj D. bosetting	15 9 - 15	A. avgörande B. <i>uppgörelse</i> C. revansch D. bosättning	5 22 - 10
6. predict	A. klager over B. <i>forudsiger</i> C. overvejer D. erkender	3 54 2 2	A. klager over B. <i>spår</i> C. overveier D. inn- rømmer	6 27 3 3	A. klagar över B. <i>förutspår</i> C. överväger D. erkänner	5 23 4 4
7. opportunity	A. tilladelse B. <i>mulighed</i> C. vilje D. behov	4 55 2 -	A. tillatelse B. <i>mulighet</i> C. vilje D. behov	3 36 - -	A. tillåtelse B. <i>möjlighet</i> C. vilja D. behov	1 36 - -
8. receive	A. kræve B. tilbyde C. betale tilbage D. <i>få</i>	9 1 - 51	A. kreve B. tilby C. betale tillbake D. <i>motta</i>	3 - - 36	A. kräva B. erbjuda C. betala tillbaka D. <i>ta emot</i>	6 1 1 26
9. suffering	A. problem B. <i>lidelser</i> C. opofrelse D. indsats	- 58 1 2	A. problem B. <i>plage</i> C. oppofring D. innsats	2 36 1 -	A. problem B. <i>lidande</i> C. uppoffring D. insats	2 33 2 -
10. similar	A. afgørende B. kommende C. <i>lignende</i> D. dårligere	4 4 53 -	A. av- gjørende B. kommende C. <i>lignende</i> D. dårligere	2 1 36 -	A. avgörande B. kommande C. <i>liknande</i> D. sämre	1 2 34 -

BILAGA 11 Översikt över tabeller

KAPITEL 2

Tabell 2:1. En testvariant (enkättyp AS01) för en svensk.

Tabell 2:2. Testpersonerna i grannspråksundersökningen fördelade på ort.

Tabell 2:3. Testpersonerna i engelskundersökningen fördelade på ort.

KAPITEL 4

Tabell 4:1. Testpersoner i Skandinavien fördelade på land och språkgrupp.

Tabell 4:2. Testpersoner i övriga Norden fördelade på land och språkgrupp.

Tabell 4:3. Genomsnittresultat för nyhetsuppläsningarna bland de födda i Skandinavien.

Tabell 4:4. Läsförståelsetestens resultat fördelat på språkkombination.

Tabell 4:5. Exempel på uträkning av resultat.

Tabell 4:6. Sammanlagt resultat på grannspråksundersökningen fördelat på område.

Tabell 4:7. Grannspråksresultat för födda och invandrare i Skandinavien.

Tabell 4:8. Grannspråksförståelse fördelat på användning av nationalspråket i hemmet.

Tabell 4:9. Grannspråksförståelse bland invandrare fördelat på hemspråk och land.

Tabell 4:10. Grannspråksförståelse bland invandrare fördelat på språkgrupper och land.

Tabell 4:11. Grannspråksförståelse bland födda skandinaver fördelade på ort.

Tabell 4:12. Svensktestet bland födda danskar i Århus och Köpenhamn.

Tabell 4:13. Grannspråksförståelse fördelat på orter utanför Skandinavien.

Tabell 4:14. Resultat för norsk läsförståelse i Danmark, Sverige och Svenskfinland.

Tabell 4:15. Resultat på norsk läsförståelse i Sverige.

Tabell 4:16. Videotestet fördelat på grannspråk och land/område.

Tabell 4:17. Nyhetsuppläsning: känguru, resultat fördelat på land/område.

Tabell 4:18. Nyhetsuppläsning: grodor, resultat fördelat på land/område.

Tabell 4:19. Nyhetsuppläsningarnas sammanvägda resultat.

Tabell 4:20. Nyhetsartikel: tinnitus, resultat fördelat på land/område.

Tabell 4:21. Tidningsartikel: droger, resultat fördelat på land/område.

Tabell 4:22. Tidningsartiklarnas sammanvägda resultat.

Tabell 4:23. Resultat för de olika testtyperna fördelat på land och testspråk.

Tabell 4:24. Testresultat för nyhetsuppläsningar och tidningsartiklar i Skandinavien fördelade på land och testspråk.

Tabell 4:25. Testresultat för nyhetsuppläsningar och tidningsartiklar i övriga Norden fördelade på land och testspråk.

Tabell 4:26. Testresultat för förståelse av grannspråk och engelska i Skandinavien.

Tabell 4:27. Testresultat för förståelse av grannspråk och engelska bland födda fördelat på land/område.

Tabell 4:28. Engelskförståelse bland infödda fördelad på länder och deltest.

Tabell 4:29. Engelskförståelse bland infödda Skandinaver fördelat på orter och deltest.

Tabell 4:30. Hör- och läsförståelse på grannspråk och engelska bland infödda nordbor.

KAPITEL 5

Tabell 5:1. Kontaktindex fördelat på skandinaviska och finlandssvenska orter.

Tabell 5:2. Kontaktaktivitet fördelade på kontakttyp och undersökningsort.

Tabell 5:3. Kontaktindex för infödda och invandrare i Skandinavien, fördelat på infödda och invandrare.

Tabell 5:4. Kontaktindex för övriga Norden.

Tabell 5:5. Engelskt kontaktindex.

Tabell 5:6. Samband mellan kontaktindex och språkförståelseresultat i Skandinavien (p-värden).

Tabell 5:7. Rapporterad grannspråksundervisning i Skandinavien i procent.

Tabell 5:8. Resultat på grannspråksförståelse i relation till uppgiven grannspråksundervisning i Skandinavien.

Tabell 5:9. Benägenhet att bo eller studera i utlandet.

Tabell 5:10. Signifikansberäkningar för samband mellan benägenhet att flytta inom Skandinavien och testresultat (p-värden).

Tabell 5:11. Finhetsindex för de olika språken fördelat på de olika länderna.

Tabell 5:12. Signifikansberäkningar för samband mellan finhetsindex och resultat på individnivå (p-värden).

Tabell 5:13. Lätthetsindex för de olika språken fördelat på länder/områden.

Tabell 5:14. Lätthetsindex för infödda i Skandinavien fördelat på ort.

Tabell 5:15. Signifikansberäkningar för samband mellan lätthetsindex och resultat på individnivå (p-värden).

KAPITEL 6

Tabell 6:1. Grannspråksförståelse i Skandinavien bland undersökta föräldrar och deras barn.

Tabell 6:2 Grannspråksförståelse i Skandinavien bland undersökta föräldrar och deras barn fördelat på undersökningsort.

Tabell 6:3. Grannspråksförståelse i Skandinavien bland undersökta föräldrar och deras barn fördelat på testtyper.

Tabell 6:4. Jämförelse av grannspråksförståelse mellan Mauruds undersökning och INS-undersökningen fördelat på land och testspråk.

Tabell 6:5. INS-undersökningens resultat i förhållande till Mauruds resultat (=100) fördelat på land och testspråk.

TABELLER I BILAGOR

BILAGA 2

Tabell B2:1 Antal insamlade enkäter fördelade på enkättyp och undersökningsort

BILAGA 4

Tabell B4:1 Testpersoner fördelade på ort och utbildning i grannspråksundersökningen i Skandinavien.

Tabell B4:2. Testpersoner fördelade på ort och utbildning i grannspråksundersökningen i övriga Norden.

Tabell B4:3. Testpersoner fördelade på ort och utbildning i engelskundersökningen i Skandinavien.

Tabell B4:4. Testpersoner fördelade på ort och utbildning i engelskundersökningen i övriga Norden.

BILAGA 7

Tabell B7:1. Gymnasieundersökningen – Antal deltest fördelade på testspråk och undersökningsort.

Tabell B7:2. Gymnasieundersökningen – Antal deltest fördelade på testspråk, hemspråk och land.

Tabell B7:3. Gymnasieundersökningen – Antal deltest fördelade på testspråk, hemspråk och undersökningsort.

Tabell B7:4 Föräldraundersökningen – Antal deltest gjorda av föräldrar fördelade på testspråk och undersökningsort.

Tabell B7:5 Föräldraundersökningen – Antal deltest gjorda av barn fördelade på testspråk och undersökningsort.

BILAGA 8

Tabell B8:1. Gymnasieundersökningen – Genomsnittligt resultat för deltesten fördelat på testspråk och undersökningsort.

Tabell B8:2. Gymnasieundersökningen – Genomsnittligt resultat för deltesten fördelat på testspråk, hemspråk och land.

Tabell B8:3. Gymnasieundersökningen – Genomsnittligt resultat för deltesten fördelat på testspråk, hemspråk och undersökningsort.

Tabell B8:4 Föräldraundersökningen – Genomsnittligt resultat för föräldrarnas deltest fördelat på testspråk och ort.

Tabell B8:5 Föräldraundersökningen – Genomsnittligt resultat för föräldrarnas barns deltest fördelat på testspråk och ort.

BILAGA 9

Tabell B9:1a. Ordkunskapstestet – Grannspråk. För svenskar/enkätspåk svenska: norsk text, bokmål.

Tabell B9:1b. Ordkunskapstestet – Grannspråk. För svenskar/enkätsspråk svenska:
norsk text, nynorska.

Tabell B9:1c. Ordkunskapstestet – Grannspråk. För svenskar/enkätsspråk svenska:
dansk text.

Tabell B9:1d. Ordkunskapstestet – Grannspråk. För svenskar/enkätsspråk svenska:
norsk text, bokmål.

Tabell B9:1e. Ordkunskapstestet – Grannspråk. För svenskar/enkätsspråk svenska:
norsk text, nynorska.

Tabell B9:1f. Ordkunskapstestet – Grannspråk. För svenskar/enkätsspråk svenska:
dansk text.

Tabell B9:2a. Ordkunskapstestet – Grannspråk. För norrmän/enkätsspråk norska:
dansk text.

Tabell B9:2b. Ordkunskapstestet – Grannspråk. För norrmän/enkätsspråk norska:
svensk text.

Tabell B9:2c. Ordkunskapstestet – Grannspråk. För norrmän/enkätsspråk norska:
dansk text.

Tabell B9:2d. Ordkunskapstestet – Grannspråk. För norrmän/enkätsspråk norska:
svensk text.

Tabell B9:3a. Ordkunskapstestet – Grannspråk. För danskar/enkätsspråk danska: norsk
text, bokmål.

Tabell B9:3b. Ordkunskapstestet – Grannspråk. För danskar/enkätsspråk danska:
norsk text, nynorska.

Tabell B9:3c. Ordkunskapstestet – Grannspråk. För danskar/enkätsspråk danska:
svensk text.

Tabell B9:3d. Ordkunskapstestet – Grannspråk. För danskar/enkätsspråk danska:
norsk text, bokmål.

Tabell B9:3e. Ordkunskapstestet – Grannspråk. För danskar/enkätsspråk danska:
norsk text, nynorska.

Tabell B9:3f. Ordkunskapstestet – Grannspråk. För danskar/enkätsspråk danska:
svensk text.

BILAGA 10

Tabell B10:1 Ordkunskapstestet – Engelska. Drogtexten: orden och svarsalternativen.

Tabell B10:2 Ordkunskapstestet – Engelska. Tinnitustexten: orden och svarsalternativen.